

ISSN 1426-3777

FIDES

BIULETYN

BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH

Nr 1-2 (30-31)

2010

Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES
Kraków

Redaguje: Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES

Redaktor naczelny:

ks. Jan Bednarczyk

Sekretarz redakcji:

Bogumiła Warząchowska

Skład komputerowy, opracowanie graficzne i korekta:

Dorota Górską, Małgorzata Janiak

Recenzent numeru:

prof. dr hab. Maria Kocójowa

Redakcja Biuletynu FIDES
ul. Bobrzyńskiego 10
30-348 Kraków

Sekretariat FIDES
Plac Katedralny 14
50-329 Wrocław

Druk i oprawa:
Drukarnia J. i J. Maciejewscy
ul. Gdańska 1
06-300 Przasnysz

Druk 2011 – nakład 200 egz.

SŁOWO WSTĘPNE

Oddajemy do rąk Czytelników kolejny, podwójny numer czasopisma „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych 1-2 (30-31) / 2010”.

Zgodnie z sugestią Recenzentki zostały zmienione nazwy działów, pozwalające na bardziej przejrzysty przydział artykułów. W każdym roczniku będzie wyodrębniona dział obejmujący tematykę o znaczeniu priorytetowym dla bibliotek kościelnych. W biuletynie FIDES 2010 dział ten to „Finanse bibliotek”.

„...Czasopismo „FIDES Biuletyn Bibliotek Kościelnych” stara się z powodzeniem zaspokoić potrzeby bibliotekarzy i użytkowników ponad 80 bibliotek zrzeszonych w tej Federacji w całej Polsce. Tematyka jest w konsekwencji zróżnicowana i dotyczy palących problemów aktualnych i dokumentacji rozwoju bibliotek kościelnych w Polsce, jak i samej organizacji FIDES oraz ważnych zagadnień profesjonalnych o znaczeniu globalnym. Numery 30-31 mieszczą się w tym sprawdzonym profilu i zalecam ich publikację jako ważnych dla środowiska...”¹.

Życzymy Wszystkim twórczej inwencji w codziennej pracy dla dobra bibliotek i ich Czytelników. Polecając wstawiennictwu Św. Maksymiliana Kolbego wszystkie nasze prace i problemy, zachęcamy do nadsyłania artykułów dotyczących działalności bibliotek i perspektyw ich rozwoju.

ks. Jan Bednarczyk

---

¹ Fragment recenzji prof. dr hab. Marii Kocójowej dotyczącej biuletynu *FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych 1-2 (30-31) / 2010*.

WŁADYSŁAW SZCZĘCH¹

POZYSKIWANIE ŚRODKÓW NA BUDOWĘ, WYPOSAŻENIE I SPRZĘT W BIBLIOTECIE UNIWERSYTETU PAPIESKIEGO JANA PAWŁA II W KRAKOWIE²

1. Informacje o Bibliotece PAT w Krakowie

Papieska Akademia Teologiczna powstała w 1981 r. na mocy *Motu proprio* papieża Jana Pawła II z 8.12.1981 r. Jest ona kontynuatorką Wydziału Teologicznego UJ (lata 1397-1954), Wydziału Teologicznego w Krakowie (do 1974 r.) oraz Papieskiego Wydziału Teologicznego (do 1981 r.). Biblioteka PAT została utworzona w 1981 r. w oparciu o księgozbiory tych wydziałów oraz biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Krakowskiej.

Zbiory Biblioteki liczą obecnie prawie 500 tys. woluminów, w tym ponad 3,5 tys. tytułów czasopism (ok. 500 tytułów w bieżącej prenumeracie lub wymianie), ok. 7 tys. starych druków, a także dokumenty życia społecznego, audiowizualne i kartograficzne. W ostatnich latach zbiory powiększają się o ok. 25-30 tys. woluminów rocznie, pozyskiwanych na drodze zakupów (10-15%), prenumeraty (7-10%), wymiany (3-4%) i darów. Biblioteka obsługuje prawie 7000 czytelników, posiada 4 czytelnie oraz 3 wypożyczalnie. Wszystkie stanowiska komputerowe podłączone są do Internetu

---

¹ Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

² Referat wygłoszony w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach podczas konferencji *Finanse bibliotek naukowych a ochrona dóbr kultury* w ramach XVI Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych SBP w Katowicach. Spotkanie odbyło się w dniu 15 stycznia 2009 r.

przez stałe łącza komputerowe z wykorzystujące miejską sieć światłowodową.

Biblioteka PAT działa w bardzo trudnych warunkach lokalowych – brak miejsca na czytelnie, na księgozbiory, a także dla pracowników. Podstawowe zbiory książek i starych druków mieszczą się w budynku Krakowskiego Metropolitalnego WSD przy ul. Podzamcze 8, biblioteki Wydziału Filozoficznego i Historii Kościoła, a także do 2007 r. zbiory czasopism na ul. Franciszkańskiej 1, Biblioteka Instytutu Liturgicznego przy ul. Sławkowskiej 24, zaś Międzywydziałowa Czytelnia Czasopism od września 2007 r., w oddanej do użytku części nowego budynku przy ul. Bobrzyńskiego 10.

W bibliotece zatrudnione są 33 osoby, w tym 1 dr hab., 3 dr oraz 25 mgr. Wszystkie osoby na stanowiskach bibliotekarskich mają ukończone wyższe studia bibliotekoznawcze lub studia podyplomowe z bibliotekoznawstwa.

Od 1995 r. podstawowym komputerowym systemem bibliotecznym jest program VTLS/Virtua wykorzystywany w ramach Krakowskiego Zespołu Bibliotecznego 12 przez bibliotek szkół wyższych i niektóre biblioteki naukowe. W bibliotece wykorzystujemy również do tworzenia niektórych baz danych program MAK (np. w gromadzeniu).

Biblioteka PAT aktywnie uczestniczy w Federacji FIDES (członek założyciel), KZB – Krakowskim Zespole Bibliotek szkół wyższych i naukowych stosujących system VTLS/Virtua), w tworzeniu ogólnopolskiego katalogu NUKAT, PBI – Polskiej Bibliotece Internetowej (członek założyciel).

2. Źródła finansowania Biblioteki PAT

Zasady finansowania Biblioteki PAT zmieniały się. Do 1989 r., do podpisania konkordatu, były to tylko środki własne uczelni. W latach 1989-1997 istniała możliwość starania się bezpośrednio w Komitecie Badań Naukowych (KBN) o dofinansowanie działalności biblioteki ze środków na wspomaganie działalności ogólnotechnicznej (DOT), które obejmowało m.in. zakup literatury naukowej, prenumeratę czasopism, zakup programów do komputeryzacji, tworzenie i zakup baz danych, konserwację starych druków czy działalność wydawniczą. Akademia i biblioteka systematycznie występowała o takie środki, a otrzymywane dofinansowanie stanowiło istotne

uzupełnienie budżetu Biblioteki PAT. Sytuacja uległa zmianie w 1997 r., gdy została przyjęta (ustawa o finansowaniu PAT, która stanowiła, że Akademia dostaje dofinansowanie z Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego na swoją działalność naukową i dydaktyczną, za wyjątkiem inwestycji. Wówczas w latach 1997-2005, uczelnia miała możliwość występowania do KBN, ale za pośrednictwem ministerstwa o dofinansowanie z funduszy na działalność wspomagającą badania (DWB) o zakresie analogicznym do DOT. Przez ten okres biblioteka otrzymywała dofinansowanie w postaci dotacji celowych na DOT i DWB, których uczelnia nie mogła wykorzystać na inne cele. Sytuacja dla biblioteki uległa zasadniczej zmianie po wejściu w 2005 r. ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym”, która włączała dotację na działalność wspomagającą badania do środków na działalność statutową (DS) poszczególnych wydziałów Akademii, a więc do podziału tych środków według potrzeb i uznania władz uczelni i wydziałów. Sposób finansowania bibliotek głównych uczelni, a i bibliotek wydziałowych dosyć istotnie się zmienił.

Innym źródłem finansowania Biblioteki PAT są fundusze własne uczelni, a więc m. in. środki pozyskiwane przez Fundację św. Jadwigi Królowej dla PAT, ofiary wiernych na PAT, czy dochody własne.

3. Budowa nowego budynku Biblioteki PAT

Od momentu powstania Papieska Akademia Teologiczna działała w bardzo trudnych warunkach lokalowych – brakowało pomieszczeń dydaktycznych, pracowniczych, administracyjnych i bibliotecznych. Pod koniec lat dziewięćdziesiątych Akademia nabyła teren pod przyszłe budynki uczelni w pobliżu III Kampusu Uniwersytetu Jagiellońskiego w Pychowicach. Ogłoszono w 1999 r. konkurs na projekt kampusu uczelni, którego zwycięzcą zostało krakowskie biuro projektowe „K. Ingarden & J. Ewy – Architekci”. Władze uczelni zdecydowały, że pierwszym budowanym budynkiem będzie nowy gmach biblioteki. W roku 2000 przygotowano plany architektoniczne, projekty budowlane i wykonawcze, uzyskano potrzebne zezwolenia i w końcu roku przystąpiono do prac budowlanych. Zaprojektowano budynek o powierzchni prawie 8900 m kw., o atrakcyjnej formie architektonicznej, wyposażony w nowoczesne urządzenia techniczne, z obszernymi pomieszczeniami dla czytelników, zbiorów i pracowników, z wolnym dostępem do półek. Do połowy 2002 roku

doprowadzono budynek do stanu surowego zamkniętego. Następnie w latach 2005-2007 przeprowadzono prace wykończeniowe na ok. 1/5 powierzchni budynku. Po umeblowaniu pomieszczeń, została do nich przeniesiona w lecie 2007 r. Międzywydziałowa Czytelnia Czasopism Biblioteki PAT, działająca od września 2007 r.

Po uzyskaniu dofinansowania ze środków unijnych w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 planuje się ukończenie i wyposażenie całego budynku biblioteki w pierwszej połowie 2010 r.

4. Pozyskiwanie funduszy w Bibliotece PAT na komputeryzację

Pierwsze mikrokomputery pojawiły się w Bibliotece PAT w 1989. Były to komputery typu IBM PC/XT otrzymane w darze od księży. Na początku lat dziewięćdziesiątych Akademia zakupiła również komputery IBM PC ze środków własnych. Biblioteka PAT w latach 1992-1994 uczestniczyła w pracach zespołu mającego na celu pozyskanie funduszy w postaci grantu z Mellone Foundation oraz dofinansowania z Komitetu Badań Naukowych na stworzenie sieci 13 bibliotek krakowskich naukowych (głównie szkół wyższych) z wykorzystaniem komputerowego systemu bibliotecznego VTLS. Uzyskano dofinansowanie z Mellone Foundation w wysokości ok. 1,5 mln dolarów na zakup systemu bibliotecznego i sprzętu komputerowego oraz dofinansowanie z KBN na utworzenie połączeń sieciowych między bibliotekami, realizowanego przez ACK Cyfronet. Od 1995 r. biblioteka nasza tworzy w tym systemie komputerową bazę danych, posadowioną na serwerze w Bibliotece Jagiellońskiej, w ramach Krakowskiego Zespołu Bibliotecznego.

Papieska Akademia Teologiczna uzyskała za pośrednictwem ACK Cyfronet z KBN dofinansowanie na dołączenie do miejskiej sieci światłowodowej, a także na utworzenie lokalnej sieci komputerowej w budynku przy ul. Franciszkańskiej 1 (1995 r.) oraz budynków przy ul. Kanoniczej, Podzamcze i św. Marka (1997 r.). W roku 2007 Akademia uzyskała dofinansowanie na dołączenie sieci światłowodowej oraz zakup aktywnych urządzeń sieciowych i serwera z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla nowego budynku Biblioteki przy ul. Bobrzyńskiego 10.

Biblioteka PAT podejmowała różnorodne akcje prowadzone w celu pozyskania środków na budowę nowego budynku oraz zakup

sprzętu komputerowego, m. in. rozsyłanie listów z prośbą o dofinansowanie (2004 r. – ponad 500), wizyty w krakowskich firmach w celu pozyskania sprzętu komputerowego lub funduszy (2005 r. – ok. 30 – w tym centra handlowe, banki, salony sprzedaży samochodów). Informacja o pozyskanych środkach była umieszczana na stronie WWW PAT i na wygaszaczach komputerów w czytelnich. Podjęto także w tym zakresie współpracę z redakcją Gazety Krakowskiej, przy okazji konkursu na najlepsze przedsiębiorstwo w Małopolsce (2004 r.).

Udało się również pozyskać sfinansowania prenumeraty bazy danych ATLA Religion Indexes na CD ROM przez Uniwersytet Milwaukee (od 2005 r.).

Biblioteka PAT uczestniczyła w tworzeniu Polskiej Biblioteki Internetowej. W 2005 r. udało się zeskanować ponad 100 książek z naszego księgozbioru (ponad 60 tys. stron), z których kilkadziesiąt zostało umieszczonych w Polskiej Bibliotece Internetowej.

5. Wnioski o dofinansowanie działalności Biblioteki z różnych funduszy.

Od 2002 roku Biblioteka PAT przygotowywała różne projekty w celu pozyskiwania dodatkowych funduszy na niektóre formy swojej działalności. Często były to projekty, które miały być realizowane wspólnie z innymi bibliotekami. Niestety nie przyniosły one wymiernych efektów finansowych, ale pozwoliły zdobyć doświadczenie niezbędne do ich właściwego przygotowania oraz poznać źródła pozyskiwania funduszy oraz ich specyfikę.

W latach 2004 i 2005 przygotowano dwa projekty w języku angielskim w ramach programu Unii Europejskiej „Kultura 2000” pt. „Cymelia bibliotek i archiwów teologicznych”, których celem było stworzenie biblioteki cyfrowej najcenniejszych zabytków piśmiennictwa w bibliotekach i archiwach kościelnych. W roku 2004 partnerami projektu o wysokości ok. 22 tys. euro były Zgromadzenie Księżów Misjonarzy Instytut Teologiczny Zgromadzenia Księżów Misjonarzy – Biblioteka w Krakowie, Polska Prowincja Zakonu Karmelitów - Archiwum i Biblioteka w klasztorze OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie oraz Biblioteka Główna Polskiej Prowincji Zmartwychwstańców w Krakowie. Natomiast w 2005 r. współpartnerami projektu o wartości 150 tys. euro byli Zgromadzenie Księżów Misjo-

narzy. Instytut Teologiczny Zgromadzenia Księża Misjonarzy Biblioteka w Krakowie, Polska Prowincja Zmartwychwstańców, Opactwo OO. Cystersów w Krakowie – Mogile, Zakon Przenajświętszej Trójcy, a także partnerzy zagraniczni – Wyższe Seminarium Duchowne Archidiecezji Lwowskiej obrządku Łacińskiego we Lwowie – Brzuchowicach, Ukraina; Ośrodek Dokumentacji Pontyfikatu Jana Pawła II w Rzymie, Włochy; Teologiczny Fakultet Katolickiej uniwersytetu w Rużomberku, Koszyce, Słowacja. Oba projekty zostały wysłane do Brukseli, ale nie przeszły oceny formalnej. Natomiast bardzo istotną trudnością na etapie ich przygotowywania było zabezpieczenie wkładu własnego w wysokości 50 % wartości projektu.

W 2002 r. Biblioteka PAT w imieniu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES występowała do Konferencji Episkopatu Niemiec z prośbą o dofinansowanie przygotowania teaurusu Ethereli – bez rezultatu.

W 2005 r. Biblioteka PAT wspólnie z Biblioteką Księża Misjonarzy w Krakowie przygotowywały projekt o wartości ponad 470 tys. zł pod nazwą „Ratowanie zabytków kultury piśmienniczej w Bibliotece Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie i Bibliotece Księża Misjonarzy w Krakowie”, zaś w roku 2006 sama Biblioteka PAT przygotowywała projekt w ramach tzw. funduszy norweskich pt. „Ratowanie zabytków kultury piśmienniczej w Bibliotece Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie” o wartości 100 tys. zł. Oba projekty przewidywały pozyskanie dodatkowych środków na zabezpieczenie i konserwację posiadanych kolekcji starych druków, digitalizację najcenniejszych z nich i utworzenie internetowej biblioteki cyfrowej.

Biblioteka PAT przygotowała i złożyła w Wojewódzkim Urzędzie Pracy w Krakowie dwa wnioski w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR) w Małopolsce na lata 2004-2006 dwa projekty (tzw. miękkie) dotyczące organizacji kursów szkoleniowych. Pierwszy w 2004 r. pod nazwą „Doradztwo dla studentów dla ich większej mobilności na rynku pracy” o wartości 100 tys. zł, przewidywał dostarczenie uczestnikom narzędzi do poszukiwania interesującego ich zatrudnienia. Drugi z 2006 r. pod nazwą „Informacja jako podstawa sukcesu – mobilność na rynku pracy” o wartości ok. 110 tys. zł, miał nauczyć uczestników wyszukiwania informacji w Internecie. Ważną cechą tego typu pro-

jektów była możliwość ich finansowania w 100% ze środków unijnych, bez wkładu własnego.

5. Wnioski o dofinansowanie budowy nowego gmachu Biblioteki PAT

Najważniejszym przedsięwzięciem w zakresie pozyskiwania funduszy były starania o dofinansowanie budowy nowego budynku Biblioteki przy ul. Bobrzyńskiego 10. Już w końcu 2002 r. zostały przygotowane pierwsze wstępne wnioski (fiszki) na pozyskanie funduszy unijnych w ramach ZPORR dla Małopolski na lata 2004-2006. Określono w nich ogólnie zakres prac do wykonania i oszacowano potrzebne środki finansowe.

Po zatwierdzeniu zasad i podstaw prawnych ZPORR na początku 2004 roku został ogłoszony konkurs na zgłaszanie wniosków w ramach poddziałania 1.3.1 „Regionalna infrastruktura edukacyjna”. W czerwcu 2004 r. Papieska Akademia Teologiczna złożyła wniosek o nazwie „Budowa Biblioteki Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie”. Celem tego projektu była poprawa warunków i jakości kształcenia oraz dostępu do wiedzy pracowników i studentów PAT i innych uczelni krakowskich. Całkowitą wartość projektu oceniono na ok. 40,2 mln zł, zaś wydatków kwalifikowanych na 38,4 mln zł., zaś dofinansowanie ze środków unijnych na 28,8 mln zł. Wniosek Akademii został odrzucony w końcu 2004 r. ze względów formalnych, ponieważ zgodnie uwczesnymi zasadami, jako wkład własny nie wystarczały deklarowane środki własne uczelni, lecz miały to być środki publiczne (państwowe lub samorządowe). Natomiast zgodnie z ustawą PAT nie mógł otrzymywać środków publicznych na inwestycje.

Doświadczenia zdobyte w trakcie przygotowywania tego wniosku zostały wykorzystane przy staraniach się o dofinansowanie budowy biblioteki w kolejnych latach.

W połowie roku 2006 został zgłoszony pierwszy wniosek (wniosek) o dofinansowanie dokończenia budowy Biblioteki PAT z prośbą o umieszczenie go na liście projektów regionalnych w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 (MRPO 2007-2013). Oszacowano, że na dokończenie budowy biblioteki PAT potrzeba ogółem ok. 32 mln zł (czyli ok. 8 mln euro) i wnioskowano o dofinansowanie na poziomie 85 % kosztów kwali-

fikowanych, czyli o ok. 27,2 mln zł (a więc ok. 6,8 mln euro), zaś wkład własny Akademii ok. 4,8 mln zł (2,4 mln euro). Po rozpatrzeniu otrzymanych wniosków z innych małopolskich uczelni wyższych, Zarząd Województwa Małopolskiego na początku 2007 r. umieścił wniosek PAT o nazwie „Budowa Biblioteki Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie – dokończenie” na Indykatywnej Liście Projektów Kluczowych MRPO 2007-2013 w ramach priorytetu 1 „Warunki dla rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy”, działania 1.1 „Poprawa jakości usług edukacyjnych”, w schemacie A „Rozwój infrastruktury dydaktycznej szkolnictwa wyższego”.

Po przygotowaniu i zatwierdzeniu zasad, procedur i instrukcji uszczegółowiających MRPO 2007-2013:

- została podpisana „Umowa dotycząca przygotowania indywidualnego projektu kluczowego”, tzw. preumowa, pomiędzy Zarządem Województwa Małopolskiego i PAT w Krakowie, w dniu 14 lutego 2008 r., na szacunkową kwotę 31 769 100 zł (w tym 500 000 zł wydatków niekwalifikowanych), z dofinansowaniem na poziomie 78,54 % wydatków kwalifikowanych, czyli 24 558 200 zł.
- po zatwierdzeniu w lipcu 2008 r. ostatecznych zasad przygotowania pełnych wniosków o dofinansowanie projektów kluczowych, został 25 września 2008 r. przesłany do Departamentu Funduszy Europejskich Urzędu Marszałkowskiego WM wniosek wraz z pełną dokumentacją i załącznikami. Całkowity koszt projektu wynosił 33 705 667 zł, wydatki kwalifikowane 32 574 427 zł, zaś dofinansowanie 22 776 040 zł, (czyli ok. 69,9 % wydatków kwalifikowanych), zaś wkład własny PAT 9 798 387 zł.
- została podpisana umowa o dofinansowanie projektu w ramach osi priorytetowej 1 MRPO na lata 2007-2013 pomiędzy Zarządem WM i PAT jako Beneficjentem w dniu 30 grudnia 2008 r. na kwotę zgłoszoną we wniosku, z nieznacznym procentowym wzrostem dofinansowania kosztów kwalifikowanych do wysokości 70,53 %.³

---

³ Ostatecznie po perturbacjach kursu euro w stosunku do złotówki Zarząd WM podjął uchwały o zwiększeniu dofinansowania wydatków kwalifikowanych projektu PAT, najpierw w lutym 2009 do wysokości 76,04 %, a później w kwietniu 2009 r. do 85 %.

Z nabytych doświadczeń przygotowania wniosków o dofinansowanie z funduszy unijnych wynika, że:

- należy gromadzić i możliwie dokładnie zapoznawać się z dokumentami określającymi zakres, zasady przyznawania, procedury, instrukcje, zasady oceny oraz zasady rozliczania środków z funduszy, o które mamy zamiar się starać, a także na bieżąco śledzić zmiany dokonywane w tych dokumentach. W początkowych okresach istnienia tych funduszy lub okresów ich programowania jest ich dosyć dużo;
- dokładnie sprawdzać, czy możemy jako Beneficjent występować o dofinansowanie, czyli czy zostaliśmy wymienieni w jakiejś kategorii Beneficjentów;
- sprawdzić, czy dofinansowanie, o które występujemy jako Beneficjent, nie zostanie potraktowane jako pomoc publiczna (czy nie wpisuje się w schemat pomocy publicznej). Jeżeli dofinansowanie zostanie uznane za pomoc publiczną, wówczas radykalnie zmieniają się zasady wysokości dofinansowania;
- dobrze przygotować studium wykonalności (biznes plan), który zawiera przedstawienie zamierzeń, celów i zakresu wniosku, montaż finansowy, opisane w sposób o wiele bardziej szczegółowy niż w samym wniosku. Zapisy w studium wykonalności muszą być maksymalnie zbieżne z zapisami z wniosku. Do przygotowania studium wykonalności są przygotowywane przez Instytucję Zarządzającą instrukcje ich zawartości i opracowania. Celowym wydaje się rozważenie zlecenia opracowania studium wykonalności doświadczonym osobom lub instytucjom;
- maksymalnie realnie określić fundusze potrzebne na zrealizowanie projektu, sprawdzić, jakie wydatki mogą być zaliczone do wydatków kwalifikowanych do dofinansowania i zapewnić sobie niezbędny wkład własny;
- przygotować harmonogram realizacji projektu oraz wydatków, uwzględniając przy większych projektach konieczność przeprowadzania postępowań przetargowych, które z reguły się przeciągają;
- w końcu przygotować wniosek z niezbędnymi załącznikami złożyć go na rozpisany konkurs. Przygotowanie wniosku czę-

sto wspomagane jest przez specjalne oprogramowanie komputerowe.

Brak nam doświadczeń z rozliczaniem otrzymanych środków, ale również ono jest obwarowane wieloma wymogami formalnymi.

6. Zakończenie

W zakończeniu należy stwierdzić, że pozyskiwanie dodatkowych funduszy na działalność biblioteki, z jednej strony pozwala na rozwój nowych form usług świadczonych czytelnikom, czy po prostu unowocześnienie biblioteki, zaś z drugiej strony wymaga od bibliotekarzy zmiany sposobu myślenia o finansach biblioteki i zdobywania nowej wiedzy o sposobach poszukiwania informacji o różnych funduszach. Powinno także nauczyć nas cierpliwości i ciągłego ponawiania starań i składania coraz lepiej przygotowanych wniosków, mimo bardzo prawdopodobnych, początkowych niepowodzeń.

Więcej informacji o Bibliotece PAT i jej działalności można znaleźć na stronach internetowych pod adresem www.pat.krakow.pl [obecnie: www.upjp2.pl], zaś pytania pocztą elektroniczną można kierować na adres: biblioteka@pat.krakow.pl⁴.

---

⁴ Literatura:

1. Bednarczyk J. (1998-199). Biblioteka Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie: zarys działalności. *Analecta Cracoviensia* t. XXX-XXXI, s. 433.
2. Bednarczyk J. (2004). *W progach teologicznej książki*. [W:] Koperek, Stefan [i in.] red. (2004). *Archidiecezja Krakowska na przełomie tysiącleci*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński; Papieska Akademia Teologiczna, s. 511-514.
3. Górską A. (2009). Nowe budynki biblioteczne w Krakowie-Pychowicach. *Bibliotekarz* nr 4 s. 8-11.
4. Ingarden K.; Kwapien Z. (2001). Biblioteka Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie [dok. elektr.]. *EBIB* nr 4 (22). <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/22/ingarden.html> [odczyt: 14.05.2009].
5. Biblioteka Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie [dok. elektr.] <http://www.pat.krakow.pl/biblioteka1.php> [strona WWW Biblioteki PAT – odczyt: 14.05.2009].

AGATA MUC¹

SPOSOBY FINANSOWANIA ZASOBÓW BIBLIOTEK WYDZIAŁÓW TEOLOGICZNYCH W POLSCE²

Nauki teologiczne na uniwersytetach europejskich mają już wielowiekową tradycję i stanowią odzwierciedlenie znaczenia „universitas” w wymiarach uczelni wyższej. Obecnie w Europie wydziały teologiczne funkcjonują na kilkunastu uniwersytetach państwowych – poza Niemcami istnieją m.in. w Wiedniu, Pradze, Bratysławie, Strasburgu, Salzburgu, Innsbrucku, Grazu, Zagrzebiu, Splicie, Fryburgu, Ljubljanie i Kownie. Natomiast w Polsce myśl o powrocie wydziałów teologicznych na uczelnie państwowe odrodziła się na nowo dopiero wtedy, gdy pozwoliły na to przemiany demokratyczne obejmujące Europę środkowo-wschodnią, czyli po roku 1989. Wraz z pojawieniem się nowych wydziałów zrodziła się konieczność utworzenia specjalistycznych bibliotek o profilu teologicznym, dostarczających odpowiednią literaturę kadrze naukowo-dydaktycznej oraz studentom.

Celem artykułu jest próba przedstawienia stanu bibliotek wydziałów teologicznych na tle bibliotek innych wydziałów wchodzących w skład wybranych systemów biblioteczno-informacyjnych działających na polskich uczelniach, ze szczególnym uwzględnieniem ich

---

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² Referat wygłoszony w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach podczas konferencji *Finanse bibliotek naukowych a ochrona dóbr kultury* w ramach XVI Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych SBP w Katowicach. Spotkanie odbyło się w dniu 15 stycznia 2009 r.

sytuacji finansowej. Szczegółowej analizie zostały poddane różnorakie możliwości pozyskiwania finansów przez ksiąznice akademickie, a następnie za pośrednictwem przeprowadzonych badań ankietowych, sprawdzono jak te możliwości są wykorzystywane przez biblioteki teologiczne.

Powstanie i rozwój bibliotek wydziałów teologicznych.

Realna możliwość powrotu nauk teologicznych na polskie uniwersyte-ty zaistniała po podpisaniu między Stolicą Apostolską i Rzeczypospolitą Polską w 1993 roku konkordatu i jego późniejszej ratyfikacji. Konkordat potwierdzał prawo Kościoła do zakładania nowych uczelni katolickich, w tym także wydziałów teologicznych na uniwersytetach państwowych, regulował nie tylko sytuację i status wyższych uczelni kościelnych w Polsce, ale także gwarantował dotacje państwowe na ich rzecz³. Pojawienie się nowych, sprzyjających warunków społeczno-politycznych spowodowało, że od połowy lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia do dnia dzisiejszego utworzono wydziały teologiczne na sześciu uniwersyte-tach. Najwcześniej powstał wydział w Opolu na Uniwersytecie Opolskim (1994 r.), następnie w Poznaniu na Uniwersytecie im. Adama Mickiewi-cza (1998 r.), w Olsztynie na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim (1999 r.), w Katowicach na Uniwersytecie Śląskim (2000 r.), w Toruniu na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika (2001 r.)⁴ i w końcu w Szczecinie na Uniwersytecie Szczecińskim (2003 r.). Powstawaniu nowych wydzia-łów towarzyszyło otwieranie bibliotek o profilu teologicznym, które w większości wypadków zostały utworzone na bazie zasobów bibliotek seminariów duchownych. Dzięki umowom zawartym pomiędzy władza-mi uniwersyteckimi oraz poszczególnymi kuriami diecezjalnymi lub archidiecezjalnymi księgozbiory seminaryjne zostały udostępnione na użytek całej społeczności akademickiej. Należy jednak zaznaczyć, że prawnymi właścicielami zasobów pozostają nadal poszczególne kurie, które jednocześnie zobowiązały się do ponoszenia kosztów zakupu i uzu-pełniania zbiorów. W ten sposób biblioteki wydziałów teologicznych znalazły się w strukturach uniwersyteckich systemów biblioteczno-informacyjnych i stały się ważnymi ogniwami tychże systemów, ponie-

---

³ Krukowski J. (1999). *Konkordat Polski: znaczenie i realizacja*. Lublin, s. 145.

⁴ Pieronek T. (2002). Droga odrodzenia się polskich uczelni teologicznych. *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 35, z. 1, s. 15.

waż już w momencie otwarcia mogły udostępniać bogate i cenne księgozbiory. Na szczególną uwagę zasługuje tu Biblioteka Wydziału Teologicznego w Olsztynie, która posiada kolekcję liczącą sobie kilkadziesiąt jednostek inkunabułów oraz kilka tysięcy starodruków. Jeżeli natomiast chodzi o tematykę gromadzonych dokumentów to nie ogranicza się ona tylko do nauk teologicznych, ale dotyka także szeroko pojętej humanistyki – z historią, filozofią, pedagogiką, psychologią itp. Niektóre z księżnic posiadają wielojęzyczną literaturę specjalistyczną związaną z określoną dziedziną teologii, regionem lub zgromadzeniem zakonnym, i tak np. biblioteki w Opolu i w Katowicach gromadzą tzw. „silesiaca”, czyli dokumenty dotyczące Śląska⁵. Nie tylko wartość, ale także wielkość omawianych księżnic jest znacząca, o czym świadczą dane liczbowe zamieszczone w Tabeli 1.

Tabela 1.

Stan ilościowy księgozbiorów bibliotek wydziałów teologicznych.

Biblioteki Wydziałów Teologicznych	Książki (ilość vol.)	Czasopisma (ilość vol.)	Zbiory specjalne (ilość jednostek)
Uniwersytet Opolski	71 440	9 781	164
Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu	132 111	16 657	25 880
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	146 631	96 172	7 942
Uniwersytet Śląski w Katowicach	120 596	26 159	2 900
Uniwersytet im. M. Kopernika w Toruniu	10 248	2 894	0
Uniwersytet Szczeciński	88 812	83 520	brak danych

Źródło: Na podstawie badań własnych Autorki (stan na 01.12.2008).

⁵ Szulc J. (2002). Biblioteki kościelne w Polsce w świetle ankiety Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. *FIDES Biuletyn Bibliotek Kościelnych* nr 2, s. 43.

Oprócz dokumentów zwartych biblioteki teologiczne gromadzą także znaczącą ilość czasopism polskich i zagranicznych, których zakres tematyczny, podobnie jak w przypadku książek, nie ogranicza się tylko do nauk teologicznych. Analizując stan ilościowy omawianych księgozbiorów na tle innych bibliotek wydziałowych poszczególnych uniwersytetów, można zauważyć iż niektóre z nich są największymi jednostkami systemów biblioteczno-informacyjnych, czego przykładem mogą być biblioteki w Olsztynie i w Katowicach.

Wszystkie omawiane biblioteki są skomputeryzowane i posiadają katalogi OPAC dostępne przez sieć Internet. Połowa z nich korzysta z systemu komputerowego MAK, który jest obecnie wykorzystywany przez większość polskich bibliotek kościelnych. Natomiast pozostałe wykorzystują systemy zakupione przez uczelnie macierzyste – biblioteki w Toruniu i Poznaniu mają do dyspozycji HORIZON, a w Opolu – ALEPH. Sprawne i szybkie przeprowadzenie procesów automatyzacji, a później komputeryzacji było możliwe m.in. dzięki wymianie i współpracy bibliotek wydziałów teologicznych w ramach Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Organizacja od kilkunastu lat koordynuje prace nad komputeryzacją, organizuje szkolenia i spotkania warsztatowe, czuwa nad tworzeniem komputerowych bibliografii oraz katalogów, a w 2004 roku uruchomiła multiwyszukiwarkę FIDKAR, za pośrednictwem której wszystkie biblioteki mogą kopiować opisy bibliograficzne do własnych katalogów, co wpływa na usprawnienie i ujednolicenie procesu opracowania zbiorów⁶.

---

⁶ Więcej na temat Federacji FIDES – zob.: Bednarczyk J. (1995). Ku lepszemu organizacji pracy w bibliotekach kościelnych – Federacja FIDES. *FIDES Biuletyn Bibliotek Kościelnych* nr 1, s. 21-31; tenże (1995). Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES. *Gość Niedzielny* 27, s. 15; tenże (1996). Powołanie do życia Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* t. 65, s. 69; Dziwiątkowski J. (1998). Automatyzacja procesów biblioteczno-informacyjnych w świetle działalności Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. *FIDES Biuletyn Bibliotek Kościelnych* nr 1, s. 42-71; Gonet K. (1994). Federacja Bibliotek Kościelnych. [W:] *Komputeryzacja bibliotek: materiały z konferencji, Toruń 24-26- maja 1993*. Toruń, s. 145; Łacka G. (2009). Współpraca Biblioteki Teologicznej z Federacją Bibliotek Kościelnych FIDES. [W:] Olszar, H.; Warząchowska B. red. (2009). *Biblioteki kościelne i klasztorne w Polsce: historia i współczesność*. Katowice, s. 93-102; Szulc J. (2000). Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES – historia powstania, zadania, działalność. *Bibliotekarz* nr 4, s. 11-15.

Finansowanie bibliotek uniwersyteckich.

Podstawą formą pozyskiwania środków przez biblioteki uniwersyteckie w Polsce są **dotacje państwowe** pochodzące z budżetu państwa i przydzielane przez władze uczelni. W praktyce wygląda to tak, że państwowe szkoły wyższe otrzymują fundusze na podstawie wniosków kierowanych do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Wysokość dotacji przyznawanej danej uczelni jest uzależniona głównie od ilości jej studentów (od II roku począwszy) i liczebności zatrudnionych w niej wysoko wykwalifikowanych (tj. posiadających co najmniej stopień doktora) nauczycieli akademickich i bibliotekarzy dyplomowanych oraz od wysokości dotacji jaką uczelnia uzyskała w poprzednim roku⁷. Istnieje silna zależność poziomu finansowania biblioteki od kondycji finansowej uczelni oraz rangi biblioteki w uniwersytecie. To władze uczelniane rozdysponowują środki według potrzeb i możliwości, lecz także według własnego uznania⁸. Dodatkowo biblioteki szkół wyższych mogą otrzymywać dotacje celowe z budżetu państwa na budowę, rozbudowę lub modernizację budynków bibliotecznych, gdyż finansowanie tego typu przedsięwzięć stanowi jedno ze statutowych zadań Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Obecnie funkcjonują dwa modele finansowania bibliotek – całkowicie zdecentralizowany lub częściowo zdecentralizowany⁹. W pierwszym przypadku wszystkie środki na utrzymanie działalności biblioteki są jej przydzielane i pozostają w jej dyspozycji. Sposób ich podziału na pokrycie poszczególnych wydatków jest ustalany w dwojaki sposób: bądź to w oparciu o ustalone z radą biblioteczną algorytmy, bądź w oparciu o analizę kosztów minionego roku. Model całkowicie zdecentralizowany daje bibliotece możliwość dysponowania wydzielonym budżetem i jednocześnie zapewnia samo-

---

⁷ Fercz J. (1996). Finansowanie uczelni a potrzeby bibliotek akademickich. *Bibliotekarz* nr 4, s. 8.

⁸ Wojciechowski J. (1997). *Organizacja i zarządzanie w bibliotekach*. Warszawa, s. 177.

⁹ Różniakowska E.; Feret B. (2004). *Przychody i koszty w bibliotekach krajów UE: próba analizy i porównania*. [W:] *Konferencja na temat: polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej*. Łódź, 23-25 czerwca 2004 r.: materiały konferencyjne. Łódź, s.185-204.

dzielność finansową, co pozwala na bardziej racjonalne wydawanie środków i planowanie wydatków. Natomiast częściowa decentralizacja odnosi się najczęściej do środków wydawanych na gromadzone zbiory biblioteczne. Wówczas jednostka nie posiada wyodrębnionego budżetu, nie ma więc wpływu na kreowanie własnej polityki finansowej i jest w tym względzie w pełni uzależniona od swoich władz zwierzchnich. Konsekwencją stosowania drugiego modelu bywa brak motywacji do szukania oszczędności i racjonalnego wydatkowania środków¹⁰.

Biblioteki uczelniane dysponują również pozabudżetowymi źródłami finansowania, które mogą pochodzić z dwóch źródeł. Pierwsze to **środki własne**, czyli wszelkiego rodzaju opłaty pobierane przez bibliotekę, drugie – pochodzą spoza biblioteki, są wnoszone przez określone organizacje, stowarzyszenia, osoby prywatne itp. Pomimo, że biblioteki jako instytucje społeczne i niedochodowe udostępniają swoje zbiory bezpłatnie, to jednak prawo zezwala, aby pobierały pewne opłaty za:

- usługi informacyjne, bibliograficzne, reprograficzne oraz wypożyczenia międzybiblioteczne,
- wypożyczenia materiałów audiowizualnych,
- wypożyczone materiały biblioteczne w formie kaucji,
- uszkodzenie, zniszczenie lub niezwrócenie w terminie wypożyczonych materiałów bibliotecznych¹¹.

Najczęściej dochody wypracowane przez biblioteki obejmują opłaty za takie usługi jak:

- wydanie karty bibliotecznej,
- nieprzestrzeganie regulaminów bibliotecznych (m.in. za przetrzymane książki),
- wysłanie upomnienia o zwrot przetrzymanych książek,

---

¹⁰ Jazdon A. (2000). Finansowanie bibliotek uczelnianych [dok. elektr.]. *Forum Akademickie* 10, <http://www.forumakad.pl/archiwum/2000/10/index.html> [odczyt: 12.01.2009]; tenże (2009). Problemy finansowania bibliotek uniwersyteckich [dok. elektr.]. [W:] *Problemy funkcjonowania bibliotek uniwersyteckich na przełomie wieków, Olsztyn - Lidzbark Warmiński, 28-29 maja 2001 roku, materiały konferencyjne*. EBIB <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/bguwm/jazdon/html> [odczyt: 12.01.2009]; tenże (2000). Finanse bibliotek uniwersyteckich w Polsce, problemy i propozycje. *Przegląd Biblioteczny* nr 1/2, s. 65.

¹¹ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach. Art. 14, pkt. 2.

- wykonanie kserokopii lub wydruku komputerowego, skanowanie,
- udzielenie informacji (np. sporządzenie zestawienia tematycznego),
- innych usług związanych z działalnością biblioteki (np. udostępnienie pomieszczeń, wycieczki tematyczne).

Należy jednak pamiętać, że zgodnie z prawem ustalone opłaty za usługi biblioteczne nie mogą być wyższe od kosztów ich wykonania. Z dotychczasowych doświadczeń wynika, że wpływy ze wszystkich obecnie praktykowanych opłat stanowią znikomą część budżetów bibliotek albo jeszcze częściej środki te trafiają do kasy uczelnianej i są traktowane jako jedno ze źródeł przychodów uwzględnianych w całym budżecie. Oczywiście biblioteki mają możliwość ubiegania się o to, żeby jakaś część wpływów za pobierane opłaty była zagwarantowana np. na zakup zbiorów, nie ma to jednak większego znaczenia dla ich kondycji materialnej.

Drugą grupą pozabudżetowych środków finansowania bibliotek akademickich stanowią środki spoza biblioteki, tzw. **alternatywne środki finansowania**. Tego rodzaju źródła nie są, bo nie mogą być, przynajmniej w naszym kraju, przeciwwagą do środków pochodzących od organizatora biblioteki. Są raczej ich uzupełnieniem, trudnym do przewidzenia i prawie niemożliwym do określenia co do częstotliwości. Alternatywność polega w swej istocie na przejęciu inicjatywy i zabieganiu o środki przez samych bibliotekarzy, co z kolei wymaga od nich odpowiedniego przygotowania i umiejętności. Środki pochodzące spoza biblioteki mogą mieć różne formy: darów, donacji i zapisów testamentowych, depozytów, fundacji i kół przyjaciół bibliotek, czy nawet wolontariatu.

Dary to jedna z podstawowych form gromadzenia dokumentów w bibliotece. Jednak w odróżnieniu od kupna i wymiany dary wpływają w sposób najczęściej nieplanowany. Z tego względu tak ważna jest stała selekcja darów oraz unikanie wprowadzania niepotrzebnych pozycji i dlatego biblioteka powinna w ramach ogólnej polityki gromadzenia zbiorów wypracować przejrzyste zasady oraz wytyczne w zakresie przyjmowania darów. Niektóre dary mogą mieć także formę zapisu testamentowego lub donacji. Następną formę alternatywnych środków stanowi **depozyt**, czyli umowa przechowania sta-

nowiąca dość rozpowszechniony sposób gromadzenia dokumentów, zwłaszcza w bibliotekach naukowych. Depozyt, choć nie może być traktowany na równi z innymi źródłami finansowania, jest jednak pośrednio wartością bezcenną dla biblioteki, gdyż wpisuje się w jej majątek i zarazem stanowi jeden z magnesów przyciągających do odwiedzin biblioteki. Natomiast **fundacja** w bibliotekarstwie polskim jest instytucją stosunkowo młodą, aczkolwiek bardzo potrzebną i pożyteczną. Fundacja stwarza bibliotece szansę na pozyskanie nie tylko środków finansowych, ale także rzeczowych, np. książek, sprzętu komputerowego, oprogramowania itp. Ich zdobycie wymaga spełnienia wielu warunków określonych zwykle w statucie fundacji. Najczęściej należy do nich przygotowanie wniosku i opisu zamierzonego projektu, prezentującego również zamierzone korzyści, dalekosiężny kosztorys i ewentualnie harmonogram realizacji projektu. W Polsce biblioteki akademickie mogą się ubiegać o środki z programów Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej oraz Fundacji im. Stefana Batorego. Poza tym pożyteczną inicjatywą może być tworzenie kół przyjaciół bibliotek wspierających ich działalność m.in. poprzez zdobywanie funduszy. Innym zjawiskiem finansowym w bibliotekach jest **wolontariat**, który z roku na rok staje się coraz bardziej popularną formą zatrudnienia. Pomimo, że wolontariat nie jest realnym źródłem finansowania biblioteki, to jednak ofiarowany przez wolontariusza czas i praca, stanowią niewątpliwą korzyść i wpływają na rozszerzenie wartości jej zasobów¹².

Alternatywne środki finansowania biblioteki mogą także przybierać formy fundraisingu i sponsoringu. Przy czym **fundraising** obejmuje środki przekazywane bibliotece bez oczekiwania wzajemności i niekiedy przybiera formę umowy prawnej. Natomiast **sponsoring** to środki przekazywane na zasadzie wzajemności, tzn. biblioteka obowiązana jest odwdziżyć się za dofinansowanie w uzgodnionej z ofiarodawcą formie, musi mieć postać umowy prawnej¹³. Sponso-

---

¹² Gębołyś Z. red. (2008). *Finanse w bibliotece : praktyczny poradnik dla dyrektorów, kierowników oraz pracowników bibliotek. Stan prawny na dzień 26 listopada 2008 r.* Warszawa, cz. 5.2.

¹³ Więcej na temat sponsoringu i fundraisingu – zob. Gębołyś Z. (2002). *Sponsoring w bibliotekach – szansą!? [dok. elektr.] EBIB - Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* nr 3, <http://bib.oss.wroc.pl/2002/32/gebolys.php>; tenże (2001). *Sponsoring szansą dla bibliotek!? [W:] Chodyński A.; Huczek M.; Socha I. red. nauk.*

ring, podobnie jak fundraising, jest działaniem obliczonym na pozyskanie dla biblioteki środków tak na bieżącą działalność, jak na realizację nadzwyczajnych zadań i dążeń. Obydwa zjawiska zaczynają się cieszyć coraz większą popularnością w środowisku bibliotekarskim, mogą bowiem przysporzyć instytucjom nie tylko znacznych funduszy, ale także mogą stanowić pomoc rzeczową.

Pieniądze z dotacji pozyskiwane są przez biblioteki uczelniane zazwyczaj w postaci grantów lokalnych, grantów ministerialnych i grantów międzynarodowych¹⁴. **Granty lokalne**, zwane często „dotacją rektora”, choć stanowią ważne źródło dofinansowania szeregu działań bibliotecznych, to jednak nie wszystkie biblioteki akademickie w pełni je wykorzystują. Wymagane jest, aby biblioteki przedstawiły władzom uczelni wykaz zadań, na jakie chcą przeznaczyć potrzebne im środki, jednakże często nie ma żadnych formalnych regulaminów, według których władze uczelni podejmują decyzję o dotacji. **Granty ministerialne** (centralne) pozyskiwane są głównie z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Jednak niezbędnym warunkiem jest zatrudnianie przez wnioskującą jednostkę samodzielnych pracowników nauki, zatem nie jest to dość powszechny sposób pozyskiwania środków przez biblioteki akademickie. Natomiast **granty międzynarodowe**, to środki pochodzące z Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego oraz z Unii Europejskiej. Biblioteki akademickie, jak i inne instytucje kultury w Polsce po 1 maja 2004 roku mają prawo ubiegać się o potrzebne im środki finansowe pochodzące z różnych funduszy unijnych, rozdysponowanych w ramach różnych programów wspólnotowych oraz funduszy strukturalnych. Pierwsze ukierunkowane są na wspieranie współpracy pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej oraz krajami trzecimi i wybranymi

---

(2001). *Zarządzanie w organizacjach non-profit. Strategie. Marketing*. Bielsko-Biała, s. 78-90; tenże (2004). *Sponsoring i fundraising biblioteczny*. [W:] Biliński L. red, (2004). *Vademecum bibliotekarza*. Warszawa, cz. 4.3; *Alternatywne środki pozyskiwania źródeł finansowych*. [W:] *Finanse w bibliotece...*(2008), cz. 5.2.

¹⁴ Kołodziejczyk E. (2005). Pozabudżetowe źródła finansowania bibliotek akademickich w Polsce i innych krajach gospodarki wolnorynkowej: wybrane przykłady i próba porównania [dok. elektr.]. *EBIB - Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* nr 6, <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/67/kolodziejczyk.php> [odczyt: 12.01.2009].

organizacjami międzynarodowymi. W większości spraw wymagany jest wkład własny jednostki uczestniczącej w programie, którego wysokość uzależniona jest od programu i formy uczestnictwa. Aktualnie biblioteki mogą skorzystać z następujących programów wspólnotowych: „Uczenie się przez całe życie”, „Kultura (2007-2013)”, „eContentplus” i „7. Program Ramowy Wspólnoty Europejskiej w zakresie badań rozwoju technologicznego i demonstracji”. W przeciwieństwie do programów wspólnotowych celem funduszy strukturalnych jest zwiększenie spójności społeczno-ekonomicznej w Unii Europejskiej i wspieranie rozwoju sektorów, które bez pomocy unijnej nie są w stanie dorównać średniemu poziomowi ekonomicznemu Unii Europejskiej. Stąd nacisk położony jest na tworzenie lub rozwój infrastruktury, a więc na programy o charakterze inwestycyjnym. Obecnie inicjatywy interesujące dla bibliotek dostępne są w następujących programach operacyjnych: „Infrastruktura i Środowisko”, „Kapitał Ludzki oraz w 16 Regionalnych Programach Operacyjnych dla Województw”. Programy finansowane są ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności¹⁵.

Źródła wpływów bibliotek wydziałów teologicznych.

Analizy źródeł finansowania bibliotek teologicznych dokonano na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych we wszystkich bibliotekach wydziałów teologicznych działających na uniwersytetach państwowych w Polsce. Do grupy instytucji objętych badaniem należały:

- Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego w Opolu,
- Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
- Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
- Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach,

---

¹⁵ *Finanse w bibliotece...*(2008), cz. 5.3.

- Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu,
- Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego w Szczecinie.

Wszyscy respondenci w całości wypełnili ankietę i poprawnie odpowiedzieli na zamieszczone w niej pytania. Badanie miało na celu ukazanie zagadnień związanych z finansowaniem zasobów bibliotecznych oraz przedstawienie struktury wpływów i ponoszonych wydatków. Analiza otrzymanych odpowiedzi pokazała, że biblioteki wydziałów teologicznych są finansowane w podobny sposób jak pozostałe biblioteki uniwersyteckie, co szczegółowo przedstawia umieszczona poniżej tabela wyników badania

Tabela 2.

Źródła finansowania bibliotek wydziałów teologicznych.

ŹRÓDŁA WPŁYWÓW	Opole	Poznań	Katowice	Olsztyn	Toruń	Szczecin
Uniwersytet	+	+	+	+	+	+
Kościół	+	+	+	+	-	+
Środki własne	+	-	+	+	-	-
Środki alternatywne	+	+	+	+	+	+

Źródło: Na podstawie badań własnych Autorki (stan na 01.12.2008).

Jedyną różnicę stanowi obecność w bibliotekach wydziałów teologicznych dodatkowego źródła finansowania, jakim jest Kościół katolicki, który był jednym ze współorganizatorów wydziałów teologicznych na polskich uczelniach państwowych. Od samego początku Kościół, poprzez władze poszczególnych Kurii Diecezjalnych lub Metropolitalnych, uczestniczył w tworzeniu tego rodzaju placówek oraz dofinansowywał ich działalność. Wyjątek stanowi biblioteka w Toruniu, która zadeklarowała, że jedynym i podstawowym źród-

dłem finansowania jej działalności jest uniwersytet. Pozostałe instytucje przyznały, że otrzymują fundusze z obydwu źródeł, chociaż zarówno wielkość jak i przeznaczenie środków publicznych oraz kościelnych bywają różne. Uniwersytety przekazują pieniądze przede wszystkim na wynagrodzenia bibliotekarzy, w mniejszym stopniu natomiast na dokształcanie pracowników czy organizowanie konferencji naukowych na terenie omawianych placówek. Jeżeli chodzi o środki na powiększanie księgozbiorów, to są one uzyskiwane w większości z funduszy kościelnych. Jedna z bibliotek przyznała nawet, iż księgozbiór w całości jest finansowany z tego źródła. Uniwersytety przekazują głównie pieniądze na badania własne i projekty badawcze pracowników naukowych zatrudnionych na wydziałach teologicznych, a z nich z kolei kupowane są dokumenty zasilające księgozbiory bibliotek wydziałowych. Wielkość tych dochodów uzależniona jest od aktywności naukowej nauczycieli akademickich danego wydziału¹⁶. Sprzęt komputerowy oraz wyposażenie budynków bibliotecznych bywają kupowane zarówno z funduszy kurialnych jak i uniwersyteckich, natomiast dostęp do różnego rodzaju baz danych zapewniają w całości uniwersytety. Jeżeli chodzi o stworzenie i utrzymanie bazy lokalowej to podział środków bywa różny np. w Toruniu w całości gwarantuje to budżet uczelni, a w Katowicach czy Opolu – kościelny. Interesująco przedstawia się także kwestia promocji poszczególnych instytucji. Pytania ankietowe dotyczyły m.in. takich działań z zakresu *public-relations* jak: organizowanie konkursów i wystaw oraz rozprowadzanie biuletynów lub informatorów dotyczących usług bibliotecznych. Dwie z omawianych bibliotek przyznały, że nie dysponują środkami na tego rodzaju działalność, ani też jej nie prowadzą. Pozostali respondenci przyznali, że mają zagwarantowane fundusze na cele promocyjne i pochodzą one zarówno z puli publicznej, jak i kościelnej. Szczegółowe dane na temat wpływów i wydatków znajdują się w Tabeli 3.

---

¹⁶ Więcej na temat wykorzystania tego rodzaju środków – zob. Lubojańska E. (2009). *Zakup literatury naukowej ze środków własnych i projektów badawczych (grantów) Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*. [W:] Olszarski H.; Warząchowska B. (2009), *Biblioteki kościelne...*, s. 119-131.

Tabela 3. Rodzaje wpływów i wydatków w bibliotekach wydziałów teologicznych

RODZAJE WYDATKÓW	ŹRÓDŁO WPŁYWÓW			
	Uczelnia i Kościoł	Tylko Kościoł	Tylko Uczelnia	Inne źródła
Zbiory	4*	1	1	2
Wynagrodzenia	1	-	5	-
Dokształcanie pracowników	3	-	3	-
Sprzęt komputero- wy	2	-	2	2
Promocja biblioteki	2	1	2	-
Wyposażenie	4	-	1	2
Baza lokalowa	2	3	1	-

* Cyfry oznaczają liczbę bibliotek w jakich odnotowano dany rodzaj wpływu.

Źródło: Na podstawie badań własnych Autorki (stan na 01.12.2008).

Połowa spośród ankietowanych deklaruje, iż oprócz dopływu środków publicznych i kościelnych ma również możliwość wypracowania **środków własnych**. Pomimo, że ich wielkość nie jest znacząca to jednak pozwalają one na sfinansowanie oprawy, zakupu materiałów biurowych, papieru do drukarek itp. Środki własne tak, jak ma to miejsce w innych typach bibliotek, to przede wszystkim dochody pochodzące z opłat za nieprzestrzeganie regulaminów bibliotecznych (np. przetrzymanie książek), wydanie karty bibliotecznej lub jej duplikatu oraz wykonanie kserokopii lub wydruku komputerowego. Natomiast żadna z ankietowanych jednostek nie pobiera pieniędzy za udzielanie informacji i nie czerpie zysków z wynajmowania własnych pomieszczeń.

Wszyscy respondenci przyznają, że dysponują także **alternatywnymi środkami finansowania**. Najpopularniejszą formę tego rodzaju wpływów stanowią dary książkowe oraz czasopism. W przypadku niektórych bibliotek bywa to tak znaczące źródło wpływu dokumentów, że przeważa nad pozostałymi formami gromadzenia zbiorów. Szczególnie wyraźnie jest to widoczne na Wydziale Teologicznym

w Szczecinie i Katowicach, gdzie dary stanowią ponad połowę wprowadzanych pozycji¹⁷.

Inną ważną formę wspierania bibliotek teologicznych stanowi wolontariat, który być może nie przekłada się bezpośrednio na pieniądze, ale jak już nadmieniono także bywa zaliczany do zjawisk finansowych. Połowa z ankietowanych instytucji przyznała, iż pewna grupa prac jest systematycznie wykonywana przez studentów i kleryków, co z pewnością stanowi nieocenioną wartość dla lepszego funkcjonowania biblioteki.

Jeszcze niezbyt popularnym zjawiskiem w bibliotekach wydziałów teologicznych, ale jednak dającym się już zauważyć jest sponsoring biblioteczny. Dwie spośród ankietowanych książnic przyznały, że czynią starania o pozyskanie sponsorów i podjęte przez nich próby zakończyły się powodzeniem. Przedmiotami akcji sponsoringowych były nie tylko polskie i zagraniczne książki, ale także sprzęt komputerowy wraz z oprogramowaniem, kserokopiarki, a nawet sprzęt biblioteczny. Ponadto sponsorzy wspierali organizowanie konferencji naukowych oraz przygotowanie różnego rodzaju wystaw tematycznych.

W innym miejscu pracownicy jednej z bibliotek wykazali się dużymi umiejętnościami i aktywnością w zdobywaniu środków w postaci grantów, co jak wiadomo nie jest proste i wymaga dużego nakładu czasu i pracy. To Bibliotece Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, jako jedynej z ankietowanych, udało się uzyskać dotacje z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej, a nawet z Urzędu Miasta Olsztyna. W ten sposób sfinansowano zakup polskich i zagranicznych czasopism, sprzętu komputerowego wraz z oprogramowaniem, kserokopiarki oraz sprzętu i mebli bibliotecznych. Przykład ten pokazuje, że starania o pozyskanie grantów może przynieść znaczące efekty finansowe i wspomóc działalność biblioteki.

---

¹⁷ Warzachowska B. (2008). Dary w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* t. 89, s. 164-173.

Podsumowanie

Biblioteki wydziałów teologicznych stanowią ważne ogniwo systemów biblioteczno-informacyjnych na poszczególnych uniwersytetach, często wyróżniając się spośród innych jednostek zarówno wielkością, jak i wartością gromadzonych księgozbiorów. Korzystają one z takich samych sposobów finansowania jak pozostałe biblioteki polskich uczelni państwowych. Jednocześnie prawie wszystkie posiadają dodatkowe źródło finansowania w postaci funduszy pochodzących z Kościoła katolickiego – współorganizatora wszystkich wydziałów teologicznych. Taki model finansowania umożliwia systematyczne powiększanie i rozwój zasobów bibliotek teologicznych, będących skarbnicami polskiej kultury religijnej.

ELIZA LUBOJAŃSKA¹

GROMADZENIE I UZUPEŁNIANIE ZBIORÓW W BIBLIOTECIE TEOLOGICZNEJ ZE ŚRODKÓW KURII METROPOLITALNEJ W KATOWICACH

Gromadzenie zbiorów jako jedno z głównych zadań każdej biblioteki wiąże się z wykonywaniem szeregu czynności wynikających z potrzeb administracyjnych oraz z konieczności różnorodnego postępowania z materiałami, w zależności od ich źródeł nabycia oraz indywidualnych zasad przyjętych w danej bibliotece. Niezależnie jednak od pochodzenia każda książka winna być odnotowana w rejestrze przybytków, w księdze akcesji i inwentarzu, a następnie przekazana do dalszego opracowania.

Głównym zadaniem każdej biblioteki jest gromadzenie, opracowanie, przechowywanie i udostępnianie księgozbioru. Zasób biblioteczny powiększany jest głównie w drodze zakupu, darów i wymiany międzybibliotecznej. Zakres gromadzonego piśmiennictwa zależy między innymi od profilu i specyfiki biblioteki.

Do podstawowych zadań Biblioteki Teologicznej należy zaspokajanie potrzeb naukowych pracowników macierzystego wydziału oraz studentów teologii. Wychodząc naprzeciw szerszym grupom potencjalnych użytkowników biblioteka rozszerza zakres oddziaływania również na inne grupy czytelnicze: osoby duchowne, studentów innych uczelni oraz pracowników naukowych śląskich placówek badawczych.

---

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Każda biblioteka teologiczna zachowuje specyficzną tożsamość, wbudowaną w misję ewangelizacyjną Kościoła, który ze swym dziedzictwem kulturalnym, duchowym i intelektualnym otwiera się na każdego człowieka i realnie wpływa na poziom intelektualny i świadomość chrześcijańską środowiska któremu służy².

W placówkach teologicznych podstawę księgozbioru stanowią materiały ze wszystkich dyscyplin teologicznych oraz w węższym zakresie z nauk pomocniczych. W tej kwestii, jak postulują niektórzy bibliotekarze, zachować należy daleko idącą ostrożność, gdyż niebezpieczne jest zbyt rozrastanie się księgozbioru obejmującego nauki pomocnicze do rozmiarów biblioteki akademickiej, szczególnie w sytuacji gdy biblioteka wchodzi w skład sieci ogólnouczelnianej³.

Dobór literatury do zakupu konsultowany jest z pracownikami naukowymi reprezentującymi poszczególne dyscypliny nauk teologicznych. Na potrzeby księgozbioru czytelní, oprócz najnowszych pozycji ze wszystkich dziedzin teologii w bibliotece zabiega się o uzupełnianie najważniejszych wydawnictw informacyjnych, encyklopedii, słowników, bibliografii ogólnych i specjalistycznych, dokumentów źródłowych. Bogato reprezentowany jest również ciąg podstawowych wydawnictw zbiorowych i serii.

Biblioteka Teologiczna w Katowicach finansowana jest zarówno przez Kurię Metropolitalną jak i przez Uniwersytet Śląski. Jednakże główny ciężar spoczywa na instytucji kościelnej natomiast macierzysty Uniwersytet odpowiada za realizację zakupu książek specjalistycznych, zamawianych przez pracowników naukowych Wydziału Teologicznego z dotacji z badań statutowych, własnych oraz grantów ministerialnych⁴.

Kuria Metropolitalna od początku powołania Wydziału Teologicznego odpowiedzialna jest za finansowanie księgozbioru⁵. Zobowiąza-

---

² Dołganiszewska E. (1995). Specyfika bibliotek teologicznych. *Wrocławski Przegląd Teologiczny* R. 3, nr 2, s. 136-137.

³ Tamże, s. 138.

⁴ Lubojańska E. (2009). Zakup literatury naukowej ze środków własnych i projektów badawczych (grantów) Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. [W:] Olszar H.; Warząchowska B. red. (2009). *Biblioteki kościelne i klasztorne w Polsce*. Katowice, s. 119-131.

⁵ Umowa użyczenia zawarta w dniu 1 września 2001 r. w Katowicach pomiędzy archidiecezją katowicką w Katowicach a Uniwersytetem Śląskim w Katowicach. Aneks do umowy, pkt nr 1: Uzupełnianie zbioru bibliotecznego o książki, czasopisma oraz inne materiały zarówno w postaci drukowanej, jak i elektronicznej, potrzebne do celów badań

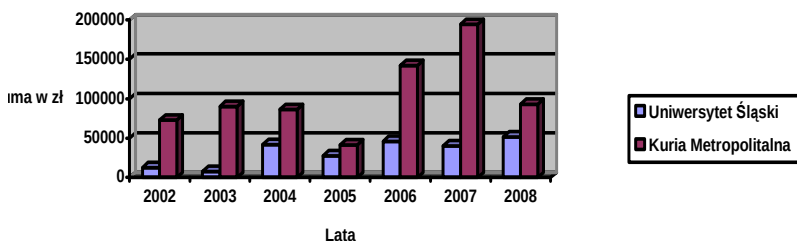
nia materialne kurii w warunkach borykania się z ciągłymi problemami finansowymi w wielu bibliotekach stwarza pewną stabilność oraz umożliwia planowy, przemyślany dobór literatury do bieżącego zakupu oraz uzupełnień wydawnictw wielotomowych i serii.

Zakup książek stanowi w przybliżeniu 30% wszystkich wpływających zbiorów⁶. Istotnym źródłem wpływu są sukcesywnie przekazywane dary od osób prywatnych i instytucji⁷. Od początku funkcjonowania Wydziału również dynamicznie rozwija się współpraca z instytucjami naukowymi w Polsce i za granicą w celu pozyskiwania publikacji w drodze wymiany międzybibliotecnej⁸. Od początku działalności Wydziału Teologicznego finansowanie zakupu zbiorów bibliecznych kształtowało się następująco:

Wykres 1.

Zakup zbiorów bibliecznych finansowanych przez Uniwersytet Śląski i Kurie Metropolitalną w Katowicach w latach 2002-2008

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z przeprowadzonych analiz na Kurii Metropolitalnej spoczywa główny ciężar związany z finansowaniem księgozbioru Biblioteki Teologicznej w Katowicach. Zauważalny jest również wzrost nakładów ponoszonych przez Uniwersytet Śląski z tytułu

---

naukowych i dydaktycznych prowadzonych na Wydziale Teologicznym finansowane przez archidiecezję katowicką.

⁶ Muc A. (2007). Zakup książek przez Bibliotekę Teologiczną Uniwersytetu Śląskiego. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* t. 88, s. 134.

⁷ Warząchowska B. (2008). Dary w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* t. 89, s. 164-173.

⁸ Por. Olszowy E. (2004). Wymiana krajowa w bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* t. 82, s. 177-186; oraz Olszowy E. (2009). *Wymiana zagraniczna w Bibliotece Teologicznej*. [W:] Olszars H.; Warząchowska B., red. (2009). *Biblioteki kościelne i klasztorne w Polsce*. Katowice, s. 132-142.

badan prowadzonych przez pracowników Wydziału Teologicznego. Biorąc pod uwagę fakt nieustannego dążenia pracowników naukowych do osiągania kolejnych stopni awansu zawodowego, tendencja ta będzie się utrzymywała nadal.

Kooperanci

Biblioteka Teologiczna w procesie gromadzenia księgozbioru w drodze zakupu współpracuje z wieloma instytucjami zarówno w kraju jak i za granicą.

Tabela 1.

Dostawcy książek polskich i zagranicznych dla Biblioteki Teologicznej w latach 2003-2008

Źródło: opracowanie własne.

Lp	Nazwa dostawcy	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1.	ABE Marketing	43	48	6	43	51	61
3.	Agencja Wyd. a linea	60	129	40			
4.	Agencja Książkowa WSSD	2	9				
5.	Agencja Rekl.-Wyd. Vectra		12				
6.	Amazon		11				
7.	Ancora Liberia		7				6
8.	Apostolicum				15	6	
10.	Biblioteka Narodowa				19		
13.	Bernardinum	9					
15.	Biblos	13	8				
16.	Bratni Zew		9			6	
17.	Brepols				5	450	26
19.	Buchhandlung Herder						86
21.	Citta Nuova						11
22.	Dobre Książki			7			
23.	DiG		8				
24.	DMS Consulting				8		
25.	Walter de Gruyter	16	24				
26.	Editions du Cerf		46	32	42		
27.	Edycja Św. Pawła					5	
28.	Emanuel	62	158	12	8	65	98
29.	eSPe					5	

30.	Firma Wydawniczo-Handlowa Mado		7				
31.	Fronda				6		
32.	GKN im. B. Prusa	37	44	9	25	35	16
33.	GWP	5			6		
34.	Homo Dei				7		15
35.	International Books Distrib. M. Wapiński					9	
36.	Ignatianum		18				
37.	Instytut Pamięci Narodowej						6
38.	International Publishing Service		8			35	9
39.	Jedność			10			
40.	Kapitałka			8			
41.	Księgarnia Liber	10	9	5	31	8	
42.	Księgarnia Mateusza		16		42	28	19
43.	Księgarnia poczytaj.pl					8	20
44.	Księgarnia Św. Jacka			10	12	12	25
45.	Księgarnia Św. Wojciecha				19	5	
46.	Kubicz Book Center		20				10
47.	KUL	120				2	5
48.	La Procura Librairie						41
49.	Logon S.A.	11					
50.	Marabut	6					
51.	M		9				
52.	Merlin	12	31				
53.	Omega Press	12	30		50	30	15
54.	PAT		7				
55.	Peeters						34
56.	PAX					6	
57.	Państwowy Instytut Wydawniczy	6		10	6		
58.	Płocki Instytut Wydawniczy						11
59.	Polskie Wydaw. Encyklopedyczne Polwen			6			
60.	Południowo-Wschodni Instytut Naukowy						6

61.	Polska Akademia Umiejętności					37	
62.	Pontificia Univ. Urbaniana				26		
63.	PWN	11		5			37
64.	Resursa				41		
65.	Rhema		11				
66.	Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich		5		14		
67.	Semper				13		
68.	Ruch Światło-Życie			24			
69.	Te Deum	7					
70.	The Enigma Press	59	22	6	11	12	
71.	Tum	6					
72.	Tyniec				8	6	
73.	Verbinum		7		24		
74.	Vocatio		8		7		5
75.	W drodze			40	11		9
76.	Więź		5				
77.	WAM	36		33	50	60	61
78.	Wiedza Powszechna						9
79.	WUKa W. Książek		17				
80.	Wydaw. Karmelitów Bosych			16	16		
81.	Wydaw. Marek Deryncki					27	14
81.	Wydaw. Św. Stanisława				22		
82.	Wydział Teologiczny UAM	12	6				
84.	Wydaw. Salezjańskie					6	5
85.	Wydaw. Sejmowe					10	
86.	Wydaw. Uniw. Jagiellońskiego						5
87.	Wydaw. Uniw. Śląskiego				14	34	
88.	Żak				7		

W powyższym zestawieniu ujęte zostały instytucje od których Biblioteka Teologiczna zakupiła bezpośrednio przynajmniej 5 tytułów w danym roku. Nazwy instytucji zagranicznych wyróżniono wytłuszczonym drukiem. Wśród kontrahentów polskich zauważa się

wyraźną dominację Agencji Wydawniczej „a Linea”. W pierwszych latach funkcjonowania Biblioteki Teologicznej, dystrybutor dostarczał do biblioteki egzemplarze okazowe, głównie książek akademickich, a następnie pracownicy naukowci dokonywali wyboru pozycji wskazanych dla danej dyscypliny. Wśród wydawców polskich, z którymi biblioteka współpracuje bezpośrednio dominującą pozycję od lat zajmuje Wydawnictwo WAM. Regularny zakup kilku serii wydawniczych pozwala na uzyskiwanie wysokich upustów cenowych. Na czołową pozycję spośród instytucji obcych wysuwa się belgijska oficyna Brepols.

Zakup polski

Tendencją ostatnich lat jest zmniejszający się udział sprzedaży książek w tradycyjnych księgarniach na rzecz zakupów realizowanych w sieci Internet. Do niewątpliwych zalet tej formy nabywania literatury zaliczyć należy oszczędność czasu, bogatą ofertę wraz z informacjami bibliograficznymi i recenzjami. Niedogodnością jest natomiast brak fizycznego kontaktu z książką, różny czas oczekiwania na przesyłkę, czasem dodatkowo płatną. Biorąc pod uwagę publikacje religijne to na szczególną uwagę zasługuje Księgarnia Mateusza, z której usług biblioteka korzysta regularnie. Specjalizuje się ona w sprzedaży książki religijnej, zarówno o charakterze naukowym jak i popularnym. Księgarnia ta oferuje większość tytułów z zakresu szeroko pojętej teologii. Wiele wariantów wyszukiwania i przyjazna szata graficzna ułatwiają korzystanie z tego serwisu. Z oferty księgarni Biblioteka Teologiczna korzysta podczas nabywania publikacji mniejszych wydawnictw, które nie są dostępne w hurtowni, wówczas zakup w kilku wydawnictwach jest nieopłacalny z uwagi na doliczane koszty wysyłki w przypadku pojedynczych zamówień. Witryna ta stanowi także doskonałe źródło informacji o nowościach wydawniczych⁹.

Jedną z wiodących księgarni mających w swej ofercie publikacje wielu polskich oficyn z różnych dyscyplin jest Główna Księgarnia Naukowa im. B. Prusa z siedzibą w Warszawie. Kilka razy w roku biblioteka zaopatruje się tutaj w publikacje trudno dostępne, bądź

---

⁹ Więcej informacji o księgarni zob. Dulian R. (2002). Katolicka księgarnia internetowa Mateusz. *FIDES Biuletyn Bibliotek Kościelnych* nr 1 (14), s. 123-125.

pochodzące z mało znanych oficyn komercyjnych. Zakup bezpośredni pojedynczych tytułów w tych oficynach jest nieopłacalny i zbyt czasochłonny.

Wśród hurtowni na uwagę zasługuje działająca na terenie Katowic od 1994 roku Hurtownia oraz Wydawnictwo Emmanuel, firma powstała w ramach wspólnoty Emanuel – Oazy Dorosłych Ruchu Światło-Życie. Biblioteka Teologiczna, jak wynika z zestawienia od początku funkcjonowania ściśle współpracuje z tą placówką, zaopatrując się w niej w pozycje z szeroko pojętej teologii. Współpraca z firmą Emmanuel jest dla biblioteki bardzo korzystna, ponieważ hurtownia współpracuje z wieloma wydawnictwami oferując książki w bardzo atrakcyjnych cenach, niejednokrotnie zdecydowanie niższych niż w ofertach poszczególnych wydawców. Istnieje również możliwość sprowadzenia książek, które aktualnie nie znajdują się na składzie hurtowni. Pracownicy firmy dostarczają sukcesywnie do biblioteki książki w formie depozytu, które są przeglądane bezpośrednio przez pracowników naukowych, podejmujących decyzje o zakupie.

Zadaniem bibliotekarzy jest nieustanne śledzenie rynku wydawniczego w kraju i za granicą. Istotne znaczenie w tym względzie ma przeglądanie witryn internetowych wydawnictw, księgarni internetowych, serwisów branżowych, gdyż Internet jest obecnie najskuteczniejszym narzędziem promocji i reklamy działalności wydawniczej. Większość stron internetowych zawiera informacje o zapowiedziach, promocjach, nierzadko publikowane są opisy książek, recenzje, spisy treści¹⁰. Bibliotekarze korzystają nadal także z drukowanych katalogów. W pracy bibliotecznej nie można pominąć bibliograficznych baz danych. Ważną rolę pełni nadal „Przewodnik Bibliograficzny” rejestrujący produkcję wydawniczą na podstawie egzemplarzy obowiązkowych spływających do Biblioteki Narodowej. Informacje o wydawnictwach, księgarniach, hurtowniach i innych instytucjach zajmujących się dystrybucją książek, dane prospektywne o mających się ukazać publikacjach rozpowszechnia również Centrum Informacji o Książce w corocznym katalogu „Ry-

---

¹⁰ Wysocki A. (2003). Internet jako źródło informacji wydawniczej dla bibliotekarzy. *Bibliotekarz* nr 6, s. 20-21.

nek książki”. Problematyką wydawniczą i księgarską zajmują się w różnym stopniu branżowe czasopisma¹¹.

W procesie realizacji zamówień wydawnictw zwartych Biblioteka Teologiczna korzysta z następujących sektorów rynku książki: wydawnictwa katolickie i pozostałe oficyny wydawnicze, księgarnie tradycyjne i internetowe, firmy pośredniczące w zakupie książek zagranicznych, hurtownie oraz zakup książek na targach.

Od wielu już lat, rokrocznie, odbywają się w Warszawie Międzynarodowe Targi Książki. Podobne imprezy promocyjno-targowe mają miejsce również w Krakowie, Poznaniu, Wrocławiu i innych miastach Polski. Są to wydarzenia ogólnokrajowe, z udziałem wydawców zagranicznych. W kraju odbywają się również targi książki edukacyjnej, akademickiej, historycznej oraz książki katolickiej. W tym roku już po raz kolejny odbyły się Targi Wydawców Katolickich na warszawskich Stegnach. Impreza ta z roku na rok cieszy się coraz większym powodzeniem wśród czytelników indywidualnych i bibliotekarzy, również media żywo interesują się taką formą promocji czytelnictwa¹². Tym razem na targach swoją ofertę zaprezentowało 90 wystawców polskich i zagranicznych. Imprezie towarzyszą zawsze panele i spotkania podejmujące aktualne tematy społeczne, a także przyznawane są nagrody Stowarzyszenia Wydawców Katolickich FENIKS.

---

¹¹ Adamiec W.; Kołodziejczyk B., (2001). Rynek książki w Polsce [dok. elektr.]. *EBIB – Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* 10, <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/28> [odczyt: 22.05.2009].

¹² O targach pisali. m. in.: Otolski M. (1997). Targi Wydawców Katolickich. *Notes Wydawniczy* nr 4, s. 9-11; Wysoka A. (1997). Sukces książki katolickiej. *Credo* nr 7/8, s. 39-42; Żółciński T. (1998). IV Targi Wydawców Katolickich (17-19 kwietnia). *Megaron. Biuletyn Nowości Wydawniczych* nr 5, s. 29; Frołow J. (2002). Targi wokół targów. VIII Targi Wydawców Katolickich. *Notes Wydawniczy* nr 5, s. 26-28; tenże (2001). VII Targi Wydawców Katolickich. *Notes Wydawniczy* nr 5, 15-17; Otolski M. (2000). VI Targi Wydawców Katolickich. *Notes Wydawniczy* nr 6/7, s. 10-11; Starowieyski M. (2003). O książce katolickiej myśli kilka przed targami książki katolickiej. *W drodze*, nr 4, s. 35-45; Warząchowska B. (2001). Wystawy, kiermasze, targi – książki do nas czy my do książek. *FIDES Biuletyn Bibliotek Kościelnych* nr 1-2, s. 86-92; Muc A. (2001). Targi Wydawców Katolickich jako forma promocji książki religijnej. *FIDES Biuletyn Bibliotek Kościelnych* nr 1-2, s. 93-99.

Targi katolickie są doskonałą okazją do nabycia książek w korzystnych cenach, stwarzają możliwość zapoznania się z ofertą nowości książkowych wielu wydawców jednocześnie.

Od pięciu już lat na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego odbywa się Kiermasz Wydawców Katolickich. Jest to jedna z trzech imprez organizowanych pod patronatem Stowarzyszenia Wydawców Katolickich, obok targów odbywających się w Warszawie i Lublinie. Współorganizatorem jest Księgarnia Świętego Jacka. Podczas kiermaszu swoje publikacje prezentują wydawcy z całego kraju, imprezie towarzyszy szereg spotkań autorskich. Dzięki dogodnej lokalizacji bibliotekarze i pracownicy macierzystego wydziału mogą bezpośrednio zapoznać się z aktualną ofertą wydawnictw katolickich i dokonać na miejscu zakupów w atrakcyjnych cenach.

Na rynku książki w Polsce po 1989 roku nastąpił dynamiczny wzrost liczby wydawnictw oraz doszło do rozdrobnienia firm zajmujących się publikowaniem i dystrybucją książek. Scentralizowany, monopolistyczny rynek, stanowiący prawie w całości własność państwa uległ znacznym przeobrażeniom. Powstało wiele prywatnych wydawnictw, hurtowni i księgarń o zróżnicowanej ofercie tytułowej i różnym zasięgu działania. Zjawisko to dało się wyraźnie zauważyć w sektorze książki katolickiej¹³. Jednocześnie wzrosła liczba serii w ramach których poszczególni wydawcy publikują znaczące tytuły, wpisujące się tematycznie w profil danej instytucji. Biblioteka Teologiczna gromadzi wiele kolekcji w całości, niektóre natomiast wybiórczo. Poniższe zestawienie dotyczy serii, jakie biblioteka gromadzi w komplecie.

Serie i wydawnictwa tomowe polskie kupowane przez Bibliotekę Teologiczną w latach 2002-2008

1. Ad Multos Annos (Oficyna Wydawnicza Vocatio)
2. Alfa Omega (Wydawnictwo W drodze)
3. Amateca (Pallottinum)
4. Biblioteka Europejska (Antyk Marek Derewiecki)
5. Biblioteka Filozofii Religii (PWN)
6. Biblioteka Klasyków Filozofii (PWN)

---

¹³ Por. Wolak J. (2005). *Raport o książce katolickiej*. [W:] Frołow J.; Wolak J. red. (2005). *Raport o książce katolickiej: edycja 2005*. Warszawa, s. 9.

7. Biblioteka Mariologiczna (Polskie Towarzystwo Mariologiczne)
8. Biblioteka Ojców Kościoła (Wydawnictwo M)
9. Biblioteka Ośrodka Archiwów Bibliotek i Muzeów Kościelnych KUL (Jedność)
10. Biblioteka Teologiczna Wydziału Teologicznego (Uniwersytet Śląski - Katowice)
11. Biblioteka Zwojów. Tło Nowego Testamentu (The Enigma Press)
12. Christianitas Antiqua. Commentationes (Wydaw. Uniwersytetu Gdańskiego)
13. Christianitas Antiqua. Fontes (Wydaw. Uniwersytetu Gdańskiego)
14. Chrześcijaństwo u Schyłku Starożytności. Studia Źródłoznawcze (Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego)
15. Daimonion (Antyk Marek Derewecki)
16. Dogmatyka (Biblioteka Więzi)
17. Dzieła Balthasara (Wydaw. WAM)
18. Dzieła Zebrane Jana Pawła II (Wydaw. M)
19. Encyklopedia Białych Plam (Polwen)
20. Encyklopedia Katolicka (KUL)
21. Kłasyka Karmelitańska (Wydaw. Karmelitów Bosych)
22. Kolekcja „Communio” (Pallottinum)
23. Kościół w Trzecim Tysiącleciu (Księgarnia Świętego Jacka)
24. Mała Biblioteka Religii (Wydaw. WAM)
25. Myśl Filozoficzna (Wydaw. WAM)
26. Myśl Pedagogiczna (Wydaw. WAM)
27. Myśl Teologiczna (Wydaw. WAM)
28. Nauczanie Papieskie (Pallottinum)
29. Nauczanie Pasterskie (Pallottinum)
30. Nowy Komentarz Biblijny (Edycja Świętego Pawła)
31. Ojcowie Żywi (Wydaw. WAM)
32. Pisma Ojców Kościoła (Wydaw. Uniwersytetu im. A. Mickiewicza)
33. Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy (Wydaw. UKSW)
34. Postacie Biblii (W drodze ; Beranrdinum)
35. Prymasowska Seria Biblijna (Oficyna Wydawnicza Vocatio)
36. Psychologia i Formacja (Wydaw. WAM)
37. Redemptoris Missio (Wydaw. M)
38. Rozprawy i Studia Biblijne (Oficyna Wydawnicza Vocatio)
39. Series Biblica Paulina (Edycja Świętego Pawła)
40. Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (Księgarnia Świętego Jacka)
41. Studia Religiológica (Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego)
42. Teologia Żywa (Wydaw. Znak)

43. Wielcy Ludzie Kościoła (Wydaw. WAM)
44. Wokół Współczesności (Wydaw. WAM)
45. Źródła Monastyczne (Tyniec Wydaw. Benedyktynów)
46. Źródła Myśli Filozoficznej (Wydaw. WAM)
47. Źródła Myśli Teologicznej (Wydaw. WAM)

Analizując powyższe zestawienie możemy zauważyć, że wśród oficyn polskich, których serie kompletowane są w Bibliotece Teologicznej, zdecydowaną przewagę zyskuje wydawnictwo WAM, które jak wskazują statystyki¹⁴ od lat jest zdecydowanym liderem wśród wydawnictw katolickich zarówno pod względem liczby wydanych tytułów, nakładów, jak i realizowanych obrotów. W ofercie WAM znajduje się kilkadziesiąt serii wydawniczych, wśród których na szczególną uwagę zasługuje kolekcja „Myśl Teologiczna”, znaleźć tutaj można fundamentalne pozycje zarówno teologów polskich jak i zagranicznych. Kolejna seria - „Źródła Myśli Teologicznej” promuje znakomite dzieła wybitnych teologów oraz dokumenty źródłowe zawierające chronologicznie ujęte teksty synodów Kościoła i kolekcje praw. Ukazują one dzisiejszemu czytelnikowi jak Kościół w pierwszych wiekach tworzył swoje struktury i walczył z prześladowaniami. Poszczególne tomy zawierają teksty akt w języku polskim i oryginalnym. Tytuły ukazujące się w kolekcjach WAM stanowią zasadniczy zrab literatury przedmiotu studenta teologii, a także służą rozwojowi badań naukowych prowadzonych przez pracowników wydziału. Podobny charakter kluczowy dla danej dyscypliny zachowują dwie kolejne serie filozoficzne: „Myśl Filozoficzna” oraz „Źródła Myśli Filozoficznej”.

Dla adeptów teologii i osób pragnących poznać bliżej zagadnienia religioznawstwa przeznaczona jest popularna seria „Mała Biblioteka Religii” zawierająca pozycje omawiające doktryny religijne głównie wyznań niechrześcijańskich, natomiast biografie popularnych świętych przyszli teologowie poznawać mogą zaglądając do pozycji z kolekcji „Wielcy Ludzie Kościoła”¹⁵.

---

¹⁴ Por. Frołow J. (2007). *Liczyć, liczyć, liczyć...* [W:] Frołow J.; Wolak J. red. (2007). *Raport o książce katolickiej: edycja 2007*. Warszawa, s. 50, 58.

¹⁵ Por. Katalog wydawnictw. [W:] Frołow J.; Wolak J. red. (2007). *Raport o książce katolickiej: edycja 2007*. Warszawa, s. 116.

Oprócz serii dotyczących ściśle teologii biblioteka gromadzi publikacje z dyscyplin pokrewnych, wydawanych przez WAM. Pozycją „Wychowywać dzisiaj” Wolfganga Brzezinki zainaugurowano serię „Myśl Pedagogiczna”. W dziedzinie psychologii istotne miejsce zajmują publikacje ukazujące się w seriach „Myśl Psychologiczna” oraz „Psychologia religii”. Niezbędną pomoc w formacji seminaryjnej i chrześcijańskiej alumnów stanowią publikacje ukazujące się w cyklu „Psychologia i Formacja”.

W kręgu zagadnień biblijnych znaczącą pozycję zajmuje wydawnictwo Vocatio. Staraniem oficyny wydawanych jest kilka serii stanowiących warsztat informacyjny teologa-biblisty. Słowniki, komentarze biblijne, konkordancje, opracowane w starannej szacie graficznej ukazują się już od kilkunastu lat pod nazwą „Prymasowska Seria Biblijna”. Dysertacje naukowe biblistów polskich wydawane są w ramach serii „Rozprawy i Studia Biblijne”. Dotychczas ukazały się 32 tomy, niestety w bardzo niskich nakładach dlatego część z nich jest już niedostępna na rynku księgarskim. „Ad Multos Annos” to kolejna z serii oficyny Vocatio w ramach której wydawane są prace zbiorowe, stanowiące księgi pamiątkowe dedykowane wybitnym biblistom.

Stosunkowo nowym przedsięwzięciem w dziedzinie biblistyki jest seria komentarzy ukazujących się pod egidą Edycji Świętego Pawła, pt. „Nowy Komentarz Biblijny”. Według wstępnych założeń redakcyjnych seria obejmować ma wszystkie księgi Pisma świętego. Przygotowywane tomy przeznaczone są zarówno dla naukowców-biblistów, jak i wszystkich odbiorców zainteresowanych tematyką biblijną. Zamiarem redakcyjnym jest, aby „komentarze były metodycznie wszechstronne, uwzględniające filologię, analizę literacką, historię powstawania tekstu, tło historyczne i archeologiczne, teksty paralelne biblijne i pozabiblijne”¹⁶. Dotychczas w serii ukazało się 10 tomów obejmujących księgi Starego i Nowego Testamentu. Kolejną inicjatywę biblijną paulińskiej oficyny stanowi „Series Biblica Paulina”, ukazująca się od niespełna kilku lat.

Analizując publikacje biblijne na uwagę zasługuje słownik-konkordancja pt. „Postacie Biblii” autorstwa Piusa Czesława Bosaka

---

¹⁶ *Od zespołu redakcyjnego* (2005). [W:] *List do Filomena. List do Kolosan* (2005). Częstochowa, s. [11].

OP, tytuł publikowany jest przez Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej „Bernardinum”. Całość publikacji zamierzona jest na około 12 tomów. Intencją autora pracy jest udzielenie podstawowych informacji o osobach, którym poświęcono choćby jedno zdanie na kartach Starego i Nowego Testamentu. Przy każdym haśle przytoczono wszystkie teksty Pisma Świętego odnoszące się do danej postaci. Ostatni przewidywany tom zawierać będzie indeksy imion, ułatwiające lepsze korzystanie z pracy oraz wykorzystaną bibliografię¹⁷. Wszystkie tomy dostępne będą do użytku w czytelniku.

W zakresie specjalistycznych encyklopedii teologicznych, wchodzących w skład warsztatu informacyjnego początkującego teologa oraz każdego specjalisty w tej dyscyplinie nieocenioną pozycją jest wydawana od lat siedemdziesiątych „Encyklopedia katolicka”, powstająca pod patronatem Instytutu Leksykograficznego KUL. Prezentowane w niej zagadnienia doktrynalne dotyczące działalności Kościoła katolickiego i innych Kościołów chrześcijańskich oraz niechrześcijańskich wspólnot religijnych. W publikacji dominuje tematyka teologiczna, religijna, filozoficzna i humanistyczna. W encyklopedii nie zabrakło haseł z zakresu nauk społecznych i ekonomicznych, w odniesieniu do nauki społecznej Kościoła. W ubiegłym roku ukazał się tom 12 obejmujący hasła z przedziału Maryja – modlitwa. Tytuł jest dziełem zbiorowym współtworzonym przez naukowców pracujących na wyższych uczelniach w Polsce i zagranicą¹⁸.

Jednym z najwybitniejszych osiągnięć w dziedzinie popularyzacji najnowszych badań tomistycznych i szerokich zagadnień z dziedziny teologii dogmatycznej poszczycić się może wydawnictwo „W drodze” publikujące dzieła znanych, światowych teologów w ramach serii „Alfa Omega”. Ukazały się w niej m. in. 3 prace belgijskiego teologa Adolphe Gesche.

W dziedzinie teologii dogmatycznej biblioteka zakupiła również podręcznik „Dogmatyka”. W roku 2005 ukazał się w wydawnictwie Biblioteka „Więzi” pierwszy tom publikacji. Poszczególne tomy zawierają pojedyncze bądź podwójne prace autorstwa polskich dogmatyków rekrutujących się z różnych teologicznych ośrodków akademickich.

---

¹⁷ Bosak P. (1995). *Postacie Biblii: słownik-konkordancja*, t. 1. Poznań, s. 5.

¹⁸ *Encyklopedia katolicka*, t. 1 A-Ω – *Baptyści* (1973). Lublin, s. XI-XIV.

kich, w tym także znajdują się publikacje pracowników Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego. Całość przedsięwzięcia zamknięta została w sześciu tomach zawierających dwanaście traktatów wykładanych podczas studiów teologii. Praca ta wypełniła dotkliwą lukę w polskiej bibliotece dogmatycznej. Rodzimy podręcznik akademicki uwzględnia religijno-kulturalny kontekst Kościoła w Polsce w perspektywie Kościoła powszechnego. Struktura poszczególnych traktatów w swojej formie zgodna jest z zaleceniami Konferencji Episkopatu Polski, zawartymi w Ratio studiorum (Program studiów w wyższych seminariach duchownych w Polsce, 1998)¹⁹.

W 1993 roku Opactwo Tynieckie podjęło wyzwanie wydawania tekstów monastycznych w serii „Źródła Monastyczne”. Seria ta skierowana jest ona głównie do teologów życia duchowego oraz wszystkich zainteresowanych duchowością i jej historią, zachowuje ona charakter popularnonaukowy. Oprócz tekstów poszczególnych tomach zawarte są interpretacje historyków Kościoła i duchowości oraz komentarze obejmujące wiadomości niezbędne dla zrozumienia tekstu i jego duchowego przesłania²⁰.

Całościowego ujęcia i usystematyzowania bogactwa myśli Jana Pawła II podjęła się redakcja „Dzieł zebranych” ukazujących się sukcesywnie w krakowskim Wydawnictwie „M”. Zamiarem opracowujących jest to, aby w piętnastu tomach zawarte było nauczanie papieża skierowane do Kościoła powszechnego i Kościołów lokalnych oraz przemówienia i homilie wygłaszane z okazji pielgrzymek do poszczególnych krajów. W wydanych do tej pory jedenastu tomach uwzględniono encykliki, adhortacje, listy, konstytucje apostołskie i orędzia, katechezy oraz homilie i przemówienia. Poszczególne teksty opatrzone wstępami opracowanymi przez specjalistów z Polski i z zagranicy. Ze spuścizny Jana Pawła II czerpią wiedzę nie tylko teologowie, ale również odwiedzający bibliotekę poloniści, literaci, dziennikarze.

Od wielu już lat problematyka nauczania Jana Pawła II podejmowana jest przez wydawnictwo Pallottinum. Dzieło pt. „Nauczanie

---

¹⁹ Adamiak E.; Czaja A.; Majewski J. (2006). *Słowo od redaktorów*. [W:] *Traktat o Maryi .Dogmatyka*, t. 2 (2006). Warszawa, s. 9-11.

²⁰ Starowieyski M. (1993). *Przedmowa*. [W:] *Żywoty ojców jurajskich* (1993). Kraków, s. 9-10.

papieskie” obejmuje wszystkie publiczne wystąpienia papieża od początku pontyfikatu. Są to teksty tłumaczone z wielu różnych języków, w jakich przemawiał Jan Paweł II na język polski. Dzieło jest jeszcze nieukończone, a prace nadal trwają. Biblioteka stara się gromadzić na bieżąco wszystkie tomy.

Inną, zasługującą na uwagę inicjatywą pallotyńską jest seria „Amateca”, zawierająca podręczniki do nauki teologii. Obejmuje ona publikacje z teologii dogmatycznej, teologii fundamentalnej, teologii pastoralnej, a także antropologii teologicznej, historii Kościoła i duchowości. Prace są tłumaczeniami dzieł światowych teologów.

Analizując działalność wydawniczą Pallottinum nie można pominąć serii „Kolekcja Communio”. Jej zawartość stanowią prace zbiorowe obejmujące szerokie spektrum zagadnień teologicznych traktujących m. in. o teologii trynitarniej, Bożym miłosierdziu, wspólnocie Kościoła, współczesnych męczennikach. Pozycje wykorzystywane są głównie dla potrzeb dydaktycznych dogmatyków.

W dziedzinie patrologii znaczącą pozycję zajmuje Wydawnictwo „M” z serią „Biblioteka Ojców Kościoła”, ukazującą się od 1992 roku pod red. ks. Józefa Naumowicza. Od tomu 13 seria wydawana jest pod patronatem Warszawskiego Towarzystwa Teologicznego. Dotychczas ukazało się 26 numerów. Wszystkie znajdują się w czytelni, a wiele z nich dostępnych jest równoległe do wypożyczenia na zewnątrz. Publikacje te są często wykorzystywane przez studentów przygotowujących prace magisterskie na seminarium z patrologii.

Zakup zagraniczny

Pozyskiwanie książek zagranicznych jest procesem angażującym wielokrotnie wyższe środki finansowe niż zakup wydawnictw krajowych. Większość polskich bibliotek akademickich styka się z problemem niedostatku pieniędzy, dlatego też istotną rolę odgrywa tutaj sposób rozdysponowania budżetu, wybór najwłaściwszych tytułów z bardzo bogatej oferty wydawniczej. Na Wydziale Teologicznym osobami odpowiedzialnym za dobór literatury zagranicznej są pracownicy naukowcy, najczęściej kierownicy poszczególnych zakładów.

Wobec szerokiej oferty zagranicznych publikacji naukowych, ważne znaczenie odgrywa właściwy dobór naukowej literatury

przedmiotu²¹. W Bibliotece Teologicznej znaczna część zakupu wydawnictw obcych realizowana jest ze środków pochodzących z badań statutowych i własnych oraz grantów ministerialnych. Są to specjalistyczne pozycje znajdujące swoją lokalizację najczęściej w istniejących na Wydziale Teologicznym bibliotekach zakładowych²². Kuria Metropolitalna finansuje natomiast publikacje ogólne, encyklopedyczne dotyczące poszczególnych dyscyplin uprawianych na wydziale, a także wiele cennych pozycji źródłowych, wśród których wiodącą rolę zajmują patrystyczne teksty źródłowe ukazujące się w ramach serii Corpus Christianorum w oficynie Brepols²³.

Fundusze przeznaczone przez kurię na zakup zagraniczny książek stanowią ok. połowy ogólnej sumy wydanych środków. Zakup zagraniczny finansowany przez instytucję kościelną realizowany jest zarówno przez firmy pośredniczące, jak i bezpośrednio u wydawców. Taka sytuacja z jednej strony jest wyzwaniem dla bibliotekarza, który ma możliwość wyboru jak najkorzystniejszej spośród wielu ofert. Firmy pośredniczące do cen książek doliczają również swoją marżę. Z drugiej strony jednakże zamawianie bezpośrednio wiąże się z ryzykiem, gdyż środki pieniężne nierzadko muszą być przelane na konto sprzedawcy przed otrzymaniem książek, proces zamawiania wiąże się również z częstą korespondencją pochłaniającą wiele czasu.

Z formy zakupu bezpośredniego w przypadku tytułów zagranicznych korzysta się najczęściej przy zamówieniach większej liczby tytułów, bądź po uzyskaniu specjalnych zniżek. Dużo częściej biblioteka korzysta z usług kilku wypróbowanych firm pośredniczących, zwłaszcza przy zakupie tytułów trudno dostępnych, często antykwarycznych. Wśród nich wymienić należy następujące: Wydawnictwo Importowane i Agencja Fotograficzna Omega Press, ABE Marketing, KUBICZ Book Center oraz International Publishing Service.

Biorąc pod uwagę wybór dostawcy literatury zagranicznej uwzględnia się kilka aspektów, spośród których decydującym warun-

---

²¹ Wojtasik U. (1998). Zakup książek zagranicznych dla bibliotek akademickich. *Bibliotekarz* nr 6, s. 5-7; oraz *Taź*, (1993). Zakup oraz wykorzystanie książek zagranicznych w bibliotekach akademickich w Polsce. *Przegląd Biblioteczny* nr 3, s. 157-166.

²² Więcej na ten temat zob. Lubojańska E. (2009). *Zakup literatury...*, s. 119-131.

²³ Zob. Warząchowska B. (2009). Corpus Christianorum w zbiorach Biblioteki Teologicznej. [W:] Olszar H.; Warząchowska B. red. (2009). *Biblioteki kościelne i klasztorne w Polsce*. Katowice, s. 148-154.

kiem jest oczywiście cena i możliwość uzyskania jak najatrakcyjniejszego rabatu. Ważna jest również kultura współpracy, terminowość, niezawodność, rzetelność dostawcy, dostarczanie na czas informacji o zamówieniach niezrealizowanych, transport na koszt firmy realizującego zamówienie. Jednakże minimalizacja kosztów jest tutaj czynnikiem decydującym.

Doskonałą okazją do nabycia ciekawych tytułów zagranicznych są Międzynarodowe Targi Książki odbywające się co roku w Warszawie. Biblioteka Teologiczna dzięki targom zakupiła m. in. sporą liczbę książek z wydawnictwa Walter de Gruyter, uzyskując wysoki rabat od cen katalogowych. Również wiele zagranicznych serii wydawniczych biblioteka pozyskała tą drogą i są one gromadzone w komplecie, bądź w przeważającej części. Znaczące tytuły kolekcji zawiera poniższe zestawienie.

Serie i wydawnictwa tomowe obce kupowane przez Bibliotekę Teologiczną w latach 2002-2008:

1. Acta Nuntiaturae Polonae (Institutum Historicum Polonicum Romae. Fundatio Lanckoroński)
2. Actes et Documents du Saint Siège Relatifs à la Seconde Guerre Mondiale (Libreria Editrice Vaticana)
3. Collection des Etudes Augustiniennes. Série Antiquité (Institut d'Etudes Augustiniennes)
4. Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis (Brepols)
5. Corpus Christianorum. Series Apocryphorum (Brepols)
6. Corpus Christianorum. Series Graeca (Brepols)
7. Corpus Christianorum. Series Latina (Brepols)
8. Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium (Setrétariat du Corpus SCO; Peeters)
9. Fontes Christiani - Zweisprachige Neuausgabe christlicher
10. Kohlhammer. Studienbücher Theologie (Verlag W. Kohlhammer)
11. Nag Hammadi and Manichaean Studies (Brill)
12. Nuova Biblioteca Agostiniana. Opera Omnia di Sant' Agostino (Citta Nuova Editrice)
13. Patrologia. Beiträge zum Studium der Kirchenväter (Peter Lang)
14. Quaestiones Disputatae (Herder) Quellentexte aus Altertum und Mittelalter (Herder ; Brepols)
15. Sources Chrétiennes (Les Éditions du Cerf)
16. Supplements to Vigiliae Christianae (Brill)
17. UTB für Wissenschaft (A. Francke Verlag)

Gromadzone w Bibliotece Teologicznej serie zagraniczne dotyczą głównie zagadnień związanych z historią Kościoła starożytnego i średniowiecznego, a w szczególności patrologii. Przeważają dzieła ojców Kościoła, zarówno przekłady jak i pozycje źródłowe w językach oryginalnych. Związane jest to ściśle z dominującym na wydziale nurtem badań naukowych w tym zakresie.

Wśród wydawnictw obcych z jakimi Biblioteka Teologiczna współpracuje bezpośrednio istotną rolę odgrywa wspomniana belgijska oficyna Brepols. Zakupiono w niej kilkaset egzemplarzy książek, głównie z serii „Corpus Christianorum” wraz z czterema podseriami: „Continuatio Mediaevalis”, „Series Graeca”, „Series Latina” i „Series Apocryphorum” wraz z podseriami. Kolekcje te wykorzystywane są głównie do badań naukowych przez historyków Kościoła starożytnego i średniowiecznego, patrologów, dogmatyków i filologów. Ze względu na unikatowy charakter kolekcji oraz wartość materialną wszystkie te tomy gromadzone są w oddzielnym pomieszczeniu.

Zbliżony tematycznie profil cechuje francuską serię „Sources Chrétiennes”. Obejmująca kilkaset woluminów kolekcja zawiera starożytne i średniowieczne teksty patrystyczne zarówno greckie, jak i łacińskie, równoległe w języku oryginału i w języku francuskim.

Archiwalny charakter zachowują akta dyplomacji watykańskiej dotyczące nuncjatury działającej w Polsce ukazujące się w ramach serii „Acta Nuntiaturae Polonae”.

Zagadnienia dotyczące współczesnej teologii chrześcijańskiej czytelnik biblioteki zgłębiać może sięgając po książki z niemieckojęzycznej kolekcji „Quaestiones Disputatae”.

Wobec szeroko zakrojonych badań w dziedzinie gnostycyzmu, manicheizmu i koptyjskich ksiąg starożytnych w bibliotece nie mogło zabraknąć cennej kolekcji „Nag Hammadi and Manichaean Studies”, wydawanej przez brytyjską oficynę Brill.

Literatura zagraniczna w zdecydowanej mierze służy pracownikom naukowym prowadzącym badania w zakresie szczegółowych, wąskich zagadnień z różnych dyscyplin teologicznych, a także studentom piszącym prace doktorskie i magisterskie.

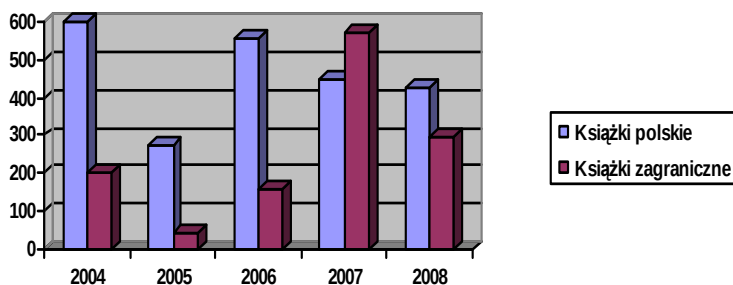

Zakup wydawnictw polskich i zagranicznych - porównanie

Dokonując porównania ilościowego zgromadzonej literatury, stosunek zakupu publikacji polskich do zagranicznych kształtował się w ostatnich latach następująco:

Wykres 2.

Zakup książek polskich i zagranicznych w poszczególnych latach (w wol.)

Początkowo w Bibliotece Teologicznej dominującą rolę odgrywał zakup wydawnictw krajowych, który w najwcześniejszych latach funkcjonowania wydziału kilkakrotnie przewyższał zakup publikacji zagranicznych. Jednak w ostatnim okresie zauważalny jest proces zmniejszania się różnicy środków zaangażowanych w zakup publikacji polskich, a budżetem przeznaczonym na kupno książek zagranicznych. W roku 2007 tendencja ta została nawet odwrócona na korzyść książek z wydawnictw obcych. Znacząco wpłynął na to okazały zakup, jaki dokonany został w oficynie Brepols, celem uzupełnienia brakujących tomów wydawnictw seryjnych.

W latach 2007-2008 nie zauważa się zbyt dużej różnicy ilościowej w pozyskiwaniu literatury polskiej i obcej, a wszelkie zmiany uwarunkowane są bieżącymi potrzebami.

Podsumowując należy podkreślić, że Kuria Metropolitalna w Katowicach, jako prawowity właściciel zbiorów bibliotecznych partycypuje w kosztach i dokłada wszelkich starań, aby zasób sukcesywnie się powiększał o nowe tytuły książek zarówno polskich, jak i zagranicznych. Dzięki tym zabiegom Biblioteka Teologiczna jest jedną z lepiej zaopatrzonych bibliotek specjalistycznych w systemie biblioteczno-informacyjnym Uniwersytetu Śląskiego.

DARIUSZ PAWELEC¹
JADWIGA WITEK²

FINANSOWANIE BUDOWY CENTRUM INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKI AKADEMICKIEJ W KATOWICACH³

Wstęp

Na przykładzie działań zmierzających do pozyskania środków na budowę nowej biblioteki dla Uniwersytetu Śląskiego można zdemontować pewne reguły określające w naszym przekonaniu zasady skutecznej „gry” o unijne wsparcie także dla innych projektów. W punkcie wyjścia takiej „gry” usytuować należy kluczową dla niej opozycję stałości i zmienności. Dodajmy od razu opozycję, która, dla osiągnięcia celu przez potencjalnego beneficjenta, powinna pozostawać w stanie chwiejnej równowagi. Mówiąc inaczej wartości, jakie przypiszemy dla każdego z członów tej opozycji nie mogą w procesie starań o zrealizowanie swojego zamierzenia, nie mogą stać się dominujące. Oczywiście z jednej strony, po stronie stałości naszych zachowań, pojawia się potrzeba ustalenia wartości fundamentalnej. W naszym wypadku było to dążenie do zapewnienia środowisku akademickiemu Uniwersytetu lepszego dostępu do zbiorów bibliotecznych, w tym do informacji naukowej. Po stronie stałości musimy także dopisać cierpliwość i konsekwencje w dążeniu do realizacji

---

¹ Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

³ Referat wygłoszony w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach podczas konferencji *Finanse bibliotek naukowych a ochrona dóbr kultury* w ramach XVI Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych SBP w Katowicach. Spotkanie odbyło się w dniu 15 stycznia 2009 r.

tego celu. Wszak jest to proces rozłożony na lata. Z drugiej jednak strony uparte trzymanie się wstępnie zdefiniowanego celu, jak pokazuje nasze doświadczenie, mogłoby, paradoksalnie, zniweczyć jego osiągnięcie. Do „gry” wkracza zatem potrzeba zmienności, polegająca przede wszystkim na aktualizacji zachowań potencjalnego beneficjenta i potrzebie ciągłego dostosowywania się do zmieniających się okoliczności. A na te przecież nie mamy żadnego wpływu. Musimy zatem mieć jasno określony cel i trzymać się swojej wartości fundamentalnej, ale w procesie jego osiągania stosować „zarządzanie otwarte”, także na zewnętrzne uwarunkowania. Jak to w naszym wypadku wyglądało w praktyce postaramy się zaprezentować w dużym skrócie wskazując na kluczowe, zwrotne punkty w wieloletnich dziejach konsekwentnego zmierzania do celu.

Historia starań o nową bibliotekę

Od chwili powstania Uniwersytetu Śląskiego, a wraz z nim Biblioteki, systematycznie powracał temat konieczności stworzenia dobrych warunków lokalowych dla akademickiej księżnicy. Różne były okoliczności, podczas których ten problem się nasilał. Można by rzec od powodzi do powodzi, podczas których Biblioteka Uniwersytecka traciła kolejne egzemplarze księgozbioru. W ciągu czterdziestoletniej historii BUŚ poczyniono szereg starań o polepszenie warunków lokalowych, sprzyjających dostępności samej biblioteki dla użytkownika. Już na początku lat siedemdziesiątych pojawił się pomysł adaptacji budynku dydaktycznego przy ul. Bankowej 14 w Katowicach. Pod koniec lat osiemdziesiątych pojawił się pomysł utworzenia naukowej biblioteki humanistycznej na bazie zbiorów Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego i Biblioteki Śląskiej. Żadnego z pomysłów nie udało się zrealizować, z różnych przyczyn, których podstawą była kwestia finansowa. Szansa pojawiła się z chwilą zakończenia budowy nowego gmachu dla Biblioteki Śląskiej, kiedy oczywistym stało się, że dotychczasowa siedziba przy ul. Francuskiej w Katowicach zostanie zwolniona. Jednak i tym razem nie można było mówić o pomyślnym zakończeniu.

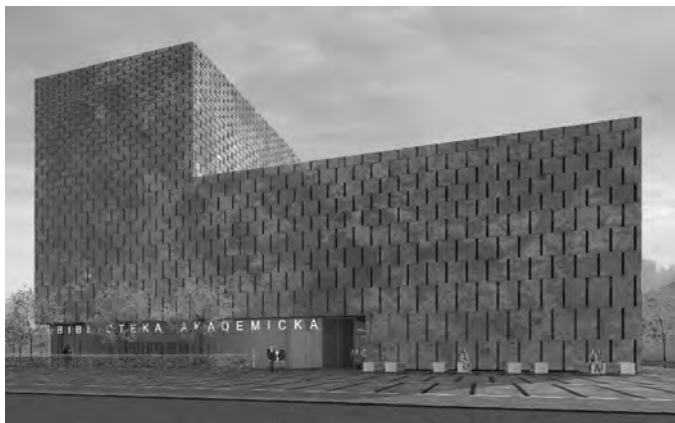
Wizja nowego gmachu dla biblioteki zaczęła nabierać wyrazistych kształtów pod koniec lat dziewięćdziesiątych. W 2000 r. Miasto i Gmina Katowice przejęły teren po dawnym lodowisku Torkat od Katowickiego Holdingu Węglowego i przekazały go Uniwersytetowi Śląskiemu. Tym wydarzeniem rozpoczęto nowy etap w historii starań o gmach dla Bi-

blioteki Uniwersytetu Śląskiego. Mimo, że było już miejsce, nadal pozostawała potrzeba znalezienia źródeł finansowania samej budowy. Nie było to łatwe zadanie. Uniwersytet próbował pozyskać wsparcie przede wszystkim z budżetu państwa. Starano się ograniczyć potencjalne koszty budowy do minimum. Jednocześnie zaczęły pojawiać się już pierwsze koncepcje przysposobienia zgłiszczy lodowiska pod bibliotekę. Pod koniec 2001 roku opracowano „Studium możliwości adaptacji i rozbudowy istniejącej struktury budowlanej lodowiska Torkat na Bibliotekę Główną Uniwersytetu Śląskiego”. Od tej pory można już mówić o przygotowaniach do budowy nowego gmachu biblioteki.

Prace rozpoczęto szczegółową analizą aktualnego stanu Biblioteki oraz opracowaniem programu użytkowego. Powołano zespół, którego zadaniem było przeanalizowanie organizacji i struktury, specyfiki zbiorów, informacji naukowej oraz środowiska czytelników i bezpośredniego otoczenia społecznego Biblioteki⁴. Opracowanie koncepcji nowej biblioteki akademickiej było punktem wyjścia dla kolejnego etapu, czyli przygotowania projektu architektonicznego gmachu. 24 marca 2003 r. rozstrzygnięto konkurs Stowarzyszenia Architektów Polskich (SARP) na opracowanie koncepcji Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego. Zwyciężył projekt zespołu architektów HS99 z Koszalina.

Fot. 1.

Wizualizacja projektu CINIbA. Autor: HS99

⁴ Program użytkowy Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego [dokument niepublikowany].

Współpraca Uniwersytetu Śląskiego i Akademii Ekonomicznej na rzecz budowy CINiBA

Szansa na realizację budowy pojawiła się wraz z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Poprzez akcesję Polska włączyła się w realizację długofalowych celów, zapisanych w Strategii Lizbońskiej. Najważniejszy z nich dotyczy stworzenia w Europie konkurencyjnej i dynamicznej gospodarki opartej na wiedzy.⁵ W realizacji tego celu upatrywano ewentualnych możliwości w zakresie uzasadnienia finansowania inwestycji w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR)⁶. Wniosek o dofinansowanie złożono w 2004 r. Uniwersytet ubiegał się w nim o dofinansowanie 75% dla projektu wartego 60 milionów złotych. Pieniądzy jednak nie udało się pozyskać. Analogiczne zapotrzebowanie zgłosiła w tym samym czasie Akademia Ekonomiczna i odmówiono finansowania budowy dwóch bibliotek akademickich w Katowicach. Wobec takiego stanu rzeczy obie Uczelnie uznały, że najlepszym rozwiązaniem będzie współpraca i połączenie sił, ponieważ jedynie wspólne działania mogą dać pożądany efekt w staraniach o bibliotekę naukową dla katowickiego środowiska akademickiego. Decyzję poparło także Miasto Katowice. W efekcie 7 stycznia 2005 r. Uniwersytet Śląski, Akademia Ekonomiczna i Miasto Katowice podpisały „Porozumienie o współpracy na rzecz budowy wspólnego dla Uniwersytetu i Akademii Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej”. Kolejny etap to porozumieniem Uczelni o opracowaniu programu użytkowego wspólnej biblioteki, uwzględniającego jej nowe funkcje i potrzeby.

W oparciu o postanowienia „Porozumienia” pomiędzy Uniwersyte-tem Śląskim (Liderem) i Akademią Ekonomiczną (Partnerem) 21 kwietnia 2008 roku została zawarta Umowa Konsorcjum, określająca zasady współpracy przy realizacji budowy obiektu CINiBA, a także - po jej zakończeniu – w zakresie prowadzenia wspólnego

---

⁵ Por. http://www.silesia-region.pl/STRATEGIA/strat_L.pdf. [odczyt: 19.05.2009].

⁶ *Celem programu było zapewnienie wszystkim regionom w Polsce, w powiązaniu z działaniami podejmowanymi w ramach innych programów operacyjnych, udziału w procesach rozwojowych i modernizacyjnych gospodarki przez tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów.* [W:] *Finansowanie rozwoju regionalnego w Polsce* (2008). Warszawa, s. 200.

Centrum Informacji. W dokumencie tym Partnerzy Konsorcjum zobowiązali się do wspólnego finansowania i ponoszenia kosztów związanych z tworzeniem niezbędnej, wymaganej prawem dokumentacji, związanej z inwestycją oraz z zabezpieczeniem w budżecie uczelni środków finansowych na tzw. wkład własny. W myśl Umowy to samo źródło finansowania obejmuje wszelkie dodatkowe koszty, nieprzewidziane w harmonogramie rzeczowo-finansowym realizacji projektu. Istotne zapisy dotyczyły także takich zagadnień, jak zagospodarowanie i użytkowanie obiektu zgodnie z jego przeznaczeniem – po zakończeniu inwestycji, a także ponoszenie kosztów utrzymania i eksploatacji Centrum na zasadach określonych w załączniku nr 1 do Umowy Konsorcjum „Zasady i warunki funkcjonowania Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej”. Efekt współdziałania Partnerów Konsorcjum ma być widoczny poprzez osiąganie „wskaźników produktu i rezultatów”, określonych w złożonym w maju 2008 roku wniosku o dofinansowanie Projektu ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W Umowie uwzględniono również koszty promocji przedsięwzięcia – wydatku związanego z realizacją wytycznych instytucji zarządzającej dla beneficjentów projektów współfinansowanych ze środków EFRR⁷.

Dofinansowanie w ramach RPO WSL w latach 2007-2013 CINiBA projektem kluczowym dla rozwoju Śląska

Punktem zwrotnym w procesie starań o finansowanie budowy nowego gmachu dla Biblioteki Uniwersyteckiej, stało się uznanie przedsięwzięcia za projekt kluczowy w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013⁸.

---

⁷ Zob. Studium wykonalności projektu *Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka*. Uniwersytet Śląski i Akademia Ekonomiczna. Katowice 2008, s. 14.

⁸ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego zleciło wskazanie projektów istotnych z punktu widzenia rozwoju Śląska. W wyniku szeregu spotkań z przedstawicielami gmin i powiatów czterech subregionów województwa śląskiego podjęto decyzję o przeznaczeniu ok. 40% ze środków Programu na dofinansowanie m. in. kluczowych inwestycji, których realizacja jest istotna z punktu widzenia nie tylko subregionów, ale także mających duże znaczenie dla całego regionu. Dla podziału środków zastosowano algorytm, uwzględniający kryteria: ludności, PKB w przeliczeniu na mieszkańca oraz wysokość bezrobocia na danym terenie, określający pulę pieniędzy dla każdego z subregionów. Powyższe środki wykorzystane będą na dofinansowanie projektów kluczowych oraz Subregionalnych Zintegrowanych Programów Rozwoju

Taka sytuacja miała szansę zaistnieć z chwilą wygaśnięcia jednego, wspólnego programu operacyjnego dla regionów, jakim był ZPORR w latach 2004-2006. W ramach RPO znacznie wzrosły szanse na dofinansowanie budowy biblioteki, ponieważ według założeń tego programu, wszystkie województwa realizują własne założenia szczegółowe i projekty, zarządzane przez samorządy.⁹ Innowacyjny, spełniający europejskie standardy projekt CINIbA wpisuje się w jeden ze strategicznych celów regionalnych programów operacyjnych, jakim jest podnoszenie konkurencyjności oraz promowanie zrównoważonego rozwoju w poszczególnych województwach Polski. Nowoczesne Centrum Informacji będzie służyło tworzeniu dobrych warunków dla wzrostu innowacji inwestycji i zatrudnienia, co udowodniono w założeniach „Studium wykonalności”¹⁰.

CINIbA znalazła się na liście inwestycji, których powodzenie istotnie wpłynie na rozwój Województwa Śląskiego, w ramach Priorytetu VI „Zrównoważony rozwój miast” oraz Działania 6.1 „Wzmocnienie regionalnych ośrodków wzrostu”. Umocowanie prawne tej decyzji stanowi „Umowa o dofinansowanie projektu w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013”, zawarta 8 lipca 2008 roku pomiędzy Zarząd Województwa Śląskiego (Instytucją Zarządzającą RPO WSL) a Konsorcjum UŚ i AE. W dokumencie tym określono zasady, tryb oraz warunki przekazywania i wydatkowanie środków EFRR. W myśl postanowień Umowy dofinansowanie może odbywać się w formie zaliczki i refundacji lub tylko refundacji części tzw. wydatków kwalifikowalnych, ponoszonych na realizację projektu. Dofinansowanie w ramach RPO WSL 2007-2013 pokrywa 60% całkowitej wartości inwestycji. Pozostałe koszty ponosi beneficjent, który zobowiązuje się do wydatkowania wkładu własnego w wysokości 26 624 901,36 PLN. W kwocie tej mieszczą się zarówno nakłady

---

(SZPR). Uzasadnienie wyboru projektów kluczowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013. Źródło: <http://rpo.silesia-region.pl/?grupa=2&art1=1159872812&art=&rok=2006> [odczyt: 19.05.2009].

⁹ Por. Pełka W. (2008). Fundusze UE w finansowaniu rozwoju regionalnego w Polsce. [W:] *Finansowanie rozwoju regionalnego w Polsce*. Warszawa, s. 209-210.

¹⁰ Studium wykonalności projektu *Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka*. Uniwersytet Śląski i Akademia Ekonomiczna. Katowice 2008.

Uczelni, jak i pozostałych instytucji, które wspierają budowę nowego gmachu Centrum. Szczegółowy wykaz zawiera tabela.

Tabela 1.

Montaż finansowy inwestycji CINIbA¹¹

Źródło finansowania	Kwota (PLN)
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	52828698,64
Samorząd Województwa Śląskiego	12000000
Miasto Katowice	9200000
Środki własne UŚ i AE	5424900,36
Suma kosztów całkowitych	83056900
Suma kosztów kwalifikowalnych	79453600,64

Istotnym elementem Umowy jest określenie sposobu płatności. Beneficjent, tj. UŚ został zobowiązany do przekazania Instytucji Zarządzającej RPO WSL harmonogramu składania wniosków o płatność na cały okres realizacji projektu w terminie do 15 dni od zawarcia pierwszej umowy z wykonawcą. Zwrot poniesionych kosztów kwalifikowalnych będzie odbywał się w formie zaliczki lub refundacji.

Etapy realizacji projektu. Harmonogram rzeczowo-finansowy

Inwestycja CINIbA została zaplanowana w „Studium Wykonalności Projektu” na lata 2008-2011. Jednak opóźniające się procedury przetargowe na wyłonienie Inżyniera Kontraktu i Generalnego Wykonawcy wydłużyły czas realizacji o kilka miesięcy, do czerwca 2012 roku. W związku z tym uległy przesunięciu także wszelkie prace związane z przygotowaniem terenu pod budowę, m.in. rozbiórka ruin dawnego lodowiska Torkat, która poprzedzi samą budowę nowej biblioteki.

---

¹¹ Aneks nr 1 z dnia 4 lipca 2008 roku do Umowy Konsorcjum zawartej w dniu 21 kwietnia 2008 roku pomiędzy Uniwersytetem Śląskim a Akademią Ekonomiczną w Katowicach, s. 1.

Koszty kwalifikowalne oraz czas realizacji poszczególnych etapów zostały ujęte w harmonogramie rzeczowo-finansowym projektu. Wyodrębnione w nim wydatki przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2.

Kwalifikowane koszty realizacji projektu.

Koszty kwalifikowalne	Kwota (w PLN)
przygotowanie terenu oraz przyłącza mediów	3020650
budowa obiektów podstawowych	43105430
instalacje technologiczne oraz roboty wewnętrzne	14977750
zagospodarowanie terenu i mała architektura	3533860
zakup specjalistycznych regałów na książki	5500000
zakup systemu samoobsługi wypożyczeń	1750000
zakup zabezpieczenia antykradzieżowego księgozbioru	1750000
inwestor zastępczy- inżynier kontraktu	1317600
nadzór autorski	915000
zakup wyposażenia (m.in. meble i komputery)	3000000
promocja projektu	240000
audyt projektu	250000
usługi finansowe i zabezpieczenia	6000
opłaty administracyjne związane z budową	22040
studium wykonalności	21960
aktualizacja kosztorysu	43310
Razem koszty kwalifikowalne	79453600

Harmonogram przedstawia dwie opcje rozliczania wydatków – miesięczną i kwartalną. Wynika z niego m.in., że w III kwartale 2009 roku zostanie przygotowany teren pod inwestycję i wszystkie roboty ziemne. Budowa i roboty wewnętrzne przypadną na okres IV kwartał 2009 – IV kwartał 2011. Pozostałe prace, czyli wyposażenie biblioteki, a także zagospodarowanie terenu wykonane rozpoczną się

z końcem 2010 roku i potrważą dokładnie rok. Na koniec zaplanowano opłacenie inżyniera kontraktu oraz nadzoru autorskiego. Przez cały okres realizacji projektu przewidziano prowadzenie działań promocyjnych, zgodnie z wymogami Instytucji Zarządzającej RPO WSL.

Podsumowanie

Dzieje starań środowisk akademickich Uniwersytetu Śląskiego i Akademii Ekonomicznej z etapu marzeń weszły w fazę realizacji. Nie byłoby to możliwe, gdyby w obydwu Uczelniach nie zastosowano zasad zarządzania otwartego skorelowanego jednocześnie z konsekwentnym dążeniem do uzyskania wartości dla obydwu środowisk fundamentalnej. Może to brzmieć paradoksalnie, jeśli przypomnieć, że jeszcze w roku 2004 w planach każdej z Uczelni było wybudowanie własnego gmachu biblioteki. Ale gdyby nie zmiana tych planów, polegająca na dostosowaniu się do oczekiwań i możliwości Regionu, w ogóle nie powstałaby w Katowicach nowa biblioteka akademicka spełniająca potrzeby i aspiracje środowisk akademickich. W przypadku pozyskiwania unijnych środków w pełni znajduje zatem potwierdzenie zasada mówiąca o tym, że „grać korzystnie to zmieniać swoją grę”.

MAŁGORZATA WAGA¹

PRZYGOTOWANIE I OPRACOWANIE GRANTU DLA POZYSKANIA SPRZĘTU KOMPUTEROWEGO W BIBLIOTECIE UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO²

Wstęp

Teraźniejszość, a bez wątpienia przyszłość bibliotek łączy się z pozyskiwaniem zewnętrznych środków finansowych na realizację zadań. Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego dynamicznie rozwija się, a czynione zmiany idą w kierunku wyeksponowania udostępniania zbiorów, w tym przede wszystkim elektronicznych oraz informacji naukowej. Nowoczesny kierunek rozwoju wymaga odpowiedniej przestrzeni oraz wyposażenia w sprzęt komputerowy. W związku, z tym, że możliwości finansowe uczelni są ograniczone Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego aplikowała do unijnych funduszy strukturalnych o środki na budowę nowej siedziby oraz o środki na zakup sprzętu komputerowego dla poszerzenia dostępu do ŚBC – Śląskiej Biblioteki Cyfrowej. Wniosek jest realizowany.

Pozyskiwanie dofinansowania na działalność biblioteczną.

Wsparcie finansowe zadań bibliecznych można pozyskać w ramach grantów i dofinansowań polskich oraz zagranicznych.

---

¹ Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² Referat wygłoszony w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach podczas konferencji *Finanse bibliotek naukowych a ochrona dóbr kultury* w ramach XVI Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych SBP w Katowicach. Spotkanie odbyło się w dniu 15 stycznia 2009 r.

W rozpoznaniu możliwości podstawowymi źródłami informacji o grantach są strony Internetowe:

- EBIB
- Strony Ministerstw:
  1. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego,
  2. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
  3. Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej,
  4. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego – strony RPO-SILESIA,
  5. ICIMSS – Międzynarodowe Centrum Zarządzania Informacją Toruń,
  6. inne.

Granty i dofinansowania polskie

1. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
  - Program Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Kreator innowacyjności – Wsparcie innowacyjnej przedsiębiorczości akademickiej.”

W ramach Programu będą finansowane następujące rodzaje zadań:

- a) tworzenie i wdrażanie uczelnianych systemów komercjalizacji nowoczesnych technologii,
- b) przygotowanie i wdrożenie procedur zarządzania własnością intelektualną w uczelniach,
- c) tworzenie i obsługa baz danych zawierających informacje o wynikach badań naukowych,
- d) zakup usług doradczych i szkoleniowych – z zakresie zadań, o których mowa w pkt 1 i 2 lub świadczenie usług doradczych i szkoleniowych – z zakresu zadań, o których mowa w pkt 1 i 2, przez podmioty wymienione w §2,
- e) udział w wystawach i targach dotyczących współpracy jednostek naukowych z przedsiębiorstwami,
- f) działalność informacyjno – promocyjna – polegająca na prowadzeniu działań edukacyjnych dotyczących komercjalizacji wiedzy, transferu technologii, przedsiębiorczości, wśród studentów i kadry naukowej,
- g) zakup sprzętu i wyposażenia na potrzeby realizacji zadań określonych w pkt 1-6.

- Rozwój infrastruktury informatycznej nauki – LANy (w ramach uczelni zakup sprzętu także dla bibliotek).

2. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłasza następujące programy na rok 2009:

- a) Wydarzenia artystyczne,
- b) Rozwój infrastruktury kultury,
- c) Edukacja kulturalna i diagnoza kultury,
- d) Dziedzictwo kulturowe (konserwacja i ochrona zbiorów),
- e) Literatura i czytelnictwo (zwłaszcza biblioteki publiczne),
- f) Promocja kultury polskiej za granicą,
- g) Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- h) Fryderyk Chopin.

Terminy składania wniosków:

- a) do dnia 30 listopada roku poprzedzającego rok realizacji zadania (tj. do 30 listopada 2008 r. na zadania, które są planowane do realizacji w roku 2009),
- b) do 31 marca roku, w którym zadanie ma być realizowane

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłasza następujące programy na rok 2009.

Priorytet 4 „Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego” wspiera przedsięwzięcia, mające na celu zwiększenie dostępu do zasobów dziedzictwa kulturowego i naukowego, a także jego ochronę w formie cyfrowej. Priorytet jest narzędziem koordynacji procesów digitalizacyjnych w kraju i utrzymania określonych standardów w tym zakresie.

3. Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej,

- Wydawnictwa i konferencje

- a) Program MONOGRAFIE,
- b) Projekty wydawnicze,
- c) Program KONFERENCJE.

- Program fundusze dla bibliotek – (głównie dla małych bibliotek).

Zakres tematyki projektów zgłaszanych do Fundacji zależeć będzie od zakresu tematycznego konkursów ogłaszanych do funduszy pomocowych. Może on dotyczyć np.:

- a) budowy, rozbudowy, remontu budynków bibliotek,
- b) zabezpieczania zbiorów,
- c) digitalizacji zbiorów historycznych,
- d) udostępniania zbiorów w formie elektronicznej.

Granty i dofinansowania zagraniczne

1 Ministerstwo Rozwoju Regionalnego – RPO – silesia

Granty zagraniczne <http://rpo.silesia-region.pl> z dnia 16.01.2009 r.

Strona zawiera główne menu, w którym między innymi dokumenty krajowe i unijne dotyczące projektów, aktualności, gdzie zamieszczono informacje o konkursach projektów oraz ich wynikach. Strona zawiera także informacje ogólne o szkoleniach, punktach informacji RPO, terminach i wymaganiach aplikowania o środki unijne.

2. ICIMSS - Międzynarodowe Centrum Zarządzania Informacją Toruń www.icimss.edu.pl/BIFE z dnia 16.01.2009 r.

Strona Biura Informacji o Funduszach Europejskich, które wspiera organizacje non-profit (stowarzyszenia, fundacje) i inne zainteresowane taką pomocą podmioty (instytucje edukacyjne, przedsiębiorstwa). Biuro oferuje usługi przy poszukiwaniu źródeł finansowania do realizacji własnych projektów. Podano tutaj listę aktualnie ogłoszonych konkursów na projekt.

Granty i dofinansowania – inne możliwości

1. Dotacja na zadania związane z kształceniem i rehabilitacją leczniczą studentów niepełnosprawnych – Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
2. Dotacja cykliczna, która będzie się pojawiać każdego roku:
  - zakupy licencji na oprogramowania dla ułatwienia osobom niepełnosprawnym korzystania z zasobów bibliotecznych na digitalizację zbiorów

Przygotowanie grantu

1. Rozpoznanie potrzeb jednostki i określenie zadania do realizacji
2. Opis zadania i określenie spodziewanych rezultatów
3. Przegląd możliwości dofinansowania i wybór źródła dofinansowania z aktualnie oferowanych możliwości wsparcia:

- Zwrócić uwagę! na poziom dofinansowania oraz wysokość wkładu własnego
4. Zapoznanie się terminem składania wniosków i z instrukcją przygotowania studium wykonalności oraz wniosku
  5. Przygotowanie wniosku zgodnie ze wskazanym przez jednostkę dofinansowującą formularzem;
  6. Zwrócić uwagę! przed samym złożeniem wniosku- sprawdzić czy formularz nie uległ zmianie
  6. Złożenie wniosku i wymaganych dokumentów w wyznaczonym przez jednostkę dofinansowującą terminie i miejscu.

Przykład wniosku o dofinansowanie na sprzęt komputerowy

„DOSTOSOWANIE ZASOBU ŚLĄSKIEJ BIBLIOTEKI CYFROWEJ DO ROZSZERZONEGO DOSTĘPU INTERNETOWEGO – RID”

Koszt całkowity zadania: 2 059 491,63 PLN

Poziom dofinansowania 85% - 1 750 567,89 PLN

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego;

Priorytet II Społeczeństwo informacyjne: działanie 2.2 – rozwój elektronicznych usług publicznych.

Wkład własny 15% – 308 923,74 PLN Uniwersytet Śląski

Umowa o dofinansowanie projektu - zostaje podpisana po ocenie wniosku i wyborze dofinansowania - pisemne potwierdzenie z Urzędu Marszałkowskiego

Stronami podpisującymi umowę są Zarząd Województwa Śląskiego – Marszałek lub Wicemarszałek Województwa oraz Rektor Uniwersytetu Śląskiego.

Umowa zawiera:

- a) opis przedmiotu umowy,
- b) zakres odpowiedzialności beneficjenta,
- c) sposób przekazywania pieniędzy oraz sposób ich rozliczania,
- d) zabezpieczenie umowy,
- e) zobowiązanie do stosowania przepisów dotyczących zamówień publicznych,
- f) zobowiązanie beneficjenta do monitoringu, sprawozdawczości, kontroli i audytu,

- g) zobowiązanie do promocji projektu,
- h) warunki rozwiązania umowy.

Podsumowanie

Przygotowanie wniosku wymaga wnikliwego rozpoznania potrzeb biblioteki, realnego oszacowania kosztów oraz potencjału własnego potrzebnego do jego realizacji. Prace nad wnioskiem najlepiej prowadzić zespołowo wówczas unikamy subiektywnego spojrzenia na zadanie do wykonania. Praca zespołowa pozwala na zgłoszenie wielu sposobów rozwiązania poszczególnych problemów, szerszą dyskusję i wybór najlepszej opcji dla biblioteki.

Zdzisław Gębołyś¹

SPONSORING I FUNDRAISING W BIBLIOTEKACH AKADEMICKICH Z DOŚWIADCZEŃ KRAJOWYCH I ZAGRANICZNYCH²

1. Wstęp

Podstawowym źródłem finansowania państwowych bibliotek akademickich w Polsce są i będą jeszcze długo publiczne środki finansowe, pochodzące z budżetu państwa, przydzielane przez władze uczelni. Dzieje się tak w zasadzie niezależnie od typu struktury organizacyjnej sieci bibliotecznej. Kto inny jest jedynie bezpośrednim dysponentem i zarządcą środków. W jednowarstwowej strukturze, rozdział środków dla jedynej jednostki bibliotecznej należy do kompetencji rektora. W dwuwarstwowej strukturze bibliotecznej, składającej się z biblioteki centralnej i podlegającej jej merytorycznie i/lub organizacyjnie agend: bibliotek wydziałowych, bibliotek instytutowych, bibliotek katedralnych i zakładowych, zadanie to należy do rektora przede wszystkim w odniesieniu do biblioteki centralnej. Rozdziałem środków dla bibliotek niższych jednostek organizacyjnych zajmują się stosownie do posiadanej samodzielności finansowej jej kierownicy, na czele z dziekanem danego wydziału.

---

¹ Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² Referat wygłoszony w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach podczas konferencji *Finanse bibliotek naukowych a ochrona dóbr kultury* w ramach XVI Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych SBP w Katowicach. Spotkanie odbyło się w dniu 15 stycznia 2009 r. EBIB, <http://www.ebib.info/2009/108/>; Gębołyś Z. (2009). Sponsoring i fundraising biblioteczny – między teorią a praktyką [dok. elektr.]. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Bibliotekarzy* nr 8, <http://www.ebib.info/2009/108/> [odczyt: 2.01.2011].

W miarę rozwoju studiów płatnych powiększa się pula środków finansowych na funkcjonowanie bibliotek, pochodząca z czesnego pobieranego od studentów. W wypracowanie środków finansowych dla bibliotek akademickich mają swój znaczący udział również pracownicy naukowo-dydaktyczni oraz kadra inżynieryjno-techniczna, nabywający za pieniądze uzyskane w ramach grantów potrzebną literaturę fachową, często zagraniczną, a następnie, po wykorzystaniu przeznaczając ją do rodzimych bibliotek. Z całą pewnością biblioteka szkoły wyższej w całości polegająca na funduszach pochodzących od organizatora jest rzadkością. Biblioteki nie czekając na dopływ pieniędzy same starają się pozyskać środki na powiększenie księgozbioru, tudzież uzupełnienie w nim luk. Dochody własne bibliotek akademickich wzbogacają dochody uzyskiwane między innymi z kar za przetrzymywanie książek, z opłat pobieranych za kserokopie, wydruki, duplikaty kart bibliotecznych. Coraz częstszym źródłem wpływów jest też sponsor i/lub fundraiser.

2. Przedmiot, cele, zasięg badań

Problematyka sponsoringu i fundraisingu bibliotecznego, i to niezależnie od typu bibliotek, rzadko wychodzi poza „mury” bibliotek, czasami pojawia się na łamach prasy fachowej³. W zasadzie nie wiadomo, jaki jest rzeczywisty zasięg zainteresowania sponsoringiem i fundraisingiem, nie mówiąc już o tym, że wiedza bibliotekarzy na temat obu form pozyskiwania środków jest bardzo zróżnicowana. Dlatego między innymi, celem naszego rekonesansu badawczego

---

³ Literatura poświęcona sponsoringowi bibliotecznemu liczy ledwo kilkanaście pozycji. Testy ukierunkowane na sponsoring i fundraising w bibliotekach akademickich dotychczas nie powstały. Problematykę tę podejmuje kilka publikacji zob. Gębołyś Z. (2002). Sponsoring w bibliotekach – szansa?! [dok. elektr.]. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Bibliotekarzy* 2002 nr 3 <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/gebolys/php> [odczyt: 2.01.2011]; Michnal W. (1998). Jak Książnica Pomorska w Szczecinie pozyskuje sponsorów. *Bibliotekarz* nr 4, s. 13-14; Krakowiak K. (2004). Sponsoring kultury i sztuki [dok. elektr.]. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Bibliotekarzy* nr 9 <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/60/krakowiak.php> 25-27 [odczyt: 2.01.2011]; Sroka M. (2004). Rola public relations w pozyskiwaniu przyjaciół i sponsorów dla bibliotek akademickich USA. [W:] Kocójowa M. red. nauk. (2004). *Public relations*. Kraków, s. 56-61; Grzegorzczuk A. (2004). Postawa mediów w promocji sponsorów kultury, [dok. elektr.]. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Bibliotekarzy* nr <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/60/grzegorzczuk.php> [odczyt: 2.01.2011].

uczyniliśmy biblioteki akademickie w Polsce. Nasze badania ograniczyliśmy do państwowych bibliotek akademickich, aczkolwiek mamy świadomość, że problematyka ta leży również w kręgu zainteresowań bibliotek niepaństwowych, pomimo generalnie lepszej i bardziej stabilnej sytuacji finansowej tych ostatnich. Do celów szczegółowych naszych badań należało ustalenie: zakresu i zasięgu działań sponsoringowych/fundraisinowych. Chcieliśmy też poznać faktyczne zainteresowanie sponsoringiem i fundraisingiem ze strony polskich i zagranicznych biblioteki akademickich. W związku z tym przedmiotem ankiety uczyniliśmy biblioteki akademickie uczelni wszystkich rodzajów w Polsce i za granicą. Interesowało nas w szczególności:

- czy bibliotece udało się pozyskać w ostatnich 2 latach (2007-2008) wsparcie materialne/finansowe od podmiotów gospodarczych – fundacji – osób fizycznych na działalność biblioteczną – także dla osób pracujących w bibliotece?
- kwoty przekazana przez sponsora/fundaisera,
- rodzaj otrzymanego wsparcia rzeczowego, np. regały biblioteczne, komputery itd.
- forma odwzajemnienia w przypadku sponsoringu, np. reklama na froncie biblioteki.

Jako podstawową metodę badawczą obraliśmy ankietę. Zakładając z góry, że nie otrzymamy odpowiedzi od wszystkich respondentów, uzupełniliśmy nasze badania poprzez analizę stron internetowych badanych bibliotek, poszukując w nich informacji o podejmowanych działaniach, które można zaliczyć bezpośrednio lub pośrednio do sponsoringu i fundraisingu. Ankietę zaopatrzyliśmy w krótki komentarz wykazujący różnicę pomiędzy sponsoringiem i fundraisingiem. Z naszego doświadczenia wynika bowiem, że terminy te są często mylone ze sobą.

3. Sponsorzy dawniej i dziś

Wspomaganie bibliotek ma w bibliotekarstwie długie tradycje. Nie będziemy jednak uciekać się do czasów bardzo odległych. Ograniczymy się do bliższych nam czasów, drugiej połowy XIX wieku. Wtedy to na kontynencie amerykańskim dochodzi do spektakularnych, nawet z ówczesnego punktu widzenia akcji zakładania biblio-

tek przez bogatych biznesmenów. Wspomnijmy dwie postacie z całego szeregu. Josuha Bates – przeznaczył 50 000 \$ na rzecz Public Library w Bostonie. Na trwale do annałów nie tylko bibliotecznych zapisał się natomiast Szkot, Andrew Carnegie, który na różne cele, wydał ponad 350 milionów dolarów. Między innymi pieniądze te zostały spożytkowane na założenie około 2 500 bibliotek publicznych na całym świecie Carnegie libraries. W zasadzie do dnia dzisiejszego nikt nie „przebił” hojności Carnegiego wobec bibliotek⁴. Najbardziej znanymi współczesnymi sponsorami są również Amerykanie, Andrew Mellon oraz małżeństwo Bill i Melinda Gates. W 2000 roku Gates i jego żona założyli fundację Bill & Melinda Gates Foundation⁵. Fundacja zapewnia środki na stypendia naukowe dla słabo reprezentowanych mniejszości, zapobieganie AIDS i innym chorobom powszechnym w krajach trzeciego świata oraz na inne dobroczynne cele, w tym biblioteczne. W roku 2000 Fundacja Gatesów wspomogła m. in. Uniwersytet Cambridge 210 milionami dolarów do wykorzystania w ramach projektu Gates Cambridge Scholarships⁶. Fundacja podarowała też około 7 miliardów dolarów na różne cele, w tym miliard na United Negro College Fund. Według artykułu magazynu „Forbes” z 2004 r., Gates przekazał w latach 2000-2004 na cele charytatywne ponad 29 miliardów dolarów. Jego darowizny są zwykle przytaczane jako wywołujące pokąźną zmianę w nastawieniu bogatych ludzi do filantropii, która zaczęła stawać się wśród nich normą. Niemalę zasługi dla bibliotek położyła Fundacja Mellona⁷ promująca badania zastosowania technologii cyfrowych, wspierająca rozwój technologii informacyjnych w bibliotekach. Próżno szukać by podobnych przykładów filantropii bibliotecznej w Polsce. Rzecz nie polega li tylko na przepaści dzielącej Polskę od bogatej Ameryki. W latach 90. XX wieku prasa polska doniosła, iż

---

⁴ Kołodziejka J. (1972). *Biblioteki publiczne: główne kierunki rozwoju*. Warszawa.

⁵ *About the foundation* [dok. elektr.].

<http://www.gatesfoundation.org/about/Pages/overview.aspx> [odczyt: 9.03.2009].

⁶ Zob. *Gates Cambridge Scholarships* [dok. elektr.]. <http://www.gatesscholar.org/> [odczyt: 9.03.2009].

⁷ *About the foundation* [dok. elektr.].

http://www.mellon.org/about_foundation/mission [odczyt: 9.03.2009].

bogaty polski biznesmen Zbigniew Jakubas przeznaczył na bibliotekę Ronalda Reagana kilka milionów dolarów⁸.

4. Problemy terminologiczne

Przyczyny stosunkowo słabego zainteresowania sponsoringiem i fundraisingiem ze strony polskich bibliotekarzy są różnorakie. Brak tradycji, aczkolwiek w przypadku fundraisingu twierdzenie takie miałyoby się z prawdą. Barierą utrudniającą rozwój obu metod zdobywania środków dla bibliotek jest tkwiące w mentalności wielu bibliotekarzy, przekonanie, że ubieganie się o pieniądze, o sprzęt, czy inny rodzaj wsparcia, to swego rodzaju chodzenie po prośbie, a to uwłacza wysokiemu statusowi społecznemu wykonywanego zawodu, ewentualnie również jest odbierane jako uwłaczanie godności osobistej. Jak się wydaje podstawowym źródłem tych mitów i uprzedzeń jest niewiedza lub niedostateczna wiedza na temat istoty sponsoringu/fundraisingu. Działania sponsoringowe, nawet jeżeli są podejmowane przez bibliotekę, to mają charakter okazjonalny, przypadkowy, nie mając odpowiedniego umocowania w strukturze organizacyjnej biblioteki. Potrzebna jest zatem praca u podstaw, wyjaśnianie, przekonywanie, szkolenie, pokazywanie sukcesów innych bibliotek, może też porażek. Wyjaśnianie nieporozumień, które zaczynają się już w terminologii Często pojęcie sponsoring jest utożsamiane z fundraisingiem, tymczasem są to terminy pokrewne sobie, ale nie identyczne. Przypomnijmy jeszcze raz definicję i podstawowe cechy obu pojęć⁹.

4.1 Sponsoring biblioteczny

Wsparcie majątkowe dla biblioteki, wyrażające się w rzeczach, usługach i/lub środkach finansowych, udzielone jej przez podmiot gospodarczy bądź inny (sponsora), obliczone na wzajemność, tj. zbudowane na zasadzie świadczenia i udzielonej za nie rekompensaty, mającej postać umowy prawnej.

---

⁸ Informacja, przeczytana w latach 90-tych w prasie. Niestety mimo usilnych poszukiwań nie udało się ustalić źródła informacji.

⁹ Sponsoring i fundraising biblioteczny (2004). [W:] Biliński L. red. (2004). *Vademecum bibliotekarza*. Warszawa, 19 s.

4.2 Fundraising biblioteczny

Z angielskiego: fund (fundusz) ; raising (zdobywanie) – udostępnienie przez ofiarodawcę bibliotece zasobów (pieniądze, czas, usługi rzeczowe, materiały, know-how) na określony cel (książki, Internet itd.), mające jednokierunkową postać, tzn. bez oczekiwania wzajemności (poza wdzięcznością), niekiedy przybierające formę umowy prawnej.

Do głównych odmian fundraisingu zaliczymy: kwestę (datki pieniężne na rzecz biblioteki), fundację (środki finansowe pochodzące ze środków organizacji powołanej do pomocy bibliotekom, np. Fundacja Pomocy Bibliotekom Polskim); donacja: akt darowizny, albo darowiznę (pieniądze, majątek ziemski) nadana za zasługi, w nagrodę.

5. Przebieg i wyniki badań

Badaniom nadano charakter „globalny”. Ankieta została rozesłana do wszystkich bibliotek akademickich w Polsce, których organizatorem jest państwo. Ogółem, w grudniu 2008 r., roku rozesłano 78 ankiet. Pośród respondentów największą grupę stanowiły uniwersytety i politechniki. Rezultat statystyczny ankiety w liczbach bezwzględnych – zob. tabela 1 – jest daleki od zadowalającego. Nie zapominajmy, że adresatem ankiety są biblioteki dysponujące sporym potencjałem. Nie bez znaczenia jest zwykle doświadczona i wykwalifikowana kadra. Wydawałoby się, że za podjęciem lub rozwinięciem działań sponsoringowych/fundraisingowych przemawiają też zazwyczaj otoczenie bliższe i dalsze biblioteki. Z punktu widzenia teorii i praktyki łatwiej pozyskać pomoc w dużej aglomeracji, dla większej biblioteki, będącej częścią znanej szkoły wyższej. Niestety statystyka jest bezwzględna, potwierdzając przyjętą hipotezę badawczą, wedle, której problematyka ta nie cieszy się specjalnym zainteresowaniem. Gwoli uzupełnienia respondenci byli pytani o przedsięwzięcia w ostatnich 2 latach (2007-2008). Niewykluczone zatem, że były one podejmowane w okresie poprzedzającym. Brak danych na ten temat zdaje się jednak potwierdzać też o przypadkowości, względnie niesystematyczności starań, a być może, idąc dalej, braku przemyślanej koncepcji pozyskiwania środków tą drogą. Warto przytoczyć krótkie komentarze, wyjaśniające, dlaczego nie podjęto jakichkolwiek działań w tym kierunku. Według Biblioteki Głównej Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy nie było takiej potrzeby. Odpowiedź

negatywna nie zawsze musi prowadzić do pesymistycznych wniosków. Tak jest w przypadku komentarza dyrektora Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej, dra H. Szarskiego: „niestety w ciągu ostatnich 2 lat nie udało się nam uzyskać środków ze sponsoringu na działalność biblioteczną [...] ale w przyszłości odpowiedź byłaby zupełnie inna”¹⁰. Z odpowiedzią tą kontrastuje informacja uzyskana z jednej z bibliotek uniwersyteckich: „uznaliśmy, że wiedza na temat umiejętności i sposobów pozyskiwania środków na działalność ...nie powinna być udostępniona osobom trzecim”. Najdziwniejsze, że respondenci nie byli pytani ani o umiejętności, ani o metody.

Tabela 1.

Sponsoring i fundraising w polskich bibliotekach akademickich. Wyniki ankiety (2008 r.)

Typ uczelni	Liczba rozesłanych ankiet	Liczba otrzymanych odpowiedzi			Brak odpowiedzi
		ogółem	pozytywne	negatywne	
Uniwersytety	18	7	3	4	11
Politechniki	17	7	2	5	10
Szkoły medyczne	9	1	1	—	8
Szkoły wychowania fizycznego	6	1	—	1	5
Szkoły sztuk pięknych	5	—	—	—	5
Akademie pedagogiczne	5	2	1	1	3
Akademie muzyczne	7	2	—	2	5
Szkoły ekonomiczne	5	1	—	1	4
Szkoły rolnicze	6	1	—	2	4
Razem	78	23	7	16	55

Źródło: Opracowanie własne

¹⁰ Informacja uzyskana od dra H. Szarskiego. Zob. list H. Szarskiego do Z. Gębołyśa. z 17 XI 2008 r.

6. Biblioteki zagraniczne

Ankiety zdecydowano się wysłać również do bibliotek zagranicznych z dwóch co najmniej powodów. Chciano uznać materiał poznawczy, w szczególności dowiedzieć się, jak wielkie jest zainteresowanie sponsoringiem i fundraisingiem w bibliotekach akademickich zagranicą. Naszym zamierzeniem było również uzyskanie materiału porównawczego, który dawałby, choć wstępne pojęcie o podobieństwach i różnicach działań sponsoringowych/marketingowych pomiędzy polskimi i zagranicznymi bibliotekami. Zasięgiem badań objęto niemałą grupę 82 bibliotek z krajów należących do Unii Europejskiej. Jak pokazuje tabela 2, skoncentrowaliśmy na krajach tak zwanej starej Unii, wychodząc z założenia, że ta teoria, jak i praktyka bibliotekarska w tym obszarze jest daleko bardziej zaawansowana niż w Polsce. Dowodem na to są liczne publikacje fachowe, artykuły, poradniki itd.¹¹ Sponsoring i fundraising jest szczególnie rozwinięty w anglojęzycznym obszarze językowym. Mieliśmy, więc prawo przypuszczać, że napłynie do nas wiele odpowiedzi, że zdobędziemy tą drogą wiele przykładów. Tymczasem na naszą ankietę odpowiadały zaledwie 3 biblioteki, po jednej: belgijska, angielska i szwajcarska. Możliwa skala interpretacji jest bardzo szeroka, od stwierdzenia, że zachodnioeuropejskie biblioteki akademickie nie mają w tej kwestii niewiele do powiedzenia tak od strony praktycznej, jak od teoretycznej. Znaleźliśmy na to zresztą później potwierdzenia, analizując strony internetowe „inkryminowanych” bibliotek. Brak odpowiedzi jest też odpowiedzią, w każdym bądź razie dowodem na zanik dobrych obyczajów. Patrząc już z perspektywy na to przykre doświadczenie dochodzimy do wniosku, że „postawiliśmy na niewłaściwego konia”, iż należało skierować ankietę do bibliotek amerykańskich i kanadyjskich. Tak też postąpiliśmy w drugiej części tekstu, będącą omówieniem szczegółowych wyników. Tu też dodaliśmy przykłady tych polskich bibliotek akademickich, które co praw-

---

¹¹ Zob. *Sponsoring für Bibliotheken* (1997). Berlin, s. 42-50. *Sponsoring für Bibliotheken...* oraz w poradniku sponsoringu bibliotecznego, pt. *Sponsorship for libraries* (1992). London. Zob. *Sponsoring für Bibliotheken* (1997)..., s. 75-97. Zob. *Sponsoring für Bibliotheken* (1997)..., s. 37, pt. „Sponsoring für Bibliotheken”. Zob. *Sponsorship for libraries* (1992)..., vol. 2. London, s. 9. Stwierdzenie to nawiązuje pośrednio do tytułu artykułu Bärbel Klut w *Buchmobil* – zob. Klut B. (1996). *Sponsoring – Allheilmittel für Öffentliche Bibliotheken?! Buchmobil*, s. 13-17.

da nie odpowiedziały na ankietę, ale, jak wynika z zawartości stron internetowych, podejmują akcje sponsoringowe.

Tabela 2.

Sponsoring i fundraising w zagranicznych bibliotekach akademickich. Wyniki ankiety (2008)

Nazwa kraju	Liczba rozesłanych ankiet	Liczba otrzymanych odpowiedzi			Brak odpowiedzi
		ogółem	pozytywne	negatywne	
Anglia	11	1	1	–	10
Skandynawia	9	–	–	–	9
Irlandia	3	–	–	–	3
Beneluks	7	1	1	–	6
Francja	5	–	–	–	5
Włochy	16	–	–	–	16
Portugalia	5	–	–	–	5
Hiszpania	6	–	–	–	6
Austria	6	–	–	–	6
Niemcy	5	–	–	–	5
Grecja	3	–	–	–	3
Szwajcaria	1	1	1	–	–
Razem	77	3	3	–	74

Źródło: Opracowanie własne

7. Biblioteki akademickie w Polsce i zagranicą w świetle ankiety - wyniki szczegółowe (ankieta i strony internetowe)

Analiza szczegółowa, nawet tak krótkiej ankiety dostarcza szereg spostrzeżeń i wniosków. Ich przedstawienie i omówienie, jak sądzimy, pozwoli wzbogacić naszą wiedzę fachową, a ponadto pokazać obszary zaniedbane. Jak już zaznaczyliśmy, analiza została przeprowadzona zbiorczo w odniesieniu do całego materiału badawczego, tzn. do wszystkich odpowiedzi. Uznaliśmy, że próba zagraniczna jest

zbyt skromna, by ją wyodrębnić, a ponadto wyniki wskazują, że więcej łączy polskie biblioteki z zagranicznymi na tym polu niżli dzieli. Kompletne wyniki ankiety ze specyfikacją na formę, przedmiot, pochodzenie i wartość sponsoringu zamieściliśmy w załączniku 1, 2. Tu chcielibyśmy jedynie je podsumować i „wyakcentować”.

7.1 Forma sponsoringu/fundraisingu bibliotecznego

W świetle odpowiedzi ankietowanych najczęstsza formą pomocy ze strony sponsora (fundraiser) są pieniądze. W drugiej kolejności – kolekcje książek i sprzęt biblioteczny. Co ciekawe, obiektem sponsoringu jest nie tylko biblioteka, ale również sami bibliotekarze. Tak wynika z deklaracji zgłoszonych przez bibliotekę łódzką, poznańską i olsztyńską.

7.2 Przedmiot sponsoringu/fundraisingu bibliotecznego

Od strony przedmiotowej sponsoring (fundraising) w bibliotekach akademickich obejmuje te typowe i potrzebne w bibliotece, jak zbiory biblioteczne, prenumeratę, sprzęt biblioteczny, ale również, jak to można przeczytać na stronie internetowej UŁ, materiał budowlany. Nawet z tych nielicznych odpowiedzi wynika, iż sponsorzy chętnie wspierają biblioteki akademickie w dziele komputeryzacji bibliotek oraz digitalizacji zbiorów.

7.3 Kim są sponsorzy?

Kwestią zasadniczą w przypadku zawłaszczania sponsoringu jest wybór osoby indywidualnej lub prawnej na sponsora. Jest rzeczą oczywistą, że biblioteka nie może przyjmować poży „grymaśnej panny”, przebiegając w kandydatach na sponsora niczym „w ulęgałkach”. Nie zapominajmy, że to biblioteka potrzebuje wsparcia, a nie odwrotnie. Nie znaczy to jednak, że biblioteka powinna „chwytając się każdej nadarzającej się okazji. Biblioteka, zwłaszcza akademicka, nie jest wprawdzie instytucją, o której marzą sponsorzy, by jego logo pojawia się a przykład na stronie internetowej biblioteki. Z całą pewnością w walce o sponsora przegrywa z imprezami sportowymi lub kulturalnymi. Niemniej istotne jednak od tego, kto będzie sponsorował bibliotekę, jest „powinowactwo” biblioteki ze sponsorem. Chodzi tutaj o spełnienie iluś warunków formalnych i rzeczowych sponsoringu (fundraisingu). Przypomnijmy najważniejsze z nich:

7.3.1 Warunki formalne sponsoringu i fundraisingu

- a) związek lokalny lub regionalny darczyńcy (sponsora) z biblioteką – szukamy sponsora przede wszystkim na terenie działania biblioteki),
- b) hierarchia ważności (pozycja biblioteki w danym środowisku wyznacza kierunek naszych działań – małe biblioteki orientują się na „drobnego”, większe – na dużego sponsora),
- c) pokrewieństwo organizacyjne darczyńcy (sponsora) z biblioteką (należy najlepiej szukać ich w sferze usług – elektrownie, firmy transportowe, banki itd., – jako że sama biblioteka jest zaliczana do sfery usług,
- d) podobny wizerunek (unikamy nawiązywania kontaktu z podmiotami o wątpliwej reputacji).
- e) inne (szukamy dla biblioteki partnerów wiarygodnych i kompetentnych).

7.3.2 Warunki rzeczowe sponsoringu i fundraisingu

- a) pokrewieństwo rzeczowe (szukamy wsparcia w instytucjach działających w sferze książki i literatury, tj. w księgarniach, drukarniach, wydawnictwach, itp.,
- b) czas i miejsce – kojarzymy bibliotekę w czasie i miejscu,
- c) forma – chodzi tu o wyszukanie specjalnej formuły imprezy¹².

Jak się wydaje stosują te zasady w praktyce biblioteki, które zechciały się przyznać do stosowania sponsoringu (fundraisingu) jako instrumentu pozyskiwania środków finansowych i rzeczowych na swą działalność. Wśród sponsorów zauważamy firmy komputerowe, np. 3M Polska (BUAM; BUM-P), firmy dystrybucji książek, np. EBSCO (BUAM), firmy produkujące sprzęt elektroniczny. Tylko raz w odpowiedzi została wymieniona w roli sponsora osoba prywatna i fundacja. Sądzimy, że ten kierunek niesłusznie zajmuje tak niską pozycję w rankingu sponsorów. „Od ziarnka do ziarnka, aż zbierze się miarka”, głosi staropolskie porzekadło. Być osobą prywatną ustępuje pod względem medialnym, finansowym itd. w roli sponsora światowym firmom samochodowym, jednakowoż góruje nad nimi pod względem przywiązania do biblioteki oraz trwałości i wierności.

---

¹² Sponsoring i fundraising biblioteczny (2004)..., 19 s.

O wiele większą wartość ma logo z napisem Jan Kowalski na książce dla Kowalskiego, aniżeli dla bezosobowej firmy.

7.4 Wartość sponsoringu (fundraisingu)

Wartość uzyskanych środków jest bardzo wymiernym dowodem skuteczności zabiegów o zdobycie sponsora (fundaisera). Patrząc tylko z punktu widzenia wielości pozyskanych funduszy na plan pierwszy wśród respondentów wysuwa się niewątpliwie Biblioteka Główna Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, która z funduszu UE ZPORR uzyskała 12 mln zł na wyposażenie nowego gmachu (komputery, meble, sprzęt do digitalizacji). Nie wątpimy, że należy to pożytywać jako sukces, zważywszy na drobiazgowość, bardzo skomplikowane procedury aplikacyjne itd. Olsztyńska biblioteka nie jest zresztą jedyną, która zdobywa środki w ten sposób. Pewne wątpliwości prawnopolityczne budzi jednak samo zaliczenie UE do roli sponsora, mimo że spełnione są tu wszystkie lub prawie wszystkie warunki sponsoringu. Jak wiadomo budżet UE jest tworzony ze składek członkowskich państw należących do UE, a dysponentem środków Komisja Europejska. W pewnym sensie, więc kraje członkowskie sponsorując samych siebie, nie czynią tego całkiem świadomie. Nie rozstrzygając tej kwestii, skupimy się na środkach pozyskanych przez biblioteki od sponsorów w bardziej tradycyjny sposób. Na plan pierwszy wśród respondentów wybija się Biblioteka Politechniki Łódzkiej, która w ostatnich 3 latach (2006-2008) uzyskała blisko 140 tysięcy złotych od sponsorów. Kwotą rzędu 50 tysięcy złotych może się poszczycić Biblioteka Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Nie są to wielkości nadzwyczaj duże w stosunku do całości budżetu, jednakowoż ich wartość wyraża się nie tylko w wartości, ale może przede wszystkim zdolności biblioteki do skłonienia otoczenia do zainteresowania problemami biblioteki oraz podzielenia się z nią ułamkiem swoich pieniędzy. Dlatego też nawet 200 euro zdobyte przez białostocką bibliotekę uniwersytecką jest małym sukcesem, początkiem, miejmy nadzieję, dalszych sponsoringowych akcji. Przypadek biblioteki Akademii Obrony Narodowej, która otrzymała od Ambasady USA środki materialne i finansowe w wysokości blisko 100 000 zł wskazuje, iż warto skierować swoje starania także w stronę zagranicy.

8. Sposoby pozyskiwania/prezentowania sponsorów i fundraiserów

8.1 Formy „rewanżu” ze strony bibliotek

Jedynym obowiązkiem biblioteki otrzymującej pomoc finansową i/lub materialną od fundraisera jest przekazanie mu, oprócz ustnych podziękowań, pisemnych wyrazów wdzięczności, najlepiej na oficjalnym druku z nagłówkiem biblioteki. Przypominanie bibliotekom o tym, oczywistym poniekąd zachowaniu, może wydawać się nawet niestosowne. To, co traktujemy jako przejaw kurtuazji i dobrego wychowania w przypadku sponsoringu jest obowiązkiem biblioteki. Wzajemność jest przecież jednym z podstawowych warunków sponsoringu. Zdają sobie z tego sprawę biblioteki akademickie, stosując bardzo różnorodny „arsenał” środków i form odwzajemniania się sponsorowi za okazaną przez niego wobec biblioteki szczodrość. Pisemne podziękowania dla osób prywatnych i firm, logo sponsorów na stronie internetowej biblioteki, rozprowadzenie materiałów reklamowych są, jak się wydaje, standardową formą rewanżu. Do takich sposobów uciekają się, o czym komunikują na swojej stronie internetowej, biblioteki uniwersyteckie w Poznaniu i Białymstoku. Informacje do prasy o wyjątkowych darach przekazuje systematycznie Biblioteka Uniwersytetu Adama Mickiewicza¹³. Podobnie postępuje Biblioteka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu¹⁴, wykorzystując do tego celu swoją witrynę internetową. Godna upowszechnienia jest pomysł biblioteki Akademii Obrony Narodowej, która użycza sponsorowi fragment frontonu biblioteki. Standardową reakcją odwdziżenia się sponsorowi powinno być rozprowadzenie materiałów reklamowych. Do takiego działania przyznają się między innymi biblioteki uniwersyteckie w Łodzi¹⁵ i Białymstoku¹⁶. Warto też wykorzystać inne doświadczenia. Biblioteka Uniwersytetu w Leicester¹⁷ oferuje swoim sponsorom uwiecznienia jego nazwiska

¹³ *Sponsorzy* [dok. elektr.]. <http://lib.amu.edu.pl/sponsorzy/> [odczyt: 10.03.2009].

¹⁴ *Darczyńcy i sponsorzy* [dok. elektr.]. <http://www.bu.umk.pl/darczyncy.html> [odczyt: 10.03.2009].

¹⁵ *Biblioteka Uniwersytecka w Łodzi* [dok. elektr.].

<http://www.lib.uni.lodz.pl/infobul/ogolne.html> [odczyt: 10.03.2009].

¹⁶ *Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku* [dok. elektr.]. <http://bg.uwb.edu.pl/> [odczyt: 10.03.2009].

¹⁷ *Sponsor a library chair* [dok. elektr.].

http://www.le.ac.uk/alumni/downloads/Chairs_2008.pdf [odczyt: 10.03.2009].

na krześle bibliotecznym. Dobrym pomysłem propagującym sponsoring/fundraising i zachęcającym do niego jest zamieszczenie wykazu sponsorów na stronie internetowej biblioteki, jak to uczyniła Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku.

9. Sposoby pozyskiwania sponsorów i fundraiserów

Rewanż ze strony biblioteki to finał starań biblioteki o dobroczyncę dla biblioteki. Początkiem tej drogi jest zwykle idea i afirmacja tej formy pozyskiwania środków ze strony biblioteki. Niejako równolegle winna jej towarzyszyć myśl, kogo właściwie chcielibyśmy w tej roli i rozpoczęcie poszukiwań. Po wytypowaniu drogą selekcji potencjalnego sponsora, dobrze jest wystosować do niego list, którego celem jest wysondowanie, czy nasze starania spotkają się z przychylnym odbiorem, czy w ogóle rokują na pomyślne rozwiązanie. Tak postępuje większość bibliotek akademickich. Jednak na oryginalny sposób wpadła jedynie Biblioteka Główna Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach¹⁸, która postanowiła upublicznić swój list do sponsora, publikując go na swojej stronie internetowej. Na podobny pomysł wpadła Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu. Formą jeszcze słabo w Polsce upowszechnioną w odniesieniu do bibliotek, a typową dla bibliotek angielskich i amerykańskich jest utworzenie koła przyjaciół biblioteki. Przykładowo, aby zostać przyjacielem Biblioteki Uniwersyteckiej w Cambridge¹⁹, należy wybrać jedną z oferowanych form wsparcia, tj. opłacić:

- minimalny roczny abonament wynosi: Rocznie: £ 25 (\$ 50),
- wspólny roczny abonament (dla pary mieszkających pod tym samym adresem): £ 40 (\$ 80),
- abonament „Wspólne Życie”(dla par mieszkających pod tym samym adresem): £ 600 (\$ 1200),
- abonament „Wspólne życie” (dla pary mieszkających pod tym samym adresem): £ 375 (\$ 750),
- studenci: £ 10.

---

¹⁸ Biblioteka Główna Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach [dok. elektr.].

<http://www.ujk.kielce.pl/bg/docbg/sponsor-bg-pl.pdf>. zob. też

<http://www.bu.uni.wroc.pl/obuwr/sponsor.html> [odczyt: 10.03.2009].

¹⁹ Friends of Cambridge University Library [dok. elektr.].

<http://www.lib.cam.ac.uk/friends/> [odczyt: 10.03.2009].

W lipcu 2007 roku było około 600 członków Towarzystwa Przyjaciół. Przyjaciele Biblioteki w Cambridge nie ograniczają się bynajmniej tylko do zbierania pieniędzy. Wydają swój biuletyn, organizują wykłady itd.

10. Posumowanie - wnioski

Jak pokazują zebrane różnymi sposobami, sponsoring/fundraising biblioteczny w bibliotece akademickiej ma i może mieć niejedno imię. Może to być sponsoring/fundraising pieniężny, rzeczowy i usługowy. Sponsoring/fundraising imienny i emblematów. Na przykład: nazwisko/emblemat sponsora na ruchomych i nieruchomych obiektach bibliotecznych. Jak na razie jednak zainteresowanie sponsoringiem wśród polskich bibliotek akademickich, co potwierdza przeprowadzona ankieta, jest stosunkowo niewielkie. Akcje sponsoringowe podejmowane w sposób sporadyczny. Jeśli już, to przeważają działań o charakterze fundraisingowym. Dlaczego tak się dzieje? Czy winnym tego stanu rzeczy jest nieprzygotowanie polskich bibliotekarzy akademickich do akcji sponsoringowych (kwalifikacje; brak odpowiednich komórek organizacyjnych)?

Załącznik 1.

Sponsoring w bibliotek akademickich krajowych i zagranicznych w latach 2007-2008. Forma, przedmiot, pochodzenie, wartość

Nazwa	Forma	Przedmiot	Wartość	Pochodzenie
BUAM	pomoc finansowa pomoc rzeczowa	kolekcje książek	55270 zł	firma komputerowa firma dystrybucji czasopism firma informatyczna osoba prywatna
BUMP	pomoc finansowa pomoc rzeczowa	wyjazd na konferencję; prenumerata czasopism	202 zł	firma komputerowa; fundacja
BUB	pomoc finansowa		36000 zł	
BUŁ	pomoc finansowa	wyjazd na konferencję	71600 zł	Fundacje, firmy Urząd m. Łodzi

BGPO	pomoc finansowa		2000 euro	?
BAON	pomoc rzeczowa	kolekcja książek sprzęt biblioteczny	2000 \$ USA 95896 zł	Ambasada USA
BKUL	pomoc rzeczowa	materiał budowlany	?	?
BG UWM	pomoc rzeczowa	prenumerata czasopism, sprzęt komputerowy, sprzęt biblioteczny, sprzęt do digitalizacji	12 mln zł	Unia Europejska
Manchester	pomoc finansowa pomoc rzeczowa	granty, kolekcje książek	?	?
Gent	pomoc rzeczowa	kolekcja książek	?	?

Źródło: Opracowanie własne

Legenda do Załącznika 1:

Wykaz bibliotek akademickich krajowych i zagranicznych, które odpowiedziały na ankietę:

1. Biblioteka Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu (BUAM)
2. Biblioteka Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku (BUMB)
3. Biblioteka Główna Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (BUWM)
4. Biblioteka Główna Akademii Obrony Narodowej w Warszawie (BAON)
5. Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku (BUB)
6. Biblioteka Główna Politechniki Opolskiej
7. Biblioteka Uniwersytetu Medycznego im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu (BUMP)
8. Biblioteka Uniwersytecka w Gent (Belgia)
9. Biblioteka Uniwersytecka w Manchester (Wlk. Brytania)
10. Biblioteka Uniwersytecka, St. Gallen (Szwajcaria)

JOLANTA SZULC¹

ZARZĄDZANIE FINANSAMI W INSTYTUCJI NON-PROFIT PROBLEMY I WYZWANIA²

Wstęp

W praktyce można spotkać różne podejścia do rozumienia relacji pomiędzy trzema sektorami gospodarki: prywatnym (w którym dominują przedsięwzięcia o charakterze komercyjnym), publicznym (instytucje publiczne) i społecznym (organizacje pozarządowe).

Celem artykułu jest przedstawienie wybranych zagadnień związanych z organizacją i działalnością instytucji non-profit w Polsce.

Artykuł składa się z trzech części. W pierwszej z nich przedstawiono wybrane definicje, rodzaje i zadania instytucji non-profit. Tradycyjne i nowoczesne metody zarządzania finansami w instytucji non-profit omówiono na przykładzie organizacji usługowej – biblioteki. W części podsumowującej artykuł zawarto wnioski dotyczące finansowania bibliotek akademickich.

W artykule omówiono wyniki „Ankiety o pozyskiwaniu funduszy przez biblioteki szkół wyższych w Polsce” przeprowadzonej w styczniu 2009 r. Rozprowadzono 109 ankiet, z których wróciło 31 wypełnionych formularzy (dwie biblioteki udzieliły informacji w formie komentarza lub wskazania źródła).

---

¹ Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² Referat wygłoszony w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach podczas konferencji *Finanse bibliotek naukowych a ochrona dóbr kultury* w ramach XVI Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych SBP w Katowicach. Spotkanie odbyło się w dniu 15 stycznia 2009 r.

Organizacja typu non-profit – definicja, rodzaje, zadania

Określenie organizacji non-profit

Organizacja non-profit jest organizacją działającą „poza sektorem publicznym i prywatnym, której podstawowym celem działalności nie jest zysk (choć osiąga różnego rodzaju typu przychody), lecz wartości wyższego rzędu, służące dobru człowieka”³.

Instytucja non-profit to organizacja, dla której zysk nie jest podstawowym celem⁴.

Organizacja pozarządowa jest organizacją, której podstawą jest nienastawienie na zysk, dobrowolne działanie na rzecz spraw społecznych i dobra publicznego, tzn. w imię wartości lub społecznie pożytecznych celów. Nie należy do struktur administracji państwowej i samorządowej, ani do sfery działań gospodarczych. Podstawą jej działalności jest wolontarystyczne zaangażowanie i zewnętrzne finansowanie. Organizację pozarządową mogą tworzyć osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje i stowarzyszenia⁵.

Organizacja pożytku publicznego jest podmiotem spełniającym warunki w Ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, który postanowieniem sądu rejestrowego uzyskał status organizacji pożytku publicznego. Rejestr organizacji pożytku publicznego prowadzi Krajowy Rejestr Sądowy.

Organizacja infrastrukturalna to organizacja, której misją jest działanie na rzecz innych organizacji poprzez dostarczanie im liderów, pracowników, członków lub wolontariuszom wiedzy (informacja, poradnictwo, szkolenia) oraz wsparcia (organizacyjne, rzeczowe, finansowe) lub poprzez podejmowanie różnych działań w interesie tychże organizacji (orzecznictwo).

---

³ Organizacja *non-profit* to anglojęzyczna wersja nazwy organizacji nienastawionej na zysk; w języku ang. funkcjonują określenia: *non-profit* i *for-profit*. Zawadzki J. (2007). *Zarządzanie organizacjami non-profit: zagadnienia wybrane*. Poznań, s. 9.

⁴ Praska-Kruszyńska J. (2003). Realizacja zadań państwa poprzez organizacje „non-profit”. [W:] Kopycińska D. red. (2003). *Państwo i rynek w gospodarce: praca zbiorowa*. Szczecin, s. 82.

⁵ Serwis projektu: *Wiedza i Doświadczenie. Słownik* [dok. elektr.]. <http://www.filantropia.org.pl/wiedza/> [odczyt: 1.01.2009]. Na stronach serwisu jest dostępny wykaz działających w Polsce organizacji infrastrukturalnych.

W literaturze przedmiotu funkcjonują także inne określenia: organizacje NGO (ang. Non-Governmental Organizations), organizacje nienastawione na zysk, organizacje obywatelskie, organizacje trzeciego sektora, organizacje użyteczności publicznej.

Zakres działalności instytucji non-profit określa Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 29 maja 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.)⁶.

Rodzaje organizacji non-profit

Ze względu na okoliczności powstania wyróżnia się organizacje powstałe ze względu na niezależną, oddolną inicjatywę obywatelską oraz organizacje – emanacje istniejących już organizacji⁷.

Ze względu na oferowane usługi instytucje non-profit można podzielić na trzy grupy:

1. obsługa techniczna – drogi, sieci ciepłne, gazowe, dostarczanie wody, utrzymanie porządku;
2. usługi społeczne – oświata, kultura, sport, wypoczynek, rekreacja, ochrona zdrowia;
3. usługi administracyjne – realizacja zadań administracji rządowej⁸.

Szczegółową klasyfikację instytucji non-profit według rodzaju działalności przedstawiono poniżej:

1. usługi edukacyjne: szkoły podstawowe, średnie, wyższe, niektóre organizacje edukacyjne;
2. usługi kulturalne: galerie sztuki, muzea, opery, teatry, biblioteki, ośrodki kultury itp.;
3. usługi opieki zdrowotnej: ośrodki zdrowia (szpitale, przychodnie lekarskie), domy opieki społecznej, hospicja, sanatoria;

---

⁶ Wykaz omówień regulacji prawnych działalności organizacji non-profit zamieszczono w materiałach z konferencji *Finanse bibliotek naukowych a ochrona dóbr kultury* (Katowice, 15 stycznia 2009 r.). Szulc J. (2009). Zarządzanie finansami w instytucji non-profit: problemy i wyzwania [dok. elektr.]. <http://www.bib.wtl.us.edu.pl/konffin/j-szulc.pps> [odczyt: 1.01.2009].

⁷ Praska-Kruszyńska J. (2003). Realizacja zadań..., s. 82.

⁸ Gajdzik B. (1998). Gmina jako podmiot gospodarczy i organizacja non-profit. *Marketing i Rynek* nr 7, s. 17.

4. działalność społeczna: towarzystwa, kluby, stowarzyszenia, organizacje o określonym programie np. ochrony środowiska;

5. działalność charytatywna: fundacje, organizacje charytatywne (PCK), Caritas;

6. działalność socjalna: organizacje i fundacje zajmujące się przeciwdziałaniami, uzależnieniom i patologiom społecznym;

7. działalność religijna: kościoły, synagogi, meczety;

8. działalność polityczna i związkowa: partie polityczne, związki zawodowe, indywidualni politycy⁹.

Ustalenie dokładnej liczby organizacji non-profit w Polsce nie jest proste, ponieważ nie ma obowiązku rejestracji tych organizacji. Odmienne dane podają: Główny Urząd Statystyczny, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Stowarzyszenie KOLON/JAWOR (wyspecjalizowana w badaniach sektora non-profit organizacja pozarządowa).

Na I kwartał 2008 roku w rejestrze REGON, prowadzonym przez Główny Urząd Statystyczny, zarejestrowanych było 58 237 stowarzyszeń i 9 106 fundacji¹⁰.

Przyjmuje się, że w całym sektorze działa w Polsce ok. 109 000 organizacji, (w tym 5 310 organizacji pożytku publicznego (OPP) wpisanych do Krajowego Rejestru Sądowego prowadzonego przez Ministerstwo Sprawiedliwości¹¹). Należą do nich:

- 14 000 jednostek ochotniczej straży pożarnej;
- 3 524 organizacje społeczne (komitety rodzicielskie, koła łowieckie, komitety społeczne itp.);
- 17 133 związków zawodowych;
- 15 224 jednostek kościelnych i związków wyznaniowych;
- 5 515 organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego¹².

Źródłami finansowania instytucji non-profit są: składki członkowskie (65%), źródła samorządowe (57%), darowizny od osób fizycznych (41%), darowizny od instytucji i firm (43%) i źródła rzą-

---

⁹ Limański A.; Drabik I. (2007). *Marketing w organizacjach non-profit*. Warszawa, s. 19.

¹⁰ *Podstawowe fakty o sektorze pozarządowym* [dok. elektr.]. Stowarzyszenie Klon/Jawor. Civicpedia. Badania społeczeństwa. <http://civicpedia.ngo.pl/ngo/362510.html> [odczyt: 1.01.2009].

¹¹ Stan na dzień 7 maja 2007.

¹² *Podstawowe fakty o sektorze pozarządowym* [dok. elektr.] [odczyt: 1.01.2009].

dowe (25%). Co piąta organizacja ma dochód nie przekraczający 1 tys. zł a przychody 23% organizacji w roku 2007 nie przekroczyły 10 tys. zł.:

- 35% organizacji miało przychód między 10 a 100 tys. zł;
- 16% organizacji miało przychód między 100 tys. a 1 mln zł;
- przychodem przekraczającym 1 mln zł dysponowało 5,7 % organizacji.

Według badań ankietowych 85% organizacji prowadzi rachunek bieżący w banku, 15% przechowuje posiadane przez siebie środki finansowe w gotówce, a 9% organizacji umieszcza pieniądze na lokatach terminowych. 15% organizacji miało w 2007 roku przychody z odsetek bankowych, zysków z kapitału żelaznego, udziałów i akcji.

Badania wykazały także, że 3 na 4 organizacje praktycznie nie posiadają rezerw finansowych i żadnego istotnego majątku. 19% instytucji zadeklarowało działalność odpłatną nie dla zysku, a 5% – działalność gospodarczą.

Główne problemy w działalności organizacji non-profit to:

1. zła sytuacja finansowa, trudności w zdobywaniu funduszy (wskazało 61% organizacji),
2. nadmiernie rozbudowana biurokracja administracji publicznej (wskazało 53% organizacji),
3. skomplikowane formalności związane z dostępem do grantodawców, sponsorów, funduszy UE (wskazało 52% organizacji),
4. brak osób gotowych do bezinteresownej pracy na rzecz organizacji (wskazało 51% organizacji),
5. znużenie liderów, „wypalenie” osób zaangażowanych w działanie organizacji (wskazało 27% organizacji).

Zadania organizacji non-profit

Instytucje non-profit jako trzeci sektor państwa obok administracji publicznej i sektora prywatnego są istotnym elementem życia publicznego kraju. Zadaniem tych instytucji jest podejmowanie działań na rzecz społeczeństwa w zakresie kultury, edukacji, polityki, ochrony zdrowia czy administracji. Działania te podejmowane są według następującej hierarchii:

1. przetrwanie i rozwój,
2. zrównoważenie i funkcjonowanie,

3. maksymalizacja budżetu,
4. wytwarzanie społecznie użytecznych dóbr i usług,
5. realizacja konkretnych zadań, działań, zamierzeń, przedsięwzięć¹³.

Do podstawowych zadań organizacji non-profit należą:

- pomoc społeczna;
- działalność charytatywna;
- podtrzymywanie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości oraz rozwoju świadomości narodowej;
- działalność na rzecz mniejszości narodowych;
- ochrona i promocja zdrowia;
- działania na rzecz osób niepełnosprawnych;
- promocja zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy;
- upowszechnianie i ochrony praw kobiet;
- wspomaganie rozwoju gospodarczego, w tym przedsiębiorczości;
- wspomaganie rozwoju wspólnot i społeczności lokalnych;
- wspomaganie nauki, edukacji, oświaty i wychowania, krajoznawstwa oraz wypoczynku dzieci i młodzieży;
- upowszechnianie kultury fizycznej i sportu;
- ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa kulturowego;
- porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz przeciwdziałania patologiom społecznym;
- upowszechnianie wiedzy i umiejętności na rzecz obronności państwa;
- upowszechnianie i ochrony wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich;
- ratownictwa i ochrony ludności;
- pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą;
- upowszechnianie i ochrony praw konsumentów;
- działań na rzecz integracji europejskiej oraz rozwoju kontaktów i współpracy między społeczeństwami;

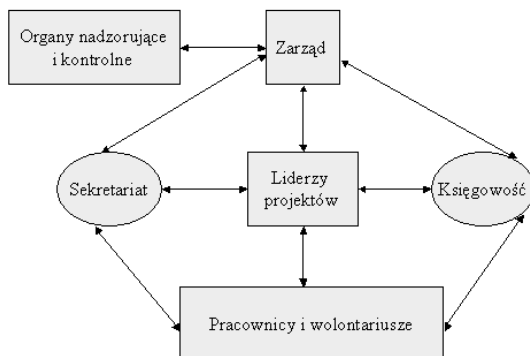
¹³ Koźmiński A.; Piotrowski W. red. nauk. (1996). *Zarządzanie: teoria i praktyka*. Warszawa, s. 50.

- promocji i organizacji wolontariatu;
- działalności wspomagającej technicznie, szkoleniowo, informacyjnie lub finansowo organizacje pozarządowe oraz organizacje kościelne realizujące zadania w zakresie pożytku publicznego¹⁴.

Zarządzanie finansami w organizacji non-profit

Niezależnie od przyjętej struktury organizacyjnej, w każdej organizacji non-profit istnieją podmioty o określonych kompetencjach i przypisanych im zadaniach. Należą do nich: zarząd, sekretariat, księgowość, liderzy projektów, pracownicy i wolontariusze oraz organy kontrolne i nadzorujące (rys. 1).

Rys. 1. Relacje między ciałami organizacyjnymi w organizacjach non-profit.

Źródło: Grosik, I.; Herbst, K. *Zarządzanie organizacją pozarządową* [dok. elektr.]. <http://www.filantropia.org.pl/wiedza/> [odczyt: 1.01.2009].

Zarządzanie finansami w organizacji non-profit polega na podejmowaniu decyzji, skąd i w jaki sposób pozyskiwać przychody pieniężne oraz na jakie kierunki przeznaczyć i w jakich formach wydatkować nagromadzone zasoby pieniężne, aby w możliwie najpełniejszy sposób realizować cele danego podmiotu. Obejmuje następujące dziedziny: analizę sytuacji finansowej organizacji, planowanie finansowe oraz zarządzanie aktywami i pasywami.

¹⁴ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 29 maja 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.).

Analiza finansowa organizacji polega na określeniu: równowagi gospodarczej (w tym wyniku finansowego) oraz stanu majątkowo-gospodarczego organizacji. Instrumentami (wskaźnikami) analizy finansowej są: rachunkowość finansowa, sprawozdawczość finansowa i kontrola finansowa.

Planowanie finansowe jest elementem planowania gospodarczego. Do zadań planowania finansowego należą: określenie realnych możliwości planowanych zadań biznesowych, weryfikacja zadań biznesowych, wybór działań (spośród możliwych wariantów) oraz dostosowanie działań do zasobów finansowych, jakimi będzie dysponował podmiot. Planowanie finansowe dotyczy różnych okresów (długiego, średniego i krótkiego).

Zarządzanie aktywami – to realizacja uprzednio ustalonych planów finansowych w sposób elastyczny, z uwzględnieniem faktycznych warunków prowadzenia działalności, które mogą różnić się od przewidywanych. Aktywa dzielą się na: aktywa trwałe (majątek trwały), czyli aktywa wyłączone z obrotu i przeznaczone do długotrwałego użytkowania i aktywa obrotowe (majątek obrotowy), obejmujące składniki majątkowe, które nie są stale zaangażowane w działalność przedsiębiorstwa.

Zarządzanie pasywami (sterowanie finansami) – dokonywane jest na podstawie ustalonych planów finansowych. Dostosowuje się plany do zaistniałych, nieprzewidzianych warunków (np. zmiana wielkości środków finansowych przeznaczonych na zakup sprzętu komputerowego). Pasywa dzielą się na: kapitał (fundusz własny) oraz zobowiązania i rezerwy na zobowiązania (kapitał obcy).

Zarządzanie finansami w organizacji jest narzędziem realizacji polityki finansowej organizacji, natomiast gospodarka finansowa stanowi przedmiot oddziaływania polityki finansowej. Wszystkie trzy pojęcia: polityka finansowa, gospodarka finansowa i zarządzanie finansami są ze sobą ściśle powiązane¹⁵.

Ocenę działalności instytucji non-profit można przeprowadzić na dwa sposoby:

---

¹⁵ Gębołyś Z. (2008). *Finanse w bibliotece: praktyczny poradnik dla dyrektorów, kierowników oraz pracowników bibliotek*. Stan prawny na dzień 2 czerwca 2008 r. Warszawa, cz. 8.

1. Przez porównanie aktualnego produktu z maksymalnym, jaki dałoby się uzyskać przy ustalonych nakładach czynników (analiza efektywności technicznej na podstawie granicznej funkcji produkcji).

2. Przez porównanie faktycznie poniesionego kosztu z najmniejszym, przy którym dałoby się uzyskać ustalony produkt (analiza efektywności kosztowej na podstawie granicznej funkcji kosztu, wyznaczającej minimalny koszt przy danych cenach czynników).

Biblioteka jako usługowa organizacja non-profit

Biblioteki komercyjne, utrzymujące się w pełni z dochodów, stanowią rzadkość i nie przesądzają o charakterze sieci bibliotecznych. Niekomercyjny charakter bibliotek jest następstwem wielowiekowej praktyki, która w rezultacie przyczyniła się do wypracowania niekomercyjnej koncepcji bibliotekarstwa. Brak zysku nie oznacza braku pożytku. Pożytek, czyli zysk społeczny, występuje w postaci: lepszej wiedzy społeczeństwa, większych umiejętności, wyższej sprawności intelektualnej, godziwszej rozrywki i pełniejszego zaspokojenia oczekiwań substytutów¹⁶.

Zarządzanie finansami biblioteki obejmuje następujące dziedziny:

1. źródła finansowania bibliotek: metody i techniki pozyskiwania funduszy, kapitał finansowy, ludzki i społeczny oraz kapitał żelazny;

2. analizę sytuacji finansowej biblioteki: wynik finansowy, rachunkowość biblioteczną, sprawozdawczość finansową i standardy kontroli finansowej;

3. ocenę działalności biblioteki – instytucji non-profit: analizę efektywności kosztowej i wartość naddaną.

Źródła finansowania bibliotek

Do źródeł finansowania bibliotek należą: dochody publiczne bibliotek, dochody własne bibliotek, alternatywne środki finansowania (dary, depozyty, dotacje zapisy testamentowe, fundacje, koła przyjaciół, wolontariusze) oraz granty krajowe i UE (programy ministerialne, programy fundacji, fundusze strukturalne, środki międzynarodowe)¹⁷.

---

¹⁶ Wojciechowski J. (1998). *Organizacja i zarządzanie w bibliotekach*. Warszawa; Kraków, s. 176.

¹⁷ Gębołyś Z. (2008). *Finanse w bibliotece...*, cz. 5.

W styczniu 2009 przeprowadzono „Ankiętę o pozyskiwaniu funduszy przez biblioteki szkół wyższych w Polsce”. Badania ankietowe objęły:

- biblioteki publicznych uczelni akademickich (uniwersytetów, politechnik, uczelni ekonomicznych, wyższych szkół pedagogicznych, uczelni rolniczych, akademii wychowania fizycznego) – 60 bibliotek;
- biblioteki wyższych szkół państwowych – 35 bibliotek;
- inne (biblioteki akademii teologicznych, biblioteki wydziałów teologicznych uczelni publicznych; wybrane biblioteki teologiczne) – 14 bibliotek.

Pytania ankietowe dotyczyły metod i technik pozyskiwania pieniędzy¹⁸ w ostatnich latach (od 2007 r.) na działalność lub dla osób pracujących w bibliotece. Otrzymano następujące odpowiedzi:

- darowizny od osób fizycznych i prawnych – 11 bibliotek,
- działalność statutowa odpłatna – 9 bibliotek,
- sponsoring¹⁹ – 9 bibliotek,
- wymiana barterowa²⁰ – 7 bibliotek,
- działalność gospodarcza – 4 biblioteki,
- tele-fundraising²¹ – 2 biblioteki,
- umowa o współpracy z firmą – 2 biblioteki,
- zlecanie zadań przez podmioty publiczne – 2 biblioteki,
- inwestycje finansowe – 1 biblioteka,
- odpisy od wynagrodzeń – 1 biblioteka,
- charytatywne sms-y, loterie, marketing wiązany²², składki członkowskie, spadki, zapisy, zbiórki publiczne – brak.

---

¹⁸ Funduszy dodatkowych, poza funduszem przyznawanym przez jednostkę nadrzędną na działalność bieżącą i/lub osobowym funduszem płac.

¹⁹ Wzajemne zobowiązanie dwóch stron: sponsora i sponsorowanego. Sponsor przekazuje środki finansowe, materialne lub usługi sponsorowanemu w zamian za świadczenia promocyjne ze strony sponsorowanego.

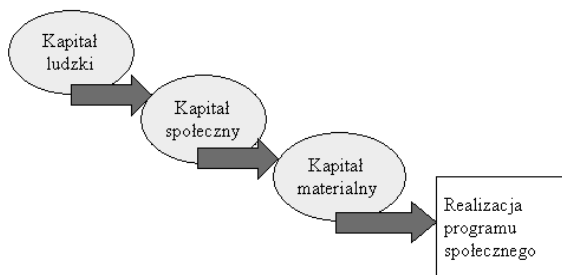
²⁰ Rodzaj wymiany bezpośredniej (bezgotówkowej, bez pośrednictwa pieniądza) polegający na wymianie jednego towaru (bądź usługi) na drugi. Każda ze stron transakcji jest równocześnie nabywcą i sprzedawcą.

²¹ Metoda zbierania funduszy polegająca na dzwonieniu do potencjalnych darczyńców z prośbą o wsparcie.

Jedna z ankietowanych bibliotek przyznała, że w ostatnich latach (od 2007 r.) przy pozyskiwaniu funduszy korzystała z pomocy organizacji infrastrukturalnych. Na pytanie „czy biblioteka gromadzi kapitał żelazny?”²³ nie uzyskano pozytywnych odpowiedzi.

Zaplanowane pozyskiwanie środków finansowych na działanie społeczne określane jest mianem fundraisingu. Fundraiser to osoba zajmująca się zbieraniem pieniędzy (w większych organizacjach jest to często wydzielone stanowisko pracy)²⁴. Przeprowadzenie skutecznej kampanii fundrasingowej wymaga dysponowania trzema rodzajami kapitału: finansowym (materialnym), ludzkim i społecznym. Budowę strategii fundrasingowej z wykorzystaniem metody K3 przedstawia rysunek 2.

Rys. 2. Budowanie strategii fundrasingowej z wykorzystaniem metody K3 (połączenia kapitału finansowego, ludzkiego i społecznego).

Źródło: Łukasiak P.; Stafiej-Bartosik A. Metoda K3 a planowanie strategii pozyskiwania funduszy [dok. elektr.] <http://www.filantropia.org.pl/wiedza/> [odczyt: 1.01.2009].

²² Sprzedaż wiązana – metoda zbierania funduszy polegająca na przekazywaniu części pieniędzy ze sprzedaży danego produktu na cele społeczne. Stosowna informacja zamieszczona jest na produkcie wprowadzonym do sprzedaży.

²³ Kapitał żelazny nie jest pojęciem prawnie zdefiniowanym w Polsce. Zasady jego tworzenia i działania regulują przepisy wewnętrzne organizacji oraz obowiązujące w Polsce regulacje prawne dotyczące stowarzyszeń i fundacji: Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2003 r. nr 96, poz. 873); Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2000 r. nr 54, poz. 654 ze zm.).

²⁴ Serwis projektu: *Wiedza i Doświadczenie. Słownik* [dok. elektr.]. <http://www.filantropia.org.pl/wiedza/> [odczyt: 1.01.2009].

Analiza sytuacji finansowej biblioteki

Analiza sytuacji finansowej biblioteki prezentuje w różnych ujęciach dane niezbędne w procesie zarządzania biblioteką. Trafna analiza kluczowych wskaźników może zadecydować o dobrym zaplanowaniu budżetu. Elementami analizy finansowej są: wynik finansowy, rachunkowość biblioteczna, sprawozdawczość finansowa, standardy kontroli finansowej.

Wynik finansowy biblioteki – to wyrażony w mierniku pieniężnym rezultat jej działalności w określonym czasie (miesiącu, roku). Wynik finansowy może być:

- dodatni – jeżeli przychody i zyski nadzwyczajne, które biblioteka osiągnęła są większe od kosztów i strat nadzwyczajnych, które poniosła;
- ujemny – jeżeli przychody i zyski nadzwyczajne, które biblioteka osiągnęła są mniejsze od kosztów i strat nadzwyczajnych, które poniosła;
- równy zero – jeżeli wyżej wymienione składniki osiągną tą samą wartość.

Rachunkowość biblioteczna – system dostarczający wartościowych informacji ekonomicznych ujętych w sprawozdaniu finansowym, niezbędnych w podejmowaniu decyzji przez zarządzających biblioteką oraz ważnych dla otoczenia zewnętrznego (np. władz lokalnych). Ze względu na kryterium celu tworzonych informacji dla różnych grup użytkowników wyróżnia się: rachunkowość finansową i rachunkowość zarządczą²⁵.

Sprawozdawczość finansowa obejmuje:

- przygotowywanie dokumentów finansowych pod względem rachunkowym;
- prowadzenie ewidencji wydatków według źródeł finansowania oraz według rodzaju ponoszonych kosztów;
- wystawianie faktur VAT i rachunków wewnętrznych dokumentujących przychody z działalności usługowej Biblioteki;
- prowadzenie rejestrów dokumentów finansowych;

---

²⁵ Gębołyś Z. (2008). *Finanse w bibliotece ...*, cz. 9.

- gromadzenie i przechowywanie pozostałych urządzeń księgowych i pozaksięgowych, materiałów dotyczących prenumeraty czasopism i baz danych, dokumentacji zleceń i innych;
- udział w tworzeniu planu budżetowego;
- sporządzanie miesięcznych sprawozdań z wykonania budżetu;
- rozliczanie delegacji oraz rachunków telefonicznych²⁶.

Rejestr dokumentów i sprawozdawczość księgowa prowadzone są w różnych systemach komputerowych zarządzanych przez instytucje macierzyste lub opracowanych we własnym zakresie²⁷. Na przykład w Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej sprawozdawczość finansowo-księgowa prowadzona jest w systemie komputerowym BISFIKS. System ten uwzględnia specyfikę działalności biblioteki i dostarcza niezbędnych informacji koniecznych do zarządzania środkami finansowymi²⁸.

Zgodnie z art. 47 ust. 2 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych, kontrola finansowa obejmuje:

1. przeprowadzanie wstępnej oceny celowości zaciągania zobowiązań finansowych i dokonywania wydatków,
2. badanie i porównanie stanu faktycznego ze stanem wymaganym w zakresie dotyczącym procesów pobierania i gromadzenia środków publicznych, zaciągania zobowiązań finansowych i dokonywania wydatków ze środków publicznych, udzielania zamówień publicznych oraz zwrotu środków publicznych,

---

²⁶ Na przykładzie zakresu zadań Sekcji Księgowo-Planistycznej Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej. Por. *Serwis internetowy Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej* [dok. elektr.]. <http://www.bg.pwr.wroc.pl/> [odczyt: 1.01.2009].

²⁷ W 2006 r. Uniwersytet Śląski wraz z Uniwersytetem Jagiellońskim, Politechniką Warszawską i Uniwersytetem im. Marii Curie-Skłodowskiej zakupił system informatyczny wspomagający zarządzanie uczelnią. Na Uniwersytecie Śląskim system będzie wdrażany w trzech etapach: w pierwszej kolejności obejmie finanse, kadry, księgowość, płace, w drugim etapie wprowadzony zostanie system obsługi badań naukowych, w trzecim system obsługi toku studiów. Por. *Uniwersytet Śląski w Katowicach [Uczelnia informatycznie zarządzana]* [dok. elektr.]. <http://www.us.edu.pl/node/3453> [odczyt: 1.01.2009].

²⁸ Por. *Serwis internetowy Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej* [dok. elektr.]. <http://www.bg.pwr.wroc.pl/> [odczyt: 1.01.2009].

3. prowadzenie gospodarki finansowej oraz stosowanie procedur dotyczących procesów, o których mowa w pkt. 2²⁹.

Według zasad określonych przez Ministra Finansów standardy kontroli finansowej w jednostkach sektora finansów publicznych obejmują:

1. Środowisko wewnętrzne: uczciwość i inne wartości etyczne, kompetencje zawodowe, strukturę organizacyjną, identyfikację zadań wrażliwych, powierzenie uprawnień;

2. Zarządzanie ryzykiem: określenie celów i monitorowanie realizacji zadań, identyfikację ryzyka, analizę ryzyka, reakcje na ryzyko i działania zaradcze;

3. Mechanizmy kontroli:

– Ogólne mechanizmy kontroli: dokumentowanie systemu kontroli finansowej, dokumentowanie i rejestrowanie operacji finansowych i gospodarczych, zatwierdzanie (autoryzacja) operacji finansowych, podział obowiązków, weryfikacje, nadzór, rejestrowanie odstępstw, ciągłość działalności, ochrona zasobów;

– Mechanizmy kontroli systemów informatycznych: kontrolę dostępu, kontrolę oprogramowania systemowego, kontrolę tworzenia i zmian w aplikacjach, podział obowiązków, ciągłość działalności, kontrole aplikacyjne;

4. Informację i komunikację: bieżącą informację, komunikację wewnętrzną, komunikację zewnętrzną;

5. Monitorowanie i ocenę: monitorowanie systemu kontroli finansowej, ocenę systemu kontroli finansowej³⁰.

Powyższe standardy zostały określone w oparciu o powszechnie uznawane standardy kontroli wewnętrznej. Przy ich opracowywaniu uwzględniono:

---

²⁹ Ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 20 grudnia 2005 Nr 249, poz. 2104 ze zm.).

³⁰ Por. *Załącznik do Komunikatu Nr 13 Ministra Finansów z dnia 30 czerwca 2006 r.* [dok. elektr.].

http://www.mf.gov.pl/_files_/koordynacja_kontroli_financewej_i_audytu_wewnetrzne/go/standardy_kf_i_aw/standardy_kontroli_financewej_w_jsfp.pdf [odczyt: 1.01.2009].

- „Standardy kontroli wewnętrznej w Komisji Europejskiej” – opracowane przez Komisję Europejską – Dyрекcję Generalną ds. Budżetu;
- „Kontrola wewnętrzna – zintegrowana koncepcja ramowa” oraz „Zarządzanie ryzykiem w przedsiębiorstwie” – raporty opracowane przez Komitet Organizacji Sponsorujących Komisję Treadway (ang. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission – COSO);
- „Wytyczne w sprawie standardów kontroli wewnętrznej w sektorze publicznym” – przyjęte w 2004 r. przez Międzynarodową Organizację Najwyższych Organów Kontroli/Audytu (ang. International Organization of Supreme Audit Institutions – INTOSAI).

Ocena działalności biblioteki – instytucji non-profit

Badania nad efektywnością kosztową bibliotek są propagowane w wielu krajach jako użyteczne narzędzie oceny i zarządzania (np. w Niemczech, Szwecji, Słowenii, Tajwanie). Prowadzone już na początku lat 70. XX wieku, z czasem wykształciły dwa podejścia: dla części badaczy przedmiotem badań jest stopień wykorzystania zasobów i zaspokojenia potrzeb użytkownika; inni mierzą efektywność bibliotek wyłącznie w oparciu o analizę danych ekonomicznych, wypracowując bogatą literaturę na temat efektywności kosztowej (ang. cost effectiveness, cost efficiency) i produktywności bibliotek³¹. Pierwsze próby badania efektywności kosztowej bibliotek w Polsce podjęto w latach 90³².

---

³¹ Osiewalska A.; Osiewalski J. (1999). Próba oceny efektywności kosztowej polskich bibliotek akademickich [dok. elektr.]. *EBIB*, nr 3 [czerwiec]. <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e003-05.html> [odczyt: 1.01.2009].

³² Osiewalska A.; Osiewalski J. (1998). Wprowadzenie do analizy efektywności kosztowej polskich bibliotek akademickich. [W:] *Wdrażanie nowoczesnych technik zarządzania w instytucjach non-profit na przykładzie naukowej biblioteki akademickiej: materiały z konferencji (Kraków, 28–30 września 1998)*. Kraków, s. 193–209; Osiewalska A.; Osiewalski J. (2003). Ocena efektywności kosztowej bibliotek akademickich na podstawie danych przekrojowo-czasowych. *Zeszyty Naukowe. Akademia Ekonomiczna w Krakowie* nr 628 (2003), s. 5–21; Osiewalska A.; Osiewalski J. (2002). Ekonometryczne modelowanie kosztów polskich bibliotek publicznych [dok. elektr.]. [W:] *Standaryzacja kosztów w bibliotekach publicznych. Chełm – Okuninka, 19–21 września 2002 r.* [Warszawa] *EBIB. Materiały konferencyjne*. <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/standardy/osie.php> [odczyt: 1.01.2009].

Analiza efektywności kosztowej – jest to metoda rozliczania kosztów pośrednich produktu tworzonego przy zużyciu różnorodnych zasobów, takich jak koszt materiałów, robocizny, energii itd.; przyczyną powstawania kosztów są działania³³.

Etapy analizy efektywności kosztowej to:

- rozpoznanie istotnych działań występujących w organizacji;
- określenie jednostki miary wielkości każdego zadania (brak wzorców);
- ustalenie kosztów każdego wyodrębnionego działania;
- rozliczanie kosztów pośrednich poszczególnych działań na rodzaje wytwarzanych produktów, a następnie ustalenie kosztów jednostkowych produktów: stawki kosztów określonych działań, liczby jednostek miary danego działania, kosztów działań obciążających poszczególne rodzaje produktów jako iloczynu stawki kosztów i miary działania.

Rachunek kosztów działań może być wykonany metodą obliczania efektywności kosztowej bibliotek z wykorzystaniem stochastycznego modelu granicznego:

$$C_i = f(Y_i, w_i, K_i; \beta) \epsilon_i \text{ dla } i = 1, \dots, n$$

gdzie:

- i – numer biblioteki
- C_i – obserwowany całkowity koszt działalności i -tej biblioteki w danym roku
- $f(\cdot)$ – krótkookresowa graniczna funkcja kosztu
- Y_i – wektor produktów dla i -tej biblioteki
- w_i – wektor cen zmiennych czynników produkcji
- K_i – wektor nakładów czynników stałych
- v_i – składnik losowy o rozkładzie symetrycznym względem zera
- u_i – składnik losowy reprezentujący nieefektywność kosztową biblioteki.

³³ Szymorowska T. (2002). Efektywność kosztowa biblioteki publicznej w aspekcie zarządzania mieniem i źródłami informacji [dok. elektr.]. [W:] *Standaryzacja kosztów w bibliotekach publicznych. Chełm – Okuninka, 19–21 września 2002 r.* [Warszawa] EBIB. Materiały konferencyjne.

<http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/standary/szymor.php> [odczyt: 1.01.2009].

Szacunek kosztów jako podstawa zarządzania biblioteką jest przedmiotem analizy w wielu zagranicznych ośrodkach. Uwzględnia się: koszty opracowania zbiorów (koszty katalogowania), koszty prenumeraty czasopism naukowych, koszty gromadzenia książek, koszty działań związanych z wycofywaniem z księgozbioru zniszczonych książek oraz inne.

Istotną dla zatrudnionych i zewnętrznych stron uczestniczących w działalności biblioteki jest informacja o rozmiarach i podziale wartości dodanej. W rachunkowości przez wartość dodaną rozumie się „wartość uzyskaną przez pomniejszenie sprzedaży o materiały i usługi nabyte z zewnątrz”³⁴. Wartość dodaną można kreować za pomocą jakości i cech produktów, jakości i cech usług, jakości obsługi oraz wizerunku marki³⁵.

Określenie „wartość dodana” używane jest także w innych kontekstach, mówimy o „edukacyjnej wartości dodanej”, „ekonomicznej wartości dodanej”, „rynkowej wartości dodanej” czy „wartości dodanej w marketingu”. W literaturze bibliologicznej występuje pojęcie „wartości naddanej”, wprowadzone przez Jacka Wojciechowskiego.

Wartość naddana (dodana) – to przyrost, naddatek wartości wobec wartości wyjściowej oraz sumy poniesionych kosztów, osiągnięty w rezultacie procesu pracy³⁶. Źródłami generującymi wartości naddane w bibliotekarstwie są: pracownicy – bibliotekarze, dokumentaliści oraz procesy – wzbogacające stan posiadania, prowadzące do realizacji usług.

Podsumowanie i wnioski

Analiza procentowej struktury przychodów i kosztów w bibliotekach akademickich krajów Unii Europejskiej, krajów kandydujących i Polski wykazała, że struktura przychodów tych bibliotek ogranicza

---

³⁴ *Encyklopedia zarządzania* [dok. elektr.].

http://mfiles.pl/pl/index.php/Strona_g%C5%82%C3%B3wna [odczyt: 1.01.2009].

³⁵ W terminologii nauk ekonomicznych i praktyce gospodarczej występuje koncepcja łańcucha wartości (ang. *value chain*) sformułowana przez M. Portera. Na generowaną przez firmę wartość w procesie wytwarzania produktu wpływają: składniki wyrobu, zasoby ludzkie, technologie, informacja. Por. Koźmiński A.; Piotrowski W. (2007). *Zarządzanie: teoria i praktyka*. Warszawa, s. 158.

³⁶ Wojciechowski J. (2006). *Biblioteczna wartość naddana*. Kraków, s. 11.

się do kilku źródeł finansowania. Wielkość przychodów zależy od wielu czynników, często niezwiązanych z samą działalnością biblioteczną, do których należą: ekonomiczne czynniki zewnętrzne (uczelnianie i krajowe), prężność i aktywność kadry biblioteki, rola biblioteki w środowisku regionalnym oraz przychyłność osób prywatnych i instytucji³⁷.

Badania potwierdziły dominującą rolę środków pochodzących z zasobów macierzystych uczelni w porównaniu ze środkami innego pochodzenia. Wyraźnie wyróżnia się wysokość finansowania bibliotek przez centralne zasoby uczelni (ok. 90%) w porównaniu ze środkami uzyskiwanymi z wydziałów. Wyniki przeanalizowanych ankiet wskazują na bardzo podobny, a w odniesieniu do niektórych źródeł finansowania taki sam charakter finansowania bibliotek we wszystkich badanych grupach krajów.

Z przeprowadzonej w styczniu br. „Ankiety o pozyskiwaniu funduszy przez biblioteki szkół wyższych w Polsce” wynika, że biblioteki uczelni wyższych korzystają z następujących metod i technik pozyskiwania pieniędzy:

- darowizn od osób fizycznych i prawnych;
- sponsoringu i działalności statutowej odpłatnej;
- wymiany barterowej;
- działalności gospodarczej;
- umów o współpracy z firmą, zlecania zadań przez podmioty publiczne, tele-fudrasingu, odpisów od wynagrodzeń oraz inwestycji finansowych.

Z badań ankietowych wynika także, że biblioteki uczelni wyższych nie gromadzą kapitału żelaznego. W niewielkim stopniu korzystają z pomocy organizacji infrastrukturalnych (1 biblioteka).

Na różnych poziomach funkcjonowania organizacji non-profit wyróżnia się odmienne rodzaje strategii zarządzania. Należy podkreślić, że zarządzanie finansami w bibliotece – instytucji non-profit jest

---

³⁷ Na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w 2004 r. w 605 bibliotekach. Roźniakowska E.; Feret B. (2004). Przychody i koszty w bibliotekach krajów UE, kandydujących i Polski: próba analizy i porównania. [W:] *Konferencja na temat: Polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej*, Łódź, 23-25 czerwca 2004 r.: *materiały konferencyjne* (2004). Łódź, s. 195.

ściśle związane z marketingiem, a działania marketingowe w bibliotece powinny promować kulturę organizacyjną biblioteki

ANEKS 1–2

A.1. Bazy danych organizacji pozarządowych

- ogólnopolska baza organizacji pozarządowych – portal organizacji pozarządowych (dostęp: <http://www.ngo.pl>);
- baza organizacji pozarządowych i instytucji ważnych dla organizacji – portal Stowarzyszenia Klon/Jawor (dostęp: <http://www.klon.org.pl/>);
- serwis Sieci Centrów Wolontariatu (dostęp: <http://www.wolontariat.org.pl/>);
- serwisy internetowe urzędów miast, np. Urząd Miejski w Bytomiu – katalog: Organizacje pozarządowe (dostęp: <http://www.bytom.pl/>);
- serwisy internetowe centrów i instytutów, np. Instytut Psychologii Zdrowa – katalog: Stowarzyszenia i organizacje pozarządowe (dostęp: <http://www.psychologia.edu.pl/>).

A.2. Strony internetowe poświęcone rozliczeniom finansowym [dostęp: 1.01.2009]

- Krajowa Izba Biegłych Rewidentów – <http://www.kibr.org.pl/>
- Portal organizacji pozarządowych : ksiegowosc.ngo.pl – <http://www.ksiegowosc.ngo.pl/>
- Portal prawno–gospodarczy – <http://www.infor.pl/>
- Serwis informacyjny o podatku dochodowym od osób fizycznych – <http://www.pit.pl/>
- Serwis informacyjny o podatku od towarów i usług – <http://www.vat.pl/>
- Serwis obsługi klientów Zakładu Ubezpieczeń Społecznych – <http://e-inspektorat.zus.pl/>
- Witryna podatki.pl – <http://www.podatki.pl/>

KS. WAŁAW UMIŃSKI CM¹

OCHRONA I KONSERWACJA ZABYTKOWEGO ZBIORU BIBLIOTEKI ZGROMADZENIA KSIĘŻY MISJONARZY. KONSERWACJA ZAPOBIEGAWCZA I PEŁNA ZBIORÓW²

Zbiory biblioteczne na Stradomiu gromadzono od powstania domu misjonarskiego w 1686 r. Ostateczny kształt uzyskała po erygowaniu na Stradomiu w 1732 roku nowego seminarium diecezjalnego powierzonego przez biskupa Konstantego Szaniawskiego misjonarzom. Biblioteka wzbogaciła się o nowe zbiory po scaleniu księgozbioru domów Zgromadzenia z Krakowa (po likwidacji seminarium zamkowego w roku 1800), z Warszawy przy kościele św. Krzyża (po kasacji w 1864 roku). Po II wojnie światowej dołączono książki z domów lwowskiego, tarnowskiego i zakopiańskiego oraz kleparskiego³. W 1996 roku rozpoczęto komputeryzację zbiorów, w 2001 roku katalog komputerowy udostępniono w internecie⁴.

W roku 2003 został zainicjowany wieloletni projekt mający na celu konserwację i ochronę zbiorów biblioteki kiedy przeprowadzono dezynfekcję zbioru kleparskiego, kontynuowaną również w następnym roku. Była ona możliwa dzięki dofinansowaniu przez Fun-

---

¹ Biblioteka Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie.

² Referat wygłoszony w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach podczas konferencji *Finanse bibliotek naukowych a ochrona dóbr kultury* w ramach XVI Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych SBP w Katowicach. Spotkanie odbyło się w dniu 15 stycznia 2009 r.

³ Umiński W. (2004/2005). Z działalności biblioteki Stradomskiej: biblioteka dawniej i dziś. *Informator Instytutu Teologicznego Księża Misjonarzy w Krakowie* nr 24 s. 33-34.

⁴ <http://www.biblioteka.misjonarze.pl/historia.html> [odczyt: 26.04.2009]; katalog on-line biblioteki: <http://www.misjonarze.pl/cgi-bin/makwww.cgi>

dację na Rzecz Nauki Polskiej w ramach programu SUBIN, Ministerstwo Nauki i Informatyzacji, firmę A.B.E. Marketing Publisher' Distribution Services z Warszawy, fundację Kirche in Not z Köni-gstein⁵.

W 2004 r. przedstawiciele „Toruńskiego Stowarzyszenia dla Ratowania Książek i Archiwaliów po Powodzi – Pro libris” działającego przy Zakładzie Konserwacji Papieru i Skóry Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa UMK w Toruniu przeprowadzili specjalistyczną ekspertyzę w wyniku, której został opracowany raport dotyczący stanu zachowania i konserwacji woluminów z misjonarskiego księgozbioru⁶

W tym samym roku dzięki Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej w ramach programu MILAB zakupiono i zamontowano I część regałów przesuwnych w magazynie zbiorów specjalnych⁷.

W 2005 r. rozpoczęto konserwację zachowawczą⁸ 300 wybranych woluminów z księgozbioru stradomskiego i kleparskiego.

W Bibliotece misjonarskiej miała ona następujący przebieg: na początku dokonano oceny stanu zachowania i określono przyczyny zniszczenia poszczególnych obiektów. Wykonano dokumentację fotograficzną wszystkich wybranych do konserwacji woluminów.

---

⁵ Umiński W. (2004/2005). Z działalności biblioteki..., s. 34.

⁶ Rosa H. (2004). *Konserwacja zapobiegawcza – ocena stanu zachowania i warunków przechowywania zbioru starodruków w Bibliotece Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie wykonana w kwietniu 2004*. Toruń (mps w Archiwum Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie).

⁷ Umiński W. (2004/2005). Z działalności biblioteki..., s. 34.

⁸ Myśląc o konserwacji książek najczęściej myślimy o konserwacji pełnej. Konserwacja zachowawcza jest na pewno mniej rozpowszechniona. Można się z nią zapoznać się m.in. dzięki artykułom zamieszczonym w *Notiesie Konserwatorskim*: Rosa H.; Damulewicz I. (2004). *Konserwacja zapobiegawcza zbioru inkunabułów i starych druków Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego „Hosianum” w Olsztynie*. *Notes Konserwatorski* 8, s. 93-104; Ciechańska M.; Chrościcki W. (2005). *Częściowa konserwacja zachowawcza rękopisów i inkunabułów z Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu*. *Notes Konserwatorski* 9, s. 122-134; Wojdyła B.; Wojtczak M. (2005). *Konserwacja zapobiegawcza – warsztaty toruńskie* (Toruń, 25-28 maja 2004 r.). *Notes Konserwatorski* 9, s. 219-224; Woźniak M. (2006). *Konserwacja pełna i zachowawcza zabytkowych rękopisów i druków ze zbiorów Biblioteki Narodowej*. *Notes Konserwatorski* 10, s. 160-185.

Następnie oczyszczono okładki i krawędzie książek z kurzu i brudu miotełkami oraz gumkami typu Wishab. Oprawy skórzane i pergaminowe oczyszczano tamponami waty używając balsamu i wazeliny „Maroquin”, biblio balsamu „Cire” 213, wody oraz specjalistycznego mydła do skór, opartego na lanolinie, firmy Starwax. Preparaty te, poza oczyszczeniem odkwasały, regenerowały, przywracały skórę opraw właściwy poziom nawilżenia i natłuszczenia, poprawiały ich kondycję i wygląd lica. Rozdarcia kart, ubytki papieru, wyrwane karty, miejsce osłabione na skutek działania grzybów, osłabione narożniki i krawędzie zabezpieczano bibułką japońską wklejaną metylocelulozą i klejstrem skrobiowym. Mokre bibułki izolowano tkaniną syntetyczną i suszono pomiędzy tekturkami. Pomięte karty po lekkim nawilżeniu wodą z rozpylacza prasowano między cienkimi tekturkami. Do obciążania wykorzystywano inne książki, o podobnym formacie i dużej masie. Uszkodzenia opraw – rozdarcia skóry, pergaminu, rozwarstwienie narożników, odspojenie grzbietów, wyklejek – naprawiano klejstrem i klejem rybnym. Pęknięte deski opraw sklejało klejem glutynowym i wzmacniano paskami papieru chińskiego. Oderwane okładziny dołączano do bloków książek paskami płócienka, naklejanymi klejstrem. Do napraw grzbietów i narożników używano klamer i bandaży elastycznych, aby nawilżona klejem skóra mogła wyschnąć we właściwej formie. Po wyschnięciu powierzchnie opraw pokryto cienką warstwą wosku i polewowano. Po konserwacji ponownie wykonano dokumentację fotograficzną. Por. „Dokumentacja konserwatorska” z roku 2005, 2007 i 2008. Została ona wykonana na miejscu w bibliotece przez konserwatorzy działające w ramach „Toruńskiego Stowarzyszenia dla Ratowania Książek i Archiwaliów po Powodzi – Pro libris”. Prace konserwatorskie wykonały Agnieszka Ciesielska, Katarzyna Wawrzyniak-Łukaszewicz i Marta Winiarczyk. Konserwacja została dofinansowana przez Ministerstwo Nauki i Informatyzacji⁹.

---

⁹ Toruńskie Stowarzyszenie dla Ratowania Książek i Archiwaliów po Powodzi; Ciesielska A.; Wawrzyniak-Łukaszewicz K.; Winiarczyk M. (2005). *Konserwacja zachowawcza zbioru inkunabułów i starodruków w Bibliotece Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie: dokumentacja konserwatorska*. Kraków (mps w Archiwum Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie).

Wybrane woluminy zostały zaprezentowane na wystawie pt. „Na ratunek książce” w Muzeum Historyczno-Misyjnym Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie¹⁰.

W 2007 roku kontynuowano konserwację zachowawczą. Została ona zrealizowana przez 2 konserwatorki. Tym razem zadanie zostało dofinansowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programu Operacyjnego Dziedzictwo Kulturowe, Priorytet II – Rozwój instytucji muzealnych. Konserwacji zachowawczej poddano zbiór 112 woluminów z księgozbioru kleparskiego¹¹.

¹⁰ Por. Umiński W. (2007). Na ratunek książce – cykl wystaw pokonserwacyjnych w Muzeum Historyczno-Misyjnym Księży Misjonarzy w Krakowie. *FIDES Biuletyn Bibliotek Kościelnych* nr 1-2, s. 57-65.

¹¹ Toruńskie Stowarzyszenie dla Ratowania Książek i Archiwaliów po Powodzi; Ciesielska A.; Wawrzyniak-Łukaszewicz K.; Winiarczyk M. (2007). *Konserwacja zachowawcza wybranych starodruków z księgozbioru kleparskiego z Biblioteki Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie: dokumentacja konserwatorska*. Kraków (mps w Archiwum Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie); Umiński W. (2007). Konserwacja zabytkowego zbioru biblioteki

Dzięki wyteżonej pracy konserwatorów kolejnej części woluminów z biblioteki misjonarskiej przywrócono pierwotny blask. Wybrane książki zostały zaprezentowane szerszej publiczności w ramach wystawy „Na ratunek książce – część II” w Muzeum Historyczno-Misyjnym Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie¹².

W roku 2008 prace konserwatorskie były kontynuowane. Tym razem do konserwacji pełnej na wiosnę oddano dwa klocki biblioteczne zawierające łącznie 14 woluminów¹³. Dwa dzieła zostały udostępnione w formie cyfrowej. Są to „Ars moriendi ex variis scripturarum sententiis collecta cum figuris ad resistendum in mortis agone diabolicae suggestioni...”¹⁴ i „Postilla super Epistolas et Evangelia per totius anni circulum currentia”¹⁵. W miesiącach wakacyjnych z funduszy Polskiej Prowincji Zgromadzenia Księża Misjonarzy wykonano II i III część regałów przesuwnych w magazynie zbiorów specjalnych.

Na jesieni 2008 roku poddano konserwacji zachowawczej 139 książek z księgozbioru Stradomskiego. Prace te zostały dofinansowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programu Dziedzictwo Kulturowe, Priorytet II – Rozwój instytucji muzealnych¹⁶.

W grudniu ubiegłego roku otwarto wystawę pt. „Przywrócony blask” prezentującą wybrane obiekty poddane konserwacji pełnej

---

Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie. *FIDES Biuletyn Bibliotek Kościelnych* nr 1-2, s. 48-56.

¹² Por. Umiński W. (2007). *Na ratunek książce...*

¹³ Ciesielska A. (2008). *Dokumentacja konserwatorska klocka z przełomu XV/XVI wieku (87-III-B) ze zbiorów Biblioteki Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie*. Włocławek; Wawrzyniak–Łukaszewicz K. (2008). *Dokumentacja konserwatorska klocka z przełomu XV/XVI w. (89-III-B) ze zbiorów Biblioteki Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie*. Gostyń (obydwie prace w Archiwum Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie).

¹⁴ Por. <http://digital.fides.org.pl/dlibra/docmetadata?id=525>

¹⁵ Por. <http://digital.fides.org.pl/dlibra/docmetadata?id=526>

¹⁶ Ciesielska A.; Wawrzyniak–Łukaszewicz K.; Winiarczyk M. (2008). *Konserwacja zachowawcza wybranych starodruków z Biblioteki Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie: dokumentacja konserwatorska*. Kraków (mps w Archiwum Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie).

i zachowawczej. Wystawie towarzyszyły tablice pogładowe prezentujące przebieg poszczególnych etapów konserwacji¹⁷.

W bieżącym roku kalendarzowym prace będą kontynuowane. Przewidziany jest zakup urządzeń do tworzącej się pracowni introli-gatorsko-konserwatorskiej. Planowane jest wykonanie konserwacji pełnej 3 woluminów, konserwacji zachowawczej mają być poddane również następne partie księgozbioru. Część księgozbioru będzie przekazana do dezynfekcji.

Należy mieć nadzieję, że program wieloletniej ochrony i konserwacji misjonarskich woluminów będzie kontynuowany w przyszłości, aby studenci i naukowcy mogli jak najlepiej skorzystać z tego bogatego księgozbioru.

---

¹⁷ Folder towarzyszący wystawie *Przywrócony blask*.

ELŻBIETA SŁOŃ¹

GARŚĆ UWAG DOTYCZĄCYCH OPISU KATALOGOWEGO CZ. 3 POLE PRZEZNACZONE DLA JĘZYKA DOKUMENTU

Pole, do którego wprowadza się dane związane z językiem dokumentu, jest polem krótkim i w związku z tym wydawać by się mogło, iż w zasadzie wypełnienie go nie powinno sprawiać żadnych kłopotów. Ponieważ jednak także i w tym przypadku zdarzają się nam błędy, warto poświęcić mu kilka słów. W poniższym artykule (podobnie jak i w poprzednich) posiłkowano się głównie wytycznymi z Centrum NUKAT z 28.04.2005 r., których poprawiona wersja uzgodniona została z Biblioteką Narodową w Warszawie². Wprawdzie część wytycznych uległo dezaktualizacji, nie dotyczy to jednak pola przeznaczonego dla języka opisywanego dokumentu.

Zgodnie z sugestiami, które wypłynęły z Biblioteki Narodowej, pole to nie zawsze jest wypełniane. Pomija się je, jeśli język dokumentu jest jednolity, nie występują w nim streszczenia w językach innych niż język główny dokumentu, a także, gdy dokument nie jest tłumaczony z innego języka. Dawniej pole to wypełniane było zawsze, co w części bibliotek nadal – niesłusznie – jest stosowane. Sporządzając opis bibliograficzny w omawianym polu nie zaznacza się informacji o tytule równoległym w innym języku ani też o równoległej karcie tytułowej. Język podaje się zgodnie z trzyliterowym kodem – zwykle jest to skrót z języka angielskiego, np.: pol – polski,

---

¹ Biblioteka WSD w Kielcach, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Kielcach

² *Format MARC21 opisu bibliograficznego dla książki* (2005). Wersja poprawiona. Warszawa.

eng – angielski, czy fre – francuski. Na końcu skrótu nie stawia się kropki.

Informację o języku książki wpisuje się w MAKBN w polu 040 w podpolu a. W przypadku dokumentów napisanych w kilku językach równolegle podpole to powielamy dla każdego języka. Podpole b informuje o języku streszczeń, natomiast podpole o – o języku oryginału. W MARC21 do podawania wyżej omówionych danych używa się pola 041. Podpola a i b wypełnia się tu identycznie, natomiast informację o języku, z którego książka jest przetłumaczona, zamieszcza się w podpolu h.

Zarówno w MarcBN jak i w MARC21 bibliotekarz może mieć problem z określeniem języka. W przypadku języka głównego dokumentu czy streszczeń tekstu zdarza się to niezwykle rzadko. Znacznie częściej problem taki może wystąpić przy ustalaniu języka oryginału. Jeśli poszukiwania w różnych źródłach (w tym w internetowych katalogach bibliotek) nie przyniosą pożądanego rezultatu, należy użyć skrótu und³. Bywa też, że ma się do czynienia z dokumentem, w którym występuje mnóstwo różnych języków. Zgodnie z sugestiami Biblioteki Narodowej w każdym podpolu omawianego pola podaje się symbole najwyżej sześciu języków. Jeśli w dokumencie jest ich więcej, stosuje się skrót mul⁴.

Z podawania przykładów wypełniania omawianego pola zrezygnowano świadomie, gdyż jest ono na tyle krótkie, a instrukcje są na tyle czytelne, że nie powinno być większych problemów z prawidłowym jego wypełnianiem.

---

³ Z ang. undiscerned – nierozpoznany.

⁴ Z ang. multiple – wielokrotny.

EWA OLSZOWY¹

CZASOPISMA Z ZAKRESU NAUK TEOLOGICZNYCH W BAZIE DIRECTORY OF OPEN ACCESS JOURNALS (DOAJ)

Dynamiczny rozwój technologii informatycznych oraz ogromny wzrost badań w minionym stuleciu przyniosły wiele zmian dla piśmiennictwa naukowego. Nie tylko wzrosła liczba opublikowanych wyników analiz z każdej dziedziny, ale pojawił się także nowy model publikowania naukowego – publikowanie elektroniczne. Jedno z najbardziej podstawowych źródeł informacji naukowej – czasopismo, obok wersji drukowanej zyskało wersję elektroniczną dostępną na dyskach elastycznych, CD-Romach lub w sieci online². Niestety dostęp do czasopism cyfrowych jest niejednokrotnie ograniczony, bezpłatnie prezentowane są spisy treści poszczególnych numerów lub abstraktów artykułów, natomiast korzystanie z pełnej treści wymaga licencji i opłaty. Reakcją na istniejącą sytuację, uciążliwą m.in. dla bibliotek, które ponoszą coraz to większe wydatki na zakup elektronicznych czasopism naukowych stał się ruch Open Access postulujący m. in. wolny,

---

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² Na temat historii, rozwoju i rodzajów czasopism elektronicznych zob. Gawarecki W. (1999). Czasopisma elektroniczne: charakterystyka i próba klasyfikacji. *Przegląd Biblioteczny* nr 3, s. 141-147; Nahotko M. (2007). *Naukowe czasopisma elektroniczne*. Warszawa; Stepowicz M. (1999). *Czasopisma w internecie* [dok. elektr.]. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e002-07.html> [odczyt: 28.06.2009]; Piotrowska E.; Zając R. (2002). Czasopisma elektroniczne w bibliotekach naukowych [dok. elektr.]. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/36/piotrowska.php> [odczyt: 28.06.2009].

natychmiastowy, stały dostęp do pełnotekstowych naukowych artykułów poprzez sieć internetową dla wszystkich użytkowników³. Na przestrzeni ostatnich kilku lat inicjatywa została określona wieloma deklaracjami i oświadczeniami, a w Internecie zaczęły powstawać portale oferujące bogate zasoby o charakterze Open Access. Pojawiły się tzw. czasopisma otwarte – Open Access Journals, udostępniające swoje treści bezpłatnie, z możliwością nieograniczonego wykorzystania, kopiowania, zapisywania i rozpowszechniania, z jedynym ograniczeniem prawidłowego cytowania⁴.

Jednym z miejsc w sieci, gromadzącym czasopisma tego rodzaju jest Directory of Open Access Journals (DOAJ) <http://www.doaj.org/> umieszczony na serwerze biblioteki uniwersyteckiej w Lund (Szwecja). Idea stworzenia DOAJ stała się przedmiotem dyskusji na pierw-

---

³ <http://www.eprints.org/openaccess/> [odczyt: 28.06.2009]. Ponadto więcej o idei Open Access zob.: Bednarek-Michalska B. (2005). Czy Open Access powinien być dla nas ważny. [W:] Ganińska H. red. (2005). *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność*, t. 1. Poznań, s. 190-201; Bednarek-Michalska B. (2006). OPEN ACCESS i biblioteki. *Bibliotekarz* nr 7/8, s. 7-12; Gluba R. (2008). Rola wolnego dostępu do zasobów naukowych (Open Access) w rozwoju społeczeństw informacyjnych. *Zeszyty Naukowe. Ekonomiczne Problemy Usług. Uniwersytet Szczeciński* nr 27, s. 121-129; Kapinos D.; Sobięga J. (2008). *Nowe wyzwania bibliotek akademickich – Open Access, Information Literacy i Library Anxiety*. [W:] *Rola biblioteki w społeczeństwie informacyjnym* (2008). Kielce, s. 93-100; Kleiber A. (2007). Repozytoria i Open Access, czyli swobodny dostęp do wiedzy. *Bibliotekarz* nr 9, s. 2-6; Niedźwiecka B. (2005). Open Access, cz. 1-2. *Forum Akademickie* nr 4, s. 41-43, nr 5, s. 38-39; Piotrowska E.; Zając R. (2007). Open Access – nowy model komunikacji naukowej. *Konspekt* nr 3/4, s. 158-160; Rusin T. (2006). Przegląd źródeł Open Access. *Biuletyn Informacyjny. Biblioteka Główna Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie* nr 1, s. 17-23; Szczepańska B. (2008). Czasopisma Open Access – relacje, wydawca – autor – czytelnik. *Przegląd Biblioteczny* nr 2, s. 240-246.

Zagadnieniu Open Access poświęcone zostały również numery EBIB-u: *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* nr 3 (2006), <http://www.ebib.info/2006/73/index.php> [odczyt: 28.06.2009], *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* nr 6 (2008) <http://www.ebib.info/2008/97/> [odczyt: 28.06.2009].

Ponadto zorganizowana została IV Ogólnopolska Konferencja EBIB Open Access Internet w bibliotekach Toruń, grudzień 7-8, 2007 <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat18/> [odczyt: 28.06.2009].

⁴ Zob. Szczepańska B. (2008). *Czasopisma...*, s. 241.

szej Nordic Conference on Scholarly Communication, Lund/Kopenhaga w październiku 2002 r. Przychylne przyjęcie pomysłu zaowocowało rozpoczęciem projektu w styczniu 2003 r., natomiast uruchomienie serwisu nastąpiło 12 maja tego samego roku.

Celem DOAJ jest ułatwienie: dostawcom baz danych i bibliotekom – włączanie czasopism Open Access do pakietu świadczonych usług, wydawcom – promowanie swoich czasopism, czytelnikom – odszukiwanie publikacji Open Access, autorom – odnajdywanie czasopism, w których mogą publikować na zasadzie Open Access.⁵

Wyznaczono następujące kryteria doboru tytułu do bazy: powinno się charakteryzować otwartym dostępem, nie może być obciążone okresem karencji, znaczna część musi składać się z prac naukowych, cała zawartość ma być dostępna w formie pełnotekstowej, możliwa jest bezpłatna rejestracja użytkowników. Ponadto periodyk musi być zrecenzowany lub poddany kontroli jakości pod względem edytorskim oraz posiadać ISSN (International Standard Serial Number). Portal nie nakłada żadnych ograniczeń co do dziedzin nauki czy też języków w jakich publikowane są artykuły. Natomiast za głównych odbiorców przyjęto pracowników naukowych.

Aktualnie w DOAJ znajduje się 4248⁶ czasopism naukowych ze wszystkich dziedzin i w językach z całego świata. Serwis oferuje możliwość wyszukiwania wydawnictw na kilka sposobów: poprzez opcję „Find journals”, w której wpisuje się pełny tytuł lub występujące w nim słowo, według indeksu alfabetycznego oraz katalogu dziedzinowego. Część bazy, obecnie 1574 tytułów, można przeszukiwać na poziomie artykułów.

---

⁵ Bjørnshauge L. (2007). Czasopisma publikowane na zasadzie Open Access jako element usług bibliotecznych oraz pomoc autorom w wyborze narzędzi do publikowania [dok. elektr.]. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Materiały Konferencyjne nr 18, IV Konferencja EBIB: Open Access. Internet w bibliotekach], <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat18/lars.php> [odczyt: 28.06.2009].

⁶ Dane podane zostały na podstawie stanu z 28.06.2009.

Wyszukiwanie czasopism w DOAJ:

____	Find journals

Browse by title

[A](#) [B](#) [C](#) [D](#) [E](#) [F](#) [G](#) [H](#) [I](#) [J](#) [K](#) [L](#) [M](#) [N](#) [O](#) [P](#) [Q](#) [R](#) [S](#) [T](#) [U](#) [V](#) [W](#) [X](#) [Y](#) [Z](#)

Browse by subject

[Expand Subject Tree](#)

[Agriculture and Food Sciences](#)

[Arts and Architecture](#)

[Biology and Life Sciences](#)

[Business and Economics](#)

[Chemistry](#)

[Earth and Environmental Sciences](#)

[General Works](#)

[Health Sciences](#)

[History and Archaeology](#)

[Languages and Literatures](#)

[Law and Political Science](#)

[Mathematics and Statistics](#)

[Philosophy and Religion](#)

[Physics and Astronomy](#)

[Science General](#)

[Social Sciences](#)

[Technology and Engineering](#)

W tej wzrastającej niemal każdego dnia ilości czasopism znajduje się również 59 periodyków z zakresu nauk teologicznych, zakwalifikowanych do kategorii Religion (dział Philosophy and Religion), które stały się przedmiotem poniższych badań. Ich wyniki zostały zestawione w umieszczonej na końcu artykułu tabeli, która zawiera następujące dane: tytuł czasopisma, kraj publikacji, język publikacji, wydawca/instytucja sprawcza, zakres tematyczny, częstotliwość, informacja o wersji drukowanej, data dostępu online (rok, od którego danego czasopismo udostępnia swoje artykuły w sieci), ISSN/EISSN, adres strony WWW. Ponadto w opisie uwzględniono dodatkowe usługi portalu publikacji takie jak wewnętrzne narzędzia wyszukiwawcze, streszczenia artykułów, informacje o wydawcy, wytyczne dla autorów, a także informacje wizualne, odsyłacze hipertekstowe (linki) do innych źródeł.

Kraj publikacji

Ogółem czasopisma dotyczące nauk teologicznych w serwisie DOAJ wydawane są w 20 krajach. Dominującą rolę odgrywają Stany Zjednoczone, w których publikowanych są aż 23 tytuły. Kolejne miejsce z 5 periodykami zajmują Niemcy. Zaskakujące jest, że tą samą ilość czasopism posiada Brazylia. Następnie po 3 tytuły ukazują się w Kanadzie i Izraelu. Z kolei Australia, Chile, Nowa Zelandia, Włochy, Szwajcaria wydają po 2 publikacje. Natomiast pozostałe państwa (Chorwacja, Holandia, Japonia, Litwa, Norwegia, Polska, Portugalia, Rumunia, Szwecja, Wielka Brytania) reprezentuje 1 czasopismo. Dziwi brak jakiegokolwiek francuskiego tytułu oraz zaledwie 2 włoskie periodyki.

Język publikacji

Naturalną konsekwencją pierwszego miejsca Stanów Zjednoczonych wśród wydawców czasopism jest ogromna przewaga tytułów publikowanych w języku angielskim. Odnotowano 27 periodyków wydawanych wyłącznie w tym języku. Ponadto artykuły anglojęzyczne znajdują się również w 21 innych czasopismach. W języku niemieckim oraz portugalskim ukazują się po 3 tytuły, natomiast w hiszpańskim 2. Duża część periodyków jest wielojęzyczna, aż 17 z nich zawiera materiały wydawane w 3 lub więcej językach.

Wydawca / Instytucja sprawcza

Czasopisma wydawane są przez rozmaite instytucje: uniwersyte-ty, wydziały teologiczne, wydziały filozofii i religii, instytuty naukowe, stowarzyszenia, fundacje, seminaria duchowne. W przypadku czasopism istniejących jedynie w sieci zauważyć można, że bardzo często instytucją sprawczą są same redakcje. Czasami składają się z przedstawicieli jednego ośrodka akademickiego, częściej jednak skupiają szerokie grono nauczycieli akademickich uniwersytetów z całego świata zajmujących się daną dziedziną.

Zakres tematyczny

Omawiane czasopisma zostały zakwalifikowane w serwisie DOAJ do kategorii Religion, w której z kolei wyodrębniono jedną podgrupę The Bible. W celu bardziej precyzyjnego zaprezentowania periodyków pod względem tematycznym, we wspomnianej już tabeli

przy każdym z tytułów podane zostały hasła oddające podejmowaną przez czasopismo problematykę. Hasła zostały utworzone na podstawie informacji ze stron domowych periodyków oraz słów kluczowych zawartych w ogólnej charakterystyce jaką podaje DOAJ do każdego tytułu.

Przeglądając wstępnie tytuły czasopism, można odnieść wrażenie, że nazwa kategorii Religion jest pojęciem zbyt ogólnym. Brakuje terminu „teologia”, nie wspominając już o szczegółowym jej podziale na szereg odrębnych dyscyplin naukowych. Niewystarczające wydaje się również wyodrębnienie w kategorii zaledwie jednej podgrupy The Bible. Jednak bliższe przyjrzenie się wydawnictwom zmusza do weryfikacji wysuniętego na początku wniosku.

Znaczną przewagę posiadają czasopisma dotyczące religioznawstwa (w tym etnologii, filozofii, historii, religii, psychologii, socjologii religii, religii Bliskiego i Dalekiego Wschodu) w liczbie 33, co stanowi 56 % ogółu i tym samym potwierdza słuszność nazwy przyjętej dla tej kategorii. Łatwo zauważyć stosunkowo dużą liczbę periodyków zajmujących się judaizmem (8), wyłącznie lub w kontekście historii biblijnej czy relacji chrześcijańsko-żydowskich. Wśród nich znajduje się jedyny polski tytuł – „Studia Judaica”, wydawany od 1998 r. przez Polskie Towarzystwo Studiów Żydowskich. Zawiera artykuły związane z szeroko pojętą tematyką żydowską m.in. z zakresu historii, kultury, religioznawstwa oraz literatury, głównie biblijnej. W 2003 r. Komitet Badań Naukowych w Warszawie wpisał „Studia Judaica” na listę czasopism wyróżnionych typu "B", ponadto tytuł wymieniony został w wykazie czasopism punktowanych z 19.11.2007 r. ogłoszonym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Odnosnie innych religii to 2 periodyki poświęcone są buddyzmowi, natomiast po 1 islamowi, hinduizmowi, religiom japońskim, Kościołowi Jezusa Chrystusa Świętych Dnia Ostatniego (Mormonom) oraz ruchowi zielonoświątkowemu. Sporą grupę stanowią wydawnictwa zajmujące się chrześcijaństwem i jego historią. Jako przykład można podać „Common Ground Journal : Perspectives on the Church in the 21st Century”, „Liber Annuus”, „Oracula Revista Eletrônica de Pesquisas em Apocalíptica Judaica e Cristã” czy „Teocomunicação”.

Po religioznawstwie najczęściej spotykaną dyscypliną z zakresu nauk teologicznych jest biblistyka. Jak już wspomniano, wydzielona została podgrupa The Bible, która zawiera 5 tytułów: „Biblica”, „Lectio Difficilior”, „Liber Annuus”, „Review of Biblical Literature” oraz „T C: a Journal of Biblical Textual Criticism. Dziwi fakt, że nie zakwalifikowano do niej „Journal of Biblical Studies” oraz „Denver Journal – An Online Review of Current Biblical and Theological Studies”, czasopism, których same tytuły wskazują na problematykę biblijną. Ponadto pojawia się ona w czasopismach „Oracula Revista ...” oraz „Studia Judaica”. W ramach nauk biblijnych podejmowane są kwestie z archeologii, egzegezy, filologii, historii, lingwistyki i literatury biblijnej.

Pomimo, że wiele czasopism zawiera w tytule słowo teologia oraz w swojej charakterystyce na stronie domowej podaje, że artykuły w nich publikowane dotyczą tej dziedziny, niejednokrotnie trudno jest ją uściślić. Wynika to z dużej tematycznej rozpiętości zagadnień teologicznych poruszanych na łamach jednego wydawnictwa. Z tego też względu podając kategorie tematyczne najczęściej zastosowano samo określenie „teologia” bądź też „teologia współczesna”. Natomiast w kilku przypadkach możliwe jest sprecyzowanie konkretnej dyscypliny teologicznej: „Journal for Christian Theological Research” (teologia systematyczna i moralna), „Ignaziana : Rivista di Ricerca Teologica”, „Rose Croix Journal” (teologia duchowości, teologia mistyczna), „Sedes Sapientiae. Mariologisches Jahrbuch” (mariologia), „Lectio Difficilior” oraz „Women in Judaism : A Multidisciplinary Journal” (teologia feministyczna).

Oprócz teologii, w prezentowanych czasopismach odnaleźć można spory zasób prac z zakresu filozofii, kulturoznawstwa oraz historii. Dodatkowo pojawiają się artykuły dotyczące antropologii, archeologii, etnologii, historii sztuki, nauk społecznych, prawa oraz wielu pozostałych dziedzin. Szeroki zasięg tematyczny potwierdza chociażby fakt, że część periodyków zostało zakwalifikowanych do wielu innych, oprócz Religion, kategorii i działów. Klasyfikacja ta przedstawia się w następujący sposób: „Anpere : Anthropological Perspectives on Religion” do antropologii (dział Social Sciences), „Colloquia Maruliana” oraz „Journal of Arabic and Islamic Studies” do działu Languages and Literatures, „Japanese Journal of Religious Studies”, „Journal of Philosophy and Scripture” oraz „Soter” do filo-

zofii, „Journal of Men, Masculinities and Spirituality”, „Lectio Difficilior” oraz „Women in Judaism : A Multidisciplinary Journal” do Gender Studies (dział Social Sciences), „The Journal of Religion and Film”, „Journal of Religion and Theatre” do Performing Arts (dział Arts and Architecture), „Journal of Religion and Popular Culture” do Media and Communication (dział Social Sciences), „Liber Annuus” do archeologii (dział History and Archaeology), „Peregrinations” do historii sztuki (dział Arts and Architecture), „Religião e Sociedade” do działu Social Sciences, „Revista Cultura y Religión” do etnologii (dział Social Sciences), „Rutgers Journal of Law and Religion” do prawa (dział Law and Political Science), „Theological Librarianship” do Library and Information Science (dział Social Sciences), „Theo-Web: Zeitschrift für Religionspädagogik” do edukacji (dział Social Sciences).

Na szczególne wyróżnienie spośród powyższych tytułów zasługuje „Theological Librarianship”, łączący tematykę teologiczną z bibliotekoznawczą. Jest to organ naukowy American Theological Library Association (ATLA), stowarzyszenia bibliotek teologicznych działającego od 1946 r. Zamiarem tego elektronicznego półrocznika założonego w 2008 r., jest pomoc w rozwoju zawodowym bibliotekarzy bibliotek teologicznych i wzbogacenie studiów z zakresu teologii i religii. Oprócz artykułów z dziedziny bibliotekoznawstwa oraz problematyki bibliotecznych zbiorów kościelnych w czasopiśmie znajdują się również m.in. eseje bibliograficzne i recenzje nowo wydanych publikacji teologicznych.

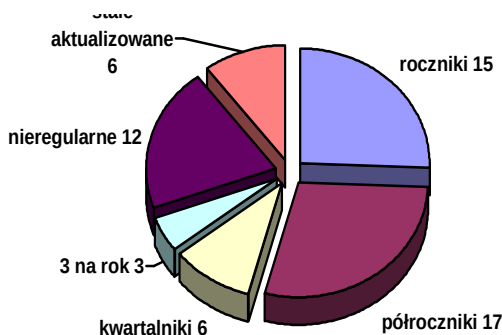
Analiza tematyczna tytułów dowodzi, że funkcjonująca obecnie w bazie DOAJ nazwa kategorii, w jakiej znajdują się omawiane czasopisma jest na ten moment najwłaściwsza. Najwięcej jest periodyków zajmujących się w szerokim aspekcie religioznawstwem, mniej natomiast tych, które poświęcone byłyby wyłącznie jednej konkretnej dyscyplinie teologicznej. Ponadto trudno wyodrębnić większą ilość czasopism, które mogłyby stworzyć kolejną obok bibliistyki podgrupę.

Częstotliwość wydania

Usystematyzowanie badanych czasopism według kryterium częstotliwości przyniosło kilka trudności. Tradycyjny podział periodyków na: miesięczniki, dwumiesięczniki, kwartalniki itd. nie do końca znajduje przełożenie na wydawnictwa wyłącznie elektroniczne. Wy-

nika to z faktu, że niektóre czasopisma udostępniają napływające do redakcji artykuły zaraz po ich zatwierdzeniu przez co wydawnictwo przybiera formę tzw. publikacji kumulowanej, do której dodawane są kolejne artykuły⁷, czy też stale aktualizowanego zasobu, bez podziału na zeszyty czy numery⁸. Czasami opublikowane prace pozostają w tej postaci, czasami po upływie roku zbierane są w ramach kolejnego woluminu. Dla wszystkich czasopism tego rodzaju przyjęto tutaj nazwę stale aktualizowanych. Ponadto podawana przez wydawców częstotliwość periodyku niejednokrotnie nie zgadza się ze stanem faktycznym, dlatego też periodyczność ustalona została na podstawie rzeczywistego, dostępnego w sieci archiwum numerów. Ilustruje ją poniższy wykres.

Wykres 1.
Częstotliwość wydania.

Źródło: Opracowanie własne.

Najczęściej spotykane są półroczniki (17) oraz roczniki (15). Kolejną liczną grupę stanowią wydawnictwa nieregularne (12). Od-

⁷ Zob. Nahotko M. (2007). *Naukowe czasopisma elektroniczne*. Warszawa, s. 16.

⁸ Por. Drabek A.; Pulikowski A. (2005). *Naukowe i fachowe polskie czasopisma elektroniczne. Metodyka tworzenia i charakterystyka zawartości nowej bazy danych. Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej* 13, nr 3, s. 12.

notowano także kwartalniki (6) oraz tytuły wydawane 3 razy w roku (3).

Oдноśnie wydawnictw istniejących wyłącznie w formie cyfrowej można zauważyć, że wersja trzech numerów rocznie (3) jest charakterystyczna tylko dla tej postaci czasopisma. Większość ukazuje się nieregularnie (10) oraz jako półroczniki (10). Popularną częstotliwością jest również rocznik (9), kolejno forma stale aktualizowanego zasobu (6), najrzadziej spotykany jest natomiast kwartalnik (1).

Wśród czasopism ukazujących się równolegle w sieci i na papierze przeważają półroczniki (7), kolejne miejsca zajmują roczniki (6) i kwartalniki (5), najmniejszą grupą są wydawnictwa nieregularne (2).

Wersja drukowana oraz data dostępu online

Zdecydowaną większość stanowią czasopisma wyłącznie elektroniczne w liczbie 39 tytułów (66 %). Równoległą postać drukowaną posiada 20 periodyków (34 %). Biorąc pod uwagę kraj wydania widać ogromne zróżnicowanie tej ostatniej grupy: Brazylia (3), Izrael (2), Niemcy (2), Stany Zjednoczone (2), Australia (1), Chile (1), Chorwacja (1), Japonia (1), Litwa (1), Norwegia (1), Polska (1), Portugalia (1), Szwajcaria (1), Wielka Brytania (1), Włochy (1).

Wykres 2.

Wersja czasopisma

Źródło: Opracowanie własne.

Wśród tytułów posiadających dwie wersje można wyróżnić: czasopisma oferujące online komplet swoich numerów (11) oraz te, które ograniczyły się do przeniesienia na platformę cyfrową części archiwum z kilku lub kilkunastu ostatnich lat (8). Na uwagę zasługuje „Japanese Journal of Religious Studies”, który umożliwia dostęp do pełnej kolekcji od 1974 r. Szkoda, że również inne, cieszące się sporym uznaniem w środowisku naukowym, czasopisma teologiczne nie oferują użytkownikom możliwości korzystania z całości swoich bogatych zasobów. Jednym z nich jest „Biblica”, najstarszy wśród omawianych periodyk, którego pierwszy numer ukazał się w 1920 r. Niestety pełne teksty dostępne są jedynie od 1998 r., natomiast za lata 1990-1997 prezentowane są spisy treści oraz abstrakty artykułów. Zaledwie część swojej kolekcji prezentuje litewski „Soter” którego tradycja sięga 1924 r. oraz wydawany od 1951 r. rocznik „Liber Annus” jak również kwartalnik „Teología y Vida” wychodzący od 1960 r. Podkreślić należy, że „Biblica”, „Japanese Journal of Religious Studies” oraz „Teología y Vida” znajdują się na Liście Filadelfijskiej.

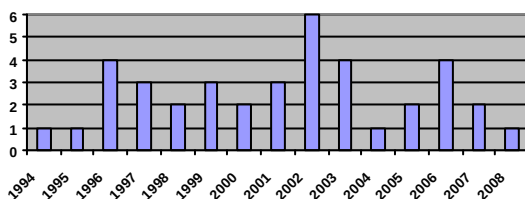
Można zauważyć, że po 2000 r. wydawcy decydują się na prowadzenie jednocześnie dwóch form czasopisma drukowanej i elektronicznej („American Theological Inquiry”, „Eye of the Heart : A Journal of Traditional Wisdom”, „Interações : Cultura e Comunidade”, „International Journal of Mormon Studies”, „Theologie. Geschichte : Zeitschrift für Theologie und Kulturgeschichte”).

Interesującym jest natomiast przykład „Journal of Hebrew Scriptures”, którego wersja elektroniczna stała się pierwowzorem wersji drukowanej. Publikacja zatytułowana „Perspectives on biblical Hebrew : comprising the contents of Journal of Hebrew Scriptures”, volumes 1-4 ukazała się w 10 lat po opublikowaniu w Internecie tego czasopisma. Wydawnictwa obejmujące zawartość kolejnych tomów są w druku.

Jak natomiast przebiegało w czasie powstawanie nowych, istniejących jedynie w formie online wydawnictw z dziedziny teologii, które oferują pełny dostęp do swoich treści, obrazuje Wykres 3.

Wykres 3.

Data powstania czasopism wyłącznie elektronicznych.

Źródło: Opracowanie własne.

Dodatkowe usługi portali czasopism

Oprócz pełnego dostępu do swoich treści czasopisma w DOAJ oferują również szereg dodatkowych usług. Jedną z nich są wewnętrzne narzędzia wyszukiwawcze, które umożliwiają szybsze znalezienie materiałów znajdujących się w danym czasopiśmie. Wyszukiwanie odbywa się najczęściej według autora, artykułu, czasami także według słowa z tytułu lub hasła rzeczowego. Opcja ta jest szczególnie przydatna przy przeszukiwaniu periodyków ukazujących się od wielu lat w postaci kilku numerów rocznie. Niestety usługa dostępna jest zaledwie w 28 portalach omawianych wydawnictw co zdecydowanie wydłuża czas w jakim użytkownik ma możliwość uzyskać dostęp do prezentowanych materiałów. Niejednokrotnie na stronie internetowej znajduje się jedynie indeks autorów i tytułów artykułów, który kieruje do poszczególnych numerów i stron czasopisma.

Omawiając wewnętrzne możliwości wyszukiwawcze należy zwrócić uwagę na elektroniczną wersję czasopisma „Review of Biblical Literature”. Stanowi ona pewnego rodzaju bazę zawierającą ponad 5 tysięcy recenzji publikacji z zakresu biblistyki. W miejsce poszczególnych zeszytów pojawia się opcja „Search Reviews”, która z kolei kieruje do rozbudowanej wyszukiwarki. Recenzje wyszukać można według następujących kryteriów: tytuł, autor/redaktor/tłumacz, hasło przedmiotowe, wydawca, recenzent, słowo kluczowe z recenzji, rok wydania książki, rok opublikowania recenzji.

Jak już wspomniano na początku, część czasopism udostępnianych w DOAJ można przeszukiwać na poziomie artykułów korzystając z opcji „Find articles” w polach: tytuł, tytuł czasopisma, ISSN, autor, słowa kluczowe, abstrakt, wszystkie pola. Niestety tego rodzaju przeszukiwanie obejmuje zaledwie 9 tytułów z badanej grupy czasopism: „Ars Disputandi: The Online Journal for Philosophy and Religion”, „Australian e-Journal of Theology”, „Journal for the Study of Religions and Ideologies” „Journal of Men, Masculinities and Spirituality”, „REVER – Revista de Estudos da Religião”, „Revista Cultura y Religión”, „Rose Croix Journal”, „The Saint Anselm Journal” i „Theological Librarianship”.

Informacje o wydawcy oraz wytyczne dla autorów stanowią podstawowe części składowe każdego naukowego czasopisma. Prawie wszystkie z omawianych tytułów podają na swoich stronach domowych pełne dane dotyczące wydawcy czy też instytucji sprawczej oraz dane kontaktowe, na które potencjalny autor może przesłać swoją publikację. Ważnym elementem są także abstrakty artykułów, które udostępnia 41 periodyków. Zazwyczaj są to anglojęzyczne streszczenia materiałów publikowanych w innych językach.

Portale niektórych czasopism wzbogacone są również o informacje wizualne takie jak galeria zdjęć oraz o działy zawierające odsyłacze do innych źródeł. Obydwie usługi oferuje „Anpere...” i „Journal of Biblical Studies”. Ponadto „photo-essays” obejrzeć można na witrynie czasopisma „Peregrinations”, natomiast rozbudowany dział linków posiadają także platformy „Eye of the Heart ...” i „Journal of Global Buddhism”. Kolejną usługą jaką mogą zaoferować czasopisma w wersji online jest roczna i miesięczna statystyka odwiedzin jaką podaje „Journal for the Study of Religions and Ideologies”.

Wnioski

Przeglądając się czasopismom zgromadzonym w DOAJ w dziale „Religion” zauważyć można znaczną przewagę tekstów z zakresu religioznawstwa. Sporą grupę stanowią periodyki poświęcone judaizmowi, żywym zainteresowaniem cieszy się również problematyka dotycząca Biblii w szerokim aspekcie. Niestety brakuje bardziej wyspecjalizowanych tytułów zajmujących się konkretną dyscypliną teologiczną taką jak na przykład teologia moralna, teologia dogmatyczna, liturgika, katechetyka. Oczywiście na tradycyjnym rynku

prasowym, zarówno krajowym jak i zagranicznym są one dostępne, nierzadko posiadają też elektroniczne odpowiedniki, te jednak bardzo często są licencjonowane⁹.

Część z przedstawionych tytułów może się pochwalić długoletnią tradycją wydawniczą. Jednak właśnie do tego rodzaju wydawnictw można wysunąć dwa zastrzeżenia. Po pierwsze, nie wszystkie zapewniają użytkownikom możliwość korzystania z całej swojej kolekcji, co prawdopodobnie wynika z niedostatecznych środków finansowych wymaganych do procesu digitalizacji. Innym problemem jest niewystarczająca możliwość wewnętrznego wyszukiwania w obrębie tytułu. Szczegółowy indeks autorów oraz tytułów artykułów kierujący do poszczególnych stron i numerów stanowi jedynie niezbędne minimum. Elektroniczna wersja wydawnictwa ukazującego się na przestrzeni kilku dekad wymaga obecności rozbudowanej wewnętrznej wyszukiwarki. Szybki i pełny dostęp do wszystkich wydanych numerów nie tylko wpływa na pozyskanie większej liczby czytelników ale podnosi także rangę czasopisma.

Przegląd rozmaitych serwisów zawierających czasopisma elektroniczne oraz 59 zaprezentowanych tytułów, stanowiących zaledwie niepełne 1,4 % całej bazy DOAJ potwierdza, że czasopisma elektroniczne przyjmują się bardziej w naukach ścisłych aniżeli w dziedzinach humanistycznych i społecznych¹⁰. Interesujące wyjaśnienie słabszej recepcji idei Open Access przez nauki teologiczne odnaleźć można na łamach najnowszego numeru „Theological Librarianship”. W artykule zatytułowanym „Open Access and Author’s Rights Movement: a Possibility for Theology?” Kevin L. Smith wskazuje, że nauki teologiczne nie odczuły tak bardzo wzrostu cen

---

⁹ Większą liczbę tytułów z zakresu nauk teologicznych gromadzi baza Elektronische Zeitschriftenbibliothek <http://rzblx1.uni-regensburg.de/ezeit/>, umiejscowiona na serwerze Biblioteki Uniwersyteckiej w Regensburgu. W dziale *Theologie und Religionswissenschaft* znajduje się blisko 800 tytułów, wiele z nich charakteryzuje się jednak ograniczonym dostępem.

¹⁰ Nahotko M. (2007). *Naukowe czasopisma...*, s. 13, 21, 134; Zob. Maciejewska Ł.; Moskwa K.; Urbańczyk B. (2007). *Czasopisma naukowe Open Access – model otwartego dostępu do wiedzy* [dok. elektr.]. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Materiały konferencyjne nr 18, IV Konferencja EBIB: Open Access. Internet w bibliotekach], http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat18/maciejewska_moskwa_urbanczyk.php [odczyt: 28.06.2009].

czasopism jak inne nauki takie jak chemia, fizyka czy biologia oraz podkreśla większe uznanie publikacji monograficznych w naukach humanistycznych jak również odmienne podejście teologii do nauczania¹¹.

Chociaż omówione czasopisma reprezentują się słabo pod względem ilości oraz posiadają pewne niedoskonałości to odgrywają ważną rolę w rozpowszechnianiu zagadnień teologicznych i religioznawczych. Dzięki swojej nieograniczonej dostępności, aktualności, możliwości wydruku, a także odsyłaczy do innych źródeł mogą stać się cennym elementem warsztatu pracy naukowej każdego teologa oraz miejscem zdobywania wiedzy przez każdego użytkownika zainteresowanego tematyką religijną. Ponadto doskonale uzupełniają inne źródła baz danych dostępne w każdej bibliotece gromadzącej literaturę teologiczną, która powinna zapewnić im odpowiednią promocję poprzez umieszczenie informacji na witrynie internetowej biblioteki.

Aneks

Zestawienie tytułów czasopism z działu „Philosophy and Religion”
oprac. E. Olszowy w roku 2009.

---

¹¹ Smith K.L. (2009). Open Access and Author's Rights Movement: a Possiblilty for Theology? [dok. elektr.]. *Theological Librarianship* 1, <http://journal.atla.com/ojs/index.php/theolib/article/view/73/243> [odczyt: 28.06.2009].

Lp	Tytuł	Kraj	Język	Wydawca / Instytucja sprawcza	Zakres tematyczny	Częstot liwość	Wersja druko- wana	Data dostęp u online	ISSN EISNN	Adres strony WWW
1	<i>American Theological Inquiry</i>	Stany Zjedno czone	ang	American Theological Inquiry	teologia, kultura, historia, ekumenizm	półrocz nik	+	2008	1942–2709 1941–7624	http://www.atijournal.org/
2	<i>Anpere : Anthropological Perspectives on Religion</i>	Szwecj a	ang szw duń norw	Anpere	antropologia, religioznawstw o historia religii	stale aktualiz owane	–	2006	1653–6355	http://www.anpere.net/
3	<i>Ars Disputandi : The Online Journal for Philosophy and Religion</i>	Holand a	ang	Igitur, Utrecht Publishing & Archiving Services	filozofia religii	stale aktualiz owane	–	2001	1566–5399	http://www.arsdisputandi.org/
4	<i>Australian e-Journal of Theology</i>	Australi a	ang	Australian Catholic University	filozofia, kultura, teologia współczesna poezja, sztuka	nieregul arne	–	2003	1448–6326	http://dlibrary.acu.edu.au/research/theology/ejournal/
5	<i>Azure. Ideas for the Jewish nation</i>	Izreal	ang hebr	The Shalem center	judaizm, syjonizm	kwartal nik	+	1996	0793–6664	http://www.azure.org.il/

Lp	Tytuł	Kraj	Język	Wydawca / Instytucja sprawcza	Zakres tematyczny	Częstot liwość	Wersja druko- wana	Data dostęp u online	ISSN EISSN	Adres strony WWW
6	<i>Biblica : commentarii ad rem biblicam scientificę investiganda m</i>	Włochy	ang franc niem wł hiszp	Pontifical Biblical Institute	bibliistyka, historia biblijna, filologia biblijna egzegeza biblijna	kwartal nik	+	1998	0006–0887	http://www.bsw.org/project/biblica/
7	<i>Colloquia Maruliana</i>	Chorwacja	chorw ang franc niem wł łac hiszp	Knjizevni krug Split [Marulianum]	Marco Marulic, literatura chorwacka, humanizm, teologia, filozofia, nauki społeczne	rocznik	+	1992	1332–3431	http://hrcak.srce.hr/index.php?show=casopis&id_casopis=43
8	<i>Common Ground Journal : Perspectives on the Church in the 21st Century</i>	Stany Zjedno czone	ang	CanDoSpirit Network	teologia współczesna chrześcijaństwo, edukacja religijna, misjologia	półrocz nik	–	2003	1547–9129	http://www.commongroundjournal.org/

Lp	Tytuł	Kraj	Język	Wydawca / Instytucja sprawcza	Zakres tematyczny	Częstot- liwość	Wersja druko- wana	Data dostęp- u online	ISSN EISSN	Adres strony WWW
9	<i>Cyberjournal for Pentecostal – Charismatic Research</i>	Stany Zjednoczone	ang	Pentecostal Charismatic Churches of North America (PCCNA)	ruch zielonoświątkowy, chrześcijaństwo, religioznawstwo	rocznik	–	1997	1523–1216	http://www.pctii.org/cyberj/
10	<i>Denver Journal – An Online Review of Current Biblical and Theological Studies</i>	Stany Zjednoczone	ang	Denver Seminary	bibliistyka, teologia współczesna, chrześcijaństwo, filozofia religii, historia Kościoła	rocznik	–	1998	d000–0900	http://www.denverseminary.edu/resources/thedenver-journal/index.php/
11	<i>Electronic Journal of Vedic Studies</i>	Stany Zjednoczone	ang	Electronic Journal of Vedic Studies	hinduizm, studia wedyjskie, religioznawstwo	nieregularne	–	1995	1084–7561	http://www.ejvs.laurasianacademy.com/
12	<i>Eye of the Heart : A Journal of Traditional</i>	Australia	ang	La Trobe University	filozofia religii, metafizyka, symbolizm, życie duchowe	półrocznik	+	2008	1835–4416	http://www.latrobe.edu.au/eyeoftheheart/index.htm

Lp	Tytuł	Kraj	Język	Wydawca / Instytucja sprawcza	Zakres tematyczny	Częstot liwość	Wersja druko- wana	Data dostęp u online	ISSN EISNN	Adres strony WWW
	<i>Wisdom</i>									
13	<i>Hermeneutis che Blätter</i>	Szwajc aria	niem	Universität Zürich [Institut für Hermeneutik und Religionsphilo sophie]	filozofia religii, hermeneutyka, fenomenologia	półroc nik	+	2001	1660–5403	http://www.uzh.ch/hermes/alt_e_HP/ihr_blaetter.html
14	<i>Ignaziana : Rivista di Ricerca Teologica</i>	Włochy	ang wł hiszp port franc niem	Centro Ignaziano di Spiritualità, Napoli	teologia mistyczna, teologia duchowości, duchowość ignacjańska, Ignacy Loyola	półroc nik	–	2006	1828–2377	http://www.ignaziana.org/
15	<i>Interações : Cultura e Comunidade</i>	Brazyli a	port	Faculdade Católica de Uberlândia	religioznawstw o filozofia religii, historia religii, socjologia religii, psychologia religii, antropologia	nieregu larne	+	2006	1809–8479 1983–2478	http://200.233.146.122:81/revistadigital/index.php/revistateste

Lp	Tytuł	Kraj	Język	Wydawca / Instytucja sprawcza	Zakres tematyczny	Częstot liwość	Wersja druko- wana	Data dostęp u online	ISSN EISSN	Adres strony WWW
16	<i>International Journal of Mormon Studies</i>	Wielka Brytania	ang	International Journal of Mormon Studies [University of Chichester]	Mormoni (Kościół Jezusa Chrystusa Świątych Dnia Ostatniego), religioznawstw o	rocznik	+	2008	1757–5532 1757–5540	http://www.ijmsonline.org/index.php/BJMS
17	<i>Japanese Journal of Religious Studies</i>	Japonia	ang	Nanzan Institute for Religion and Culture, Nagoya	religie japońskie, religioznawstw o	półrocz nik	+	1974	0304–1042	http://www.nanzan-u.ac.jp/SHUBUNKEN/publications/jjrs/jjrsMain.htm
18	<i>Jewish Studies, an Internet Journal</i>	Izrael	ang hebr	Bar–Ilan University	judaizm, etnologia religii, religioznawstw o	stale aktualiz owane	–	2002	1565–7388	http://www.biu.ac.il/JS/JSIJ/
19	<i>Journal for Christian Theological Research</i>	Stany Zjedno czone	ang	Christian Theological Research Fellowship	teologia chrześcijańska, teologia systematyczna, teologia	rocznik	–	1996	1087–1624	http://www.luthersem.edu/ctr/f/

Lp	Tytuł	Kraj	Język	Wydawca / Instytucja sprawcza	Zakres tematyczny	Częstot- liwość	Wersja druko- wana	Data dostęp- u online	ISSN EISNN	Adres strony WWW
					moralna					
20	<i>Journal for Cultural and Religious Theory</i>	Stany Zjednoczone	ang	The Whitestone Foundation	filozofia religii semiotyka, lingwistyka, etnologia, komunikacja	3 x rok	–	1999	1530–5228	http://www.jcrt.org/
21	<i>Journal for the Renewal of Religion and Theology</i>	Nowa Zelandia	ang	Journal for the Renewal of Religion and Theology	odnowa religijna, chrystologia, psychologia duchowości	stale aktualizowane	–	2006	1834–3627	http://www.renewtheology.org/
22	<i>Journal for the Study of Religions and Ideologies</i>	Rumunia	ang rum	Seminar for the Interdisciplinary Research of Religions and Ideologies [Babes–Bolyai University, Cluj Romania]	religioznawstwo, filozofia religii, dialog międzyreligijny, etyka, nauki polityczne, antropologia, socjologia, edukacja	3 x rok	–	2002	1583–0039	http://www.jsri.ro/
23	<i>Journal of Arabic and Islamic Studies</i>	Norwegia	ang franc niem wł	Centre for Middle Eastern and Islamic Studies	islam, kultura islamu, literatura arabska,	nieregularne	+	1996	0806–198X	http://www.uib.no/jais/jais.htm

Lp	Tytuł	Kraj	Język	Wydawca / Instytucja sprawcza	Zakres tematyczny	Częstot liwość	Wersja druko- wana	Data dostęp u online	ISSN EISSN	Adres strony WWW
			hiszp	[University of Bergen]	język arabski					
24	<i>Journal of Biblical Studies</i>	Stany Zjedno czone	ang niem franc hiszp	Editor Brian Tucker [Michigan Theological Seminary]	bibliistyka, archeologia biblijna, egzegeza biblijna, historia biblijna	nieregula rne	–	2001	1534–3057	http://www.journalofbiblicalstudies.org/
25	<i>Journal of Buddhist Ethics</i>	Stany Zjedno czone	ang	Pennsylvania State University	buddyzm, etyka, filozofia, religioznawstw o	stale aktualiz owane	–	1994	1076–9005	http://www.buddhistethics.org/
26	<i>Journal of Global Buddhism</i>	Stany Zjedno czone	ang	General Editor Martin Baumann – University of Lucerne	buddyzm, religioznawstw o	stale aktualiz owane	–	2000	1527–6457	http://www.globalbuddhism.org/
27	<i>Journal of Hebrew Scriptures</i>	Kanada	ang	University of Alberta	judaizm, religioznawstw o	nieregula rne	–	1996	1203–1542	http://www.artshs.ualberta.ca/JHS/

Lp	Tytuł	Kraj	Język	Wydawca / Instytucja sprawcza	Zakres tematyczny	Częstot- liwość	Wersja druko- wana	Data dostęp u online	ISSN EISNN	Adres strony WWW
28	<i>Journal of Men, Masculinities and Spirituality</i>	Nowa Zelandia	ang	Journal of Men, Masculinities and Spirituality	studia nad płcią, płciowość i duchowość mężczyzny	półrocznik	–	2007	1177–2484	http://www.jmmsweb.org/
29	<i>Journal of Philosophy and Scripture</i>	Stany Zjednoczone	ang	Villanova University [Graduate Students in Philosophy]	filozofia, tradycje religijne, literatura apokryficzna	półrocznik	–	2003	1555–5100	http://www.philosophyandscripture.org/
30	<i>The Journal of Religion and Film</i>	Stany Zjednoczone	ang	University of Nebraska, Omaha [Department of Philosophy and Religion]	kulturoznawstwo, film religijny	półrocznik	–	1997	1092–1311	http://www.unomaha.edu/jrf/
31	<i>Journal of Religion and Popular Culture</i>	Kanada	ang	University of Saskatchewan [Department of Religious Studies]	kulturoznawstwo, religia a kultura	3 x rok	–	2002	1703–289X	http://www.usask.ca/relst/jrpc/
32	<i>Journal of Religion and Society</i>	Stany Zjednoczone	ang	Creighton University [Theology]	religioznawstwo, tradycje	rocznik	–	1999	1522–5658	http://moses.creighton.edu/JRS/

Lp	Tytuł	Kraj	Język	Wydawca / Instytucja sprawcza	Zakres tematyczny	Częstot liwość	Wersja druko- wana	Data dostęp u online	ISSN EISNN	Adres strony WWW
				Department]	religijne, socjologia					
33	<i>Journal of Religion and Theatre</i>	Stany Zjedno czone	ang	Religion and Theatre Focus Group of the Association for Theatre in Higher Education	kulturoznawst wo, religia a teatr	nieregu larne	–	2002	1544–8762	<a href="http://www.rtio
urnal.org/">http://www.rtio urnal.org/
34	<i>Journal of Southern Religion</i>	Stany Zjedno czone	ang	West Virginia University	religioznawstw o	rocznik	–	1998	1094–5253	<a href="http://jsr.fsu.ed
u/">http://jsr.fsu.ed u/
35	<i>Lectio Difficilior</i>	Szwajc aria	niem ang franc	Theologische Fakultät der Universität Bern	bibliistyka, teologia feministyczna	półroc znik	–	2000	1661–3317	<a href="http://www.lec
tio.unibe.ch/e/i
nfos.htm">http://www.lec tio.unibe.ch/e/i nfos.htm
36	<i>Liber Annuus</i>	Izrael	ang franc niem wł	Franciscan Printing Press, Jerusalem [Studium Biblicum Franciscanum]	bibliistyka, archeologia biblijna, historia biblijna, lingwistyka biblijna, wczesne chrześcijaństw	rocznik	+	1990	0081–8933	<a href="http://198.62.7
5.1/www1/ofm
/sbf/edit/LAind
ex.html">http://198.62.7 5.1/www1/ofm /sbf/edit/LAind ex.html

Lp	Tytuł	Kraj	Język	Wydawca / Instytucja sprawcza	Zakres tematyczny	Częstot liwość	Wersja druko- wana	Data dostęp u online	ISSN EISNN	Adres strony WWW
					o, judaizm					
37	<i>Marburg Journal of Religion</i>	Niemcy	ang niem norw fiń	University of Marburg	religioznawstw o, socjologia religii	nieregula rne	–	1996	1612–2941	http://web.uni-marburg.de/religionswissenschaft/journal/mjr/
38	<i>Oracula Revista Eletrônica de Pesquisas em Apocalíptica Judaica e Cristã</i>	Brazyli a	port	Universidade Metodista de São Paulo	bibliistyka, literatura biblijna, historia starożytności, wczesne chrześcijaństw o, judaizm	półroc znik	–	2005	1807–8222	http://www.oracula.com.br/site/
39	<i>Peregrinations</i>	Stany Zjedno czone	ang franc niem hol	International Society for the Study of Pilgrimage Art	historia sztuki, historia architektury, historia średniowiecza	nieregula rne	–	2002	1554–8678	http://peregrinations.kenyon.edu/
40	<i>Religião e</i>	Brazyli	port	Instituto de	nauki	półroc znik	+	2007	0100–8587	http://www.sci

Lp	Tytuł	Kraj	Język	Wydawca / Instytucja sprawcza	Zakres tematyczny	Częstot liwość	Wersja druko- wana	Data dostęp u online	ISSN EISNN	Adres strony WWW
	<i>Sociedade</i>	a	hiszp	Estudos da Religião	humanistyczne, nauki społeczne, historia, teologia, religioznawstw o	nik				elo.br/scielo.php?script=sci_serial&pid=0100-8587&lng=en&nrm=iso
41	<i>REVER – Revista de Estudos da Religião</i>	Brazyli a	port hiszp wł ang franc niem	Programa de Pos– Graduacao em Ciencias da Religio da Pontificia Universidade Catolica	religioznawstw o	kwartal nik	–	2001	1677–1222	http://www.pucsp.br/rever/index.html
42	<i>Review of Biblical Literature</i>	Stany Zjedno czone	niem franc wł ang	Society of Biblical Literature	bibliistyka	rocznik	+	1999	1099–0046	http://bookreviews.org/default.asp
43	<i>Revista Cultura y Religión</i>	Chile	hiszp	Universidad Arturo Prat	kulturoznawstw o, religioznawstw o, socjologia, filozofia, antropologia,	nieregula rne	–	2007	0718–4727	http://www.culturayreligion.cl/articulos_vol2_num2_octubre_2008.htm

Lp	Tytuł	Kraj	Język	Wydawca / Instytucja sprawcza	Zakres tematyczny	Częstot- liwość	Wersja druko- wana	Data dostęp- u online	ISSN EISNN	Adres strony WWW
					historia, etnologia					
44	<i>Rose Croix Journal</i>	Stany Zjedno- czone	ang franc hiszp niem port	The Supreme Grand Lodge of AMORC	teologia mistyczna, teologia duchowości, sztuka	rocznik	–	2004	1553–9156	http://www.rosecroixjournal.org/
45	<i>Rutgers Journal of Law and Religion</i>	Stany Zjedno- czone	ang	Rutgers Law	prawo, religia	rocznik	–	1999	d000–0989	http://org.law.rutgers.edu/publications/law-religion/Home.shtml
46	<i>The Saint Anselm Journal</i>	Stany Zjedno- czone	ang franc niem	Institute for Saint Anselm Studies	św. Anzelm z Canterbury, filozofia, teologia średniowieczna	półrocz- nik	–	2003	1545–3367	http://www.anselm.edu/library/SAJ/SAJindex.html
47	<i>Sedes Sapientiae. Mariologisc- hes Jahrbuch</i>	Niemcy	niem	Internationaler Mariologischer Arbeitskreis	teologia dogmatyczna, mariologia	półrocz- nik	+	1997	1862–7013	http://www.teol.de/pdf-texte.htm
48	<i>Soter</i>	Litwa	litew ang	Vytautas Magnus	religioznawstw- o, teologia	kwartal- nik	+	2006	1392–7450	http://www.vdu.lt/Leidiniai/S

Lp	Tytuł	Kraj	Język	Wydawca / Instytucja sprawcza	Zakres tematyczny	Częstot liwość	Wersja druko- wana	Data dostęp u online	ISSN EISNN	Adres strony WWW
			niem pol ros	University	współczesna, filozofia, edukacja chrześcijańska, historia Kościoła, prawo kanoniczne					<u>OTER/</u>
49	<i>Studia Judaica</i>	Polska	pol ang niem	Wydawnictwo Antykwa [Polskie Towarzystwo Studiów Żydowskich]	judaizm	półrocz nik	+	1998	1506–9729	http://www.studajudaica.pl/
50	<i>Studies in Christian– Jewish Relations</i>	Stany Zjedno czone	ang	Center for Christian- Jewish Learning Boston College	chrześcijaństw o, judaizm, dialog chrześcijańsko –żydowski, ekumenizm	nieregula rne	–	2005	1930–3777	http://escholars.hip.bc.edu/scjr/
51	<i>T C : a Journal of Biblical Textual</i>	Stany Zjedno czone	ang	James R. Adair, Jr, Ed. & Pub.	bibliistyka	rocznik	–	1996	1089–7747	http://rosetta.rockefeller.edu/TC/TC.html

Lp	Tytuł	Kraj	Język	Wydawca / Instytucja sprawcza	Zakres tematyczny	Częstot- liwość	Wersja druko- wana	Data dostęp- u online	ISSN EISNN	Adres strony WWW
	<i>Criticism</i>									
52	<i>Teocomunicação</i>	Brazylia	port	Pontifícia Universidade Católica do Rio Grande do Sul	chrześcijaństwo, teologia współczesna, religioznawstwo	kwartal- nik	+	2005	0103-314X 1980-6736	http://revistaselctronicas.pucrs.br/teo/ojs/index.php/teo
53	<i>Teología y Vida</i>	Chile	hiszp	Pontificia Universidad Católica de Chile [Facultad de Teología]	teologia współczesna nauki humanistyczne	kwartal- nik	+	2000	0049-3449 0717-6295	http://www.scielo.cl/scielo.php?script=sci_serial&pid=0049-3449&lng=en&nrm=iso
54	<i>Theo-Web : Zeitschrift für Religionspädagogik</i>	Niemcy	niem	Theo-web	pedagogika religii, edukacja	półrocz- nik	-	2002	1863-0502	http://www.theo-web.de/
55	<i>Theological Librarianship: An Online Journal of the</i>	Stany Zjedno- czone	ang	American Theological Library Association	bibliotekoznaw- stwo, kościelne zbiory biblioteczne, teologia	półrocz- nik	-	2008	1937-8904	http://journal.atla.com/ojs/index.php/theolib

Lp	Tytuł	Kraj	Język	Wydawca / Instytucja sprawcza	Zakres tematyczny	Częstot liwość	Wersja druko- wana	Data dostęp u online	ISSN EISNN	Adres strony WWW
	<i>American Theological Library Association</i>									
56	<i>Theologie. Geschichte : Zeitschrift für Theologie und Kulturgeschi chte</i>	Niemcy	niem ang franc	Saarland University [Institut für Katholische Theologie]	teologia, historia, totalitaryzm, socjalizm narodowy	rocznik	+	2006	1862–1678	http://aps.sulb.uni-saarland.de/theologie.geschichte/
57	<i>Via Spiritus : Revista de História da Espiritualid ade e do Sentimento</i>	Portuga lia	port hiszp	Universidade do Porto	religioznawstw o, kulturoznawst wo, literatura	rocznik	+	2001	0873–1233	http://ler.letras.up.pt/site/default.aspx?qry=id04id1146&sum=sim
58	<i>Women in Judaism : A Multidiscipli nary Journal</i>	Kanada	ang	University of Toronto	judaizm, teologia feministyczna	nieregula rne	–	1997	1209–9392	http://wjudaism.library.utoronto.ca/index.php/wjudaism

Lp	Tytuł	Kraj	Język	Wydawca / Instytucja sprawcza	Zakres tematyczny	Częstot liwość	Wersja druko- wana	Data dostęp u online	ISSN EISNN	Adres strony WWW
59	<i>Zeitschrift für junge Religionswis senschaft</i>	Niemcy	niem ang	Zeitschrift für junge Religionswi- ssenschaft	religioznawstw o, historia religii	rocznik	–	2006	1862–5886	http://www.zjr -online.net/

ANDRZEJ JUREK¹

WSPÓŁPRACA BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH W PRZEKAZYWANIU DUBLETÓW I DRUKÓW ZBĘDNYCH. WYKORZYSTANIE NOWOCZESNYCH FORM ZARZĄDZANIA ZBIORAMI

Zgodnie z definicją encyklopedyczną druk zbędny, to egzemplarz niepotrzebny bibliotece, najczęściej dublet, albo publikacja wykraczająca treścią poza zakres gromadzonych przez bibliotekę zbiorów lub zdezaktualizowana pod względem naukowym, gospodarczym, politycznym.² Dublet natomiast, to drugi lub dalszy identyczny egzemplarz dokumentu. Dublety w bibliotece pojawiają się w wyniku zakupów całych księgozbiorów, wpływają z darów i wymiany. Stanowią rezerwę dla zastąpienia nimi egzemplarzy zniszczonych, często są podstawą zasobu wymiennego biblioteki w prowadzeniu wymiany bibliotecznej.³

Jednym z zadań biblioteki jest zarządzanie dubletami i drukami zbędnymi. Jest to zadanie dwukierunkowe. Część księgozbioru pozyskana jest właśnie tą drogą. Z drugiej strony pozbywanie się niepotrzebnej części zbiorów jest koniecznością, gdyż nieekonomiczne jest gromadzenie wielu egzemplarzy tego samego tytułu, chociażby ze względu na oszczędność miejsca w magazynie. Proces ten spełnia również zadanie ratowania księgozbioru, gdyż często w bibliotekach

---

¹ Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego* (1976). Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, s. 101.

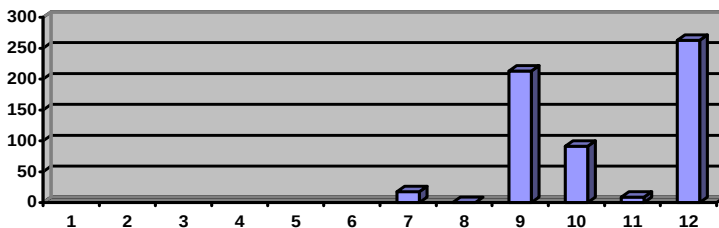
³ Tamże, s. 103.

dublety lub druki zbędne są rozdawane lub wyrzucane właśnie z powodu braku miejsca do ich przechowywania. Z kolei biblioteki, które nie mają tych pozycji w swoich zbiorach, chętnie by przejęły niepotrzebne gdzieś indziej egzemplarze. Publikacje związane z regionem lub tworzone przez lokalne ośrodki wydawnicze lub naukowe czasami trafiają do okolicznych bibliotek w nadmiarze, natomiast nie docierają w inne regiony kraju. Tak więc, część zdublowanych zbiorów może mieć charakter regionalny, ograniczony nakład i jednorazowe wydania powodują, że czasami jakaś pozycja znajduje się w wielu egzemplarzach, lecz tylko w jednej bibliotece i jeśli nie zostaną one przekazane dalej, to po kilku latach, na skutek zniszczenia, lub innych zdarzeń losowych – mogą stać się niedostępne w żadnej z polskich bibliotek.

W Bibliotece Teologicznej UŚ w Katowicach ilość książek i czasopism uznawanych za dublety była zawsze spora. Prace nad ich opracowaniem były prowadzone dość nieregularnie, gdyż mnogość innych zadań przy niezbyt dużej ilości pracowników powodowały, że priorytet zawsze miały prace ważniejsze. Na szybkie i pobieżne opracowywanie zbiorów, które mogłyby udostępnione innym bibliotekom, oraz sporządzanie ich zestawień było przeprowadzane na ogół w okresach mniejszego obciążenia pracą. Często były to okresy wakacyjne, gdy czytelnicy pojawiają się w znacznie mniejszej ilości, a pracownicy naukowcy wydziału na ogół są na urloпах. Widać to na miesięcznych zestawieniach ilości dubletów i druków zbędnych przedstawionych poniżej w postaci wykresów. Rozpoczęty w czasie wakacji proces publikacji nowych list dubletów owocował składaniem zamówień przez inne instytucje oraz obsługą tych zamówień w późniejszych miesiącach, nawet do końca roku. Udział w opracowaniu tych zbiorów mieli również praktykanci, którzy odbywając wakacyjne praktyki w tej bibliotece i poznając pracę w różnych działach biblioteki – mieli okazję również mieć swój wkład w przygotowywanie list dubletów. To zadanie nie wymagało zaawansowanej wiedzy z bibliotekoznawstwa i nie wiązało się z taką odpowiedzialnością jak opracowywanie nowego zasobu, więc było z korzyścią zarówno dla praktykantów jak i dla biblioteki.

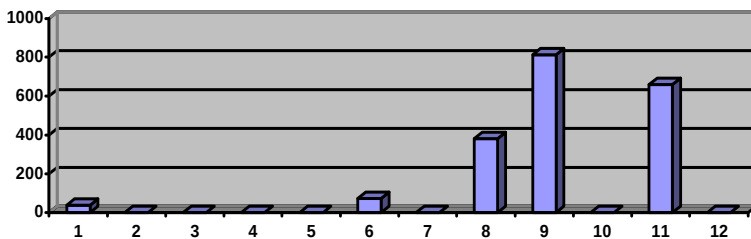
Wykres 1.

Pozycje wysłane w 2006 roku

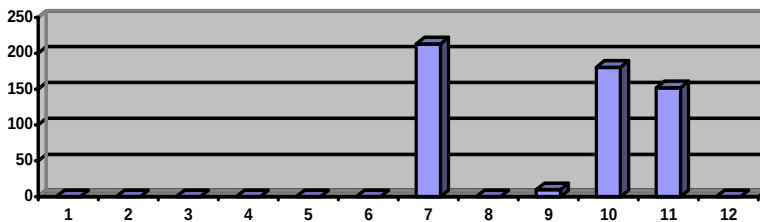
Wykres 2.

Pozycje wysłane w 2007 roku

Wykres 3.

Pozycje wysłane w 2008 roku

Tab. 1.

Ilość woluminów wysłanych w latach 2006-2008

ROK	2006	2007	2008
WOLUMINY WYŚLANE	600	1900	1000

Sposoby opracowania dubletów w BT

1. Wykazy drukowane

Pierwszym zastosowanym w BT sposobem opracowania dubletów były papierowe listy. Opracowanie ich odbywało się przy pomocy edytora tekstu na komputerze. Listy były kolejno numerowane, a na każdej z nich znajdowało się ok. 15 pozycji. Opisy bibliograficzne zbiorów były maksymalnie skrócone (nazwisko autora, tytuł, ew. tytuł serii, rok i miejsce wydania) – pozwalające jedynie określić czy pozycja znajduje się w czyichś zbiorach.

Zaletą tego rozwiązania była prostota obsługi. Przede wszystkim do tworzenia takiej listy nie była wymagana umiejętność obsługi komputerowego systemu bibliotecznego. Opracowaniem ich mogły zatem zajmować się osoby nie posiadające przygotowania bibliotecznego, czyli np. wolontariusze z Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego lub praktykanci.

System ten posiadał też kilka wad. Listy dubletów były rozsyłane pocztą elektroniczną lub tradycyjną do wielu instytucji w tym samym czasie. W miarę spływania zamówień na dublety ich stan się wyczerpywał, a dalej napływały kolejne zamówienia sporządzane na podstawie początkowych list. Często było to, że dana pozycja była zamawiana wielokrotnie przez inne instytucje, gdy już została wysłana tej, która pierwsza zamówiła tę pozycję. Praca związana z zamówieniem i z przygotowaniem zamówienia była więc utrudniona (nadmiarowa). Po pewnym czasie, gdy listy stawały się nieaktualne, były edytowane przez usuwanie wysłanych już pozycji i trafiały ponownie do zestawu rozsyłanego przy kolejnej okazji.

2. Baza danych w systemie bibliotecznym

Aby usprawnić proces obsługi dubletów potrzebny był sposób, który będzie pozbawiony wyżej wymienionych wad (a przynajmniej ich części) i pozostanie prosty w obsłudze. Obsługa nie może być bardziej czasochłonna niż poprzednim systemie. Chodziło przede wszystkim o zaoszczędzenia czasu przy opracowywaniu, a zatem zwiększeniu wydajności tego procesu. Po gruntownej analizie procesów towarzyszących obsłudze dubletów powstało rozwiązanie oparte

na bazach bibliotecznych w systemie MAK. Jak wiadomo, bazy te mogą być umieszczone na serwerze i widoczne w Internecie.

3. Zalety rozwiązania

Bazy są na bieżąco prezentowane w Internecie i wyświetlana jest ich bieżąca zawartość, a nie stany sprzed wielu miesięcy. Oczywiście w tym systemie może również się zdarzyć dublowanie zamówień, gdyż pozycje z bazy danych są wycofywane nie w momencie złożenia zamówienia przez zamawiającą bibliotekę, lecz w chwili przygotowywania zamówienia do wysyłki, przez osobę odpowiedzialną za zebranie i przygotowanie zestawu do wysyłki. Jest więc pewien okres, w którym, pomimo, że pozycja została już przez kogoś zamówiona – dalej widnieje na liście jako możliwa do zamówienia.

Kolejną zaletą tego systemu jest możliwość ciągłego uzupełniania bazy dubletów. Każda dodana pozycja od razu jest widoczna w Internecie. Tu jednak trzeba było zapewnić mechanizm przeszukiwania pozwalający wyodrębnić nowo dodane pozycje z całej bazy. System ten nie miałby sensu, gdyby po każdej aktualizacji bazy osoby zainteresowane dubletami musiały przeglądać całą bazę, próbując znaleźć nowe pozycje. Został więc stworzony dodatkowy indeks ułatwiający przeszukiwania – miesiąc dodania pozycji do bazy (wraz z rokiem). Miesięczne porcje nie były dotychczas na tyle duże, żeby były rozbite na jakieś mniejsze jednostki a z drugiej strony nie powodowały nadmiernej ilości pozycji w indeksie. Oczywiście do indeksu trafiały tylko te miesiące, w których dodawane były nowe pozycje. Osoby regularnie przeszukujące bazę dubletów mogły zaglądać do niej co miesiąc przeglądając tylko najnowsze pozycje. Osoby odwiedzające bazę co pół roku, lub rok mogły przeglądać pozycje od swojej ostatniej wizyty.

Oprócz indeksu daty dodania w bazie znajdują się również inne, typowe dla baz bibliotecznych indeksy, jak autor, tytuł, słowo w tytule, seria, czy wydawnictwo. Same opisy książek są również uproszczone i zawierają niewiele więcej informacji, niż te w powyższych indeksach. Jednak dzięki temu, łatwo jest przeszukiwać tę bazę pod kątem konkretnych pozycji, czy serii.

Sam sposób rozsyłania listy dubletów jest również nieco inny niż poprzednio. Wystarczy do współpracujących instytucji wysłać adres internetowy do bazy dubletów, aby poinformować o możliwości

zamówienia dubletów lub o bieżącej aktualizacji stanu bazy. Z poziomu programu MAK WWW do obsługi bazy można w prosty sposób wydrukować interesujący fragment bazy. Dla instytucji, które nie posiadają dostępu do Internetu można zatem rozesłać papierową wersję bazy lub bazę w formie elektronicznej, np. na płycie CD z możliwością przeglądania stanu będącego dostępnym w chwili utworzenia płyty. Zamawianie pozycji odbywa się poprzez przysłanie list (elektronicznie lub tradycyjnie) zawierających numery inwentarzowe pozycji z bazy oraz ich tytuły (aby uniknąć ewentualnych pomyłek). Zamówione pozycje są usuwane z bazy podczas przygotowywania zamówienia do wysłania.

4. Wady rozwiązania

Wadą, w porównaniu z poprzednim systemem jest z pewnością obsługa bazy przy pomocy programu MAK. Przy uruchomieniu tej bazy konieczna była konwersja wszystkich dokumentów w programie MS Word, aby wszystkie, wcześniej opracowane pozycje, znalazły się w nowej bazie bez konieczności ponownego ręcznego wprowadzania. Wymagało to pewnego nakładu pracy, gdyż dokumenty tworzone w edytorze tekstowym mimo, że miały podobną strukturę, to jednak tworzone były przez różne osoby i jednak różniły się nieco od siebie. Niektóre z nich nie zawierały wszystkich danych, więc nie wszystkie dokumenty mogły zostać przekonwertowane automatycznie. Najpierw dokonana została zamiana z dokumentów Word na pliki tekstowe z polami oddzielonymi średnikiem. Potem przy pomocy arkusza kalkulacyjnego można było łatwo znaleźć te opisy, które różniły się w stosunku do dokumentu wzorcowego i ręcznie je poprawić. Poprawki polegały na uzupełnieniu brakujących pustych pól i ewentualnie zmianie kolejności pól na prawidłową, jeśli we wcześniejszym opisie była nieprawidłowa. Po tych zabiegach plik został przekonwertowany na format, który łatwo mógł zostać zaimportowany do bazy w systemie MAK. W przypadku bazy zawierającej ok. 2000 pozycji taka konwersja była uzasadniona, ale dla mniejszych fragmentów bazy – byłaby zbyt czasochłonna. Dlatego podjęto decyzję, iż nowe dokumenty będą opracowywane tylko przez program MAK i nie będą już tworzone listy dubletów w edytorze tekstowym. Jak zostało wcześniej wspomniane – część dubletów była opracowywana przez praktykantów, więc teraz nie było już możli-

wości, żeby dublety były opracowywane przez osoby, które pojawiały się w bibliotece na kilka godzin i nie znały wcześniej programu MAK. Jednak informacje o planowanym na kolejny rok zmniejszeniu (lub całkowitej redukcji) praktyk studenckich w Bibliotece Teologicznej zdecydowały o zatwierdzeniu i wdrożeniu tego systemu. W przypadku ewentualnego włączenia praktykantów lub wolontariuszy w prace można zastosować specjalnie przygotowane arkusze kalkulacyjne, z których po zebraniu większej ilości danych, można również i to w sposób prostszy niż wcześniej, dokonać konwersji i importu do systemu MAK. Rozwiązanie to zostało zaprezentowane na WZ FIDES, a następnie wdrożone przez Bibliotekę Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu.

5. Sklep internetowy

Po pewnym czasie pojawił się jednak kolejny pomysł na usprawnienie baz dubletów. Tym razem został on „zapożyczony” z innych instytucji, które w dość dużym stopniu obsługują obieg dubletów. Pomysł polegał na użyciu zamiast typowo bibliotecznego systemu baz danych bardziej popularnego i łatwiejszego w obsłudze dla niebibliotekarzy – sklepu internetowego.

Rozpoczęte zatem zostały poszukiwania odpowiedniego oprogramowania, które z jednej strony byłoby proste i funkcjonalne, a drugiej strony tanie, lub nawet darmowe. W pierwszym momencie wybór padł na system QuickCart, stosowany również w innych polskich instytucjach, które bazę dubletów udostępniają przez sklep internetowy. Jednak szacunkowe koszty licencji okazały się dość spore. Mimo, że oprogramowanie to w podstawowej wersji jest darmowe, to okazało się, że będzie potrzebny moduł do konwersji poprzedniej bazy danych, a on występuje tylko w najdroższej wersji sklepu. Poszukiwania trwały więc dalej. Pojawiło się kilka propozycji, głównie darmowych, jednak większość z nich była raczej nastawiona na wizualną promocję produktów i nie nadawała się do prezentowania listy książek lub czasopism.

Narodził się pomysł, aby samodzielnie przekonwertować bazę do sklepu QuickCart i korzystać dalej z wersji darmowej. Konwersja nie była jednak taka prosta. System QuickCart nie korzysta z tradycyjnej postaci bazy danych (jak np. MySQL wykorzystywany w innych systemach), lecz przechowuje dane w plikach na serwerze. Konwer-

sja powiodła się, lecz bez płatnego konwertera baz danych – jest procesem dość skomplikowanym wartym stosowania jedynie w przypadku dużej serii danych.

Rozwiązanie w postaci sklepu internetowego eliminuje dwie główne wady poprzedniego systemu, mianowicie po zamówieniu danej pozycji od razu znika ona ze sklepu. Nie ma więc problemu podwójnego zamawiania pozycji, co w poprzednim systemie mogło się zdarzyć, mimo że aktualizacja stanu była dokonywana w miarę szybko. Poza tym sposób obsługi sklepu dla osób nie znających systemów bibliotecznych jest bardzo prosty. Bibliotekarze też pewnie odczują poprawę komfortu pracy, gdyż interfejs jest bardzo wygodny i przejrzysty.

Kolejną zaletą jest możliwość pracy zdalnej. Nie ma konieczności pracy w sieci lokalnej, jak w przypadku systemu bibliotecznego, nowe pozycje mogą być opracowywane z dowolnego komputera mającego dostęp do Internetu. Nie jest wymagane żadne dodatkowe oprogramowanie, wystarczy przeglądarka internetowa.

Zaletą okazał się również, uznawany początkowo za wadę, brak indeksów. Dokumenty w bazie są przeszukiwane w całej treści opisu bibliograficznego, a nie tylko po określonych podpolach. W przypadku opracowywania dokumentów i ich zamawiania z drugiej strony przez bibliotekarzy – nie ma to może dużego znaczenia, a zastosowanie indeksów może nieco zawęzić wyniki wyszukiwania. Jednak dla osób nie mających wykształcenia bibliotekoznawczego, indeksy czasami stanowią utrudnienie. Wobec krótkich opisów stosowanych w bazie przeszukiwanie całej treści dokumentu można to rozwiązanie uznać za zaletę systemu. Dodatkowo – pozwala to eliminować błędy stworzone podczas opisu, gdy błędnie zostanie przygotowany opis pozycji, np. nazwa serii trafiłaby do pola podtytuł. Dodatkowo, system dubletów oparty na sklepie internetowym automatycznie generuje listy zamówień, zarówno dla instytucji zamawiającej, jak i wysyłającej.

W trakcie przygotowywanie zamówienia książki najpierw trafiają do „koszyka”, więc cała lista jest widoczna, widać również ilość zamówionych już dubletów. Po wybraniu wszystkich pozycji przechodzimy do realizacji zamówienia i podajemy dane adresowe instytucji zamawiającej. Istnieje również możliwość założenia konta dla zamawiającego, dzięki czemu po zalogowaniu automatycznie uzu-

pełniane są dane do wysyłki, a ponadto jest widoczna historia zamówień.

Lista zamówionych książek, po wysłaniu zamówienia – pojawia się w systemie sklepu jako zamówienie. To zamówienie wystarczy wydrukować – i w ten sposób tworzona jest lista zamówionych dubletów, wraz z nazwą instytucji zamawiającej. To rozwiązanie pozwala zarówno szybko sporządzić listę w celu przygotowania w magazynie paczki z prawidłową zawartością, jak również opracowania dokumentacji związanej z wymianą.

Inne zalety pokrywają się z poprzednim rozwiązaniem, a są to np. wyświetlanie nowych pozycji w bazie, od razu, w chwili dodania lub edycji każdego z dokumentów, oraz dostęp do danych z dowolnego miejsca na świecie posiadającego dostęp do Internetu.

Możliwości dalszej konfiguracji sklepu są spore, lecz na początku przewidziane jest uruchomienie podstawowej funkcjonalności systemu. Dopiero, gdy w czasie codziennej pracy pojawią się jakieś pomysły na usprawnienie – będzie można przedyskutować ich sensowność.

Jak wiadomo, możliwości sklepu internetowego są dużo większe, więc sam sklep nie musi być ograniczony tylko do prezentacji dostępnych dubletów. Już istnieje pomysł, aby przy pomocy tego samego sklepu, w innym dziale, prezentować dorobek naukowy pracowników Wydziału Teologicznego. Dotychczas każda seria lub czasopismo naukowe albo mają swoją osobną stronę internetową, albo te numery, które są jeszcze dostępne w sprzedaży znajdują się na stronie internetowej wydawnictwa. Jednak prawie każde czasopismo lub seria jest w innym miejscu, a poza tym, numery archiwalne nie zawsze są widoczne. Zebranie wszystkich w jednym miejscu, ich prezentacja wizualna, wraz ze szczegółowym opisem każdej serii naukowej, czy czasopisma, oraz prezentacja każdego numeru – to doskonałe zadanie dla sklepu internetowego. Te pozycje oczywiście nie będą miały możliwości zamawiania, lecz będą łatwe do przeglądania zarówno poprzez hierarchiczne menu, jak i przy pomocy wyszukiwarki. Istnieje również możliwość dodawania do każdego z nich spisu treści w wersji elektronicznej. Jednak jest to kolejny element, który musi czekać na wdrożenie ze względu na brak osób do jego realizacji.

Jak widać – Biblioteka Teologiczna ma spore możliwości w dziedzinie wymiany dubletów i druków zbędnych. Jednak braki kadrowe znacznie ograniczają te możliwości. Nawet pomimo opisanych powyżej prób wsparcia poprzez systemy informatyczne tego procesu – konieczne jest element ludzki. Przygotowanie dubletów do wymiany wymaga ich opracowania, magazynowania, a następnie przygotowania paczek do wysyłki i sporządzenia dokumentacji. To wszystko wymaga jednak pracy konkretnego człowieka, i nie wszystko da się zautomatyzować. Jednak dzięki procesom informatycznym niektóre czynności stają się prostsze i wydajność całego systemu rośnie.

BOGUMIŁA WARZĄCHOWSKA¹

PROMOCJA ZBIORÓW BIBLIOTEKI TEOLOGICZNEJ W KATOWICACH

Biblioteka Teologiczna, jako specjalistyczna placówka naukowa, gromadzi literaturę dla potrzeb nauki i dydaktyki Wydziału Teologicznego. Kompletowany przez kilkadziesiąt lat zbiór, szczególnie w ostatnich latach profesjonalnie uzupełniany i opracowywany, ma szansę być prezentowany szerszej społeczności podczas jubileuszy, rocznic, konferencji i sympozjów. Jednym z tego rodzaju wydarzeń w Kościele Katolickim było ogłoszenie Roku Kapłańskiego.

W uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa, będącą Dniem Modlitw o Świętość Kapłanów – 19.06.2009 r. – rozpoczął się Rok Kapłański. Ogłoszony został przez Benedykta XVI z okazji 150. rocznicy śmierci Świętego Proboszcza z Ars, Jana Marii Vianneya. W specjalnym Liście do kapłanów papież podkreślił, że ten rok „ma pobudzać do wewnętrznej odnowy wszystkich kapłanów, aby ich świadectwo ewangeliczne we współczesnym świecie stało się silniejsze i bardziej wyraziste”². Ojciec Święty zawierzył Rok Kapłański Najświętszej Dziewicy, „by za Jej sprawą każdy kapłan wielkodusznie odnowił w swej duszy ideały całkowitego oddania się Chrystusowi i Kościołowi, które inspirowały myśl i działanie Świętego Proboszcza z Ars”³. Podczas uroczystych nieszpórów w wygłoszonej homilii do kapłanów i zakonników Ojciec Święty skierował słowa:

---

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytet Śląski w Katowicach.

² List Jego Świątobliwości Benedykta XVI na rozpoczęcie Roku Kapłańskiego z okazji 150. rocznicy „dies natalis” Świętego Proboszcza z Ars (2009).

L'Osservatore Romano nr 7/8, s. 3.

³ Tamże, s. 8.

„my, kapłani zostaliśmy konsekrowani po to, żeby służyć, z pokorą i wiarygodnie, powszechnemu kapłaństwu wiernych. Nasza misja jest niezbędna dla Kościoła i dla świata, i wymaga pewnej wierności Chrystusowi oraz nieustającego zjednoczenia z Nim; zatem to trwanie w Jego miłości wymaga, abyśmy nieustannie dążyli do świętości, do owego trwania na wzór św. Jana Marii Vianneya”⁴.

Wspomniana przez Benedykta XVI wierność stała się myślą przewodnią w Roku Kapłańskim, która wielokrotnie przewijała się w mediach pod hasłem „Wierność Chrystusa – wierność Kościoła”. Ta myśl była również inspiracją do opracowania wystawy przygotowanej przez Bibliotekę Teologiczną pod tym samym tytułem.

Głównym zadaniem przedsięwzięcia było przybliżenie postaci Jana Marii Vianneya nie tylko poprzez informacje biograficzne, ale również ukazanie Jego życia i pracy w zaprezentowanej literaturze podmiotowo-przedmiotowej⁵. Wiele wydawnictw wznowiło istniejące tytuły lub wydało nowe opracowania poświęcone Świętemu Proboszczowi.

Przytoczone w Katechizmie Kościoła Katolickiego myśli Proboszcza z Ars ilustrują, kim dla Niego był kapłan i czym było kapłaństwo: „Kapłan prowadzi dalej dzieło odkupienia na ziemi...”, „Gdyby dobrze zrozumiało się, kim jest kapłan na ziemi, można by umrzeć, nie z przerażenia, lecz z miłości...”, „Kapłaństwo – to miłość Serca Jezusowego”⁶.

Podobne spojrzenie na kapłaństwo miało również wielu śląskich kapłanów, m.in. ks. Franciszek Blachnicki⁷, ks. Józef Czempiel⁸,

⁴ Homilia Ojca Świętego Benedykta XVI z nieспорów na rozpoczęcie Roku Kapłańskiego – 19 VI 2009 r. (2009). *Kielecki Przegląd Diecezjalny* nr 5, s. 482.

⁵ Vianney J.M. (1906). *Kazania niedzielne i świąteczne*, t. 1-2. Lwów-Kraków; Vianney J.M. (1999). *Kazania wybrane: poprzedzone encykliką Ojca świętego Jana XXIII „Sacerdotii nostri primordia” o św. Janie Marii Vianney w setną rocznicę śmierci Proboszcza z Ars*. Warszawa, 359 s.; Vianney J.M. (1908). *Leben und Wirken des hl. Johannes Baptista Maria Vianney Pfarrers von Ars (1786-1859)*. Limburg; *Biographie M.J.-M.-B. Vianey, cure D’Ars. Per l’auteur* (1856). Lyon.

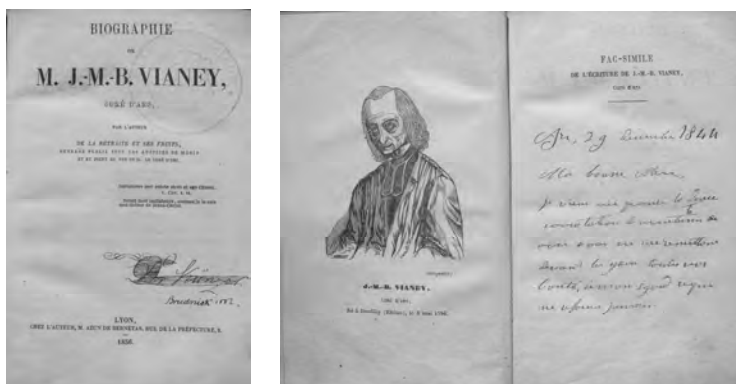
⁶ *Katechizm Kościoła Katolickiego* (1994). Poznań, s. 377, n. 1589.

⁷ Bolczyk H. (1998). *Życie i charyzmat ks. Franciszka Blachnickiego, założyciela Ruchu Światło-Życie*. Lublin; Wilczyńska G. (2002). *Bibliografia prac ks. Franciszka Blachnickiego*. Krośnice; Wodarczyk A. (2008). *Prorok Żywego Kościoła. Ks. Franciszek Blachnicki (1921-1987): życie i działalność*. Katowice.

ks. Emil Szramek⁹, którzy ofiarując swoje życie w służbie Kościoła zostali błogosławionymi. Ich praca, działalność i w wielu przypadkach męczeńska śmierć były inspiracją do wielu konferencji, sympozjów, a w ślad za tym do wydania kolejnych publikacji, które ubogaciły ekspozycję.

Fot. 1.

Karta tytułowa książki: *Biographie M.J.-M.-B. Vianey, cure D'Ars. Per l'auteur. Lyon 1856*. Portret J.M.Vianeya i kopia jego rękopisu.

Wystawa była okazją do zaprezentowania społeczności akademickiej sylwetek śląskich biskupów, poczynając od Augusta Hlonda¹⁰, Arkadiusza Lisieckiego¹¹, Stanisława Adamskiego¹², Herberta

⁸ Meixner H. (1991). *Ks. Dziekan Józef Czempiel, duszpasterz, działacz społeczny i narodowy*. Chorzów; Kurek J.; Hojka Z. (1997). *Śląski Machabeusz: Ksiądz Józef Czempiel i jego parafia*. Chorzów; Kurek J. (2001). *Błogosławiony ksiądz Józef Czempiel*. Chorzów.

⁹ Bednorz H.; Bańka J. (1966). *Życie i działalność ks. Emila Szramka 1887-1942*. Katowice; Malicki J.; Śliwiok J. red. (1994). *Ksiądz dr Emil Szramek, działalność i dzieła: materiały posesyjne*. Katowice; Wycisło J. (1999). *Błogosławiony Emil Szramek 1887-1942*. Katowice; Heska-Kwaśniewicz K.; Myszor J. red. (2003). *Nowe oblicze bł. Emila Szramka*. Katowice; Suchoń A. (2004). *Błogosławiony ks. Emil Szramek a współczesność*. Katowice.

¹⁰ Kant B. (1980). *Sztymar Bożej Kopalni: obrazki z życia ks. Kardynała Augusta Hlonda*. Łódź; *Ksiądz Kardynał dr August Hlond Prymas Polski: działalność i dzieła: materiały posesyjne* (1998). Katowice.

Bednorza¹³, kończąc na obecnym ordynariuszu diecezji Damianie Zimoniu¹⁴. Przedstawiono ich dorobek duszpasterski i naukowy. Nie zabrakło również materiałów ilustrujących aktywność śląskich kapłanów na przestrzeni dziejów na polu oświaty, kultury, nauki i życia społecznego¹⁵.

Cennym materiałem ekspozycyjnym był zestaw encyklopedii, leksykonów i słowników, zawierający sylwetki duchowieństwa śląskiego oraz obszerne biogramy kapłanów w ujęciu historycznym i współczesnym¹⁶. O jednym z takich słowników ks. Arcybiskup Damian Zimoń mówił w homilii do kapłanów: „Dobrze się złożyło, że właśnie w Roku Kapłańskim ukazał się na Wydziale Teologicz-

---

¹¹ Celary I. red. nauk (2010). „Aby wszyscy byli jedno – Damit alle Eins sein”: w osiemdziesiątą rocznicę śmierci biskupa katowickiego Arkadiusza Lisieckiego. Katowice.

¹² Myszor J. red. (1994). *Biskup Stanisław Adamski: duszpasterz czasu wojny i okupacji 1939-1945*. Katowice.; Gulczyński A. red. (2000). *Z życia i publicznej działalności Biskupa Stanisława Adamskiego*. Poznań; Brom R.; Śliwiok J. red. (2002). *Ksiądz biskup Stanisław Adamski, działalność duszpasterska i społeczna w Diecezji Katowickiej: materiały posesyjne*. Katowice.; Brom R. (2009). *Nauczanie pasterskie biskupa katowickiego Stanisława Adamskiego (1930-1967)*. Katowice.

¹³ Celary I. (2008). *Biskup Herbert Bednorz – życie i posługa czwartego biskupa katowickiego: w setną rocznicę urodzin biskupa Herberta Bednorza (1908-2008)*. Katowice; Piekary Śląskie.

¹⁴ Myszor W.; Malina A. red. (2004) *Vobis Episcopus Vobiscum Christianus. Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Arcybiskupowi Damianowi Zimoniowi w dwudziestolecie posługi biskupiej w archikatedrze katowickiej oraz siedemdziesiątej rocznicy urodzin*. Katowice; Kadłubek Z; Wilczek P. oprac. (2007). *Archiepiscopus Damianus Zimoń Doctor Honoris Causa Universitatis Silesiae Catoviensis*. Katowice.

¹⁵ Szaraniec L. red. (1994). *Zasłużeni dla Śląska*. Katowice.; Kapła Z; Myszor J. red. (1999). *Wojskowa służba śląskich duchownych w latach 1918-1980*. Katowice; Olszar H. (2004). *Rektorzy Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w latach 1924-2004*. [W:] *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924-2004*. Katowice, s. 87-138; Wróbel D. (2006). *Biskupi katowiccy wobec problemów społecznych w diecezji w latach 1925-1939*. Katowice.

¹⁶ Dziurok A.; red.; Myszor J. oprac. (1995) *Słownik biograficzny duchowieństwa represjonowanego w Polsce w latach 1945-1989: problemy metodologiczne*. Warszawa; Pater M. red. (1996). *Słownik Biograficzny Katolickiego Duchowieństwa Śląskiego XIX-XX wieku*. Katowice; Myszor J. red. (2002, 2003, 2006). *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945-1989*, t. 1-3. Warszawa; Myszor J. red. (2009). *Słownik Biograficzny Duchowieństwa (Archi) diecezji Katowickiej 1922-2008*. Katowice.

nym Uniwersytetu Śląskiego długo opracowywany „Słownik Biograficzny Duchowieństwa Diecezji Katowickiej”. Ks. prof. Jerzy Myszor i ks. Edward Nalepa ze swoimi współpracownikami oddają do rąk nas, czytelników, fachowo opracowany zapis życia i działalności naszych poprzedników w latach 1922-2008. Licząca 482 stron pozycja zawiera biogramy prawie 900 księży. Jest niezwykłym podarunkiem dla każdego z nas w Roku Kapłańskim¹⁷. W pracy tej, jak i w innych wydawnictwach encyklopedyczno-słownikowych została ukazana ciągłość posługi kapłanów w dziejach Kościoła śląskiego, którzy zawsze byli wierni w ukazywaniu światu prawdy.

Fot. 2.

Fragment wystawy: Wierność Chrystusa Wierność Kościoła. Rok Kapłański 19.06.2009-19.06.2010.

Dużym zainteresowaniem cieszył się zbiór dysertacji naukowych, napisanych pod kierunkiem księży profesorów z Wydziału Teologicznego, ilustrujących kapłaństwo w ujęciu Pisma Świętego, a także odnoszących się do kapłaństwa służebnego i duszpasterskiego. Znaczna część z tych prac poświęcona była sylwetkom świętych kapłanów,

¹⁷Zimoń D. (2009) Homilia w czasie Mszy Świętej. Dzień modlitw o uświęcenie duchowieństwa: pielgrzymka kapłanów i kleryków. Kochłowice 5.09.2009 r. *Wiadomości Diecezjalne*, nr 9, s. 496.

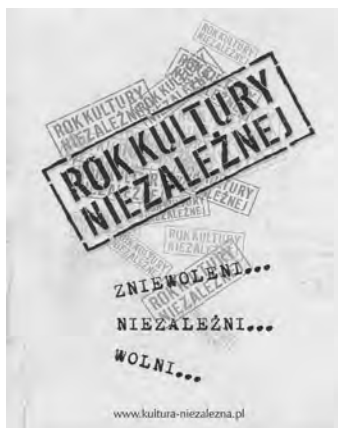
których Kościół od zarania dziejów czcił i stawiał za wzór do naśladowania nie tylko duchownym, ale również świeckim¹⁸.

Na ekspozycji nie mogło zabraknąć dokumentów Kościoła powszechnego, takich jak encyklik i orędy papieskich, listów pasterskich¹⁹ i komunikatów biskupów oraz homilii wygłoszonych przez duszpasterzy Kościoła lokalnego podczas rekolekcji²⁰ i innych uroczystości towarzyszących obchodom Roku Kapłańskiego²¹.

Kolejną okazją do promowania zasobów Biblioteki Teologicznej był Rok Kultury Niezależnej.

Fot. 3.

Fragment: Wystawy oryginalnych plakatów z lat 80. promujących wydarzenia kulturalne, które miały miejsce w górnośląskich kościołach i instytucjach kościelnych

Z okazji 20 rocznicy upadku komunizmu Instytut Pamięci Narodowej rozpoczął w maju 2009 roku projekt edukacyjny pod hasłem

¹⁸ Warzeszka J. (1989) *U podstaw gorliwości kapłańskiej w nauczaniu Jana Pawła II*. Warszawa, s. 167-176.

¹⁹ Kapłan wiernym świadkiem chrystusowej miłości: list Episkopatu Polski do kapłanów na Wielki Czwartek 2010. *Wiadomości Archidiecezjalne* 2010, nr 3, s. 126-132.

²⁰ Lala K. (2009) Homilie wygłoszone podczas dni formacyjnych dla księży diekanów. Brenna 29-31 lipca 2009 r. *Wiadomości Archidiecezjalne*. nr 9, s. 543-554.

²¹ Kurzela P.; Solecka K. red. (2009) *Bądźmy świadkami Miłości: wierność Chrystusa, wierność kapłana*. Katowice. s. 7- 66.

„Rok Kultury Niezależnej”. Wydarzenie to umożliwiło przybliżenie kultury niezależnej na sesjach, konferencjach, wykładach, pokazach filmów, koncertach i wystawach. „Kultura niezależna powstała, gdy kultura polska znalazła się w stanie zależności. W zależności – od władzy komunistycznej, od wprowadzenia w życie „polityki kulturalnej”, od ograniczeń, zakłamania i manipulacji, jakie ta polityka przyniosła”²².

Dla upamiętnienia wydarzeń sprzed dwudziestu lat na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego przygotowano sesję popularnonaukową „Kościół a kultura niezależna w latach 80”²³, zorganizowaną przez katowicki oddział Instytutu Pamięi Narodowej, Zakład Teologii Patrystycznej i Historii Kościoła Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego, Muzeum Archidiecezjalne w Katowicach oraz Bibliotekę Teologiczną Uniwersytetu Śląskiego. Dla współczesnego młodego pokolenia, które wyrosło w wolnym kraju, a zwłaszcza dla środowiska akademickiego, ważne było uświadomienie, że kultura niezależna „była dziełem niezależnych twórców – ludzi nauki i kultury: uczonych i artystów, pisarzy i aktorów, muzyków i plastyków, publicystów i filmowców. Ale też „zwyczajnego” społeczeństwa – inteligencji, robotników i chłopów, bez których uczestnictwa i poparcia nie mogłaby zaistnieć, lub stałaby się, co najwyżej, formą sprzeciwu kleryków”²⁴. Wprowadzeniem do obrad była prezentacja multimedialna przybliżająca liczne wątki z inicjatyw podejmowanych przez twórców kultury na terenie kościołów w wielu miejscach w Polsce²⁵. W panelowej dyskusji wzięli udział przedstawiciele świata nauki, kultury, sztuki, kościoła lokalnego – ci wszyscy, którzy byli twórcami i uczestnikami kultury niezależnej tamtych czasów.

Ubogaceniem toczących się obrad i ilustracją dla wypowiedzanych myśli i przytaczanych zdarzeń była wystawa „Kościół na Górnym Śląsku a sztuka niezależna” opracowana przez pracowników Biblio-

---

²² Zwoźniak Z. (1998) Kultura niezależna na Śląsku i w Zagłębiu 1982-1988. *Zeszyty Historyczne Solidarności Śląsko-Dąbrowskiej*, z. 4, s. 125.

²³ Sztuka M. (2010), Sesja popularnonaukowa „Kościół a kultura niezależna w latach 80”: katowicki underground. *Gazeta Uniwersytecka*, nr 6, s. 18-19.

²⁴ Olejniczak S. (1996) Kultura niezależna na Śląsku. *Zeszyty Historyczne Solidarności Śląsko-Dąbrowskiej*, z. 2, s. 174.

²⁵ Burda-Szostek A. (2010) Sesja na Wydziale Teologicznym: artyści z Kościołem. *Gość Niedzielny. Dodatek Katowicki*, nr 4, s. 3.

teki Teologicznej, zlokalizowana tuż przy wejściu głównym, w holu Wydziału Teologicznego.

Fot. 4.

Plakat z wystawy: Kościół na Górnym Śląsku a sztuka niezależna

Ekspozycja mogła powstać dzięki obiektom i dokumentom przechowywanym przez wiele lat w Muzeum Archidiecezjalnym oraz gromadzonej literaturze niezależnej i materiałom źródłowym z Biblioteki Teologicznej. Wystawa ilustrowała działania Kościoła górnośląskiego w latach 80-tych, które były inicjowane przez katowickie duszpasterstwo akademickie²⁶, Muzeum Diecezjalne oraz Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne. Dni Kultury Chrześcijańskiej były manifestem niezależnego życia kulturalnego, które wyrażało się w festiwalach piosenki religijnej, koncertach, spektaklach teatralnych, pokazach filmów, wieczorach poezji. Przedsięwzięcia te podejmowane były przez kapłanów, naukowców i studentów skupionych wokół duszpasterstwa akademickiego. Ślad po tych wydarzeniach to śpiewniki piosenek patriotycznych, teksty utworów poetyckich, programy koncertów, repertuary teatralne, które dobrze komponowały się z fotografiami osób uczestniczących i świadków minionych wydarzeń.

²⁶ Puchała S. (2007). *Duszpasterstwo akademickie w diecezji katowickiej w latach 1947-1992*. Katowice, s. 167-175.

Kolejne dokumenty obrazowały inicjatywy Muzeum Archidiecezjalnego, na które składały się wystawy malarstwa i grafiki niezależnych twórców, a także ciekawe ekspozycje okolicznościowych plakatów. Uzupełnieniem tematyki określonej „sztuką przy Kościele” były liczne ogłoszenia, ulotki, zaproszenia na wystawę i repertuary towarzyszących imprez.

Fot. 5.

Zaproszenie na Sesję „Kościół a kultura niezależna w latach 80.”

Alumni Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego swoją niezależność manifestowali poprzez występy teatralne, widowiska słowno-muzyczne i sympozja naukowe. Te materiały, które udało się zachować w postaci programów, repertuarów lub tekstów wystawianych sztuk oraz wykładów posesyjnych, mogły być oglądane w gablotach wystawienniczych.

Sztuka niezależna rozwijała się nie tylko pod bezpośrednim patronatem Kościoła. Stan wojenny, aresztowania i pobyt w obozach dla internowanych wyzwolił w wielu przebywających tam artystach, naukowcach i prostych robotnikach inspiracje twórcze. Unikatowe eksponaty pochodziły z Zaborza, Szerokiej, Miechowic i bieszczadzkiego więzienia w Uhercach²⁷, na które składały się dru-

²⁷ Sanocki J.; Perlak A. (2007), Internowani w Uhercach II. *Gazeta Polska*, nr 27, s. 5.

kowe metodą powielaczową broszury, śpiewnik internowanych, pisemka okolicznościowe, album z drogą krzyżową, krucyfiks drewniany oraz z różnych materiałów wykonane różańce, krzyżyki i medaliki. Zwiedzających przyciągał wizerunek Matki Boskiej Częstochowskiej namalowany na płótnie przez internowanych górników i hutników. Szczególne zainteresowanie wzbudzała koszula obozowa z nadrukiem „Solidarności” i podpisami ponad dwustu osób internowanych.

Znaczną część ekspozycji zajmowały znaczki, których treści odzwierciedlały emocje społeczne, przypominały rocznice historyczne i upamiętniały osoby zasłużone dla Polski. Z obozowej poczty pochodziły znaczki z wizerunkami św. Barbary patronki górników, Joachima Lelewela, Piotra Wysockiego, a także bogato ilustrowane eksponaty z wizerunkiem Matki Boskiej Częstochowskiej, przedstawiające pielgrzymki światowe Jana Pawła II, a także przypominające osoby ks. Jerzego Popiełuszki, Maksymiliana Marii Kolbego, ofiary Katynia oraz kopalni Wujek.

Na wystawie nie mogło zabraknąć materiałów dokumentujących dorobek kulturalny działaczy „Solidarności”. Zaprezentowano zbiór piosenek solidarnościowych z lat 1981-1991, album upamiętniający Pielgrzymkę Świata Pracy, „Litanię Solidarności”, a także zdjęcia plakatów i flag, znaczki, koperty, pocztówki, okolicznościowe plakietki oraz banknoty.

Całość wystawy uzupełniały materiały pochodzące ze zbiorów Biblioteki Teologicznej, które w istotny sposób wzbogacały poszczególne ekspozyty i wyjaśniały ich pochodzenie. Były to wybrane publikacje literatury niezależnej, głównie książki i broszury wydawane poza obiegiem oficjalnym²⁸ oraz wydawnictwa emigracyjne. Znaczna liczba wydawnictw dotyczyła „Solidarności” ogólnopolskiej, a część Regionu Śląsko-Dąbrowskiego. Prasę solidarnościową reprezentowały tytuły czasopism ogólnopolskich, regionalnych i lokalnych: m.in. „Nasza Solidarność Jastrzębie”, „Solidarność Pod-

---

²⁸ Federowicz G.; Gromadzka K.; Kaczyńska M. (1995). *Bibliografia podziemnych druków zwartych z lat 1976-1989*. Warszawa.; Olszewski M. oprac. (2005). *Bibliografia druków zwartych II obiegu w zbiorach Biblioteki Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku*. Białystok; Janeczek Z. (2005). *Czasy „Solidarności”*. Siemianowickie druki niezależne oraz tzw. Drugi obieg w latach 1980-1989. Siemianowice Śląskie.

beskidzia”. Istotną grupę dokumentów stanowiły opublikowane świadectwa internowanych oraz prace Towarzystwa Kursów Naukowych działającego w Warszawie w latach 1978-1981. Obok wydawnictw źródłowych, przedstawiono również artykuły z opracowań zbiorowych i czasopism omawiające niezależną kulturę na Śląsku i w Zagłębiu.

Prezentacja „Dziennik Edmunda Bojanowskiego” była okazją do opracowania kolejnej wystawy.

Fot. 6.

Fragment wystawy: Edmund Bojanowski Dziennik 1853-1871. Prezentacja

Dziennik pisany w latach 1853-1871 ukazał się drukiem w 2009 roku, w dziesiątą rocznicę beatyfikacji Edmunda Bojanowskiego, a przygotowany i opracowany został przez Leonarda Smolkę. Prezentacja była połączona z sesji naukowej, której moderatorem był ks. Prof. Jerzy Myszor, a Słowo wprowadzające wygłosił ks. arcybiskup D. Zimoń. Zaznaczył on, że „skoncentrowanie się na życiu Założyciela umożliwia siostrom pogłębienie własnej tożsamości, a jednocześnie jest wypłynięciem na głębię, a tego rodzaju spotkania

dają sposobność, aby społeczność trochę szerzej zauważyła niezwykle ofiarną pracę siostr zakonnych”²⁹. Prelegentami podczas sesji byli: s. M. Dąbrówka Augustyn z referatem pt. „Edmund Bojanowski – rys biograficzny”, ks. F. Koenig, który przedstawił tekst „Dziennik – świadectwo bogatej duchowości Bł. Edmunda Bojanowskiego”, ks. H. Olszar, który przybliżył temat „Bł. Edmund Bojanowski w opinii Jana Pawła II”, ks. infułat P. Pyrchala zaś przedstawił „Kilka refleksji o domach zakonnych Sióstr Służebniczek NMP w Skrzyszowie i Miasteczku Śl” zaś „Refleksje końcowe” były udziałem ks. biskupa J. Kopca.

Fot. 7.

Okładka przednia, Strona zewnętrzna publikacji: Błogosławiony Edmund Bojanowski. Jego Dziennik przesłaniem na dziś. Materiały z prezentacji „Dziennika” Bł. Edmunda Bojanowskiego Warszawa – 02.03.2010, Katowice 17.03.2010. Wrocław 2010.

Sesji towarzyszyła wystawa przedstawiająca życie, działalność i bogaty zestaw źródeł archiwalnych przybliżający osobę E. Bojanowskiego. Właśnie owe źródła pokazują najwyraźniej, ile bogactwa drzemie w nich dla każdego następnego pokolenia. Ekspozycja była

²⁹ Zimoń D. (2010). Słowo wprowadzające. [W:] *Błogosławiony Edmund Bojanowski. Jego Dziennik przesłaniem na dziś. Materiały z prezentacji „Dziennika” Bł. Edmunda Bojanowskiego*. Warszawa - 02.03.2010. Katowice - 17.03.2010. Wrocław, s. 53.

swoistą ilustracją i uzupełnieniem wygłoszonych referatów. Prezentowane materiały pochodziły ze zbiorów Zgromadzenia Sióstr Służebniczek NMP Niepokalanie Poczętej i Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego. Wiele miejsca poświęcono drodze życiowej błogosławionego Edmunda, która prowadziła z rodzinnego domu w Grabonogu poprzez Sanktuarium Świątógorskiej Róży w Gostyniu, gdzie dojrzewał duchowo do wielkich zadań, następnie przez studia filozoficzne we Wrocławiu i Berlinie, aż do powrotu w rodzinne strony. Te ostatnie zostały upamiętnione fotografiami, pocztówkami i osobistymi pamiątkami błogosławionego Edmunda.

W dalszej części wystawy można było zobaczyć bogatą spuściznę, którą zostawił, a pośród niej najbardziej okazałe prezentowała się „Korespondencja z lat 1829-1871” w dwóch tomach, cztery tomy „Dziennika”, także inne prace, które wyszły spod pióra E. Bojanowskiego³⁰, jak również wiele artykułów w czasopismach. To właśnie z „Dziennika” wyłaniają się elementy bogatej duchowości bł. Edmunda, które można „zamknąć w sześciu podstawowych kwestiach: życie rytmem i duchem liturgii Kościoła, udział w życiu sakramentalnym, słuchanie Słowa Bożego, osobista modlitwa, współpraca i duchowa przyjaźń z kapłanami oraz apostołstwo miłosierdzia”³¹. Wiele miejsca poświęcono publikacjom omawiającym drogę życiową³², zasługi na polu charytatywnym³³ oraz wkład w powołanie Zgromadzenia Sióstr Służebniczek³⁴.

---

³⁰ Bojanowski E. oprac. (1986). *Piosenki wiejskie dla ochronek z przygrywką* T. Lenartowicza. Katowice.

³¹ Koenig F. (2010) *Dziennik – świadectwem bogatej duchowości bł. Edmunda Bojanowskiego*. [W:] *Błogosławiony Edmund Bojanowski. Jego Dziennik przesłaniem na dziś. Materiały z prezentacji „Dziennika” Bł. Edmunda Bojanowskiego*. Warszawa - 02.03.2010. Katowice - 17.03.2010. Wrocław, s. 56.

³² Hołda K. oprac. (1985) *Sługa Boży Edmund Bojanowski. Myśli, przeżycia, nauki z Jego pism*. Opole; Panuś K. (2009). *Błogosławiony Edmund Bojanowski*. Kraków.

³³ *Sługa Boży Edmund Bojanowski i jego troska o człowieka. Materiały z II sympozjum*. Grabonóg – Katowice 1991; Wilk S. red. (2000). *Błogosławiony Edmund Bojanowski: serdecznie dobry człowiek*. Lublin; Zawada M. (2004). *Ocalić przyszłość bezbronnego dobra: próba odczytania charyzmatu Bł. Edmunda Bojanowskiego*. Wrocław; Turek M.L. red. (2007). *Śladami Serdecznie Dobrego Człowieka: fotobiografia Błogosławionego Edmunda Bojanowskiego*. Warszawa; Klimek J.A. (2007). *Błogosławiony Edmund Bojanowski i jego wizja apostołatu*. Kraków.

³⁴ Chomik W.S. (1999). *Miał jeszcze serce: błogosławiony Edmund Bojanowski (1814-1871) Założyciel Zgromadzenia Sióstr Służebniczek NMP*. Wrocław.

Znaczna część materiałów to dysertacje naukowe powstałe na Wydziale Teologicznym lub innych katolickich uczelniach³⁵, które znajdują się w zbiorach Biblioteki Teologicznej. Prace te poruszają aspekt patriotyczny, społeczny i eucharystyczny w życiu Edmunda Bojanowskiego³⁶, a zwłaszcza omawiana była tematyka Maryjna³⁷. Pokażny zbiór źródeł przedstawiały zebrane dokumenty związane z procesem beatyfikacyjnym sługi bożego Edmunda Bojanowskiego³⁸. Nie zabrakło również publikacji popularyzatorskich³⁹, a także materiałów omawiających działalność Stowarzyszenia „Rodzina bł. Edmunda Bojanowskiego”⁴⁰. Pokłosem prezentowanego „Dziennika” i zorganizo-

---

³⁵ Remus J. (1960). *Edmund Bojanowski. Studium psychograficzne*. Lublin [mps]; Kuhna A. (2001). *Możliwości i ograniczenia urzeczywistnienia idei wychowawczej bł. Edmunda Bojanowskiego w ochronkach (przedszkolach) prowadzonych przez Siostry Służebniczki na Śląsku*. Kraków [mps].

³⁶ Bonecki Z. (2001). *Wątek patriotyczny w pedagogii bł. Edmunda Bojanowskiego*. Katowice [mps]; Olma T. (2003). *Kryterium chrześcijańskiej nadziei w prospołecznej działalności błogosławionego Edmunda Bojanowskiego*. Katowice [mps]; Bajner B. (2004) *Kult eucharystyczny w życiu błogosławionego Edmunda Bojanowskiego*. Katowice [mps].

³⁷ Wałcz M. (2004) *Maryjne aspekty duchowości Zgromadzenia Sióstr Służebniczek NMP Niepokalanie Poczętej w pismach Ojca Edmunda Bojanowskiego*. Katowice [mps]; Garbacz A. (2008) *Maryja w pismach bł. Edmunda Bojanowskiego*. Katowice [mps].

³⁸ *Beatificationis et Canonizationis servi dei Edmundi Bojanowski viri laici Fund. Congreg. Ancillarum B.M.V. IMM. (1814-1871). Positio*. Vol. 1-2. Romae 1996; Fąka M. (1988). *Ziarno wrzucone w ziemię. Błogosławiony Edmund Bojanowski (1814-1871) Założyciel Zgromadzenia Sióstr Służebniczek NMP Niepokalanie Poczętej w poszukiwaniu życiowej drogi: sylwetka duchowa w drodze na ołtarze*. Wrocław; *Uroczysta Msza święta celebrowana pod przewodnictwem Ojca Świętego Jana Pawła II: beatyfikacja stu ośmiu męczenników, Edmunda Bojanowskiego i Reginy Protmann. Koronacja Obrazu Matki Bożej Zbawiciela. Warszawa Plac Marszałka Piłsudskiego dnia 13 czerwca 1999 roku godzina 10.00*. Warszawa 1999.

³⁹ Szafrńska A. (1979). *Surdut czy rewerenda: opowieść o Edmundzie Bojanowskim*. Warszawa; Kałuża H. (1999). *Błogosławiona niemoc: poezje o błogosławionym Edmundzie Bojanowskim*. Wrocław.

⁴⁰ *Statut Stowarzyszenia „Rodzina Bł. Edmunda Bojanowskiego”* (2007). Warszawa; *Modlitewnik Stowarzyszenia „Rodzina Błogosławionego Edmunda Bojanowskiego”: wielbimy Pana z Błogosławionym Edmundem Bojanowskim* (2007). Katowice.

wanego Sympozjum była publikacja zawierająca teksty wystąpień i materiały z przebiegu uroczystości⁴¹.

Kolejna prezentacja zbiorów Biblioteki Teologicznej miała miejsce podczas wystawy zorganizowanej z okazji osiemdziesiątej rocznicy śmierci biskupa diecezji katowickiej Arkadiusza Lisieckiego.

Wystawa ta była dopełnieniem wystąpień w dniu 14 maja 2010 roku podczas Sesji Naukowej przygotowanej przez Zakład Teologii Pastoralnej i Dziejów Duszpasterstwa Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego przy współudziale Księgarni Św. Jacka. Patronat honorowy imprezy objął ks. Arcybiskup Damian Zimoń.

Sesja naukowa odbywała się pod hasłem „Biskupowi Arkadiuszowi Lisieckiemu – w osiemdziesiątą rocznicę śmierci” i była połączona z promocją książki poświęconej drugiemu ordynariuszowi katowickiemu.

Fot. 8.

Plakat z Sesji Naukowej „Biskupowi Arkadiuszowi Lisieckiemu w osiemdziesiątą rocznicę śmierci.”

Czytamy w niej m.in.: „Biskup Lisiecki przyjął za dewizę swej posługi biskupiej *Ut unum sint* („Aby wszyscy byli jedno”). Przedstawił ją w liście pasterskim, napisanym po polsku i po niemiecku, inaugurują-

⁴¹ *Błogosławiony Edmund Bojanowski: jego Dziennik przesłaniem na dziś. Materiały z prezentacji „Dziennika” Bł. Edmunda Bojanowskiego. Warszawa - 02.03.2010. Katowice - 17.03.2010 (2010). Wrocław.*

cym jego posługę pasterską w diecezji katowickiej. Wezwał w nim wszystkie siły, duchowieństwo i laikat, do wspólnego wysiłku w budowaniu jedności diecezjalnej w nowej sytuacji społeczno-politycznej po wcieleniu Śląska do Polski⁴². Posługę biskupią dla młodego Kościoła katowickiego pełnił zaledwie cztery lata, to jest od 1926 do 1930 roku. Nagła śmierć przerwała budowę podstawowych struktur diecezjalnych, a mimo to pozostawił po sobie wiele zasług dla Kościoła powszechnego.

Opracowana ekspozycja pokazuje szerokie spektrum działalności kapłana, społecznika, naukowca, biskupa. Wystawa mogła zaistnieć dzięki materiałom źródłowym z Archiwum Archidiecezjalnego i literaturze podmiotowo-przedmiotowej z Biblioteki Teologicznej.

Chcąc przybliżyć postać Arkadiusza Lisieckiego, należy wczytać się w słowa, które zostały zapisane w artykule wspomnieniowym tuż po śmierci biskupa przez Jana Sajdaka: „Uczonym i fanatykiem nauki był Biskup Lisiecki niezwykłym. Kto widział go przy pracy i jego bibliotekę na probostwie w Bninie, potem w seminarium duchownym w Gnieźnie, a na ostatku w pałacu Biskupa Śląskiego, ten zgodzi się ze mną, jeżeli powiem, że człowiek ten kochał książki, cenił naukę, chciał i pragnął dla niej pracować, bo bez litości kradł sobie chwile spoczynku, by je z radością ukochanej nauce poświęcić”⁴³. Podobnego zdania była Zofia Kossak: „wielki uczony, znakomity tłumacz Ojców Kościoła. Oderwano go od ukochanej biblioteki, od „Pasterza” Hermasa, posadzono na stolcu biskupim wśród pierońskiego zamętu i kazano pasterzować. Zadanie przerastające siły naukowca, bardziej obeznanego z greką, niż z antagonizmami dzielnicowymi”⁴⁴. A biskup częstochowski Teodor Kubina powiedział m.in. „był to umysł głęboki i pełen wiedzy. Pociągała go postać św. Pawła, to też w pismach jego i w Pismach Ojców Kościoła się zatapiał, a z tego ukochania teologii św. i Pism Ojców Kościoła powstały też jego dzieła”⁴⁵. Te wypowiedzi odzwierciedlają sedno wy-

⁴² Celary I. (2010). Wstęp. [W:] *„Aby wszyscy byli jedno – Damit alle Eins sein” w osiemdziesiątą rocznicę śmierci biskupa katowickiego Arkadiusza Lisieckiego* (2010). Katowice, s. 11.

⁴³ Sajdak J. (1930). Uczony na śląskiej stolicy biskupiej. *Tęcza* R. 4, nr 30, s. 5.

⁴⁴ Heska-Kwaśniewicz K. (2003). Zofia Kossak o katowickich biskupach: Arkadiuszu Lisieckim i Stanisławie Adamskim. *SSHT* T. 36, z.1, s. 253.

⁴⁵ Kubina T. (1930). Śląsk żegna swego Arcypasterza. *Gość Niedzielny* nr 21, s. 9.

stawy, w której poprzez liczne biogramy zamieszczone w encyklopediach, leksykonach, słownikach, a także w wielu opracowaniach najogólniej zarysowano drogę życiową biskupa⁴⁶.

Dopełnieniem not biograficznych są dysertacje, które charakteryzują pasterza śląskiego nie tylko z okresu biskupstwa, ale sięgają w odległe czasy poznańskie i docierają do działalności poza granice kraju⁴⁷. Ekspozycję ubogacają publikacje autorstwa biskupa Lisieckiego, zarówno samoistne⁴⁸, jak i liczne artykuły z czasopism, do których pisał i był ich redaktorem, m.in. „Czytelnia Ludowej”, „Przeglądu Oświatowego”, „Robotnika” oraz pisma „Stowarzyszenie. Przewodnik pracy praktycznej dla Towarzystw Polskich”.

Nie zabrakło również i tych dzieł, które najbardziej rozślawiły imię Arkadiusza Lisieckiego w świecie naukowym⁴⁹ i dały podwaliny do dalszej pracy badawczej. Godne podkreślenia są zasługi, jakie wniósł Arkadiusz Lisiecki w przekłady Pism Ojców Kościoła⁵⁰,

---

⁴⁶ Biogramy i opracowania o biskupie Arkadiuszu Marianie Lisieckim: Banaszak M. *Lisiecki Arkadiusz Marian (1880-1930), biskup katowicki, patrolog*. [W:] *Słownik Polskich Teologów Katolickich 1918-1981*, t. 6 (1983). Warszawa, s. 335-338; Antonów-Nitsche I. (1996). *Lisiecki Arkadiusz Marian (1880-1930), biskup katowicki, patrolog, działacz społeczny i polityczny*. [W:] *Słownik Biograficzny Katolickiego Duchowieństwa Śląskiego XIX XX wieku* (1996). Katowice, s. 237-239; Krasowski K. *Biskupi katoliccy II Rzeczypospolitej*. [W:] *Słownik biograficzny* (1996). Poznań, s. 143-144.

⁴⁷ Franki B. (1967). *Zasługi księdza biskupa Arkadiusza Lisieckiego na polu patrystyki*. Kraków [mps] Biblioteka Teologiczna; Krasoń E. (1979). *Wydarzenia społeczno-polityczne na Śląsku i posługa pasterska biskupa Arkadiusza Lisieckiego realizowana na ich tle*. Kraków [mps] Biblioteka Teologiczna; Gembala A. (1995). *Posługa pasterska biskupa Arkadiusza Lisieckiego (1926-1930). Studium pastoralne*. Katowice [mps] Biblioteka Teologiczna; Kania M. (2003). *Program odnowy religijnej na Górnym Śląsku na podstawie listów pasterskich biskupów Augusta Hlonda i Arkadiusza Lisieckiego w latach 1925-1930*. Katowice [mps] Biblioteka Teologiczna.

⁴⁸ Lisiecki A. (1905). *Katalog rękopisów biblioteki seminaryjnej w Poznaniu aż do wieku XV włącznie*. Poznań; Tenże (1906). *Stary Kościół Parafialny w Ostrowie*. Ostrów.

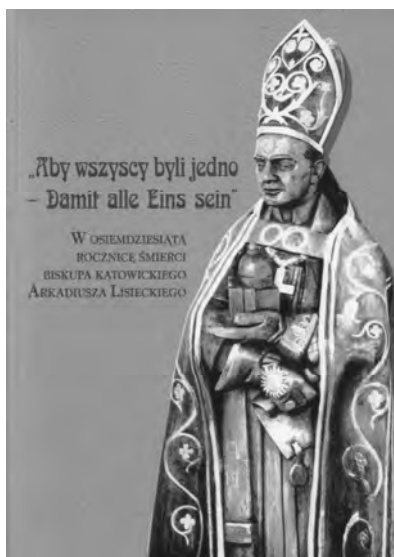
⁴⁹ Lisiecki A. (1913). *Konstantyn Wielki*. Poznań; Tenże (1914). *Czasy Apostolskie*. Poznań; Tenże (1915). *Czasy męczeńskie Kościoła*. Poznań.

⁵⁰ Mazur C. (1985). Ks. Biskup Arkadiusz Marian Lisiecki (12 I 1880-13 V 1930), inicjator serii „Pism Ojców Kościoła w polskim tłumaczeniu”. *SSHT T. 18*, s. 113-120.

a część z tych tłumaczeń prezentowana była na wystawie⁵¹. Następnie przedstawiono działalność społeczną Arkadiusza Lisieckiego, a zwłaszcza zaangażowanie w pracy kulturalno-oświatowej dla Towarzystwa Czytelni Ludowych⁵².

Fot. 9.

Okładka przednia, Strona zewnętrzna publikacji: „Aby wszyscy byli jedno – Damit alle Eins sein”. W osiemdziesiąt rocznicę śmierci biskupa katowickiego Arkadiusza Lisieckiego. Red. nauk. I. Celary. Katowice 2010.

Znaczna część wystawy poświęcona była literaturze, którą biskup Śląski pieczętował zbierał i gromadził przez całe życie w swojej bibliotece⁵³. Niestety, księgozbiór ten nie zachował się w całości, a to, co udało się odnaleźć dzięki pieczęciom identyfikującym wła-

⁵¹ Euzebiusz z Cezarei (1924). *Historia kościoła o męczennikach palestyńskich* Euzebiusza z Cezarei. Poznań; *Pisma Ojców Apostolskich. Nauka dwunastu apostołów: Barnaba, Klemens Rzymski, Ignacy Antiocheński, Polikarp, Hermas* (1924). Poznań; Justyn, św. (1926). *Apologia. Dialog z Żydem Tryfonem*. Poznań.

⁵² Lisiecki A. (1908). *Jak pracować dla Czytelni Ludowych. Według ustaw T.C.L. oraz regulaminu dla komitetów powiatowych*. Poznań.

⁵³ Pawłowicz W. (2009). *Księgozbiory polskiego duchowieństwa katolickiego na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku (do 1939 r.)*. Katowice, s. 249-327.

ściela, znajduje się w zasobach Biblioteki Teologicznej. Kilkanaście dzieł zaprezentowano na wystawie.

Gromadzona przez szereg lat literatura jest wizytówką Biblioteki Teologicznej. Formy i sposoby udostępniania pozwalają wniknąć w zakres gromadzonego materiału i określić odbiorców, dla których Biblioteka służy swoim zasobem. Promowanie publikacji to jedno z zadań, które Biblioteka Teologiczna realizuje dla potrzeb środowiska akademickiego i lokalnego. Organizowane wystawy dają możliwość przybliżenia tematów i zagadnień, które są aktualne w Kościele i służą upamiętnieniu osób, rocznic, wydarzeń poprzez dostępną literaturę.

TOMASZ STOLARCZYK¹

BIBLIOTEKA ŁOWICKIEGO KONWENTU DOMINIKAŃSKIEGO W POCZĄTKACH XVII WIEKU I JEJ KSIĘGOZBIÓR

Głównym celem Zakonu Braci Kaznodziejów było i jest głoszenie Słowa Bożego czyli kaznodziejstwo². Służyć temu miały specjalne studia dominikańskie, dające wykształcenie teologiczne oraz filozoficzne. W każdym klasztorze, już od momentu jego powstania, funkcjonowała szkoła konwentualna³. Wg Krystyny Zawadzkiej „z kształceniem zakonników, a także z pełnieniem przez nich obowiązków kapłańskich (kazania, spowiadanie, odprawianie mszy) wiązały się nierozłącznie książki”⁴. Dlatego też przy każdym klasztorze zakładano biblioteki⁵. Ich funkcjonowanie regulowało ustawo-

---

¹ Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego.

² Boespflug F.-D. (1986). *Życie zakonne Braci kaznodziejów*. [W:] Babraj M.A. red. (1986). *Dominikanie: szkice z dziejów zakonu*. Poznań, s. 36; Salij J. (1986). *Duchowość dominikańska*. [W:] Babraj M.A. red. (1986). *Dominikanie: szkice z dziejów zakonu*. Poznań, s. 25.

³ Kaczmarek K. (2005). *Szkoły i studia polskich dominikanów w okresie średniowiecza*. Poznań 2005, s. 72; Zawadzka K. (1999). Biblioteki klasztorne dominikanów na Śląsku (1239–1810). *Acta Universitatis Wratislaviensis. Bibliothecalia Wratislaviensia* 5, s. 18.

⁴ Zawadzka K. (1999). *Biblioteki klasztorne...*, s. 18.

⁵ Tamże, s. 18; Szostek I. (1975). Biblioteka dominikanów lwowskich w świetle katalogu z roku 1776. [W:] Kłoczowski J. red. (1975). *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222–1972*, t. 2. Warszawa, s. 410; Kosiński J.A. (1975). *Biblioteka konwentu dominikanów w Sieradzu na przełomie XVI i XVII w.* [W:] Kłoczowski J. red. (1975). *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222–1972*, t. 2. Warszawa, s. 401; Wyczawski H. (1975). *Kościelne zbiory biblioteczne (wiek XVI–XVIII)*. [W:] *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 2, cz. 1. Lublin, s. 532.

dawstwo zakonne, począwszy od samej reguły i konstytucji, a skończywszy na kronikach klasztornych i rejestrach wydatków. Najważniejsze przepisy dotyczące ksiązek i bibliotek zostały opracowane jeszcze w XIII w. przez generała dominikańskiego Humberta de Romanis⁶. Kapituła generalna rzymska w 1569 r. nakazała wręcz, aby każdy klasztor miał swoją bibliotekę⁷.

Konwentualna biblioteka znajdowała się również w łowickim klasztorze Braci Kaznodziejów. Pierwszy ich klasztor powstał prawdopodobnie ok. 1404 r. Jego fundatorem był arcybiskup gnieźnieński Mikołaj z Kurowa. Na budynek klasztorny przeznaczono wówczas kaplicę św. Krzyża, usytuowaną naprzeciwko szpitala Św. Jana Chrzciciela⁸. Z dnia 11.12.1412 r. pochodzi dokument prowincjała polskiego Jana Biskupca, dotyczący rozgraniczenia okręgów klasztornych konwentów w Łęczycy, Sochaczewie, Płocku i Łowiczu. Pojawia się w nim po raz pierwszy przeor łowickich Braci Kaznodziejów⁹. Dwa lata później arcybiskup gnieźnieński Mikołaj Trąba erygował nowy kościół i klasztor dominikanów w Łowiczu. Otrzymał on wówczas wezwanie Trójcy Świętej. Pewne fundacje na rzecz tego klasztoru poczynili także Benedykt z Modlny, archidiacon łęczycki i kanonik gnieźnieński, który darował zakonnikom obszerny plac z ogrodem, a także wspomniany Jan Biskupiec, który wystawił na tym placu klasztor i Wojciech z Bielaw, kanonik gnieźnieński

⁶ Incipiunt instructiones Magistri Humberti De officiis ordinis (19S6). [W:] *B. Humberti de Romanis quinti Praedicatorum Magistri Generalis Opera De vita regulari* (19S6) [ed. J.J. Berthier], vol. U. Casali, s. 263-266; Szostek I. (1975). Biblioteka dominikanów..., s. 412, 414; Stolarczyk T. (2009). Biblioteka łęczyckiego konwentu dominikańskiego i jej księgozbiór w początkach XVII wieku. [W:] Konieczna J.; Kurek-Kokocińska S.; Tadeusiewicz H. (2009). *Przestrzeń informacyjna książki*. Łódź, s. 234-235.

⁷ Świętochowski R. (1976). Biblioteka OO. Dominikanów w Krakowie. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 33, s. 300; Stolarczyk T. (2009). Biblioteka..., s. 234.

⁸ Kryściak Z. (2004). Klasztory w przestrzeni miejskiej Łowicza do końca XVI wieku, *Roczniki Łowickie* t. 2, s. 53.

⁹ Archiwum Polskiej Prowincji Dominikańskiej w Krakowie (dalej: APPDK). *Copiarium privilegiorum et aliorum documentorum Conventus Plocensis sancti Dominici* (dalej: CPDCPD). s. 148-152; Kłoczowski J. (1956). *Dominikanie polscy na Śląsku w XIII-XIV wieku*. Lublin, s. 313; idem. *Średniowieczne okręgi klasztorne dominikanów mazowieckich*. [W:] *Kultura staropolska kultura europejska: prace ofiarowane Januszowi Tazbirowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin* (1997). Warszawa, s. 151-152.

i scholastyk łączycy¹⁰. Łowicki konwent wchodził w skład kontraty mazowieckiej. Był mały, raczej ubogi i miał kłopoty z utrzymaniem wymaganej liczby 12 zakonników. Utrzymywał się w większości dzięki hojności prymasów i z pobożnych ofiar¹¹.

W bibliotece konwentu łowickiego na początku XVII w. znajdowały się 294 woluminy. Można to stwierdzić na podstawie dwóch łacińskich inwentarzy bibliotecznych wchodzących w skład kopiariusza akt miejscowych Braci Kaznodziejów, przechowywanego obecnie w Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie. Inwentarz pierwszy, zatytułowany „Lihri Conventus” (dalej: inwentarz A), powstał w 1602 r. i znajduje się w formie luźnej wkładki na s. 39-41 kopiariusza dokumentów łowickiego konwentu z pierwszej połowy XVII w. Inwentarz drugi, zatytułowany „Officina Libraria” (dalej: inwentarz B), nie ma podanej daty powstania, ale należy stwierdzić, że pochodzi również z początku XVII w. i jest prawdopodobnie później¹² od inwentarza A. Został spisany na s. 26-31 kopiariusza¹³.

Oba inwentarze pomijają całkowicie adresy wydawnicze druków, podają czasami nazwisko autora bez jego imienia lub samo imię bez nazwiska bądź też jego imię i nazwisko bez tytułu książki, albo sam tytuł – zawsze skrócony – bez autora. Czasami wymieniano tylko pseudonim pisarza. Inwentarze nie posiadają numeracji przy poszczególnych pozycjach zapisu, jedynie niemal każdy opis zaczyna się od nowego wiersza. W inwentarzu A nie zastosowano żadnego kryterium, wymieniając książki jedną po drugiej (tak też zapewne stały na półkach bibliotecznych). W inwentarzu B natomiast wyróżniono osobno „Libri seculares”, chociaż wśród nich znajdują się też pisma kościelne. W inwentarzu tym starano się generalnie umieścić obok siebie dzieła tego samego rodzaju: Bibliae i komentarze do Pisma Świętego, konkordancje, Sumy, Sermones i Contiones oraz Pustillue i Homiliae, historie, legendy o świętych, księgi Ojców Kościoła, liturgika, prace z teologii dogmatycznej, moralnej i spekulatywnej, polemiki, słowniki, dzieła

---

¹⁰ Kryściak Z. (2004). Klasztory w przestrzeni..., s. 54.

¹¹ Tamże, s. 55.

¹² Zob. niżej.

¹³ APPDK. *Coplatum prhilegiorum et aliorum documentorum Conventus Lovicensls ab Anno 1600–1644* (dalej: CPDCLv), s. 26-31, 39-41.

z filozofii, retoryki, autorzy starożytni¹⁴. Było to zgodne z instrukcjami przechowywania i ustawiania książek w bibliotece¹⁵. Oba spisy informują o rękopisach¹⁶.

Inwentarze różnią się znacznie liczbą zapisanych książek. Inwentarz A wykazuje istnienie w bibliotece 88 woluminów, natomiast inwentarz B notuje już 259 woluminów. Z zestawienia odpowiadających sobie zapisów w obu inwentarzach wynika, iż inwentarz A zawiera pozycje, które nie weszły do inwentarza B, późniejszego, mającego zatem objąć cały wcześniejszy zasób księgozbioru¹⁷. Analizując oba spisy można pokusić się chyba o hipotezę, że po pierwszym skontrum zorientowano się, iż w bibliotece panuje nieporządek. Wskutek tego podjęto decyzję, żeby uporządkować klasztorny księgozbiór. Zrobiono to tak, jak przedstawia inwentarz B. Trudno, jednak stwierdzić jednoznacznie w jaki sposób powiększył się zbiór biblioteczny, zaprezentowany w inwentarzu B, w stosunku do zbioru z inwentarza A. Możliwe, że te kilkadziesiąt książek zostało zwróconych przez czytelników – nowicjuszy, zakonników, lektorów – którzy je wypożyczyli wcześniej, albo też nabyto je inną drogą. Jednocześnie nie można precyzyjnie wytłumaczyć, dlaczego brak jest w inwentarzu B kilkunastu (15) woluminów, które odnotowano w inwentarzu A. Prawdopodobnie książki te w chwili ponownego spisywania inwentarza nie znajdowały się w szafach bibliotecznych, lecz były wypożyczone, a bibliotekarz nie pokusił się o ich ściągnięcie na czas skontrum albo też w bliżej nie wyjaśniony sposób zaginęły.

Chcąc dokonać przeglądu zasobów łowickiej biblioteki dominikańskiej pod kątem jej zawartości treściowej należy zgrupować zapisy w inwentarzach według treści dzieł, posługując się typową dla bibliotek klasztornych klasyfikacją.

1. Biblie i konkordancje: Inwentarz A odnotowuje 1 egzemplarz „Biblie (alphabetica)” i 2 konkordancje: „Concordantiue Bibliorum” oraz „Concordantie Bibliorum maiores” natomiast inwentarz B wykazuje 4 kodeksy „Bibliae sacra”, 1 egzemplarz książkowy Biblie oraz Libri Prophetici, a także „Concordantie breuiores. omnium

¹⁴ APPDK. CPDCLV, s. 26-31, 39-41.

¹⁵ *Incipiunt instructiones Magistri Ilumberti*, s. 265; Szostek I. (1975). Biblioteka dominikanów..., s. 413-414; Stolarczyk T. (2009). Biblioteka..., s. 235.

¹⁶ APPDK. CPDCLV, s. 26-31, 39-41.

¹⁷ Tamże.

fermę materiarum ex sacris Bibliorum libris” Antoniusa Broickwy von Königslein¹⁸.

2. Komentarze do Pisma Świętego: Jedynie inwentarz B odnotowuje komentarze do Pisma Świętego – było ich 12: św. Kajetana z Tieny (Gaetano dei Conti di Tienne)¹⁹, Nicholasa Zegcrsa Tacitusa²⁰, Wojciecha Nowopolskiego (Nowopolczyka)²¹, Richarda Lutha²², Jeana de Gagny²³, Johanna Wild (Ferus)²⁴, Juana de Torauemada²⁵, Pseudo-Dionizgo Areopagity²⁶, Guillauda Claude'a²⁷ oraz „Psami enarrali ei castigati” nieznanego autora.

3. Ojcowie, Doktorzy i Apologeci Kościoła: Inwentarz A wymienia Omnia opera św. Augustyna, Epithome wszystkich jego dzieł oraz Meditationes tego biskupa a także jakieś dzieło Św. Cypriana, 6 tomów dzieł Jana Chryzostoma (Złotoustego), Liber contra iudeos Św. Izydora z Sewilli, jakaś Liber św. Jana Damasceńskiego, 3 tomy dzieł Św. Hieronima²⁸. Natomiast inwentarz B notuje 14 kodeksów ksiąg św. Augustyna, Confessio Augustiniana, opracowane przez jezuitę Hieronima Torresa²⁹, 5 woluminów dzieł św. Jana Złotoustego, dzieła Św. Jana Damasceńskiego, św. Cypriana, św. Euzebiusza

¹⁸ APPDK. CPDCLv, s. 27. 31, 39.

¹⁹ *Commentaria in 4. Evangelia.*

²⁰ *Scholion in omnes novi Testamenti libros. quo loci difficiles... sum expltcau.*

²¹ *Scopus Biblicus veteris et novi Testamenti, cum Annoiationibus sumae doctriinae christianae compleetentibus aut horę Albert o Novieampiano.*

²² *In archemoniam Evangelicam commentario.*

²³ *In Quatuor Sacro Sancta lesit Christi Evangelia necnon Actus Apostolicos, facillima clarisimaque scholia, ex praecipuis Graecorum et Latinorum scriptis selecta, per D. Ioannem Gagneium, Parisimum Theologum i Brevissima & facillima in omnes diui Pauli epistolas scholia, itidem in septem Canonicas epistolas et d. Ioannis Gagneii i Brevissima et facillima in omnes diui Pauli epistolas scholia, itidem in septem Canonicas epistolas et d. Ioannis Gagneii.*

²⁴ *Exegosis in Epistolom ad Romanos i Ennarationes in Joannem.*

²⁵ *Quaestiones Evangeliorum cle tempore et de sanctis.*

²⁶ Komentarz do Pięcioksiagu.

²⁷ *Collatio In omnes Divi Pauli Apostoli Epistolas.* Lugduni 1543, 1544.

²⁸ APPDK. CPDCLv, s. 39-40.

²⁹ *Ibidem*, s. 26; *Confessio Augustiniana in libros qualtor distribuia, et certis capitibus locorum theologicarum, qui sunt hodie scitu dignissimi, comprehensa: nunc primum ex omnibus B. Aurelii Augusini libris in unum opus bonafide ac studio singulari redactaper D. Hieronymum Torrensem ...* Dillingen 1567. Sebald Mayer.

papieża oraz 1 kodeks dzieł Laktancjusza³⁰.

4. Teologia spekulatywna i dogmatyczna: Jest to najobszerniejszy dział biblioteki. Inwentarz A odnotowuje 18, a inwentarz B 41 dzieł z tego działu: 9 kodeksów św. Tomasza z Akwinu, w tym *Summa theologiae*, *Compendium theologiae*, *Ouestiones disputatae* i *Rozmaitości (Quodlibeta)*³¹, 9 kodeksów Roberta Bellarmina³², Piotra Lombarda zw. Hiszpanem: *Sententiae*³³, komentarz Ryszarda od św. Wiktora do tych *Sentencji*³⁴ oraz *Concordantiae Sententiarum*³⁵ i *Epitoma Lombardi conclusionum theologiarum in quattuor Sententias*³⁶, 3 kodeksy św. Antonina czyli Antonina Pierozzi de Foligno w tym *Summa theologica*³⁷, Johanna Trithemiusa von Trittenheim: *Liber de scriptoribus ecclesiasticis*³⁸, Silvestro Prierias Mazzoliniego *Summa Sihestrina*³⁹, Baptysty de Salis: *Summa Baptistimana*⁴⁰, kard. Thomasa de Vio–Kajetana: *Summa Caielana*, Juana de Toraue-mada: *Summa de Ecclesia*, Gottschalka Hol lena: *Preceptorium domini Gołschalci hollen de ordine heremitarum sancti Augustim*, anonimowego autora *Authoritatum defide spe et charitate in summa Canisiana* (1 część), Johanna Hoffmeistera: *Loci communes rerum theologiarum*⁴¹, Paula Weidnera: *Loca praecipua /idei christianae*, Thomasa Palmerstona (Hybernicusa): *Flores Bibliorum*⁴² Giovani'c-go Bologni (Jana z Bolonii): *De ae terna De i praedestinaione et reprobatione sententiu*, Gorga Witzela: *Coacervatio locorum de bonis*

³⁰ APPDK. CPDCLv, s. 26-31.

³¹ Tamże, s. 26, 27, 39.

³² Tamże, s. 27.

³³ *Quatuor libri Sententiarum*.

³⁴ APPDK. CPDCLv, s. 27.

³⁵ Tamże, s. 27.

³⁶ Tamże, s. 27.

³⁷ Tamże, s. 26. 39.

³⁸ Tamże, s. 27.

³⁹ *Summae Syhestrine auae summa summarum* [Szady J. (2008). *Księgozbiory parafialne w prepozyturze wiślickiej w II połowie XVIII wieku*. Lublin, s. 229].

⁴⁰ *Summa casuum utilissimaper... Baplislam de Salis... que Baptistimana nuncupatur*

⁴¹ *Loci comunes rerum theologiarum, quae hodie in Controversia agitantur, ad regulam et consesum verae catholicaeque Ecclesiae e S. Patrum sententis confecti F, Ioanne Hofmeisero Augustiniano autore.*

⁴² *Flores Bibliorum sive loci commimes omnium fere materiarum ex veieri et no\o Teslamento excerpti* [Szady J. (2008). *Księgozbiory...*, s. 267].

operibu⁴³, Konrada Klinga: Loci commimes iheologici, Mattie Aquario: Formaiites iwcta doclrinam angelici doctoris D. Thomae Aguinatis, Jana Magistra: Summulamm Petri Hispam⁴⁴, Johanna Versora: Dicta super sepleni tractatus summulamm Petri Hispani cum textu. Batolomeo Fum i: Summa Armillu⁴⁵, Jeana Vigneri⁴⁶: Institutiones, Wesihemera (Vesthemera, Wcslheimera) Bartolomcusa:. Phrases dhñnae scriptura⁴⁷.

5. Teologia moralna: Należy tutaj wymienić dzieła św. Grzegorza I Wielkiego, papieża: Moralia sen Expositio in Job (1 kodeks). Anioła de Clavasio: Summa angelica de casibus conseñentiae i Andream de Escobar: Modus confitendi⁴⁸.

6. Kaznodziejstwo: Inwentarz A odnotowuje 22, a inwentarz B 36 pism kaznodziejskich. Autorami dzieł z tego zakresu byli: Gabriel Biel⁴⁹, Johann Herold (Discipulus)⁵⁰, Frans Polygranus⁵¹, Marcin Białobrzski⁵², Johannes Heigerlin (Faber), Leonard z Utino (Udine)⁵³, Piotr Jeremiasz z Palermo (Panormitanus), Bernard de Bustis⁵⁴. św. Beda Czcigodny⁵⁵. Georg Witzel (Wicelius), Ludwik z Grenady zw. Granatensis (6 kodeksów)⁵⁶, Stanisław Karnkowski. arcybiskup gnieźnieński,⁵⁷ Jan biskup Saint-Brieuc (-Treguier)⁵⁸, Pseudo-Pierre

⁴³ *Coacervatio locorum utriusque tesiamenti de absohita necessilale bonorum a fi de opemm... emaculata. Coloniae 1548.*

⁴⁴ *Summulamm Petri Hispani gtossulae, una cum textu.*

⁴⁵ *Summa Aurea Armilla Nuncupala, Casus Omnes ad Animamm Curam Altinenles, Breviter Complectens.*

⁴⁶ *Insiituiianes Iheoilogicae. ex Sacris Litem. Conciliis. Doctorihus Ecclcsiasticis, prae.cipuae Thoma Aquinate concinnaiae.*

⁴⁷ *Phrases Seu Modi i.oquendi Divinae Scripiurae, Ex sanclis et Orthodoxis Scriptarihus.*

⁴⁸ APPDK. CPDCLv, s. 27-31.

⁴⁹ *Sermones sacri totius anni* [Szady J. (2008). *Księgozbiory...*, s. 171].

⁵⁰ *Sennones discipuli*, cz. I: *Sermones de tempore*; cz. 2: *Sermones de sanctis*.

⁵¹ *Posiillae de tempore et de sanctis*.

⁵² *Prawdopodobnie Postylla orthdoxa...* [Estreicher K.. *Bibliografia polska*, cz. 3: *Stólecie XV–XVIII w układzie abecadłowym*, t. II (XIII), s. 6].

⁵³ *Sermones Aurei de sancis*.

⁵⁴ *Rosurium sermonum praedicabilium.*

⁵⁵ *Homiliae Yenerabiliis Bedae... hyemales el quadragesimales de sanclis*.

⁵⁶ APPDK. CPDCLv, s. 26.

⁵⁷ *Je M. księda Stanisława Karnkowskiego. Arcybiskupa Gnieźnieńskiego, Messiasz: albo, Kazania; O upadku y naprawie rodzaju ludzkiego, przez przyscie nu świat Pana*

de La Paluda⁵⁹, John Bromyard⁶⁰, Felipe Luzytani Diez (Diaz)⁶¹, Henryk Helmezjusz⁶², Św. Bernard z Clairvaux⁶³, Juan Osorio⁶⁴, Gelles Dominiaue Topiarius⁶⁵, Jakub Schopperus, Guillaume Pepin, Jan Lanspergius⁶⁶, Pelbart de Themeswar⁶⁷, Paul Wan (Wann)⁶⁸, Flaccus Alcuinus⁶⁹, Guilelmus de Militona⁷⁰, Piotr Skarga⁷¹, Jakub de Voragi-

---

naszego Jesusa Chrystusa Syna Bożego. Przydane na końcu legosz Auclora. Kazanie; O dwojakim Kościele chrześcijańskim. Poznań 1597 [Estreicher K. Bibliografia polska, t. 8 (XIX), s. 120] i Eucharistia, abo o przenaświetszym Sakramencie y Ofierze ciała y krwi Pana Zbawiciela y Boga naszego, pod osobą chleba y wina, Kazań czterdzieści. .1M. Księdza Stanisława Karnkowskiego Arcybiskupa Gnieźnieńskiego (3 egzemplarze) [Estreicher K. Bibliografia polska, t. 8 (XIX), s. 119].

⁵⁸ *Sermones i Quadregesimaies.*

⁵⁹ *Sermones Thesauri nvi de sanclis.*

⁶⁰ *Summa Praedicanlium omni eryditiōne referlissima. explicans praecipuos catholicae disciplinae sensus et locos que omnibus dominici Gregis Pastoribus divini Verbi Praeconibus, animarum fidelium minisries cl sacrarum Literarum cullorihus longe utilissima ac pernecessaria est: nunc demum posi alias aeditiones diligentius ac laboriosus (quod fieri potnit) recogmla et Summariis in singulis captibus huberrimis aucta et illustrata cum indice, qui perinde ac summa ipsa biperlitus iam recens prponitur et adieitur lergemino nempe Capitum rerum memorabilium et materierum omnium, t/uae per Annum, Adventum el Ouadregesimam iuxta Sacrosanctae Romanae Ecclesiae Evangelia sacris cuncionatoribus usuvenire possunt auclore Joanne Bromiardo Dominicanae familiae Theologo praesiantissimo.*

⁶¹ *Summa praedicanlium ex omnibus locis communibus locupletissima edita a fratre Philippo Diaz Lusitano Praedicatore ordinis fratrum Minorum Provinciae S. Iacobi*

⁶² *Homiliae in evangelia et in epistolas dominicalia.*

⁶³ *Sermones de tempore et de sanctis.*

⁶⁴ *Conciones quadregesimales i Epithomae concionum Ostrii.*

⁶⁵ *Conciones in evangelia et epistolas quae dominicis diebus [Szady J. (2008). Księgozbiory..., s. 268].*

⁶⁶ *Ioannis lusti Lanspergii Bavari Carthusiani Omnium epistolarum ac evangeliorum dominicalium totius anni enararationes.*

⁶⁷ *Sermones Pomerii de tempore et de sanctis [Pomerium].*

⁶⁸ *Promptuarium sermonum domenicalium totius anni [Szady J. (2008). Księgozbiory..., s. 271].*

⁶⁹ *Homiliae Doctorum ecclesiasticorum in evangelia dominicalia et temporalna, item in evangelia festiva una cum sermonibus cuius eiusdem inseruntur tres libri De sacrosancta trinitate.*

⁷⁰ *Postilla Gwilhelmi de Militona super Leviticum*

⁷¹ *Kazania na Niedziele y Święta całego Roku X. Piotra Skargi Societatis Jesu. Znowu od niego przeyrzane: z przydaním kilku Kazań Sejmowych: y Kazania na pogrzebie Królowej J. M. starey: Dwa są przy nich Registry. Jeden do nauk na zmcnienie Katolickiej wiary: A drugi do naprawy obyczaiow służący.*

ne⁷², Fryderyk Nausea (Blandicampianus), św. Bernardyna ze Sieny. Do tego działu zaliczają się także Sermones Biblici, 4 rękopisy Sermonum oraz 3 Postillae carentes principio et fine⁷³.

7. Polemiści: Do tego działu należy zaliczyć 2 dzieła Stanisława Hozjusza: Confutatio prolegomenom Brentii⁷⁴ i Dialogus de Calice Laicorum et uxorbis clericorum⁷⁵ oraz Lawrence'a Arthura Faunta: De Christi in terris Ecclesia⁷⁶, św. Prospera Aąqitanusa: Impugnatores Evangelistarum, Franciszka Kostera: Enchiridion contr oł er siar um praecipuarum nostri temporis de religione⁷⁷, Wilhelma van der Lindt: Panoplia evangelica⁷⁸, Thomasa Stapletona: Promptuarium catholicum⁷⁹, Johanna Ecka (Johanna Maiera): Enchiridion locorum communium adversus Lutheranos, Jakuba Górskiego: Praelectionum

⁷² *Sermones de Sanctis; Sermones de tempore (De Sancta Trinitate: In die Palmarum; De confessione).*

⁷³ APPDK. CPDCLv, s. 29, 30.

⁷⁴ *Confutatio prolegomenon Brentii qua primum scripsit adversus venerabilem virum Petrum a Soto, deinde vero Petrus Paulus Yergerius apud Polonos temere defendenda suscepit. Autore Stanislao Hosio Episcopo Varmiensi. Opus elegantissimum nunc recens aeditum, et in quinque libros distributum, nostri temporis haereses primum ab origine recensens, dein eas complectens controversias mcoquinas, quae nunc defide et religione potissimum agitantur, uti sequens mox pagina indicabit, Coloniae 1560, apud Maternum Cholinum.*

⁷⁵ *Dialogus de eo num Calicem Laicis et wcores Sacerdotibus permitti, ac divina officia vulgari lingua peragi fas sit. Authore Stanislao Hosio Episcopo Varmiensi.*

⁷⁶ *De Christi in terries Ecclesia, quoenam, et penes quos existat. Libri tres. In quibus Cahinianos, Lutheranos et caeteros, qui se Evangelicos nominant, alienos a Christi Ecclesia esse, argumentis signisque clarissimis demonstratur, et simul Apologia Assertionum eiusdem inscriptionis contra fais as Antonii Sadeelis criminations continetur. Auctore Laurentio Faunteo Societatis Jesu Theologo, Excussum Posnaniae 1584, Wolrab J. [E. t. V (XVI), s. 178].*

⁷⁷ *Enchiridion controversiarum praecipuarum nostri temporis de religione in gratiam sodalitatissimae Yirginis Mariae, Authore R. P. Francisco Cos tero Societatis Iesu S. Theol. Doctor.*

⁷⁸ *Panoplia evangelica, sive de verbo Dei scriptum atqnc.non scriptum et quae ad Traditiones Apostolicas pertinent pertractantur et adversus infesta Catholicae Iesu Ecclesiae hostium tela defenduntur Vvilhelmo Lindano Dordraceno S. Th. Authore [Szady J. (2008). Księgozbiory..., s. 218].*

⁷⁹ *Promptuarium catholicum, ad instructionem concionatomm contra haereticos nostri temporis, super omnia Evangelia totius anni, tam Dominicalia, quam de Festis ... authore Thoma Stapletono, Anglo, S. Theol. Doct. Et Regio Professore Lovanii [Szady J. (2008). Księgozbiory..., s. 261].*

Plocensium (1 księga)⁸⁰.

8. Hagiografia: Do tego działu należy zaliczyć dzieło Jakuba de Voragine: *Legenda aurea Sanctorum, sive Lombardica historia, Vita Patrum św. Grzegorza z Tours, Vita sancti Stanislai et patronorum Poloniae* oraz *Notae de Sanctis Piotra Kanizjusza* (inwentarz B)⁸¹.

9. Ascetyka i mistyka: Do działu tego należy zaliczyć 11 woluminów Dionizego Kartuza (*Dionisius Ryckel Cartusianus*)⁸², *Speculum aureum decem praeceptorum Hendrika Herpa*⁸³, *De Imitatione Christi* Tomasza a Kempis⁸⁴, i *Psalterium Beatae Virginis Mariae Alain'a de la Roche* (*Alanus de Rupe*)⁸⁵ – w sumie 14 woluminów.

10. Pasje: Należy zaliczyć tutaj *Jesus in Passione*, anonimowego autora⁸⁶.

11. Katechetyka: Należy tutaj wymienić *Cathechismus św. Pietera de Hondt* czyli *Piotra Kanizjusza z XVI w.* (inwentarz A) oraz *Cathechismus Romanus i Cathéchismus biskupa Michaela Heldinga z XVI w.* (inwentarz B)⁸⁷.

12. Liturgika: Inwentarz A wykazuje 6, a inwentarz B 13 pozycji: *Commentarium in psalterium*⁸⁸, *Johna Burgh'a: Pupilla oculi*⁸⁹, biskupa Andrzeja Krzyckiego: *De ratione et sacrificio Missae*⁹⁰, *Mikołaja z Błonia: Tractatus sacerdotalis de Sacramentis*⁹¹, *Fransa Titelmana: De Septem Sacramentis*, *Hannibala Rosselli: De Septem Sacramentis*⁹², *Georga Witzela: De Eucharystia Basiliusa Besaariona:*

---

⁸⁰ *Praelectionum plocensium liber primus, sive de baptismo recens natorum. Si quid dictum imprudenter et praeter sanctae Ecclesiae Romanae consuetudinem sit, pro non dicto habeatur*, Coloniae 1572, apud Maternum Cholinum [E, t. III (XVII), s. 261].

⁸¹ APPDK. CPDCLv, s. 30, 31.

⁸² Tamże, s. 27.

⁸³ Tamże, s. 28.

⁸⁴ Tamże, s. 29.

⁸⁵ Tamże, s. 31.

⁸⁶ Tamże, s. 30.

⁸⁷ Tamże, s. 28, 30, 40.

⁸⁸ Tamże, s. 40.

⁸⁹ *Pupilla oculi. De septem sacramentorum administratione: de decem preceptis decalogi / ceterisq[ue] ecclesiasticorum officiiis.*

⁹⁰ *De ratione et Sacrificio Missae Andreas Cricius Episcopus Plocensis*

⁹¹ *Tractatus Sacerdotalis de Sacramentis*, 1487 [Szady J. (2008). *Księgozbiory...*, s. 230].

⁹² *De Septem Sacramentis Ecclesiae Catholicae Fratris Hannibalis Rosseli Calabri, Ordinis Minorum Regularis Observantiae, Theologiae et Philosophiae ad S.*

De Eucharistia, Melchiora Hittorpa: De divinis Catholicae Ecclesiae officii et mysteriis, Stanisława Hozjusza: Confessio Catholicae Fidei Christiana, anonimowego autora dzieło o tym samym tytule z synodu piotrkowskiego, Martina Pereza de Ayala: De divinis apostolicis, atque ecclesiasticis traditionibus (1 kodeks), Rainiero (Rajnera) Sacchoni (Snoygoudanosa): Psalterium cum Paraphrasi⁹³ oraz Carmina aquaedam⁹⁴.

13. Prawo kościelne i świeckie: Z prawa kościelnego biblioteka łowicka posiadała *Compilatio decretalium* papieża Grzegorza IX⁹⁵, *Constitutiones Braci Kaznodziejów*⁹⁶, *Constitutiones* św. Klemensa papieża⁹⁷, *Decreti ac testis Constitutiones elementiae*⁹⁸ oraz *Compendium privilegiorum mendicantium* Jana z Sorbo⁹⁹. Z prawa świeckiego w bibliotece znajdowały się *Theologia iuridica* Johanna Baptisty Ficklera¹⁰⁰, *Liber quid in iure sine principio*¹⁰¹ anonimowego autora. Ogółem, dominikanie łowiccy posiadali w swojej bibliotece zaledwie 7 dzieł prawniczych.

14. Filozofia: Należy tutaj odnotować dzieła Św. Tomasza z Akwinu¹⁰², Francisco de Toledo Herrary¹⁰³, Boecjusza¹⁰⁴. Z dialektyki w skład biblioteki wchodziły prace Fransa Titelmana¹⁰⁵,

---

Bernardinum Cracoviae Professoris Liber, in ordine Commentariorum in Mercurium Trismegistum nonus, Posnaniae, Posnaniae 1589 in officina typographica Ioannis Wolrabi [Estreicher K. *Bibliografia polska*, t. 15 (XXVI), s. 375].

⁹³ APPDK. CPDCLv, s. 27.

⁹⁴ Tamże, s. 31.

⁹⁵ Tamże, s. 27.

⁹⁶ Tamże, s. 40.

⁹⁷ Tamże, s. 39.

⁹⁸ Tamże, s. 27.

⁹⁹ Tamże, s. 28.

¹⁰⁰ *Theologia iuridica, seu ius civile theologicum*.

¹⁰¹ APPDK. CPDCLv, s. 31.

¹⁰² *Summa contra gentiles* (apologetyczny traktat zawierający najpełniejsze przedstawienie poglądów filozoficznych św. Tomasza – zob. Kosiński J.A. (1975). Biblioteka konwentu dominikanów w Sieradzu na przełomie XVI i XVII w. [W:] Kłoczowski J. (1975). *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222-1972*, t. 2. Warszawa, s. 399) i *Commentaria in Perigermentias*.

¹⁰³ *Commentaria una cum Quaestionibus in octo libros Aristotelis de Physica auscultatione; Commentarii in octo libros physicorum Aristotelis*.

¹⁰⁴ *Philosophiae consolatio*.

¹⁰⁵ *Dialecticae considerationes libri sex Aristotelici Organi summam: hoc est, totius Dialectices ab Aristotele tractatae complectens, videlicet de praedicabilibus De*

Rudolfa Agricoli¹⁰⁶, Pierre'a Crockarta de Bruxelles¹⁰⁷, Giovaniego Francesco Pico della Mirandola (Franciszka Pika)¹⁰⁸. Z etyki należy wymienić *Explanaciones in Tractatu super Ethicam Artis* skotysty Piotra Tartaretusa.

15. Historia kościelna i świecka: Historycy w bibliotece łowickiej reprezentowani byli bardzo skromnie: 3 pozycjami i tylko w inwentarzu B. Historii kościelnej dotyczyły *Ecclesiasticae historiae libri* (2 kodeksy) Nicephorusa Callistusa Xantopoulusa z Konstantynopola¹⁰⁹ i *Historia ecclesiastica* (2 kodeksy) Euzebiusza Pamfiliusza z Cezarei Palestyńskiej¹¹⁰. Historykiem świeckim był natomiast Florus Lucius Annaeus (Florus Julius, Florus Annaeus, Florus Publius Annius), którego dzieło *De gestis Romanorum* znajdowało się w tej bibliotece¹¹¹.

16. Autorzy starożytni: Wymienia ich tylko inwentarz B. Byli to: Kwintyliusz (Marcus Fabiusz Cjuwintyliusz): *Oratoria Institutionis*¹¹², Fortunat: *De arte oratoria*¹¹³, Cyceon (Marcus Tullius Cicero): *Rhetorica* i *De Inventione*¹¹⁴, Makrobiusz (Macrobius Ambrosius Aureliusz Theodosius): *Commentarii in Somnium Scipionis* i *Saturnalia*¹¹⁵, Plaut (Titus maccius Plautus): *Comediae*¹¹⁶.

17. Humanści: Biblioteka konwentu łowickiego posiadała tylko 2 dzieła z tego działu (inwentarz B) Audomari Talaiei *rhetorica ad Carolum Lotharginum Cardinalem Omera Talona* (Audomar Talaieus)¹¹⁷ i *Ephemerides* Giovanni Battisty Carello¹¹⁸ (dzieło z astrologii).

---

praedicamentis.

¹⁰⁶ Rodolphi Agricolae Phrisii *de inventione dialectica libri tres.*

¹⁰⁷ *Summularum artis dialecticae utilis admodum interpretatio Petri de bruxellis*

¹⁰⁸ *Commentario.*

¹⁰⁹ APPDK. CPDCLv, s. 27.

¹¹⁰ Tamże, s. 27.

¹¹¹ Tamże, s. 31.

¹¹² M. Fabii Quintiliani *de Institutione Oratoria Libri Duodecim* [Szady J. (2008). *Księgozbiory...*, s. 247].

¹¹³ APPDK. CPDCLv, s. 31.

¹¹⁴ Tamże, s. 31.

¹¹⁵ Tamże, s. 31.

¹¹⁶ Tamże, s. 31.

¹¹⁷ Tamże, s. 31.

¹¹⁸ *Ephemerides... ad annos XIX, incipientes ab anno... MD LVII usque ad annum MDLXXV, meridiano inclitae urbis Venetiarum... supputatae ; Canones eiusdem... omnia Ephemeridibus opportuna declarantes, una cum Isagogico tractatu*

18. Słowniki, tablice: Do tego działu zaliczyć trzeba Tahulae Evangelicae et Epistulariae Św. Wawrzyńca¹¹⁹, Dictionarium Ambrogio da Aleppo (Ambrogio Calepio)¹²⁰, Catholicon Vocabularium, Breviloquus Vocabularius¹²¹ Cornucopiae Nicollo Perotti¹²², Dictionarium principiorum novum Estienne'a Stephanusa Roberta¹²³ raz Mamotrectus super Bibliam Jana Marchesini¹²⁴.

19. Varia: Zakwalifikowano tutaj Manuale Navari¹²⁵, De maleficiorum generibus, książka bez początku¹²⁶, Genealogiae deorum et principiorum novorum desecrotum et graecarum et hebraicarum dictio-num explicatio anonimowego autora¹²⁷, Novus orbis nieznanego autora¹²⁸, Polyanthea Domenico Mirabelliego Nani¹²⁹ oraz nieznane dzieło Konrada von Muri¹³⁰.

W księgozbiorze łowickim było jedynie 6 książek w języku polskim: Postilla polonica Marcina Białobrzzeskiego, 3 egzemplarze Messiasza Stanisława Karnkowskiego i Eucharistia tegoż autora oraz Postillae (Kazania) Piotra Skargi. Pozostałe dzieła, a zatem zdecydowana większość, zostały napisane w języku łacińskim.

Według inwentarza A w bibliotece konwentu dominikańskiego znajdował się tylko 1 rękopis: Rosarium sermonum Bernarda de Bustis, natomiast według inwentarza B było ich już 57: 14 kodeksów dzieł św. Augustyna, 9 kodeksów dzieł Św. Tomasza z Akwinu, 9 kodeksów dzieł Roberta Bellarmina, 6 kodeksów dzieł Ludwika z Grenady, 4 kodeksy Biblii, 2 kodeksy Concordantiae Sententiarum

---

astrologiae...

¹¹⁹ APPDK. CPDCLv, s. 29.

¹²⁰ Tamże, s. 30.

¹²¹ Tamże, s. 30.

¹²² *Cornucopiae seu latinae linguae commentari locupletissimi* [Szady J. (2008). *Księgozbiory...*, s. 241].

¹²³ APPDK. CPDCLv, s. 30.

¹²⁴ Tamże, s. 30.

¹²⁵ Tamże, s. 27.

¹²⁶ Tamże, s. 27.

¹²⁷ Tamże, s. 30.

¹²⁸ *America Sive Novus Orbis Respectu Europaeorum Inferior Globi Terrestris*.

¹²⁹ *Polyanthea cum additionibus Dominici Nani Mirabellii artium et decretorum Doctoris: Saonen. Archipresbyteri ; postolique Protonotarii Polyanthea foeliciter incipit*.

¹³⁰ APPDK. CPDCLv, s. 40.

Piotra Lombarda, 3 kodeksy dzieł św. Antonina Pierozzi. 1 kodeks Moraliów św. Grzegorza Wielkiego, 1 kodeks dzieł Laktancjusza. 2 kodeksy *Ecclesiasticae historiae* Nicefora Callistusa z Konstantynopola, 2 kodeksy *Historiae ecclesiasticae* Huzebiusza z Cezarei, 1 kodeks *De divinis Apostolich Ecciesiasticis Traditionibus* Martina Pereza de Ayala oraz 3 manuskrypty *Sermonum* nieznanego autora.

W bibliotece dominikanów łowickich na początku XVI w. najwięcej było dzieł z teologii spekulatywnej i dogmatycznej, najmniej – tylko jedno – pasyjnych. Na drugim miejscu znalazł się dział kaznodziejstwo. Autorzy kościelni zdecydowanie dominowali nad autorami świeckimi. Trzon księgozbioru Braci Kaznodziejów w Łowiczu stanowiły pisma dominikanów (przede wszystkim św. Tomasza z Akwinu) oraz jezuitów. Brakowało literatury pięknej w języku polskim oraz dzieł z zakresu wiedzy przyrodniczej. Była to zatem typowa biblioteka klasztorna owego czasu.

To co wyróżniało ją in minus to niewielka ilość egzemplarzy Biblii (zaledwie 6) i dzieł z teologii moralnej (tylko 3), mała liczba pism polemicznych (tylko 9) i autorów starożytnych (5 autorów – 7 dzieł) oraz zaledwie 2 dzieła z historii kościelnej i tylko 1 z historii świeckiej (żadne w języku polskim). W łowickim księgozborze brakowało też pism Arystotelesa, tak ważnego dla tomizmu starożytnego filozofa, chociaż były komentarze do jego dzieł.

Książki w bibliotekach klasztornych pochodziły z darów i zapisów osób spoza zakonu, spadków po zmarłych zakonnikach oraz z zakupów. Każdy z wracających z zagranicznych studiów braci musiał przywieźć nowe książki teologiczne. Od nowicjuszy zbierano posiadane przez nich książki i włączano je do biblioteki. W ciągu roku konwent musiał wydawać na zakup książek równowartość ubrania konfratra¹³¹.

Łowicka biblioteka dominikańska znajdowała się na 3 miejscu spośród bibliotek Braci Kaznodziejów, znajdujących się na obszarze dawnego, pierwotnego czyli przed czternasto i szesnasto wiecznymi podziałami, archidiaconatu łęczyckiego: po sieradzkiej – ok. 400 woluminów, gidelskiej – 345 woluminów, a przed piotrkowską – ok.

---

¹³¹ Stolarczyk T. (2009). *Biblioteka...*, s. 234.

200 woluminów i łączyką – ok. 100 woluminów¹³².

W czasie szwedzkiego „potopu” łowicki klasztor dominikański został złupiony wraz z jego biblioteką¹³³. Po odbudowaniu klasztoru, zapewne odnowiono też jego księgozbiór. W 1818 r. klasztor został zamknięty po opuszczeniu go przez Braci Kaznodziejów, którzy przenieśli się do Sochaczewa. Biblioteka konwentualna uległa wówczas rozproszeniu¹³⁴. Część dzieł znalazła się jednak później w Bibliotece Tarnowskich w Dzikowie¹³⁵. Po II wojnie światowej dawny księgozbiór dominikański w Łowiczu uległ całkowitemu rozproszeniu i nieznane są, jak dotąd, jego losy...

---

¹³² APPDK. *Kopiarz dokumentów dotyczących klasztoru OO. Dominikanów w Piotrkowie 1471-1610*; APPDK. *Katalog książek biblioteki klasztoru OO. Dominikanów w Gidlach: Copiarium privilegiorum et aliorum documentorum Comentus Lanciensts Ordinis Praedicatorum 1387-1616 – Kopiarz przywilejów i innych dokumentów konwentu łączyckiego Zakonu Kaznodziejów 1387-1616* (2009). Oprac. T. Stolarczyk [wsp. D. Gwis]. Łęczyca, s. 69-73. 78-80: .1; Kosiński J.A. (1975). *Biblioteka...*, s. 394; Stolarczyk T. (2009). *Biblioteka...*, s. 236.

¹³³ Skielczyński Z. (1978). *Z dziejów książki w Łowiczu XV-XVIII w.* Łowicz, s. 9.

¹³⁴ Tarczyński W. (1899). *Łowicz: wiadomości historyczne z dodaniem innych szczegółów.* Łowicz, s. 115; Skielczyński Z. (1978). *Z dziejów...*, s. 10.

¹³⁵ Marczak M. (1921). *Biblioteka Tarnowskich w Dzikowie.* Kraków, s. 22.

O. ANTONI KARAŚ CSSR¹

DZIEJE BIBLIOTEKI PROWINCJALNEJ REDEMPTORYSTÓW W TUCHOWIE OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA KSIĘGOZBIORU

Troska o rozwój intelektualny i duchowy w zgromadzeniach zakonnych przejawia się między innymi w trosce o biblioteki. Powstały one niemal równocześnie wraz z tworzeniem się nowych klasztorów, czy też w miejscach formacji do życia zakonnego i kapłaństwa. Książki były i wciąż pozostają podstawowym i ważnym czynnikiem kształtowania intelektu, ducha, charakteru, zdobywania mądrości. Od samego początku biblioteka redemptorystów spełniała i wciąż pełni taką właśnie rolę. Nieustannie powiększający się jej księgozbiór od początku swego istnienia towarzyszy duchowemu i intelektualnemu rozwojowi zarówno samych redemptorystów, jak również wielu osób duchownych i świeckich. Dotychczas pojawiło się już kilka opracowań dotyczących historii biblioteki redemptorystów, jednak są to bądź maszynopisy prac magisterskich, bądź artykuły publikowane w pismach wewnętrznych redemptorystów, które nie są znane szerszemu gronu. Na podstawie tych opracowań² oraz własnych poszukiwań oparty jest niniejszy artykuł.

---

¹ Biblioteka Prowincjalna Redemptorystów w Tuchowie.

² Do tych pozycji należą: 1) Bazieli A. (2000). Z dziejów Biblioteki Prowincjalnej Redemptorystów w Tuchowie. *Nasze Wiadomości* nr 1, s. 73-80 (*Nasze Wiadomości* są czasopismem wewnętrznym Zgromadzenia Najświętszego Odkupiciela, dostępnym m.in. w Bibliotece Prowincjalnej Redemptorystów w Tuchowie oraz w Archiwum Warszawskiej Prowincji Redemptorystów w Tuchowie, [maszynopis]); 2) Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka klasztoru Oo. Redemptorystów Tuchowie: jej*

Zanim przystąpię do omawiania Biblioteki Redemptorystów, słowa wdzięczności pragnę skierować do Szanownej Redakcji czasopisma „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, które nie tylko służy cennymi informacjami osobom pracującym w kościelnych bibliotekach, lecz także przybliża szerszemu gronu poszczególne biblioteki, do tej pory znane jedynie w swoich regionach. Wdzięczność moja jest tym większa, że do grona bibliotek kościelnych przedstawionych do tej pory na łamach czasopisma dołączy także Biblioteka Prowincjalna Redemptorystów w Tuchowie.

1. Powstanie Biblioteki Prowincjalnej

1.1. Z historii

Biblioteka Prowincjalna Redemptorystów utworzona została z dwóch mniejszych bibliotek: tzw. „biblioteki domowej” (klasztornej) oraz Biblioteki Studentatu. Powstanie pierwszej wiąże się z przybyciem redemptorystów do Tuchowa (1893 r.), natomiast powstanie tej drugiej, zdecydowanie większej, związane jest z przeniesieniem seminarium z Mościsk (obecnie Ukraina) do Tuchowa (1921 r.). o. Antoni Bazielić CSsR twierdzi, że początki Biblioteki Prowincjalnej Redemptorystów złączone są z dziejami Wyższego Seminarium Duchownego, czyli z tzw. Studentatem, który powstał w 1903 r. w Mościskach koło Przemyśla³, ponieważ Biblioteka Studentatu stanowiła główny trzon późniejszej Biblioteki Prowincjalnej. Zauważa on, że przy Studentacie istniał od początku księgozbiór składający się z podręczników i pomocy naukowych dla użytku kle-

---

dzieje i charakterystyka ogólna księgozbioru. Katowice, praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. dr hab. M. Pawłowiczowej w Instytucie Bibliotekoznawstwa na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, [maszynopis], 173 s. Maszynopis ten znajduje się również w Archiwum Warszawskiej Prowincji Redemptorystów Tuchowie; 3) Hutny M. (2001). *Druki z XV i XVI wieku w bibliotece Prowincjalnej Warszawskiej Prowincji Redemptorystów w Tuchowie*, Kraków, praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. dr hab. M. Konopki w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej na Wydziale Humanistycznym Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, maszynopis, 159 s. oraz 19 s. zdjęć. Maszynopis ten znajduje się w Archiwum Prowincji Warszawskiej Redemptorystów w Tuchowie oraz w Bibliotece Prowincjalnej Redemptorystów w Tuchowie. W artykule zostaną wykorzystane również kroniki różnych klasztorów i seminarium redemptorystów.

³ Bazielić A. (2000). *Z dziejów...*, s. 73.

ryków studiujących filozofię, teologię oraz przedmioty humanistyczne, np. języki obce.

Ze względu na obecność w bibliotece starodruków pochodzących z opactwa benedyktynów w Tyńcu, mówiąc o początkach Biblioteki Prowincjalnej Redemptorystów, słusznym wydawałby się tok myślenia Doroty Libery-Kolak. Píše ona, że benedyktyni przybyli do Tuchowa w XVIII w. bądź ze swoimi książkami, bądź otrzymywali je z Tyńca, o czym świadczą znaki własnościowe na zachowanych drukach, zwłaszcza na starodrukach. Wymieniona autorka, wśród wszystkich starodruków znalazła 22 egzemplarze z całą pewnością pochodzące z biblioteki benedyktyńskiej. Świadczy o tym pieczęć opactwa benedyktynów w Tyńcu i odręczny napis: „Pro bibliotheca Tuchoviensi ad Thaumaturgam” („Dla biblioteki tuchowskiej przy cudownym obrazie”)⁴. Tym samym sugeruje ona, że początki biblioteki należy łączyć z pobytem benedyktynów, jezuitów i księży diecezjalnych w Tuchowie.

Maria Hutny sprzeciwia się jednak tej hipotezie i przyznaje rację o. A. Bazielirowi, który początki Biblioteki łączy z przybyciem redemptorystów oraz Studentatu do Tuchowa. Twierdzi ona, że starodruki z proveniencją tyniecką nie są pozostałością po benedyktynach, lecz trafiły do biblioteki w Tuchowie na początku XX wieku. Redemptoryści przybywający do Tuchowa nie zastali tutaj żadnego księgozbioru, ponieważ przeczy temu znajdujący się w Archiwum Prowincji Warszawskiej Redemptorystów spis rzeczy znajdujących się na terenie klasztoru i kościoła dołączony do umowy przekazującej ten majątek pod opiekę redemptorystów. W spisie tym nie znajduje się żadna wzmianka o książkach (wyjątek stanowią księgi liturgiczne). Raczej niemożliwym jest, aby pominięto książki w spisie majątkowym. Ponadto Maria Hutny wyjaśnia obecność książek w zbiorach tuchowskich z pieczęcią benedyktynów tynieckich w następujący sposób. W swojej hipotezie uważa, że biblioteka benedyktynów, po kasacie Opactwa 8 września 1816 r., dzięki staraniom biskupa tarnowskiego, Grzegorza Tomasza Zieglera (wcześniejszego przeora tynieckiego), po burzliwych losach znalazła się ostatecznie w latach 1826-1827 w bibliotece kapitulnej, a następnie w 1838 r. przekazano ją seminarium tarnowskiemu. Prawdopodobnie

---

⁴ Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 38.

tuchowskie druki z tą proveniencją pochodzą z seminarium tarnowskiego. Za taką kolejną rzeczy przemawiałaby proveniencja dwóch druków posiadających pieczętki tegoż seminarium. Pozostałe 4 dzieła (w 12 woluminach) nie zostały zaopatrzone w znaki własnościowe biblioteki seminaryjnej, lecz prawdopodobnie też się stamtąd wywodzą. Trudno powiedzieć, jaką drogą książki te trafiły do biblioteki: być może poprzez dar, wymianę lub kupno. Wiadomo jednak, że o. Władysław Szoldrski był częstym gościem biblioteki seminaryjnej w Tarnowie i prawdopodobnie dzięki jego staraniom biblioteka posiada owe starodruki⁵.

W historii Tuchowa zapisali się również jezuici, którzy przybyli do Tuchowa po kasacji zakonu benedyktynów w 1816 r. i pozostali tu do 1840 r. Jednak trudno mówić o ich znaczącym wkładzie w rozwój księgozbioru biblioteki, ponieważ nie znajduje się pozycji książkowych z pieczęcią tego zakonu, jak również nie ma żadnych dedykacji na dziełach, wskazujących ich jako właścicieli⁶.

Podobnie wygląda sprawa z księżmi diecezjalnymi, którzy opiekowali się sanktuarium w latach 1840-1893. Duża ilość dzieł XIX-wiecznych w księgozborze bibliotecznym nie prowadzi jednak do wniosku, że zgromadzili je jezuici czy księża diecezjalni. Maria Hutny powołując się na inwentarz sporządzony w dniu 26 kwietnia 1893 twierdzi, że redemptoryści obejmując klasztor w Tuchowie, nie odziedziczyli żadnego księgozbioru po wcześniejszych opiekunach sanktuarium⁷. Można więc przypuszczać i twierdzić, że wraz z powstaniem klasztoru redemptoryści przywieźli ze sobą wiele książek, które stanowią zaczątek nowej biblioteki⁸.

---

⁵ Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 82-87.

⁶ Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 39.

⁷ Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 26.

⁸ Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 40.

1.2. Biblioteka Studentatu

Przy seminarium⁹ istniał od początku księgozbiór składający się z podręczników i pomocy naukowych dla użytku kleryków studiujących filozofię, teologię oraz przedmioty humanistyczne, np. języki obce. W Mościskach alumni mogli korzystać także z biblioteki klasztornej, która powstała tam wkrótce po założeniu domu zakonnego w 1883 r. Już w roku 1884 funkcję bibliotekarza w klasztorze w Mościskach pełnił o. Paweł Meissner¹⁰.

Studentat i biblioteka podlegały pod Zarząd Prowincji, który przyznawał finanse na ich funkcjonowanie. Bibliotekarzami byli przeważnie profesorowie seminarium, a mianował ich rektor seminarium w porozumieniu z Radą Domową danej placówki¹¹.

Do powstania i rozwoju biblioteki Studentatu w Maksymówce przyczynił się o. Kazimierz Smoroński, profesor bibliistyki. Już w roku 1918 biblioteka posiadała dość pokaźny księgozbiór, o czym świadczy notka kronikarza. W związku z przenoszeniem biblioteki w Maksymówce do innego pomieszczenia kronikarz określił owo zadanie słowami: „niemała praca”. Po kilku latach, dnia 11 lipca 1921 r., księgozbiór biblioteki w Maksymówce został przewieziony do Tuchowa, w związku z przeniesieniem Seminarium. o. A. Bazielić przypuszcza na podstawie notki w kronice klasztoru tuchowskiego, że księgozbiór ten był nie mały, ponieważ kronikarz w dniu 4 sierpnia 1921 r. zapisał następujące zdanie: „W bibliotece praca postępuje, sortowanie, przybijanie pieczętek, itd. Nowe szafy są dość dobre”¹².

Czas pełnienia obowiązków bibliotekarza nie był z góry określony, lecz uwarunkowany możliwościami czasowymi i zadaniami wy-

---

⁹ Seminarium redemptorystów powstało w 1903 r. w Mościskach (koło Przemyśla, obecnie Ukraina). W latach 1906-1919 miało swoją siedzibę w Maksymówce koło Stryja (obecnie Ukraina). Po roku istnienia w Mościskach (1919-1920) i zatrzymaniu się alumnów w Krakowie w latach 1920-1921) Studentat (Seminarium) został przeniesiony do Tuchowa koło Tarnowa, gdzie znajduje się do dziś. Decyzję przeniesienia Seminarium podjęto w marcu 1921 r., por. Bazielić A. (2000). *Z dziejów...*, s. 73.

¹⁰ *Archiwum Warszawskiej Prowincji Redemptorystów* (APWR), *Kronika Klasztoru w Mościskach* (KKM), t. 1, s. 61; por. Bazielić A. (2000). *Z dziejów...*, s. 73.

¹¹ Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 33.

¹² Bazielić A. (2000). *Z dziejów...*, s. 73-74; por. APWR, *Kronika Studentatu Redemptorystów* (KSR), t. 3, k. 195.

konywanymi przez pełniącego tę funkcję. Bibliotekarzami Biblioteki Studentatu do chwili utworzenia Biblioteki Prowincjalnej byli: o. Kazimierz Smoroński (1903-1942), o. Władysław Szołdrski (1942-1945), o. Dominik Stawarz (1945-1947), o. Jan Wojnowski (1947-1952), o. Antoni Bazielić (1952-1953), brak danych (1953-1955)¹³. Brakującym bibliotekarzem w latach 1953-1955 mógł być ponownie o. Dominik Stawarz¹⁴.

Biblioteką Studentatu w Maksymówce, podobnie i w Mościskach w latach 1919-1920 kierował o. K. Smoroński, pełniący również funkcję socjusza w Studentacie. Jego to o. A. Bazielić uważa za głównego twórcę Biblioteki Studentatu. W dniu 28 czerwca 1921 r. o. Kazimierz Smoroński przybył do Tuchowa, a już 31 sierpnia tego roku kronikarz zanotował: „o. Socjusz cały dzień pracuje w bibliotece studentackiej. Przesławia i ustawia książki w najrozmaitszy sposób, ale za to biblioteka na zewnątrz przedstawia się już dosyć pięknie”¹⁵.

O. Maciej Sadowski CSsR nazywa o. K. Smorońskiego faktycznym twórcą Biblioteki Studentatu. Píše, że o. Smoroński pełnił funkcję dyrektora biblioteki seminaryjnej nieprzerwanie od 1921 r. aż do tragicznej śmierci w 1942 r. W tym okresie starannie dobierał on i skupował nowe książki oraz dbał o ich poprawne katalogowanie i oprawę. Tylko w ciągu ośmiu miesięcy 1939 roku oprawionych zostało w sumie ok. 1000 woluminów. W tym samym roku o. Smoroński nabył we Francji za sumę 25080 franków cały komplet Migne’a. Spłata tej sumy miała dokonywać się w czterech ratach po 892 złote. Przeszkodził w tym jednak wybuch wojny i związana z nią troska o uchronienie tuchowskiego księgozbioru przed losem, jaki spotkał bibliotekę juwenatu w Toruniu. W tych staraniach z wydatną pomocą spieszyli również alumni. Następcą o. Kazimierza Smorońskiego został o. Władysław Szołdrski, który przybył do Tuchowa 19 kwietnia 1942 r. Już 30 kwietnia tego samego roku kronikarz zanotował: „Bibliotekarze [alumni] zajęci książkami, których dość dużo przyszło w ostatnich czasach. o. Szołdrski, nowy bibliotekarz,

---

¹³ Bazielić A. (2000). Z dziejów..., s. 75-76; por. Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 33.

¹⁴ Bazielić A. CSRS (2000). Z dziejów..., s. 76-80.

¹⁵ Tamże, s. 74.

krząta się około tego dniem i nocą”. W Listopadzie 1944 r. najcenniejsze woluminy zostały przez kleryków przeniesione do klasztornej piwnicy w obawie przed zniszczeniami, jakie mogło spowodować przejście bliskiego już frontu wschodniego. o. Szoldrski pełnił obowiązki bibliotekarza prawdopodobnie do końca okupacji hitlerowskiej. Opiekę nad seminaryjnym księgozbiorem przejął o. Dominik Stawarz¹⁶.

1.3. Biblioteka Domowa

Pierwsze wiadomości na temat Biblioteki Domowej (Klasztornej) pochodzą z czasu przybycia redemptoryów do Tuchowa w 1893 r. Prowadzona do 1927 r. „*Liber Consultationum CSsR Tuchoviae*” zawiera planowane zakupy, a niekiedy podaje nawet dokładne tytuły książek. Obok Biblioteki Studentatu w Tuchowie istniała od początku przybycia redemptorystów (1893 r.) tak zwana „Biblioteka Domowa”, którą tworzyły książki darowane oraz książki nabywane przez zarząd klasztoru¹⁷. Jej istnienie w 1895 r. potwierdza zapis kronikarza klasztornego, który informował, że obowiązki bibliotekarza pełnił w tym czasie o. Józef Palewski. „Biblioteka Domowa” powiększyła się znacznie już w 1895 r. dzięki darowi ks. Karola Niedzielskiego, który zapisał w testamencie klasztorowi redemptorystów w Tuchowie swą liczącą 1200 tomów bibliotekę. Zmarł on 8 lutego 1895 r. „Biblioteka Domowa” służyła redemptorystom tuchowskim w ich pracy duszpasterskiej i życiu zakonnym, a zwłaszcza w ich działalności kaznodziejskiej.

Bibliotekarzami Biblioteki Domowej do roku 1944 byli¹⁸: o. Józef Palewski (1895-1898*¹⁹), o. Władysław Bohosiewicz (1898-1900*), o. Jan Kordek, zastępca: o. Alojzy Polak (1900-1902), o. Marcin Nuckowski (1902-1904*), o. Antoni Szwarz (1904-1905), o. Karol Sobek (1905-1908*), o. Franciszek Szpila (1908-1909), o. Kazimierz Majgier (1909-1912*), o. Józef Kania (1912-1913), o. Maksymilian J. Napiątek (1913-1914), o. Antoni Grabe (1914-

¹⁶ Sadowski M. (2005). *Redemptoryści polscy w latach 1939-1945*. Kraków, s. 167-168.

¹⁷ Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 45-46.

¹⁸ Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 27-28; por. Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 41; por. Bazieli A. (2000). *Z dziejów...*, s. 79-80.

¹⁹ Gwiazdka oznacza datę prawdopodobną, gdyż trudne było jej dokładne ustalenie.

1917*), o. Feliks Gąsiorowski (1917-1918), o. Wincenty Spirra, o. Feliks Gąsiorowski (1918-1919), o. Jan K. Hacia (od 12 lipca), o. Tadeusz Grodniewski (od 1 sierpnia) (1919-1920), o. Tadeusz Grodniewski, o. Władysław Stójwąg (1920-1921), o. Stanisław Solarz, o. Kazimierz Smoroński (od lipca 1924 r.) (1921-1924*), o. Józef Puchalik (1924-1929), o. Teodor Kaczewski, o. Władysław Szoldrski (od kwietnia 1942 r.) (1930-1942), o. Władysław Szoldrski, o. Dominik Stawarz (od września 1944 r.) (1942-1944), o. Dominik Stawarz (1944*-).

Trudno jest ustalić kolejnych opiekunów Biblioteki Domowej. Nie wykluczone, że od tego czasu bibliotekarz Biblioteki Studentatu był jednocześnie bibliotekarzem Biblioteki Domowej.

1.4. Biblioteka Prowincjalna

Biblioteka Prowincjalna Redemptorystów w Tuchowie powstała z połączenia dwóch bibliotek: Biblioteki Studentatu i Biblioteki Klasztornej. Niestety, historie tych bibliotek do tej pory nie zostały wyczerpująco opracowane, a wraz z upływem lat tym trudniej jest tego dokonać. Data podjęcia decyzji o utworzeniu w Tuchowie Biblioteki Prowincjalnej nie jest dokładnie znana. Wiadomo, że w połowie 1956 r. przystąpiono do powiększania pomieszczeń przeznaczonych dla biblioteki, a następnie przenoszono do nich księgozbiór²⁰. Biblioteka Studentatu stała się podstawą Biblioteki Prowincjalnej ze względu na przewyższające pod względem liczebnym jej zbiory. Nie wiadomo dokładnie, kiedy zostały połączone obydwie Biblioteki. o. A. Bazielić pisze, że czas kierowania biblioteką Studentatu przez o. A. Lechowicza (1955-1958) i o. S. Stańczyka, seniora (1958-1962) był okresem przełomowym w jej dziejach. W tym czasie stała się ona Biblioteką Prowincji Warszawskiej Redemptorystów. o. A. Bazielić wskazuje na rok 1956, jako na rok połączenia. Jednocześnie swoją tezę uzasadnia w oparciu o Kronikę Domową jak również i Kronikę Studentacką. Był to prawdopodobnie sierpień 1956 r., ponieważ w tym czasie alumni intensywnie pracowali w bibliotece²¹. Nazwa „Biblioteka Prowincjalna” pojawiła się w

²⁰ Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 37.

²¹ Bazielić A. (2000). *Z dziejów...*, s. 75-76.

kronice po raz pierwszy pod datą 13 grudnia 1956 r. z uwagą, że „nie została ona jeszcze uporządkowana”²².

Praca nad porządkowaniem połączonych bibliotek trwała do 1958 r. Było to zasługą o. A. Lechowicza i o. F. Szymskiego. Ponieważ wspomniani ojcowie opuścili Tuchów w pierwszej połowie 1958 r., prace nad uporządkowaniem Biblioteki Prowincjalnej kontynuował o. S. Stańczyk, senior, który został dyrektorem Biblioteki. W dniu 9 lipca 1958 r. ks. Abp Włodzimierz Jasiński poświęcił uporządkowaną Bibliotekę²³. Warto dodać, że dzisiejszy podział księgozbioru na trzy formaty książek, tzw. I, II i III, był inicjatywą o. S. Stańczyka. To on przeszedł z segregacji książek na poszczególne działy na tzw. segregację według wielkości formatu²⁴. W dziale „I” gromadzone są książki o formacie mniejszym niż 21 cm wysokości. Do działu „II” przydzielane są książki o formacie w przedziale 21-25 cm wysokości książki. Dział „III” przeznaczony jest na książki o największym formacie, czyli powyżej 25 cm wysokości.

Z czasów o. S. Stańczyka zachował się także pierwszy obowiązujący „Regulamin korzystania z Biblioteki Prowincjalnej w Tuchowie”. Zawierał on sześć punktów informujących o czasie i sposobie korzystania z księgozbioru, a zatwierdzony został 14 października 1959 r. przez rektora Wyższego Seminarium Duchownego, o. Stanisława Podgórskiego, prefekta Studentatu, o. Stefana Zalewskiego i ówczesnego dyrektora Biblioteki Prowincjalnej, o. Stanisława Stańczyka²⁵.

Przez około 20 lat (1958-1978) lokalizacja i organizacja Biblioteki Prowincjalnej nie zmieniała się. Usytuowana ona była w obecnych salach wykładowych na pierwszym piętrze od strony sanktuarijnego dziedzińca²⁶. Ponieważ dotychczasowe pomieszczenie było niewystarczające, z chwilą podjęcia przez Zarząd Prowincji decyzji o budowie trzeciego skrzydła (południowego), ówczesny Dyrektor Biblioteki Prowincjalnej, o. Marian Brudzisz podjął się wykonania projektu lokalizacji Biblioteki w pomieszczeniach tego skrzydła.

²² Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 37.

²³ Bazielić A. (2000). *Z dziejów...*, s. 76-77.

²⁴ Rozmowa z o. S. Markiewiczem, przeprowadzona w dniu 15 października 2009 r.

²⁵ Bazielić A. (2000). *Z dziejów...*, s. 77.

²⁶ Rozmowa z o. S. Markiewiczem, przeprowadzona w dniu 15 października 2009 r.

Miejsce na magazyny książkowe, czasopisma, czytelnię, katalog oraz biura dla pracowników i dyrektora przeznaczono na dwóch poziomach podziemia oraz na parterze nowego skrzydła. o. Brudzisz osobiście czuwał nad budową zaplanowanych pomieszczeń oraz troszczył się o wyposażenie nowych magazynów w metalowe regały i pułki. Budowę skrzydła rozpoczęto w 1978 r. Po dwóch latach, w sierpniu 1980 r. została położona specjalna nawierzchnia podłogowa w pomieszczeniach Biblioteki, a we wrześniu ustawiono regały i zawieszono półki. Przenoszenie książek rozpoczęto i zakończono w październiku tegoż roku. o. Marian Brudzisz nie tylko wykonał plany pod nową bibliotekę, ale także zajmował się organizacją i realizacją rozbudowy oraz doskonalszego urządzania Biblioteki Prowincjalnej. Poświęcenia Biblioteki i całego drugiego piętra nowego skrzydła budynku klasztornego dokonano 5 stycznia 1981 r.²⁷

Fot. 1 Biblioteka Prowincjalna Redemptorystów w Tuchowie

W związku z powiększającym się księgozbiorem Biblioteki zaszła potrzeba zatrudnienia na stałe pracowników. W latach 1970-1998 w bibliotece pracowały Siostry Służebniczki Dębickie: Alina Liszka (1970-1980), Klara Jadwiga Piątek (1980-1993), Jordana

²⁷ Bazielich A. (2000). *Z dziejów...*, s. 77-78.

Jolanta Majka (1993-1998). Od roku 1979 zatrudniani są również świeccy pracownicy: mgr Stanisław Derus (1979-1992), Maria Maluciak (od 1992 r.) oraz mgr Jarosław Panek (od 1998 r.)²⁸.

Biblioteka Prowincjalna w Tuchowie podlega Zarządowi Warszawskiej Prowincji Redemptorystów, który mianuje jej dyrektora oraz przyznaje finanse na jej funkcjonowanie. Od momentu utworzenia Biblioteki Prowincjalnej Redemptorystów funkcję dyrektora pełnili następujący ojcowie: o. Alfred Lechowicz (1955-1958), o. Stanisław Stańczyk, senior (1958-1962), o. K. Bojdo (1963-1965), o. M. Brudzisz (1965-1986) (z przerwą na urlop naukowy w latach 1972-1973 i 1975-1976. Zastępowali go wówczas o. Józef Kaczewski i o. Stanisław Stańczyk, senior), o. Jan Noga (1986-1987), o. Andrzej Jabłoński (1987-1989), o. Gabriel Witaszek (1989-1993), o. Kazimierz Fryzeł (1993-1996), o. Józef Gęza (1996-1997), o. Jan Chaim (1997-2009) (z roczną przerwą – 2000-2001). Obowiązki dyrektora Biblioteki pełnił wówczas o. Antoni Karaś, o. Antoni Karaś (2009-).

Dnia 29 września 1997 r. otwarta została, w sąsiedztwie nowej rozbudowanej biblioteki, obszerna czytelnia, która odpowiada wzrastającym potrzebom Seminarium i Klasztoru. W nowym pomieszczeniu, przeznaczonym do studium, znajduje się 14 miejsc do pracy naukowej, komputer do przeglądania zasobów czytelni i magazynu bibliotecznego, półki z najnowszymi numerami czasopism oraz regały z podręcznymi i ważniejszymi publikacjami. W 1999 r. zakończono zostało uzupełnianie i aktualizowanie zbiorów zawartych w czytelni. W kolejnych latach ukończono prace związane z systematyzacją katalogu rzeczowego Biblioteki. W 1998 r. biblioteka została wyposażona w dwa komputery (jeden w biurze i jeden w czytelni) z dostępem do internetu. Utworzono również elektroniczną skrzynkę pocztową na adres: bibired@redemptor.pl²⁹. W ostatnich latach biuro pracowników zostało wyposażone w kolejny komputer, który służy do wykonywania prac związanych z bieżącym funkcjonowaniem Biblioteki. W przygotowaniu jest również strona internetowa biblio-

---

²⁸ Bazielich A. (2000). *Z dziejów...*, s. 78; por. Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 39.

²⁹ Bazielich A. (2000). *Z dziejów...*, s. 78-79.

teki, która znajdzie się na stronie Wyższego Seminarium Duchownego Redemptorystów.

Księgozbiór biblioteki jest bieżąco i retrospektywnie wprowadzany w komputer od września 1998 r. Komputeryzacja prowadzona jest w systemie MAK. Na dzień dzisiejszy zgromadzone w bibliotece książki dostępne są w katalogu komputerowym (ok. 25%) oraz w katalogu kartkowym (rzeczowym i alfabetycznym) (100%). Biblioteka posiada również kartkowy katalog czasopism. W dobie komputeryzacji można powiedzieć, że biblioteka redemptorystów należy chyba do nielicznych, które obok systematycznej komputeryzacji nie rezygnują z aktualizacji katalogu kartkowego, zarówno alfabetycznego, jak i rzeczowego.

Fot. 2. Czytelnia Biblioteki
Prowincjalnej Redemptorystów w Tuchowie

Czytelnicy mają również do dyspozycji komputerowy „Przewodnik Bibliograficzny Biblioteki Narodowej” oraz „Bazę Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES”, do której Biblioteka Prowincjalna w Tuchowie należy od dnia 12 maja 1997 r.³⁰

2. Charakterystyka księgozbioru

---

³⁰ Tamże, s. 79.

2.1. Kształtowanie się księgozbioru

Mówiąc o kształtowaniu się księgozbioru Biblioteki Prowincjalnej należy mieć na uwadze, że do roku 1956 były dwie Biblioteki: Klasztorna i Studentatu. W związku z tym inaczej dokonywało się nabywanie do nich książek. Wiadomo jednak, że w chwili utworzenia Biblioteki Prowincjalnej liczniejsza była Biblioteka Studentatu. Większość danych dotyczących sposobu kształtowania się księgozbioru odnosi się do Biblioteki Studentatu. Trudno jednak ustalić, w jaki sposób powiększały się poszczególne biblioteki przed rokiem 1956, zwłaszcza że funkcję bibliotekarza obydwu bibliotek pełniła niekiedy jedna i ta sama osoba. Dlatego tam, gdzie ustalenie konkretnej biblioteki jest niemożliwe, wskazane zostaną jedynie sposoby powiększania księgozbioru.

Biblioteka Seminarium zaczęła się formować z chwilą otwarcia studentatu w Mościskach w 1903 r. W 1906 r. seminarium zostało przeniesione do Maksymówki, a w 1921 do Tuchowa. Od tej pory datuje się jej prawdziwy rozwój³¹. Księgozbiór biblioteczny powiększał się każdego roku dzięki staraniom bibliotekarzy. Jeździli oni do Krakowa i tam dokonywali zakupów. W latach 1921-1923, biblioteka utrzymywała kontakty z Akademią Umiejętności, gdzie zaopatrywano się w odpowiednią literaturę. Akademia udzielała 30% rabatu przy zakupie książek. W 1923 r. o. W. Szoldrski wymienił tam mnóstwo starych, nieużytecznych dla biblioteki książek na inne. Biblioteka była zaopatrywana przede wszystkim w dzieła religijne i ascetyczne, żywoty świętych, klasykę francuską oraz książki z zakresu geografii i literatury³². O. W. Szoldrski przebywając w Tuchowie do 1925 r. przyczynił się do znacznego powiększenia biblioteki Studentatu, o czym dowiadujemy się z częstych notek kronika-

---

³¹ Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 45.

³² Tamże, s. 41-42. Kronikarz Studentatu napisał w Kronice pod datą 31 sierpnia 1921 r. o o. Szoldrskim następująco: „Wielkie zasługi około naszej biblioteki będzie miał także o. Szoldrski. Jeździ, gdzie może, zwłaszcza do Tarnowa i Krakowa, kupuje i otrzymuje w darze rozmaite książki. Przed kilkoma dniami był w Krakowie i za pozwoleniem p. Kazimierza Morawskiego, prezesa Akademii Umiejętności otrzymał kilkadziesiąt książek z Biblioteki Narodowej po znacznie zaniżanych cenach. Dostaniemy podobno także z Biblioteki Jagiellońskiej sporo duplikatów [...]”, AWPR, KSR, T. 3, k. 203-204, cyt. za: Bazieli A. (2000). *Z dziejów...*, s. 74.

rza Studentatu³³. Był on historykiem, człowiekiem niezwyklej aktywności i wielce oddanym bibliotece toruńskiej i tuchowskiej. W różny sposób troszczył się on o bibliotekę oraz zdobywał dla niej książki. Od momentu przybycia do Tuchowa (31 sierpnia 1921 r.), obok wykonywania przydzielonych mu obowiązków, pomagał bibliotekarzowi w gromadzeniu książek. Kronikarz kilkanaście razy odnotował jego wyjazdy do Krakowa, czy też do Tarnowa celem zakupu nowych pozycji w księgarniach, antykwariatach lub wydawnictwach. Dzięki jego staraniom Akademia Umiejętności w Krakowie przyznawała seminarium w roku 1921 nawet do 50% zniżki na swe publikacje. o. W. Szołdrski brał również udział w licytacji zorganizowanej przez Bibliotekę Jagiellońską w 1924 r., gdzie wystawiono 40.000 egzemplarzy na sprzedaż. Jak podaje kronika Studentatu, z tej licytacji tuchowska biblioteka wzbogaciła się m.in. w 11 tomów dzieł Platona po grecku i łacinie oraz 3 tomy Orygenesesa po grecku³⁴.

Księgozbiór biblioteki powiększał się na różne sposoby. Jednym z nich był bieżący zakup nowych książek. Wzbogacanie księgozbioru dokonywało się także dzięki przekazywaniu książek z innych bibliotek klasztornych Warszawskiej Prowincji Redemptorystów, m. in. z Torunia, Barda Śląskiego, Warszawy i Braniewa, Mościsk, Maksymówki i Podgórza³⁵. Do powiększania księgozbioru przyczyniali się również indywidualni ofiarodawcy. Szczegółowe zestawienie tych ofiarodawców wiąże się ze żmudną pracą, gdyż należałoby przeglądać poszczególne pozycje księgozbioru pod kątem zamieszczonych na nich znaków własnościowych. Dorota Libera-Kolak, na podstawie penetracji zbioru, wyróżnia 4 biskupów: Leona Wałęgę, Ignacego Łobosa, Anatola Nowaka i Włodzimierza Jasińskiego. Największy, liczący ok. 2000 pozycji księgozbiór, przekazał bibliotece arcybiskup łódzki, Włodzimierz Jasiński, który ostatnie lata swojego życia spędził w tuchowskim klasztorze. Książki arcybiskupa W. Jasińskiego opatrzone są pieczętą: „Z księgozbioru arcyb. Włodz. Jasińskiego” lub jego podpisem. Podobnie książki pochodzące od arcybiskupa Leona Wałęgi, który również zmarł w tuchowskim

³³ Bazielić A. (2000). *Z dziejów...*, s. 74.

³⁴ APWR, KSR, t. 3, s. 281; por. Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 34.

³⁵ Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 45.

klasztorze 22 kwietnia 1933 r., oznaczone są jego pieczętą. Na niektórych książkach widnieje własnoręczny podpis ks. biskupa Ignacego Łobosa³⁶. Prawdopodobnie zakupiono je w 1900 r. dla biblioteki po zmarłym biskupie³⁷.

Inną formą pozyskiwania książek było częściowe lub całkowite nabywanie kolekcji po zmarłych duchownych. o. W. Szołdrski miał zwyczaj oglądać spuścizny po zmarłych kapłanach i zakupywać wybrane dzieła. Kronika Klasztoru Tuchowskiego podaje, że o. W. Szołdrski udał się do pewnego księdza infulata z diecezji lubelskiej oraz ks. Władysława Mysora celem obejrzenia zgromadzonych przez nich książek³⁸. Ksiądz Karol Niedzielski, który zmarł 10 lutego 1895 r. w Zgłobieniu (diecezja przemyska), przekazał dla biblioteki w Tuchowie swoją bogatą kolekcję, liczącą 1200 pozycji ze zobowiązaniem do jednej Mszy rocznie³⁹.

Wśród ofiarodawców książek dla biblioteki w Tuchowie znajduje się profesor tarnowskiego Seminarium Duchownego, ks. infulat Jan Bernacki, który zmarł w 1920 r. W swoim testamencie przekazał około 380 dzieł (560 tomów) dla Tuchowa. Całe zbiory lub ich część darowali także księża kanonicy: Franciszek Pałka, emerytowany katecheta z Tarnowa, Ludwik Ligaszewski, Szumiak oraz emerytowana nauczycielka, Maria Liszt⁴⁰.

W księgozbiorze tuchowskiej biblioteki trafiają się również książki ofiarowane przez różne rodziny, które nie były zainteresowane książkami po śmierci swoich bliskich oraz pozycje z pieczętami różnych instytucji, np.: „Biblioteka Parafialna Akcji Katolickiej w Rzochowie” oraz książki pochodzące z Biblioteki Jagiellońskiej, zwłaszcza o tematyce literackiej i historycznej⁴¹.

O. W. Szołdrski powiększał biblioteczny księgozbiór poprzez wymianę dubletów. W tym celu ciągle porządkował bibliotekę i sporządzał listy dubletów. Wymianę zaś prowadził z klasztorem franciszkanów w Krakowie, z klasztorem paulinów na Jasnej Górze czy

³⁶ Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 128-129.

³⁷ Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 29.

³⁸ APWR, *Kronika Klasztoru Redemptorystów w Tuchowie* (KKT), t. 5, s. 260 v.; Lib. con. dom. z dn. 06.02.1943; por. Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 35.

³⁹ Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 130.

⁴⁰ Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 29.

⁴¹ Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 130.

też filipinów w Tarnowie. Dzięki energicznej pracy o. W. Szoldrskiego Biblioteka Studentatu powiększyła się znacznie, zwłaszcza o jej dział historyczny i literacki. Większe zakupy książek były możliwe dzięki dofinansowaniu biblioteki przez dom tuchowski oraz wydawnictwo Homo Dei⁴².

W roku 1930 biblioteka posiadała 14.480 tomów, w tym 10 inkuabułów, 1500 broszur, około 100 map i tyle samo nut, 1450 czasopism naukowych i około 300 religijnych. Prenumerowano 25 tytułów czasopism naukowych. Biblioteka w tym czasie nie posiadała opracowanego katalogu, chociaż prace nad nim były już rozpoczęte⁴³.

Księgozbiór nowo powstałej Biblioteki Prowincjalnej powiększał się dość szybko nie tylko przez zakup książek, ale również innymi sposobami. W dniu 30 września 1959 r. przywieziono z Krakowa część Biblioteki Klasztoru Redemptorystów w Mościskach. Natomiast 13 listopada 1960 r. przywieziono do Tuchowa około 2000 tomów książek będących darem ks. Karola Dobrzańskiego z Rzechowa⁴⁴. Wszyscy dyrektorzy Biblioteki Prowincjalnej starali się o systematyczne uzupełnianie jej zbiorów przez zakup nowych książek lub przywożenie ich z innych klasztorów, lecz na szczególną uwagę zasługuje wspomniany już o. Marian Brudzisz nie tylko dlatego, że był przez blisko 20 lat dyrektorem, lecz również dlatego, że dzięki jego zagranicznym kontaktom biblioteka wzbogacała się w cenne książki i wartościowe czasopisma. W dniach 4 października i 22 listopada 1985 r., po wcześniejszym zamknięciu Juwenatu Redemptorystów, zostało sprowadzone z Torunia około 35 000 tomów książek z dziedziny historii i literatury⁴⁵.

W jesieni 2009 r. oraz w zimie 2010 r. Biblioteka Prowincjalna wzbogaciła swoje zbiory o blisko 200 książek, które przekazał o. Janusz Serafin, porządkując bibliotekę Klasztorną w Krakowie. Były to książki głównie z zakresu filozofii oraz psychologii, ponieważ do 2009 r. w Krakowie mieściło się dwuletnie studium filozofii.

---

⁴² Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 35-36.

⁴³ Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 42.

⁴⁴ Bazielić A. (2000). *Z dziejów...*, s. 77; por. Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 37.

⁴⁵ Bazielić A. (2000). *Z dziejów...*, s. 78.

Zarząd Prowincji Redemptorystów kładł wielki nacisk na rozwój księgozbioru. Przeznaczano na ten cel stałe kwoty, utrzymywano kontakty z krakowskimi i tarnowskimi księgarniami czy instytucjami naukowymi oraz prowadzono prace nad katalogowaniem pozyskanych dzieł. Od samego też początku coraz wyraźniej zarysowywał się naukowo-religijny charakter biblioteki⁴⁶.

Poniższa tabela przedstawia kształtowanie się bibliotecznego księgozbioru w wybranych latach. Pierwsze trzy daty odnoszą się do Biblioteki Studentatu, natomiast kolejne ukazują już Bibliotekę Prowincjalną Redemptorystów:

Tab. 1.

Kształtowanie się bibliotecznego księgozbioru w latach 1925-2009

Rok	Liczba woluminów
1925	5.000 ⁴⁷
1927	12.000
1930	14.480
1991	113.250
2000	127.330 ⁴⁸
2009	135.000

Obecnie w zbiorach Biblioteki Prowincjalnej znajduje się ponad 136 000 woluminów. Są to książki głównie z zakresu teologii, filozofii, prawa kanonicznego, historii Kościoła, historii powszechnej, literatury i inne.

Mówiąc o księgozbiorze Biblioteki Prowincjalnej nie można pominąć zgromadzonych w niej czasopism. Do dyspozycji czytelników udostępnionych jest również ponad 1200 tytułów czasopism o różnej tematyce. Prenumerowanie niektórych z nich zostało przerwane w różnych momentach i z różnych przyczyn. Dla przykładu, w roku 2000 prenumeratą było objętych 177 tytułów, w tym 61 zagranicz-

⁴⁶ Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 42.

⁴⁷ Bazielich A. (2000). *Z dziejów...*, s. 74.

⁴⁸ Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 36-39.

nych⁴⁹. Obecnie bieżącą prenumeratą objętych jest ponad 160 tytułów, w tym 120 polskich i 48 zagranicznych.

2.2. Starodruki

Obok zwykłych książek z różnych dziedzin w bibliotece znajdują się również starodruki, które zostały dotychczas jedynie częściowo opracowane. Pierwszego etapu opracowania starodruków, polegającego na ich segregacji na poszczególne wieki, dokonał Stanisław Derus w 1989 r. Kolejnym etapem, jakim było dokonanie pobieżnej charakterystyki starodruków według poszczególnych wieków, zajęła się Dorota Libera-Kolak w 1992 r. Starodruki z wieku XV i XVI zostały opracowane przez Marię Hutny w 2001 r., natomiast od roku 2009 Ewa Sęk opracowuje siedemnastowieczne starodruki tuchowskiej biblioteki.

Na uwagę zasługuje praca wykonana przez Panią Dorotę Libere-Kolak, która podjęła się ogólnego opracowania starodruków Biblioteki Prowincjalnej. Zauważa, że w sprawozdaniu ze stanu liczbowego Biblioteki Prowincjalnej Oo. Redemptorystów w Tuchowie na dzień 15.09.1990 r., opracowanym przez Stanisława Derusa, zamieszczona jest informacja dotycząca starodruków. Według tego sprawozdania biblioteka liczy 3350 starodruków. Zostały one wstępnie uporządkowane i zabezpieczone, jednakże ich katalog jeszcze nie został opracowany. Posegregowano je wówczas wiekami⁵⁰. Wśród 22 starodruków pochodzących z Tyńca są druki XVI- i XVII-wieczne wydane w Antwerpii, Częstochowie, Kaliszu, Kolonii, Krakowie, Lejdzie, Moguncji, Paryżu, Pradze, Strasburgu i Wenecji. Przy dziewięciu starodrukach widnieją daty 1776 i 1777, które prawdopodobnie oznaczają rok przekazania ich do Tuchowa⁵¹.

Przytoczona przez D. Libere-Kolak liczba starodruków różni się znacznie od liczby podanej 9 lat później przez M. Hutny. Pierwsza z nich wymienia 3350 starodruków, druga natomiast mówi już o 125 woluminach z XVI, 380 z XVII w. i 1317 z XVIII w. oraz 183 dzie-

---

⁴⁹ Sprawozdanie z działalności Prowincjalnej Biblioteki Oo. Redemptorystów w Tuchowie za okres od 29.09.1999 do 12.09.2000 r.; por. Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 39.

⁵⁰ Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 48.

⁵¹ Tamże, s. 38.

ła, których rok druku nie jest znany z powodu zniszczeń⁵². Z zestawienia nie wynika, że liczba starodruków po dziewięciu latach zmalała o ponad 1200 egzemplarzy, lecz różnica ta bierze się stąd, iż pierwsza liczba zalicza do starodruków również druki z XIX w.

Różnicę w ilości starodruków zauważa się także na przykładzie inkunabułów. D. Libera-Kolak wymienia 3 inkunabuły, czyli druki pochodzące z XV w., natomiast M. Hutny wymienia tylko dwa egzemplarze⁵³.

Najstarszą pozycją biblioteki jest „Rationale divinorum officiorum” Gulielmusa Durandusa, wydaną w Strasburgu w 1484 r. Jest to dzieło o treści liturgicznej, posiadające ogromną wartość dla poznania liturgiki średniowiecznej. Jak bardzo popularne w wiekach średnich było to dzieło, świadczy fakt, że w ciągu 40 lat zostało ono przedrukowane 43 razy. Posiadany egzemplarz pochodzi z 14 wydania, a po raz pierwszy ukazało się w 1459 r. w Moguncji i po „Psalterzu” było pierwszą drukowaną tam książką. Wraz z „Psalterium Benedictum” „Rationale divinorum officiorum” wydane zostało nową czcionką, mniejszą i o bardziej okrągłym kroju, którą później wielokrotnie naśladowali drukarze niemieccy⁵⁴. Posiadany przez bibliotekę tuchowską „Rationale divinorum officiorum” Gulielmusa Durandusa nie został zgłoszony do katalogu centralnego inkunabułów. W Polsce taki sam egzemplarz posiada 12 bibliotek. Biblioteka Prowincjalna Redemptorystów jest więc trzynastym posiadaczem tego inkunabułu⁵⁵.

D. Liberę-Kolak wymienia drugi inkunabuł biblioteki, którym był „Concordantie breviores”, ponieważ aktualnie nie ma go w bibliotece i nie wiadomo, co się z nim stało. Autorka pisze o nim, że nie wiadomo, gdzie i kiedy został on wydrukowany, ani też kto jest jego autorem. Była to jedna z pierwszych książek, które znalazły się

---

⁵² Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 43. Autorka zaznacza, że liczby te podaje w przybliżeniu, ze względu na trudności dokładnych ustaleń.

⁵³ Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 49; Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 43.

⁵⁴ Szwejkowska H. (1987). *Książka drukowana w XV-XVIII wieku: zarys historyczny*. Wrocław, s. 33, cyt. za: Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 49.

⁵⁵ Kawecka-Gryczowa A. red. (1970). *Inkunabuły w bibliotekach polskich: centralny katalog*. Wrocław, t. 1, s. 334; cyt. za: Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 49.

w bibliotece, ponieważ została ofiarowana przez opactwo tynieckie w 1776 r. O fakcie tym świadczyła pieczęć benedyktynów tynieckich i napis: „Pro Bibliotheca Tuchoviensi ad Thaumaturgam 1776”.

Trzecim inkunabułem (*de facto* drugim) posiadanym przez bibliotekę jest „Summa Angelica” Angelusa de Clavasio, wydana w Strasburgu w 1491 r. Jest to kompilacja różnych dzieł z zakresu teologii moralnej podana w formie słownikowej w porządku alfabetycznym. Tuchów posiada jeden z 16 istniejących w Polsce egzemplarzy ósmego wydania strasburskiego, który również nie figuruje w centralnym katalogu inkunabułów w bibliotekach polskich. Pierwsze wydanie ukazało się w 1486 r. i w ciągu niespełna 40 lat zostało przedrukowane ponad 30 razy, co świadczy o dużej jego popularności. W 1520 r., wraz z innymi drukami, zostało spalone przez Lutra na stosie⁵⁶.

W ogólnej charakterystyce starodruków D. Libera-Kolak ustaliła 9 dzieł, które także pochodzą z Tyńca, chociaż nie ma na nich dedykacji dla biblioteki tuchowskiej i nie wiadomo, w jaki sposób i kiedy się tu dostały. Najczęściej pojawia się na nich napis „Monasterii Tynecensis” lub „Pro Bibliotheca Tynecensi”. Wśród starodruków znajdują się dzieła Arystotelesa, katechetyczne, teologiczne, historyczne, hagiograficzne z pięknymi legendami o życiu świętych Jakuba de Voragine. Jest możliwe, że w księgozbiorze znajduje się więcej starodruków z Tyńca, jednak albo nie posiadają one żadnego napisu, albo są wśród 203 druków, których wieku powstania nie zdołano ustalić, głównie z powodu braku karty tytułowej⁵⁷. Starodruki znajdujące się w bibliotece mają także inną, niż tyniecka proveniencję. Pochodzą one z Torunia oraz kilkadziesiąt przybyło z klasztoru w Bardzie Śląskim⁵⁸.

Kolejną różnicę zauważa się w przypadku liczby starodruków, których wiek nie został ustalony. D. Libera-Kolak mówi o 203 starodrukach, M. Hutny mówi o 183 egzemplarzach. Ich wiek nie został ustalony, głównie z powodu uszkodzenia jednostek. Są to prace o treści przede wszystkim teologicznej i filozoficznej, prawnej i geograficznej, historycznej, przyrodniczej, wydane w kilkudziesięciu

---

⁵⁶ Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 49-50.

⁵⁷ Tamże, s. 38-39.

⁵⁸ Tamże, s. 48.

europijskich oficynach wydawniczych. Wśród dzieł z zakresu teologii króluje liczne przekłady Biblii, kazania, komentarze do Pisma św., dzieła Ojców Kościoła, modlitewniki oraz katechizmy dla dzieci⁵⁹.

Druki XVI-wieczne stanowią ok. 5% wszystkich starodruków znajdujących się w bibliotece. Są to przede wszystkim komentarze do Biblii i do pism Arystotelesa, dzieła Ojców Kościoła, różne wydania Biblii, postanowienia Soboru Trydenckiego. Autorami tych dzieł byli m.in. Georgi Wicelli, Józef Flawiusz, św. Tomasz z Akwinu, Franciszek Riberae, Jan Damascenński. Z polskich uczonych należy wymienić Jakuba Wujka, arcybiskupa gnieźnieńskiego Stanisława Karnkowskiego, czy Stanisława Hozjusza. Wśród starodruków biblioteka nie posiada jakiegoś rzadkiego, cennego egzemplarza. Zdecydowanie przeważają druki w języku łacińskim. Jest także kilka pozycji w języku polskim i francuskim. Starodruki tego okresu na ogół utrzymane są w dobrym stanie. Na kartach XVI-wiecznych znajduje się najwięcej marginaliów. Świadczy to o dużej popytności tych dzieł i o wysokim poziomie czytelników z nich korzystających. Na kartach starodruków z tego okresu widnieje mnóstwo podkreśleń, skreśleń, dopisków i notatek w kilku językach, szczególnie po łacinie. XVI-wieczne starodruki zgromadzone w tuchowskiej bibliotece wydane były w Antwerpi, Bazylei, Kolonii, Lejdzie, Paryżu, Rzymie, Strasburgu, Wenecji, Krakowie, Poznaniu, Lwowie, Wrocławiu. Jeżeli chodzi o miejsca wydania XVII-wiecznych starodruków, należy wymienić Antwerpię, Hannover, Pragę, Rzym, Salzburg, Strasburg, Tuluzę, Turyn, Wiedeń, Kraków, Kalisz, Poznań, Wrocław, Warszawę. W księgozbiorze XVIII-wiecznym spotyka się starodruki wydane w Berlinie, Lipsku, Londynie, Padwie, Paryżu, Rzymie, Weronie, na Jasnej Górze, we Lwowie, Supraślu, Warszawie, Wilnie⁶⁰.

Rzetelnego opracowania piętnasto- i szesnastowiecznych starodruków Biblioteki Prowincjalnej Redemptorystów w Tuchowie podjęła się Pani Maria Hutny. W pierwszym etapie uporządkowała ona na nowo poszczególne druki według wieków, odświeżyła je i opisała. Następnie zajęła się najstarszą częścią księgozbioru, który spisała, uwzględniając dane potrzebne do charakteryzacji poszczególnych

---

⁵⁹ Tamże; Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 43.

⁶⁰ Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 50-53.

dzieł, sprawdziła paginację, foliację i kompletność egzemplarzy, odczytała proveniencję oraz dokonała charakterystyki oprawy. Ze względu na różny stan zachowania podzieliła ona druki na 3 grupy:

I. Pierwszą grupę stanowią dzieła kompletnie zachowane, posiadające wszystkie dane, w oparciu o które dokonuje się opisu druków. W tej grupie znajduje się 112 druków;

II. Drugą grupę stanowią książki z pewnymi defektami. Ta grupa składa się z dwóch podgrup:

1) książki z dopisaną (niekiedy błędną) kartą tytułową, których dane potrzebne do charakterystyki można było zaczerpnąć z innych elementów dzieła (4 egzemplarze);

2) egzemplarze bez karty tytułowej (10), z uszkodzoną kartą tytułową (1), lub kartą nie podającą wszystkich elementów (2).

Brakujące informacje zaczerpnęła ona z innych części danej książki (substytutów karty tytułowej, oprawy, z dalszych części bądź tomów dzieła współwydanego lub z zachowanych egzemplarzy w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej, czy też z literatury pomocniczej. W sumie w tej grupie zgromadziła ona 17 dzieł;

III. Do trzeciej grupy zaliczyła ona trzy druki, w których nie zachowały się drukowane dane mogące potwierdzić tytuł, czas i miejsce powstania danego egzemplarza, ale te informacje zawiera rękopiśmienna notatka wykonana w oparciu o Bibliografię Polską K. Estreichera lub inne źródła. Tutaj uwzględniła ona dzieło, którego karta tytułowa jak i inne brakujące karty zostały sfotografowane (niektóre dopisane, a samo dzieło zostało zaopatrzone notatką. Przy opisywaniu niektórych pozycji konieczne było porównywanie poszczególnych fragmentów tekstu z egzemplarzami zachowanymi w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej w celu ustalenia numeru tomu, określenia braków, sprawdzenia, czy to na pewno to samo dzieło, na jakie wskazywała odręczna notatka⁶¹.

Po wykonaniu powyższych prac ujednoliciła ona hasła i potwierdziła wykonane opisy poprzez przeglądanie literatury pomocniczej,

---

⁶¹ Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 41.

jak *Katalog* Adamsa⁶² (52 dzieła), Biblioteka Jagiellońska (30 dzieł), *Bibliografia Polska* Karola Estreichera (17 pozycji), *Katalog* Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie⁶³ (6 dzieł), Produkcja typograficzna Scharffenbergów we Wrocławiu⁶⁴. Nie udało jej się znaleźć cytaty bibliograficznej dla 50 dzieł, chociaż wiele spośród tych dzieł było notowane przez różne publikacje tylko z innym rokiem lub adresem wydawniczym.

W kolejnym etapie prac przy starodrukach M. Hutny, korzystając z pomocy mgra Władysława Kolasy, wprowadziła ich opisy do bazy MAK. Zwieńczeniem jej pracy w tuchowskiej bibliotece nad najstarszą częścią księgozbioru było zaopatrzenie opracowanych druków w aktualną pieczętkę i nadanie im sygnatury. Drukowi piętnastowiecznym nadała ona oznaczenie literowe „Inc”, a pozostałym „Cim”. Ponadto autorka wprowadziła numerację arabską, która oznacza kolejność ustawienia książek na półkach. Dla zaznaczenia dzieł współprawnych dodała oznaczenia literowe (a, b, c,...), a dzieła narażone najbardziej na zniszczenia dodatkowo zabezpieczyła wykonaną ochronną oprawą z tektury⁶⁵.

Interesującym i godnym zauważenia zestawieniem w opracowaniu druków XV- i XVI-wiecznych przez M. Hutny jest ich geografia wykonana w formie tabeli. Ukazuje ona ośrodki drukarskie różnych krajów Europy⁶⁶.

---

⁶² Adams H.M. (1967). *Catalogue of books printed on the continent of Europe 1501-1600 in Cambridge Libraries*, vol. 1-2. Cambridge, cyt. za: Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 42.

⁶³ Komender, T. oprac. (1994). *Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, t. 1, cz. 1-2. Warszawa, cyt. za: Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 42.

⁶⁴ Burbianka M. (1986). *Produkcja typograficzna Scharffenbergów we Wrocławiu*. Wrocław, cyt. za: Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 42.

⁶⁵ Hutny M. (2001). *Druki z XV...*, s. 42-43.

⁶⁶ Tamże, s. 45.

Tab. 2
Ośrodki drukarskie Europy

Państwo	Liczba druków		Suma
	XV w.	XVI w.	
Niemcy	2	46	48
Włochy		21	21
Francja		20	20
Polska		16	16
Szwajcaria		13	13
Niderlandy		13	13
-		1	1
Suma	2	130	132

Równie interesującym zagadnieniem związanym z XV- i XVI-wiecznymi drukami Biblioteki Prowincjalnej Redemptorystów w Tuchowie jest ich proveniencja, czyli pochodzenie. Na podstawie znaków własnościowych najstarszej kolekcji Biblioteki w Tuchowie, M. Hutny wyróżnia cztery podstawowe grupy druków:

- a) z proveniencją tuchowską (74 %)
- b) z proveniencją toruńską (12 %)
- c) z proveniencją nie związaną ze zgromadzeniem redemptorystów (9 %)
- d) dzieła bez znaków własnościowych lub z nieczytelnym zapisem (5 %)⁶⁷.

Biblioteka Prowincjalna Redemptorystów w Tuchowie posiada w swych zbiorach 2 druki z XV w. i 130 dzieł szesnastowiecznych. W przeważającej części są to tzw. druki obce, czyli autorsko, treściowo i wydawniczo nie były związane z piśmiennictwem polskim. Zespół ten nie stanowi jednolitej kolekcji, która by była gromadzona według określonej koncepcji. O ich charakterze decydują ich dzieje. O wartości zbioru świadczy głównie rodzima proveniencja większo-

⁶⁷ Tamże, s. 81.

ści druków, stanowiąca w połączeniu z ich treścią zawartością świadectwo życia umysłowego w dawnej Polsce⁶⁸.

Wiek XVII reprezentuje ok. 30% całego zbioru starodruków biblioteki tuchowskiej. Podobnie jak w przypadkach pozycji XVI-wiecznych dominuje teologia, filozofia, różne wydania Biblii, żywoty świętych, brewiarze, dzieła Maryjne, kazania, mowy pogrzebowe. W porównaniu z wiekiem poprzednim, znacznie więcej ksiąg spotyka się w językach: polskim, francuskim, niemieckim, pomimo znacznej przewagi dzieł napisanych w języku łacińskim. Z autorów należy wymienić takie postaci jak Arystotelesa, Dante, Herodot, Guilielmo Gumpfenberg, Jacobus de Voragine, Philippo Harttung czy Sebastian Cramoisy. Wśród polskich autorów widniejących na kartach tytułowych wydań XVII-wiecznych zbioru tuchowskiego są: Piotr Skarga, Jan Górski, Adam z Opatowa (profesor Akademii Krakowskiej), Bartłomiej Wąsowski, Augustyn Kordecki (przeor klasztoru na Jasnej Górze). Starodruki z XVII w. w większości przypadków zachowane są w dobrym stanie. Jednak na wielu z nich widoczne są uszkodzenia spowodowane obecnością drobnoustrojów. Jest to zrozumiałe, gdyż zbiory te nie były nigdy przedmiotem specjalnych badań, nie są więc odpowiednio zabezpieczone i konserwowane. Poza tym, zanim znalazły się na stałe w bibliotece klasztoru tuchowskiego, często przebywały wiele dróg, o czym świadczą pieczętki bibliotek w Mościskach, Maksymówce, Toruniu, Tyńcu oraz inne znaki własnościowe osób prywatnych. XVII-wiecznych starodruków, należy wymienić Antwerpię, Hannover, Pragę, Rzym, Salzburg, Strasburg, Tuluzę, Turyn, Wiedeń, Kraków, Kalisz, Poznań, Wrocław, Warszawę.

Największa ilość starodruków, aż 65% ogółu, pochodzi z XVIII w. Są to druki z zakresu teologii, filozofii, hagiografii, homiletyki, psychologii, medycyny, historii, socjologii, geografii, prawa. Wśród autorów należy wymienić Christino Wolfio, L'Abbe de Berault – Bercastel, M.A. Trotza, Platona, Cycerona, Herodota, Arystotelesa, Senekę, Woltera, Homera, Onufrego Szembeka, Felicjana Turskiego, Franciszka Paprockiego, Antoniego Janiszewskiego, Franciszka Borowskiego, Mikołaja Jaskiewicza. Zważywszy na to, że z tego okresu znajduje się w bibliotece ponad 2000 starodruków, lista autorów

---

⁶⁸ Tamże, s. 90.

mogłaby być o wiele dłuższa. Druki XVIII-wieczne odnoszą się do prawa, historii, filozofii. Pod względem językowym spotyka się utwory napisane w języku łacińskim, polskim, francuskim, angielskim, włoskim. Ich stan jest w większości dobry i bardzo dobry. W księgozbiorze XVIII-wiecznym spotyka się starodruki wydane w Berlinie, Lipsku, Londynie, Padwie, Paryżu, Rzymie, Weronie, na Jasnej Górze, we Lwowie, Supraślu, Warszawie, Wilnie⁶⁹.

Dokonując ogólnej charakterystyki starych druków, Dorota Libera-Kolak stwierdza, że część z nich jest oprawiona skromnie, w pergamin, bez żadnych ozdób, inne zaś wydane są luksusowo, bardzo bogato zdobione złoceniami i arabeskami. Ich stan ocenia ogólnie jako dobry, chociaż wiele z nich jest zniszczonych przez drobnoustroje i gryzonie, co spowodował fakt, że nie były one odpowiednio konserwowane⁷⁰.

Na dzień dzisiejszy nie wiele można powiedzieć o starodrukach siedemnasto- i osiemnastowiecznych. Skoro jednak opracowano najstarsze, a opracowywanie XVII-wiecznych dobiega już końca, to należy żywić nadzieję, że znajdą się chętne osoby do opracowania starodruków XVIII-wiecznych, które stanowią najliczniejszą grupę.

---

⁶⁹ Libera-Kolak D. (1992). *Biblioteka...*, s. 51-55.

⁷⁰ Tamże, s. 58.

AGATA JAŚKO¹

DANUTA GRADOWSKA (1974-2010)

W Uroczystość Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, 8 grudnia 2010 r., po ciężkiej chorobie, odeszła do Pana nasza droga Koleżanka Danusia Gradowska.

Danuta Gradowska (z domu Prokuska) urodziła się 17 marca 1974 r. w Tarnowie. Tam ukończyła Szkołę Podstawową nr 9 oraz Liceum Ekonomiczne ze specjalnością finanse i rachunkowość. W latach 1993-1998 studiowała bibliotekoznawstwo i informację naukową w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, gdzie obroniła pracę magisterską pt. „Działalność kulturalna, dydaktyczna i wydawnicza Duszpasterstwa służby liturgicznej i Ruchu Światło-Życie Archidiecezji Krakowskiej (1967-1998)” napisaną pod kierunkiem prof. dr hab. Marii Kocójowej.

We wrześniu 1998 r. została zatrudniona w Bibliotece Papieskiej Akademii Teologicznej (dziś Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie). Przez pierwsze trzy lata zajmowała się wymianą krajową i zagraniczną książek oraz czasopism. W 2001 r. zaczęła katalogować książki w systemie VTLIS. W celu podniesienia swoich kwalifikacji uczestniczyła w szkoleniach dotyczących opracowania druków zwartych w systemie Virtua.

Od roku 2007 aż do śmierci pełniła funkcję bibliotekarza systemowego. W 2008 awansowała na stanowisko kustosa.

Po śmierci Sługi Bożego Jana Pawła II, od 16 sierpnia do 13 września 2005 r., przebywała w Rzymie w Ośrodku Dokumenta-

---

¹ Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

cji i Studium Pontyfikatu Jana Pawła II, gdzie zajmowała się opracowaniem formalnym i przedmiotowym księgozbioru papieskiego w systemie Virtua.

Podczas inauguracji roku akademickiego 2009/2010 otrzymała od rektora UPJPII nagrodę „za wyróżniające się wykonywanie obowiązków zawodowych”.

Jako bibliotekarz systemowy aktywnie i z wielkim zaangażowaniem uczestniczyła w przygotowaniach Biblioteki UPJPII do przeprowadzki (2010 r.) do nowego gmachu przy ul. Bobrzyńskiego 10.

Danusia była osobą ciepłą, przyjazną, godną zaufania. Zawsze można było na niej polegać.

Licznie zgromadzeni żegnaliśmy Ją z wielkim bólem na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie 13 grudnia 2010 r.

Mszy św. pogrzebowej przewodniczył JM ks. prof. dr hab. Władysław Zuziak, rektor UPJPII. Homilię wygłosił dyrektor Biblioteki UPJPII ks. dr hab. Jan Bednarczyk.

JAN BEDNARCZYK¹

KAZANIE WYGŁOSZONE
NA POGRZEBIE Ś.P. DANUTY GRADOWSKIEJ
CMENTARZ RAKOWICKI
KRAKÓW, 13 XII 2010 R.

Magnificencjo – Księżu Rektorze, Czcigodni Kapłani, tak bardzo droga nam Rodzino śp. Danuty Gradowskiej i wszyscy uczestniczący w tej Mszy Świętej pogrzebowej, a potem w odprowadzeniu naszej Zmarłej na miejsce spoczynku w Panu.

Zgromadziła nas dzisiaj w tej kaplicy żałobna uroczystość. Stajemy pełni jeszcze nieukojonego bólu, smutku i tęsknoty za ukochaną Osobą – Matką – Żoną i Koleżanką. Odejdzie śp. Danuty niech nas nie pogrąża w rozpacz, bezradności i nieutulonym żalu, bo śmierć nie jest końcem wszystkiego, ale zaproszeniem do nowego życia – w ramionach miłującego Ojca. Przecież ufamy słowom Jezusa Chrystusa: „Jam jest zmartwychwstanie i życie”, „Kto we mnie wierzy i umarł, żyć będzie.”

Zapewne każdy tu obecny ma nadal w pamięci obraz Danusi, pracowitej – chciałoby się powiedzieć, jak pszczołka, szczerze uśmiechniętej, promieniującej dobrocią i łagodnością, pięknem i urokiem osobistym. Zdziwiła nas troską o powierzone jej dzieła i zadania. Starła się wszystko wypełniać jak najlepiej, zaskakując swoją rzetelnością, dokładnością i odpowiedzialnością. Kochana nasza Danusiu, tym samym zostawiłaś piękne świadectwo, godne refleksji i naśladowania. Umacniałaś nas swoją postawą wierności

---

¹ Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

powołaniu zawodowemu, pracując – z całym oddaniem i pasją przez 12 lat w Bibliotece Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II-go.

Pozostaniesz w naszej serdecznej pamięci jako wzór matki i żony. Wiemy z jaką miłością starałaś się wychowywać swoich synów – Antosia i Jasia, przekazując im tyle serca, ciepła i mądrości Bożej. Tworzyłaś wraz z twoim ukochanym mężem Maciejem, zgodne, szczęśliwe i pełne zaufania małżeństwo i rodzinę.

Na pewno – mimo nieobecności wizualnej – a będąc tak blisko Boga, będziesz mogła orędownać i prosić o potrzebne łaski dla osamotnionego męża i dzieci. Boża Opatrzność obejmuje i przenika każdego z nas, dlatego Rodzice śp. Danuty, jej siostry i krewni niech napełnieni zostaną pełnią pokoju i nadziei, że bliskość duchowa będzie nadal trwała w tajemnicy świętych obcowania.

I my, pracownicy Biblioteki, ogarniamy Cię droga Danusiu gorącą i szczerą modlitwą wdzięczności za czas niepowtarzalnej obecności wśród nas. Wierzimy, że będziesz wypraszać u Boga pomoc w dalszych naszych pracach, podjętych zadaniach planach. Prosimy Cię - pamiętaj też o całej wspólnocie uniwersyteckiej, o wszystkich tu obecnych i tych, którzy Cię spotkali, znali i kochali.

Mimo niegasnącego bólu i żalu – otrzymamy łzy, popatrzymy z miłością na Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego. Podziękujmy Bogu za jej żywą wiarę i całkowite z Nim zjednoczenie. Dziękujmy za serdeczną radość jej dzieciństwa i uniesienia młodości, za błysk myśli i pogodę ducha, za kochające serce, za cierpliwość i dobre słowo, za każdą chwilę i każdą myśl, za szlachetne uczucia i pragnienia – za wszystko, co w darze otrzymała od Boga i z niespotykaną hojnością tym się z nami dzieliła.

Żyła krótko – bo zaledwie 36 lat, a ostatnie miesiące jej życia były drogą zmagania z chorobą i cierpieniem. Zapewne wiara kształtowana od dzieciństwa przez kochających rodziców i nieustannie przez Nią wzmacniana, pomagała Jej heroicznie dźwigać ten krzyż do ostatniego momentu życia. Zmarła oddana Chrystusowi w godzinie miłosierdzia, w jednym z najpiękniejszych dni maryjnych – w uroczystość Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Pomyślny, czy to niedługo jej życie – w świetle Bożych planów – nie było już dopełnionym poematem ku chwale naszego Pana i Zbawiciela? Pozostawmy przeto wszyscy z potężną nadzieją słów: „Ani oko nie widziało, ani ucho nie

słyszało, ani serce człowieka nie zdołało pojąć, jak wielkie rzeczy przygotował Bóg tym, którzy go miłują (1 Kor. 2.9b)

Patrzac na całe życie śp. Danuty, ufamy, że nieskończenie miłujący Bóg, przyjmie Ją w swoim miłosierdziu do Królestwa wiecznej szczęśliwości. Tylko Ojciec niebieski zna dogłębnie człowieka, jego życie, zmagania, trudy, dobre uczynki, ale i grzechy, słabości i winy. Dlatego tak cenna i ważna jest modlitwa każdego z nas, by zadośćuczynić Bożej sprawiedliwości i miłości. Ofiarujmy zatem tę Mszę świętą w intencji naszej ukochanej śp. Danuty i często korzystajmy z możliwości pełnego uczestnictwa w Eucharystii. Zanośmy również dobremu Bogu nasze cierpienia, dobre postanowienia i codzienne modlitwy w intencjach naszych zmarłych. Bądźmy czujni i wytrwali, bo wówczas i nas przyprowadzi Pan do Królestwa światła wiecznej miłości.

Ufajmy, że Cię już Danusiu przygarnął Chrystus uwielbiony, a na spotkanie po Ciebie wyszła litościwa Matka.

Amen.

KS. TOMASZ GARWOLIŃSKI¹

„CO KRYJĄ W SOBIE STARE DRUKI ?” WYSTAWA CIEKAWOSTEK WYDOBYTYCH ZE STARODRUKÓW

Wystawa w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie, od 6.05 – 30.07.2010 r., pokazała różne przedmioty, które były ukryte w starodrukach, a podczas korzystania lub prac konserwatorskich zostały z nich wydobyte. Czasami są one naprawdę bardzo ciekawe, a tak naprawdę dotychczas nie było wiadomo, co z nimi zrobić. Zwykle przekładało się je z miejsca na miejsce. Nawet nie zawsze udało się ustalić skąd pochodziły². Na wystawie w Bibliotece „Hosianum” przedmioty te zostały po raz pierwszy wyeksponowane.

Ciekawostki te zostały podzielone na dwie grupy. Jedna grupa to stare deski, skóra, fragmenty szycia lub starszych druków bądź rękopisów, użyte do oprawy inkunabułów warmińskich. Nierzadko są starsze niż same druki. Tak się ma rzecz z rękopiśmiennymi kartami z tekstem Nowego Testamentu i homilii łacińskich, pochodzącymi z XIV wieku, które znajdowały się pod wyklejkami oprawy jednego z inkunabułów.

Trzeba pamiętać, że inkunabuły (1455-1500) i stare druki (1501-1800) opuszczały drukarnię w formie arkusza drukarskiego. Oprawiane były w zakładach introligatorskich. Ich oprawa składa się z deski (najczęściej dębowej lub bukowej), obleczonej skórą (cielęcą lub świńską, brązową lub białą), która jest zdobiona ślepymi wytló-

---

¹ Biblioteka WSDMW „Hosianum” Olsztyn.

² Dotyczy to eksponatów oznaczonych numerami: 5, 18 i 19.

kami i okuciami. W późniejszym okresie deski zastępowano tekturą albo sklejonymi fragmentami innych druków lub rękopisów, skórę zaś – pergaminem. W dawnych wiekach nic się nie marnowało. Dlatego też zniszczonych książek i rękopisów nie wyrzucano, lecz wykorzystywano je do oprawy nowych: do zwieżów czy wyklejek.

Druga grupa eksponatów umieszczonych na wystawie to przedmioty, które „luzem” znajdowały się w inkunabułach i starych drukach. Tu należy zwrócić uwagę na takie drobiazgi, jak kłos zboża czy fragment futerka – służące jako zakładki do książki. Jednak do najciekawszych eksponatów należą: mapa Wielkiego Księstwa Litewskiego z 1589 r., srebrna moneta księcia pruskiego Albrechta Fryderyka Hohenzollerna z 1571 r. oraz panorama Fromborka wydobyta z XVI-wiecznego druku.

Pełna lista eksponatów przedstawia się następująco:

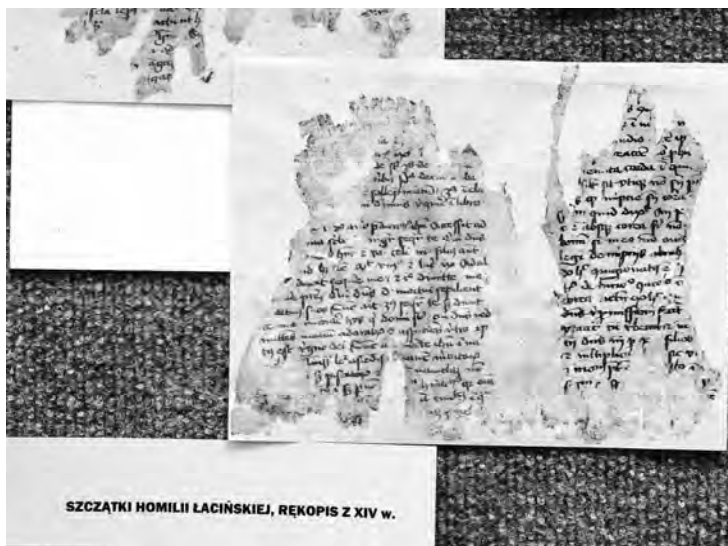
1. Dębowa deska oprawy pochodząca z „Biblii” (Kolonia 1584); widoczne zniszczenia spowodowane żerowaniem owadów.
2. Bukowa deska oprawy pochodząca ze starodruku „Homiliarius doctorum a Paulo Diacono collectus” (XVI w.); widoczne zniszczenia spowodowane żerowaniem owadów.
3. Tektura z oprawy starodruku II-3083 (Thomas de Aquino: Summa Theologica, P. III, Strasbourg 24.03.1512); sklezione fragmenty starszych rękopisów (m.in. rękopis o tematyce medycznej – zidentyfikowany przez Bpa Prof. Dr hab. Juliana Wojtkowskiego).
4. Skóra z oprawy starodruku II-3001/1-2 (dwa druki liturgiczne z 1616 r. i 1634 r.); skóra nie została wykorzystana do oprawy z powodu zniszczeń i braku elastyczności (ulega kruszeniu się).
5. Mosiężne zapinki i okucia (narożniki).
6. Zwięzy, pergaminowe scyzury i paski używane do oprawy, pozyskane ze starszych rękopisów. Pochodzą ze starych druków: II-3083 (1512), Sd 26/1-7 (XVI w.), Inc. 237.
7. Zwięzy i fragmenty pergaminowych pasków pochodzące ze starodruku „Homiliarius doctorum a Paulo Diacono collectus” (XVI w.).
8. Wyklejki z zapisem nutowym, pochodzące z Inc. 42: „Biblia”, Kolonia 1477.
9. Siano i metalowa szpilka oraz paski pergaminowe ze fragmentami starszego rękopisu, wydobyte z oprawy Inc. 237.

10. Pergaminowe paski z fragmentami starszego rękopisu, użyte do oprawy Inc. 165: „Pseudo-Petrus de Palude, Sermones Thesauri Novi de tempore”, Strasbourg 1486.
11. Pergaminowe paski, fragmenty innego druku oraz fragment zapinki, wydobyte ze starodruku Sd 26/1-7 (XVI w.).
12. Karty rękopiśmienne użyte jako wyklejki w Inc. 169: „Gregorius I Magnus, Pastorale, sive Regula Pastoralis”, Strasbourg 12.03.1496:
  - a. Szczątki homilii łacińskiej (rękopis z XIV w.);
  - b. Teksty Pisma świętego Nowego Testamentu: Rz 16,13-27; 1 Kor 1,1-2; 1 J 3,14-4,16; 2 J 1-13; 3 J 1-10 (zidentyfikowane przez Bpa Prof. Dr hab. Juliana Wojtkowskiego).

Fot. 1.

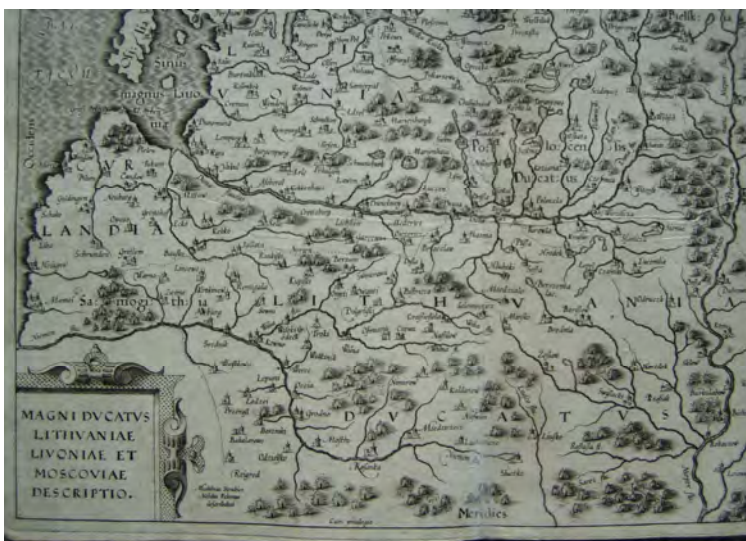
Szczątki homilii łacińskiej (rękopis z XIV w.), wydobyte z Inc. 169: „Gregorius I Magnus, Pastorale, sive Regula Pastoralis”, Strasbourg 12 III 1496

13. Karty rękopiśmienne użyte do oprawy mniszej³ XVI-wiecznego starodruku Sd 1175.
14. Karty z zapisem nutowym użyte do oprawy mniszej XVI-wiecznego starodruku Sd 1175.
15. Mapa Wielkiego Księstwa Litewskiego autorstwa Macieja Strubicza, pochodząca z dzieła Marcina Kromera „Polonia sive de origine de rebus gestis”, Kolonia 1589; tytuł w kartuszu w lewym dolnym narożniku, w prawym dolnym narożniku – podziałka liniowa na kamiennym postumencie.

Fot. 2.

P 1010007 – mapa Wielkiego Księstwa Litewskiego autorstwa Macieja Strubicza, pochodząca z dzieła Marcina Kromera „Polonia sive de origine de rebus gestis”, Kolonia 1589

³ Oprawa mnisza (inaczej klasztorna) zwała się tak z racji dość ubogiego wyglądu. Ze względu na oszczędność materiału stosowano czasem półskórek na desce, tzn. pokrywano skórą powierzchnię książki na grzbiecie i tylko do połowy okładzin.

16. Srebrny fenig z 1571 r. księcia pruskiego Albrechta Fryderyka Hohenzollerna (1569-1578); średnica: 11 mm; awers: monogram AF; poniżej znak rodu Hohenzollern; powyżej rozeta; z lewej 7, z prawej 1; rewers: orzeł pruski z S na piersi.

Fot. 3.

Srebrny fenig z 1571 r. księcia pruskiego Albrechta Fryderyka Hohenzollerna

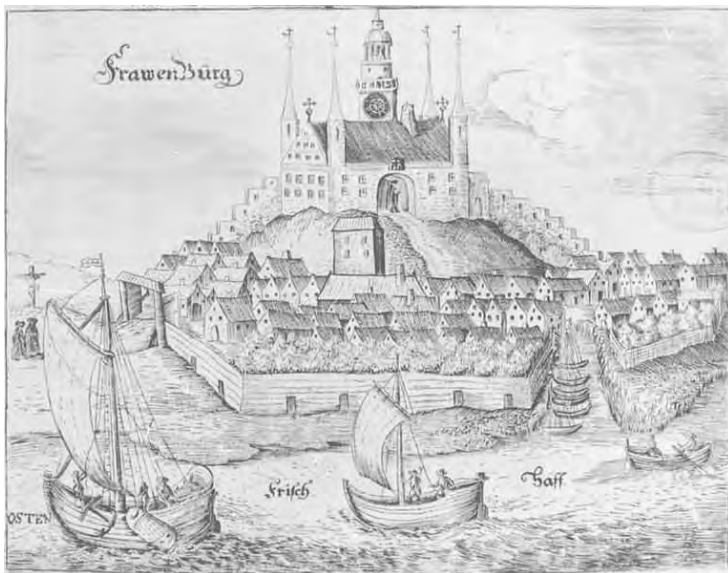

SREBRNY FENIG Z 1571 r.
KSIĘCIA PRUSKIEGO
ALBRECHTA FRYDERYKA HOHENZOLLERNA (1569-1578)
Ø 11 mm

17. Panorama Fromborka⁴ oraz herb (niezidentyfikowany), wydobyte spod oprawy „Biblii”, Kolonia 1584⁵. Dodatkowo umieszczone zdjęcie przedstawia stan eksponatów sprzed konserwacji.

Fot. 4

Frombork, rycina Krzysztofa Hartknocha z „Altes und Neues Preussen”, 1584

⁴ W 1275 r. – kiedy po kolejnym powstaniu Prusów doszczętnie spalono katedrę w Braniewie – biskup warmiński Henryk Fleming postanowił przenieść Kapitułę Warmińską i wybudować katedrę we Fromborku. Miasto to stało się więc stolicą Warmii. We Fromborku przebywał Mikołaj Kopernik, który jako kanonik Kapituły Warmińskiej żył i pracował na Wzgórzu Katedralnym niemal nieprzerwanie od roku 1510 do dnia swojej śmierci w maju 1543 r. Właśnie tutaj Mikołaj Kopernik opracował *De Revolutionibus*, dzieło które odmieniło dotychczasowe pojęcia o wszechświecie. Zespół katedralny na wzgórzu jest klejnotem architektury na Warmii i miejscem gdzie pochowano Mikołaja Kopernika. Do dziś katedra fromborska jest pierwszą katedrą arcybiskupów warmińskich. Tu odbywają swoje ingresy.

⁵ Początkowo sądzono, że panorama ta pochodzi ze starodruku Sd 717: *Martin Luther, Auslegung über das Erste Buch Moysis*, Wittenberg 1593. Taką też informację podano w artykułach umieszczonych w Gazecie Olsztyńskiej i Gazecie Warmii i Mazur. Dopiero dokładniejsze ustalenia pozwoliły na stwierdzenie, że panorama Fromborka pochodzi z *Biblii*, wydanej w Kolonii w 1584 r.

Przypuszczalnie Biblia ta stanowiła tzw. księgę rodzinną. Stąd umieszczenie na wyklejce herbu rodziny oraz ryciny Fromborka, z którym prawdopodobnie związana była dana rodzina.

Książka ta poddawana była już wcześniejszym naprawom. Wskazuje na to fakt przecięcia pierwszych kart Starego Testamentu. Wtedy też prawdopodobnie zszyto niekompletne, zachowane po zalaniu składki Nowego i Starego Testamentu. Ciekawym jest fakt oprawienia Nowego Testamentu na początku Biblii (analogicznie oprawiony jest egzemplarz znajdujący się w jednej z włoskich bibliotek). Podczas tych napraw, czyli powtórnej oprawy książki wykorzystano pierwotne okładziny, naklejając jednakże nową wyklejkę na rycinę oraz herb.

Rycina: jest to miedzioryt przedstawiający widok Fromborka. Znajduje się na nim herb Kapituły Warmińskiej. Na rycinie znajdują się następujące napisy (tłumaczenie wykonane przez Bpa Prof. Dr hab. Juliana Wojtkowskiego): Cathedralis Ecclesiae (War)miensis et oppidi deli(neatio) – katedralnego kościoła (war)mińskiego i miasteczka rysu(nek); Cathedralis Ecclesia – Katedralny kościół; Nerin-ga insula – Mierzeja półwysep; Herbus lacus – zalew jezioro.

Ciekawostką jest to, że podczas konsultacji z pracownikami Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku okazało się, iż panorama będąca w posiadaniu Biblioteki „Hosianum” może być starsza od znanej ryciny z 1684 r., autorstwa Krzysztofa Hartknocha (1644-1687)⁶. Wskazuje na to m.in. fakt, że na rycinie z Biblioteki „Hosianum” widnieje wieża kościoła, który został zburzony przez Szwedów podczas najazdu na Frombork w 1626 r. Jednak dokładniejsze ustalenie autorstwa i czasu powstania wspomianej panoramy jest kwestią otwartą.

Herb: malowany wodnymi farbami na papierze czerpanym. Spod warstwy malarskiej widoczny jest rysunek – szkic ołówkiem, na bazie którego malowane było to przedstawienie. Ze względu na znaczne ubytki i zniszczenia warstwy malarskiej (szczególnie

---

⁶ Interesował się historią Prus oraz tematyką prawno-ustrojową Polski. Ogłosił szereg łacińskich rozpraw historycznych, m.in. *Alt und Neues Preussen* (1684) i *Preussische Kirchen – Historia* (1686).

w centralnej partii herbu)⁷, nie jest możliwe jego dokładne odczytanie. Ze wstęgi biegnącej nad i pod herbem można odtworzyć jedynie napis: (...)BALZER BLU(EN)AV oraz (...)ER(...)AVT PAS(...) HE-IM.

Fot. 5.

Frombork, rycina wydobyta z oprawy „Biblii”, wydanej w Kolonii w 1584 r.

18. Kłos zboża służący jako zakładka do książki, znaleziony w starym druku z XVII w.
19. Fragment futerka służący jako zakładka do książki, znaleziony w starym druku.

Wystawa „Co kryją w sobie stare druki?” w ciągu blisko 3 miesięcy ekspozycji, cieszyła się sporym powodzeniem – zapewne dzięki artykułom w prasie lokalnej. Odwiedziło ją kilkaset osób, a także

---

⁷ Barwniki użyte do kolorowania herbu stały się pożywką dla pleśni, która właśnie w tym miejscu była bardzo rozwinięta.

12 grup zorganizowanych (ok. 350 osób). Przy okazji zwiedzania wystawy przez grupy zorganizowane piszący te słowa dokonywał prezentacji inkunabułów i starodruków warmińskich, a także tłumaczył młodzieży szkolnej, jak powstawały te księgi, jak były drukowane i oprawiane oraz jaka była ich historia.

EWA OLSZOWY¹

**SPRAWOZDANIE Z FORUM
SEKCJI BIBLIOTEK SZKÓŁ WYŻSZYCH
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH
„PRAWO AUTORSKIE W BIBLIOTEKACH”
(KATOWICE, 24 LUTY 2010 R.)**

24 lutego 2010 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego odbyło się XXI Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Katowicach na temat „Prawo autorskie w bibliotekach”. Konferencja cieszyła się dużym zainteresowaniem o czym świadczy znaczna liczba zgromadzonych przedstawicieli środowiska bibliotekarzy z województwa śląskiego, małopolskiego i opolskiego.

Uczestników powitała mgr Danuta Gburska kierownik Biblioteki Wydziału Prawa i Administracji, a uroczystego otwarcia Forum dokonał prof. dr hab. Zygmunt Tobor Dziekan Wydziału.

Pierwszą część, prowadzoną przez mgr Bogumiłę Urban, dyrektor Biblioteki Wydziału Zamiejscowego w Chorzowie Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, rozpoczął wykład dr hab. Piotra Ślęzaka z Wydziału Radia i Telewizji UŚ. Referat „Polskie i unijne prawo autorskie” wprowadził zgromadzonych gości w tematykę konferencji. Prelegent podkreślił wpływ unijnego prawa na polskie prawo autorskie i przybliżył zagadnienia związane z europejskim prawem wspólnotowym, w tym zasady jego stosowania oraz reguły rządzące wspólnym rynkiem w Europie. Zreferował obowiązujące państwa członkowskie dyrektywy dotyczące prawa autorskiego,

---

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

zwłaszcza te związane z funkcjonowaniem bibliotek: o ochronie baz danych, społeczeństwie informacyjnym oraz o najmie i użyczeniu. Podsumowując wspomniał o rozbieżnościach między polskimi zapisami ustawowymi a unijnymi, które niestety powodują, że polskie prawo autorskie nie do końca jest dostosowane do prawa wspólnotowego.

Autorką kolejnego wystąpienia zatytułowanego „Prawne aspekty działalności bibliotek (tradycyjnych i cyfrowych)” była dr Sybilla Anna Stanisławska-Kloc z Instytutu Prawa Własności Intelektualnej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Podstawą do rozważań stała się ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 r., ze szczególnym uwzględnieniem postanowień odnoszących się do bibliotek. W kontekście bibliotek tradycyjnych poruszone zostały problemy udostępniania utworów do kserowania, opłat od punktów kserograficznych w bibliotekach oraz zagadnienia ochrony fotografii, scenariuszy i aranżacji wystaw, a nawet okładek książek, które również mogą mieć charakter twórczy. Zwrócono uwagę na chronione prawem autorskim prace dyplomowe spośród których, jedynie prace doktorskie mają charakter prac upowszechnionych, z racji wyłożenia ich do publicznego wglądu w bibliotece przed obroną.

Prelegentka poddała wnikliwej analizie art. 28 ustawy, który przygotowany został specjalnie dla bibliotek. Jak się okazało wszystkie trzy postanowienia artykułu wykazują pewne nieścisłości. Pierwsze, prawo do nieodpłatnego udostępniania, w zakresie swoich zadań statutowych, egzemplarzy utworów rozpowszechnionych jest niezgodne z dyrektywą unijną o najmie i użyczeniu, która wprowadza odpłatność z tytułu udostępniania. Unijne ustawodawstwo przewiduje bowiem wynagrodzenie dla twórcy, z którego mogą wprawdzie zostać zwolnione biblioteki, ale powinny być one wcześniej określone. S.A. Stanisławska-Kloc zasygnalizowała możliwą w związku z tym nowelizację ustawy. Według prelegentki niejasne jest również użyte wyrażenie „terenu”, na którym biblioteki mogą udostępniać zbiory dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali).

Ponadto, wystąpienie to pozwoliło uczestnikom poznać problemy prawne wiążące się z działalnością bibliotek cyfrowych. Zawarte w art. 28 uprawnienie do sporządzania lub zlecania sporządzania

egzemplarzy rozpowszechnionych utworów w celu uzupełnienia, zachowania lub ochrony własnych zbiorów stało się podstawą do digitalizacji zbiorów, ale jednocześnie przyniosło pytania o formę w jakiej mogą być zwielokrotniane egzemplarze oraz możliwość skanowania całych kolekcji. Prelegentka wspomniała także o podjętym przez bibliotekarzy przy digitalizacji problemie tzw. „utworów osieroconych”. Prezentacja stała się okazją do przypomnienia podstawowych pojęć z zakresu prawa autorskiego i uświadomienia bibliotekarzom konieczności znajomości przepisów tego prawa.

W drugiej części Forum, której moderatorem była dr hab. Mariola Jarczyk z Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ znalazły się dwa wystąpienia. W referacie „Licencjonowanie zasobów elektronicznych w bibliotekach” mgr Barbara Szczepańska, kierownik biblioteki i zasobów informacyjnych Kancelarii Prawnej Lovells wyjaśniła kiedy mamy do czynienia z licencjonowaniem w bibliotekach oraz przedstawiła rodzaje licencji. Następnie przekazała uczestnikom praktyczne rady dotyczące przygotowania umowy licencyjnej i postanowień jakie powinny się w niej znaleźć. Spośród szeregu wymienionych punktów autorka zwróciła uwagę m.in. na konieczność dokładnego zdefiniowania w umowie użytkownika oraz sprecyzowanie lokalizacji, z której możliwy będzie dostęp do określonych produktów elektronicznych. Ważne jest, otrzymanie prawa do archiwizacji najlepiej wieczystej lub stały dostęp do kolekcji po upływie licencji, bez dodatkowych opłat i na warunkach obowiązujących w czasie trwania licencji. Przy zawieraniu umowy należy również pamiętać, aby język był właściwy dla licencjobiorcy. Wyszczególnione powinny być w umowie obowiązki dostawcy, a wśród nich 24 godzinna obsługa, gwarancja stałego dostępu do serwisu oraz stabilności zawartości. Dla bibliotek istotny jest cennik opłat za poszczególne usługi oraz zapis aby ponosiła minimalną lub żadną odpowiedzialność za naruszenie licencji przez użytkowników końcowych. W celu zobrazowania omówionych wytycznych B. Szczepańska przedstawiła wybrane warunki licencji wskazując na istnienie licznych różnic w zakresie oferowanych przez licencjodawców usług, a zwłaszcza możliwości wykonywania wydruków. Na zakończenie, wspomniała o problemie braku wsparcia prawniczego przy umowach licencyjnych i związaną z tym

konieczność lepszego zapoznania się z zagadnieniem przez bibliotekarzy.

Następny prelegent mgr inż. Andrzej Koziara z Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego, w wystąpieniu „Praktyczne aspekty wdrażania rozporządzeń MSWiA do ustawy o ochronie danych osobowych w bibliotekach” podkreślił jak cenne są obecnie dane osobowe i zasygnalizował problem ogólnego braku zainteresowania zachowaniem poufności informacji w środowisku bibliotekarskim. Posługując się przykładem Uniwersytetu Śląskiego zaprezentował jak powinna wyglądać organizacja bezpieczeństwa w systemie uczelni i biblioteki, zaznaczając, że administratorem danych osobowych musi być zawsze konkretna osoba, a nie instytucja. Nieodzowne jest także przygotowanie instrukcji określającej sposób zarządzania systemami informatycznymi służącymi do przetwarzania danych osobowych. Ogromną rolę w polityce bezpieczeństwa odgrywa ustawiczne kształcenie pracowników wynikające z konieczności dostosowania się do zmian jakie dokonują się w technologiach. Dlatego też, zdaniem prelegenta, ważne jest organizowanie warsztatów związanych z tym tematem.

Po wygłoszeniu referatów miała miejsce ożywiona dyskusja. Poruszono wiele kwestii odnoszących się do umowy licencyjnej, jej formy, wersji językowej i sposobu przygotowania. Padły pytania dotyczące poszczególnych zapisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Zastanawiano się nad problemami pojawiającymi się w codziennej pracy bibliotecznej takimi jak możliwość wypożyczania płyt dołączanych do czasopism. Okazało się, że część bibliotekarzy nadal czuje się niepewnie w sprawach związanych z działalnością reprograficzną jaka odbywa się w bibliotekach, pomimo, że dozwolone jest kserowanie przez biblioteki publikacji na użytek własny i na potrzeby innych bibliotek. Dyskusja potwierdziła ważność tematyki konferencji a tym samym konieczność organizowania kolejnych tego rodzaju spotkań, które mogłyby służyć dalszej edukacji środowiska bibliotecznego w zakresie prawa.

URSZULA GRABIŃSKA¹

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI
„MIĘDZY TEORIA A PRAKTYKĄ.
OCHRONA ZBIORÓW
W MAŁYCH BIBLIOTEKACH I ARCHIWACH”
(CIESZYN, 3-5 MARCA 2010 R.)

W dniach 3-5 marca 2010 r. w Cieszynie odbyła się konferencja naukowa „Między teorią a praktyką. Ochrona zbiorów w małych bibliotekach i archiwach.” Konferencja była ukoronowaniem projektu, który był realizowany od kwietnia 2007 do marca 2010 r. przez kilka instytucji państwowych, samorządowych i kościelnych. Przedsięwzięcie, którego łączna kwota wyniosła ponad 2 mln Euro, sfinansowane zostało ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Promesy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W projekcie uczestniczyły: Książnica Cieszyńska jako lider projektu oraz partnerzy: Archiwum Państwowe, Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Parafia Ewangelicko-Augsburska i Konwent Zakonu Bonifratrów w Cieszynie. Menadżerem projektu było Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Gospodarczych Delta Partner.

Projekt „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”, realizowany był we wszystkich ww. placówkach i obejmował działania prowadzone na wielu płaszczyznach, od prac budowlanych poczynając, poprzez dostawy nowoczesnego wyposażenia, dezynfekcję, introligatorskie zabezpieczenie, opracowanie oraz digitalizację zbiorów, a na konserwacji najcenniejszych książek kończąc.

---

¹ Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.

W pierwszym dniu konferencji, której przewodniczył pan Władysław Sobucki, prof. ASP w Warszawie, dr Bogusława van Slooten-Kazimierska z Hagi przedstawiła problem ochrony zasobów archiwalnych w Holandii. Ukazała założenia i realizację planu „Delta”, który był realizowany w tym kraju dla ratowania dziedzictwa kultury. Największe zainteresowanie wzbudziło przedstawienie funkcji „pomocnika konserwatora”. W Holandii organizowane są roczne kursy z certyfikatem dla osób, które pracują w archiwach, bibliotekach i muzeach, które przygotowują do odpowiedniego obchodzenia się ze zbiorami historycznymi oraz zgłaszania wszelkich zauważonych nieprawidłowości konserwatorowi. Podczas dyskusji uczestnicy konferencji wyrazili potrzebę zorganizowania takich warsztatów w Polsce.

Mgr Anna Czajka z Centralnego Laboratorium Konserwacji Archiwaliów w Warszawie podjęła problem przepisów, zasad i norm ochrony zbiorów archiwalnych w Polsce, wykazując, co zawierają, czego w nich nie ma i jak z nich korzystać.

Ks. prof. dr hab. Józef Marecki z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie przedstawił referat „Organizacja i normy regulujące postępowanie ze zbiorami historycznymi w archiwach i bibliotekach kościelnych”. Ks. Marecki przedstawił krótko historię archiwów i bibliotek kościelnych po 1945 r. Następnie wskazał na dokumenty kościelne odnoszące się do tych instytucji, wymieniając Kodeks Prawa Kanonicznego, dokumenty Papieskiej Komisji ds. Kultury, treść Konkordatu między Stolicą Apostolską a Polską, uchwały Synodów krajowych, prowincjonalnych i diecezjalnych. Wskazał na problem braku środków finansowych strony kościelnej na konserwację tych zbiorów oraz braku wykształconych archiwistów w małych ośrodkach. W archiwach i bibliotekach kościelnych pracuje prawie 20 tys. osób. W ostatnich latach notuje się zmianę świadomości wśród władz kościelnych, powstają instytucje kształcących bibliotekarzy i archiwistów kościelnych. Działa m.in. Stowarzyszenie Archiwistów Kościelnych oraz Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES.

Mgr Ewa Potrzebicka z Warszawy zaprezentowała problematykę ochrony zbiorów z XIX i XX wieku w Bibliotece Narodowej. Uczestnicy konferencji mieli możliwość wędrowki po Bibliotece Narodowej dzięki projekcjom multimedialnym. Prelegentka przed-

stawiła problem mikrofilmowania i digitalizacji jako formę ochrony zbiorów. Działania zmierzające do zabezpieczenia zbiorów poprzez mikrofilmowanie, Biblioteka Narodowa rozpoczęła już w 1950 r. Od 2004 r. dokumenty wtórne wykonywane są w wersji cyfrowej, która jest bezpieczniejsza dla zbiorów. Przedstawiła Cyfrową Bibliotekę Narodową CBN POLONA. Podjęła też problem kwaśnego papieru, który dotyczy ok. 90% zbiorów XIX i XX w. „Droga Biblioteki Jagiellońskiej do Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej” to tytuł referatu przedstawionego przez prof. dr hab. Zdzisława Pietrzyka.

Mgr Dorota Sidorowicz i mgr Małgorzata Grochalska przedstawiły referat dotyczący konserwacji i digitalizacji zbiorów biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu w ramach projektu, który był realizowany w latach 2007-2009.

Ukoronowaniem pierwszego dnia obrad był koncert harfowy „Na strunach harfy” w wykonaniu Ewy Jaślar-Walickiej. W programie znalazła się muzyka harfowa od baroku do Broadway’u. Uczestnicy spotkania mogli zapoznać się z historią powstania harfy, a także spróbować wydobyć dźwięki z tego pięknego instrumentu.

4 marca, ze względu na dużą liczbę uczestników, obrady odbywały się w sali sesyjnej cieszyńskiego Ratusza. Prowadzenie sesji powierzono prof. dr hab. Zdzisławowi Pietrzakowi z Krakowa. W tym dniu prelegenci przedstawili realizację całego projektu, zwracając uwagę na różne aspekty całego przedsięwzięcia.

Mgr Krzysztof Szelong, dyrektor Książnicy Cieszyńskiej, mówił o przygotowaniu całego projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”.

Mgr Bartosz Tyrna przedstawił organizacyjne i finansowe aspekty realizacji projektu. 85% wartości projektu pochodziło ze źródeł zewnętrznych. Zasady zarządzania projektem oraz udział poszczególnych partnerów projektu w jego budżecie został określony w porozumieniu zawartym już w listopadzie 2005 r.

Mgr Łucja Brzeżycka ukazała projekt z perspektywy konserwatora. Złe warunki magazynowe, w jakich przez wiele dziesięcioleci była przechowywana większość zbiorów bibliotecznych i archiwalnych, wpłynęły na ich stan zachowania. Obok poprawy stanu bibliotecznych i archiwalnych magazynów, wdrożono działania pozwalające na masowe zabezpieczenie i naprawę zbiorów, które przede wszystkim poddano dezynfekcji. Prelegentka przedstawiła prace

konserwatorskie oraz zabiegi introligatorskie, jakim poddano zbiory. 144 najcenniejsze i najbardziej zniszczone obiekty zostały poddane pełnej konserwacji.

Mgr Katarzyna Kwaśniewicz przedstawiła referat: „Cele i założenia projektu, a jego realizacja w Archiwum Państwowym w Katowicach Oddział w Cieszynie. Metody zabezpieczania zbiorów.

Sesję zakończyło wystąpienie mgr Jolanty Sztuchlik o opracowaniu zbiorów. Łącznie w ramach projektu opracowano 37 500 woluminów, przede wszystkim starych druków i/lub kodeksów rękopiśmiennych oraz 60 metrów bieżących archiwaliów. Starodruki opracowywano w programie MAK, w drugim stopniu szczegółowości. W ramach projektu zdigitalizowano i zmikrofilmowano ok. 570 000 stron dawnej prasy, rękopisów oraz starych druków.

Po krótkiej przerwie, nastąpiło otwarcie „Szlaku cieszyńskich bibliotek zabytkowych”. Uczestnicy konferencji w grupach rotacyjnie, zwiedzali siedziby wszystkich partnerów: Książnicę Cieszyńską i Archiwum Państwowe Oddział w Cieszynie, Bibliotekę i Archiwum im. Tschammera przy Parafii Ewangelicko-Augsburskiej, Archiwum i Bibliotekę OO. Bonifratrów oraz Muzeum Śląska Cieszyńskiego. Zaprezentowane zostały zarówno zbiory poszczególnych placówek, jak i efekty zrealizowanych w nich prac zabezpieczających, konserwatorskich, katalogowych i digitalizacyjnych.

Po południu nastąpiło uroczyste podsumowanie projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”. Ogłoszono wyniki konkursu na pracę pisemną poświęconą historii cieszyńskiej kultury piśmienniczej oraz ochronie i konserwacji zbiorów bibliotecznych i archiwalnych. Partnerzy projektu podpisali porozumienie o kontynuowaniu współpracy w zakresie ochrony, konserwacji i udostępniania cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego.

Ostatniemu dniu konferencji przewodniczyła pani mgr Anna Czajka. W tym dniu większość referatów koncentrowała się na problemie zabezpieczenia i konserwacji zbiorów w bibliotekach i archiwach kościelnych.

Sesję rozpoczął referat mgr Wojciecha Chrościckiego i dr Marzeny Ciechańskiej z Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie pt. „Konserwacja zachowawcza jako forma świadomego działania konserwatora-restauratora starych druków i rękopisów”.

Następnie mgr Izabela Zając wystąpiła z referatem „Fundacja Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich – problem zabezpieczenia i konserwacji zbiorów fotograficznych”.

Mgr Izabela Damulewicz z Torunia zajęła się problemem zabezpieczenia interwencyjnego i programowego w małych ośrodkach – bibliotekach kościelnych. Prelegentka wykazała ogromne potrzeby tych księgozbiorów oraz rosnącą świadomość osób zajmujących się tymi zbiorami. Zwróciła uwagę na ocenę warunków przechowywania tychże zbiorów, badanie warunków klimatycznych, dezynfekcję księgozbiorów i pomieszczeń, systemy wentylacyjne, kontrolę oświetlenia. Przedstawiła, w jaki sposób przebiegała konserwacja zachowawcza w bibliotekach Wyższego Seminarium Duchownego w Olsztynie i Legnicy oraz w księgozbiórze OO. Kamedułów w Krakowie na Bielanych.

Następnie dr Dorota Jutrzenka-Supryn z Torunia mówiła o ochronie zabytkowych zbiorów w Bibliotece Elbląskiej, profilaktyce i konserwacji. Przedstawiła historię biblioteki i tychże zbiorów.

Prof. dr hab. Leonard Ogiermann z Katowic przedstawił w barwy sposób problem zabezpieczenia zbiorów w klasztorze OO. Paulinów na Jasnej Górze i na Skałce w Krakowie. Prace konserwatorskie w sali biblioteki jasnogórskiej wymogły potrzebę przetransportowania i zabezpieczenia tychże zbiorów poza klasztorem, co umożliwiło przeprowadzenie prac badawczych i konserwatorskich.

Mgr Artur Hamryszczak reprezentujący ośrodek ABMK w Lublinie ukazał problem ochrony kościelnych dóbr kultury na przykładzie Klasztoru Norbertanek w Imbramowicach. Prelegent przedstawił historię klasztoru i zbiorów zabytkowych będących własnością Sióstr Norbertanek oraz prace wykonane w celu ich zabezpieczenia przez ośrodek lubelski.

Ostatnim prelegentem był ks. dr Roman Dubec, dyrektor Diecezjalnego Ośrodka Kultury Prawosławnej „ELPIS” w Gorlicach, który naświetlił problem współczesnych bibliotek parafialnych i problemów związanych z opieką nad zabytkowymi księgozbiorami i archiwaliami należącymi do Kościoła prawosławnego. Ośrodek Kultury Prawosławnej napotyka na podobne problemy z przechowywaniem i konserwacją zabytkowych zbiorów jak i biblioteki i archiwa należące do Kościoła katolickiego. Strona kościelna nie jest w stanie udźwignąć sama ogromnych nakładów finansowych związanych

z przechowywaniem, zabezpieczeniem, konserwacją i digitalizowaniem zbiorów zabytkowych.

Podczas całej konferencji w hallu Książnicy Cieszyńskiej można było oglądać wystawę pt. „Książki, które stworzyły Europę” oraz na Rynku cieszyńskim wystawę planszową obrazującą prace wykonane w ramach projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”.

Całość konferencji kończyła autorska prezentacja przewodnika po cieszyńskich zbiorach bibliotecznych i archiwalnych oraz cyklu scenariuszy lekcji bibliotecznych poświęconych cieszyńskiemu dziedzictwu piśmienniczemu, przygotowana przez dr Henryka Hollendra.

Konferencja naukowa „Pomiędzy teorią a praktyką. Ochrona i konserwacja zbiorów w małych bibliotekach i archiwach” była okazją do upowszechnienia informacji na temat przebiegu i rezultatów projektu, skonfrontowania cieszyńskich doświadczeń z dotychczasową teorią z zakresie ochrony i konserwacji zbiorów bibliotecznych oraz praktyką, jaka w tej dziedzinie jest udziałem innych ośrodków bibliotecznych o podobnej wielkości i specyfice. Projekt realizowany w Cieszynie może być inspiracją dla małych środków kościelnych do tworzenia wspólnych projektów zmierzających do zabezpieczenia i opracowania tak cennych zbiorów. Przygotowane na konferencję referaty udostępnione zostaną wszystkim zainteresowanym w formie opublikowanego w Internecie e-booka na stronach Książnicy Cieszyńskiej.

W sprawozdaniu wykorzystano publikację „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”, tekst Krzysztof Szelong, Cieszyn 2010.

AGNIESZKA BAJOR¹

KSIĘGOZBIORY POLSKIEGO DUCHOWIEŃSTWA KATOLICKIEGO NA GÓRNYM ŚLĄSKU W XIX I XX WIEKU (DO 1939 R.) / WERONIKA PAWŁOWICZ. – KATOWICE : KSIĘGARNIA ŚW. JACKA, 2009. – 429, [3] S. – (STUDIA I MATERIAŁY WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH, ISSN 1643-0131 ; 52). – ISBN 978-83-7030-669-4

W 2009 roku w znanej w środowisku teologów serii „Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach” ukazała się publikacja poświęcona „Księgozbiорom polskiego duchowieństwa katolickiego na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku (do 1939 r.)” autorstwa Weroniki Pawłowicz².

Obszerna rozprawa dotyczy niezbadanego dostatecznie do tej pory zjawiska³, jakim było zbieranie książek i bibliofilstwo księży działających na przełomie XIX i XX wieku na Śląsku. Duchowni kolekcjonowali dokumenty z bardzo różnorodnych pobudek. Zobowiązani byli do tego poprzez zalecenia synodów diecezjalnych i księży wizytujących parafie; książki były przydatne do prowadzenia codziennej

---

¹ Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² W tej samej serii z numerem 47 wyszła w 2009 roku pozycja *Biblioteki kościelne i klasztorne w Polsce: historia i współczesność* zredagowana przez ks. H. Olszara i B. Warząchowską.

³ Autorka w przygotowanym we *Wstępie* stanie badań wykazała niewielkie zainteresowanie badaczy problemem prywatnych księgozbiорów księży na Śląsku, choć zjawisko to było powszechne. Dotychczas zagadnieniem tym zajmowali się m.in. ks. J. Mandziuk, ks. J. Myszor, M. Pawłowiczowa, D. Rott, ks. K. Rulka, A. Tokarska, bp W. Urban.

pracy duszpasterskiej, wychowawczej i społecznej; służyły też rozwojowi duchowemu i intelektualnemu.

W. Pawłowicz postawiła sobie za cel zaprezentowanie czy raczej „odtworzenie, choć w części, zawartości kolekcji zebranych przez zasłużonych polskich kapłanów pracujących na Śląsku pod koniec XIX i na początku wieku XX, a więc w diecezji wrocławskiej, potem zaś katowickiej. Badania dotyczyły głównie kilku księgozbiorów, których posiadacze w szczególnie sposób zapisali się swoją działalnością, przede wszystkim pisarską i naukową, w kulturze Śląska. Decydujące znaczenie miał zasób książek odnalezionych w katowickich bibliotekach”⁴.

Autorka skupiła się na księgozbiorach zgromadzonych przez ks. Adolfa Hytrka, ks. Aleksandra Skowrońskiego, ks. Jana Kudere, ks. bpa Arkadiusza Lisieckiego, bł. ks. Emila Szramka i ks. Franciszka Brudnioka. Kolekcje książek nie doczekały się odpowiednich opracowań. Znane były do tej pory jedynie niewielkie wzmianki na temat zbiorów ks. J. Kudery (pojawily się one w artykule autorki omawianej tu pozycji; w 2005 roku powstała natomiast w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach praca magisterska D. Korzonek o tytule „Spuścizna księdza Jana Kudery”, przybliżająca dzieje części biblioteki), ks. bpa A. Lisieckiego i bł. ks. E. Szramka. Brakowało natomiast informacji o zasobach zebranych przez ks. A. Hytrka, ks. A. Skowrońskiego i ks. F. Brudnioka.

Przygotowując swoją publikację W. Pawłowicz przejrzała 50 000 tomów książek zgromadzonych w Katowicach – w Bibliotece Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego, Bibliotece Diecezjalnej oraz Bibliotece Śląskiej. Na tej podstawie wyselekcjonowała wydawnictwa posiadające odpowiednie znaki własnościowe (np. ekslibrisy, pieczęcie, notki, zapiski odręczne itd.). Do dalszych badań wybrano 2 244 dzieła w 3 000 woluminów oraz 120 rękopisów, co oczywiście nie pozwoliło na kompletne przedstawienie księgozbiorów sześciu księży, bowiem wiadomo, że kolekcja bł. ks. Szramka liczyła około 10 000 pozycji, a katowicka Kuria zakupiła 4 800 publikacji zebranych przez ks. F. Brudnioka. Udało się zatem odnaleźć, a potem opisać, tylko fragmenty zasobów.

---

⁴ Pawłowicz W. (2009). *Księgozbiory polskiego duchowieństwa katolickiego na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku (do 1939 r.)*. Katowice, s. 17.

Kwerendy badawcze przeprowadzone zostały również w Archiwum Archidiecezjalnym w Katowicach, Archiwum Państwowym w Katowicach, Archiwum Państwowym w Poznaniu i Bibliotece Kórnickiej. Jednym z powodów, który być może bezpośrednio wpłynął na małe zainteresowanie syntezą czy choćby analizą zjawiska księgozbiorów prywatnych księży na Śląsku, jest złożoność, fragmentaryczność i rozproszenie źródeł, z którymi muszą zmierzyć się badacze. Autorka musiała zanalizować rękopiśmienne świadectwa, dokumenty, sprawozdania, wspomnienia, korespondencje, inwentarze i księgi akcesyjne. Należało wykonać badania nie tylko archiwalne, ale i proveniencyjne oraz bibliograficzne, które pozwoliły na stworzenie wstępnych spisów książek i innych dokumentów przechowywanych przez duchownych.

Całość publikacji została podzielona na dziewięć rozdziałów, z czego trzy początkowe mają charakter wprowadzający w problematykę roli książki w życiu księży. Książka jako rodzaj przekaznika Słów Bożych stała się nieodzowna w pracy duszpasterskiej już w czasach wczesnochrześcijańskich. Z czasem różnego rodzaju dokumenty stały się niezastąpione jako narzędzia: doskonalenia wewnętrznego, duchowego; pomagającego w formacji i posłudze kapłańskiej; niezwykle istotnego zwłaszcza w okresie walk religijnych; wykorzystywanego w powstających od XVI wieku w Polsce seminariach duchownych. Nie mniej interesujące są rozważania autorki na temat historii i roli księgozbiorów kościelnych na tle przemian politycznych i społecznych na Śląsku na przełomie XIX i XX wieku. A wreszcie scharakteryzowano „Księgozbiory kapłanów śląskich XIX i XX wieku w świetle źródeł”, takich jak same książki, które przyniosły najwięcej wartościowego materiału, archiwalia, korespondencja i dokumentacja biblioteczna. Nierzadko jedynym źródłem wiedzy o prywatnej kolekcji książek kapłana są przekazy literackie, jak w przypadku biblioteki ks. Antoniego Stabika, o której wspominał Daniel Szendzielorz w „Antonim i Szymonie u Jana” („Zwiastun Górnośląski” 1870 nr 50, nr 52). Dzięki temu swoistemu wstępowi zagadnienie prywatnych księgozbiorów śląskich księży zarysowano jako problem niezwykle rozległy i godny zbadania.

W sześciu kolejnych częściach, mających bardzo zbliżoną strukturę, przedstawiono konkretne już zbiory (w porządku chronologicznym dat urodzenia kapłanów). Po zaprezentowaniu niewielkiego życiorysu

scharakteryzowano odnalezioną część księgozbioru, cytując zapiski proveniencyjne, odtwarzając losy kolekcji po śmierci właściciela, pochodzenie książek czyli sposoby ich nabywania. Autorka skupiła się przede wszystkim na przybliżeniu treści wydawnictw oraz na formalnej analizie dat, miejsc wydania oraz języków publikacji (stąd opis każdego ze zbiorów opatrzony jest dwiema tabelami oraz jednym wykresem). Na końcu omówień zamieszczono „Spis odnalezionych książek”⁵, wśród których wydzielono stare druki, rękopisy, rękopisy powielane, druki wieku XIX i XX, czasopisma i druki ulotne. W opisach bibliograficznych autorka zastosowała opis skrócony, na który złożyła się nazwa autora, tytuł dokumentu, liczba tomów, miejsce wydania i rok publikacji. Interesujące jest zlokalizowanie pod opisami uwag, w których podane zostały przepisane dedykacje, zapiski proveniencyjne, noty rękopiśmienne, numery akcesji, numery inwentarzowe, numery przydziałów tematycznych używanych przez właścicieli zbiorów i wreszcie sygnatury wraz z sigłami bibliotek przechowujących współcześnie odnalezione dzieła.

Ks. Adolf Hytrek (1853-1899), pierwszy z badanych kapłanów, został zaprezentowany jako redaktor „Katolika”, „Moniki” i „Gazety Katolickiej”, zbieracz śląskich pieśni ludowych, zaangażowany w sprawy narodowe, a także posiadacz bogatego księgozbioru, z którego udało się W. Pawłowicz odszukać 109 dzieł w 121 woluminach. Zgromadzony przez kapłana zbiór książek odzwierciedlał jego rzeczywiste zainteresowania naukowe archeologią chrześcijańską. Jest to kolekcja o charakterze teologicznym, w której nie brakuje dzieł z zakresu biblistyki, teologii ogólnej i moralnej, liturgiki, ale i z zakresu pedagogiki, architektury czy sztuki. Księgozbiór ukazuje ks. Hytrka nie tylko jako naukowca, ale też jako kapłana świadomego swego pochodzenia – stąd w zbiorze np. publikacje poświęcone folklorowi, historii i dorobkowi Śląska.

Charakter teologiczny ma również kolekcja ks. Franciszka Brudnioka (1856-1926), kapelana, katechety i profesora języka hebraj-

---

⁵ Autorka – wydaje się niepotrzebnie – przedstawiając zakres tematyczny kolejnych kolekcji odwoływała się do przypisów bibliograficznych, w których zamieszczała opisy książek ze zbiorów księży. Tak więc opisy bibliograficzne odnalezionych dokumentów są dublowane – w przypisach (tu oczywiście jedynie przykłady publikacji) oraz w wykazach. Słuszniejsze może byłoby odsyłanie czytelników do numerów pozycji z wykazów, które musiałyby wtedy zostać ponumerowane w sposób ciągły.

skiego w gimnazjum w Głogowie, rybnickiego proboszcza. Ten znawca języków obcych (poza hebrajskim, także łacińskiego, greki, francuskiego i polskiego) był właścicielem dużej biblioteki, z której zidentyfikowano 887 dzieł w 1438 tomach. Poza biblistyką, komentarzami do Pisma Świętego, pracami z zakresu teologii dogmatycznej, moralnej, polemicznej, ascetyki, liturgiki, homiletyki, patrystyki, prawa kanonicznego, historii Kościoła, soborów i Reformacji, życiorysami ludzi Kościoła, świętych i męczenników, znalazły się opracowania dotyczące prawa cywilnego, filozofii, historii i historii sztuki. Księgozbiór służył proboszczowi jako warsztat naukowych dociekań, pomagał mu w pracy pedagoga, jak i zaspokajał zwykłą potrzebę czytelniczą, stąd w kolekcji można odnaleźć przykłady literatury pięknej.

Ks. Aleksander Skowroński (1863-1934) to z kolei wybitny działacz narodowy, „budziciel i krzewiciel polskiej kultury wśród mieszkańców Śląska”, członek Towarzystwa Górnośląskiego, poseł i poeta, znawca polskiej literatury (w jego okazałym zbiorze są m.in. dzieła Adama Mickiewicza czy Juliusza Słowackiego). Autorka dotarła do ośmiu rękopisów, dwóch starych druków, dwóch numerów czasopism oraz 239 pozycji z XIX i XX wieku w 280 woluminach. Życie ks. Skowrońskiego i jego bogata działalność polityczna i społecznikowska wpłynęły bezpośrednio na charakter odszukanego księgozbioru. Znalazły się w nim publikacje poświęcone historii regionu, także z uwzględnieniem historii Kościoła na Śląsku (np. życiorysy Św. Jacka i Jana Sarkandra). Kapłan zbierał ponadto śląskie śpiewniki, śląską literaturę piękną i opracowania ówczesnych problemów występujących na tym terenie (np. alkoholizm, rozwój socjalizmu). Oczywiście zbiór ks. Skowrońskiego obfituje również w publikacje z zakresu teologii (m.in. edycje Pisma Świętego w różnych językach, egzegeza, patrystyka, homiletyka, liturgika, katechizmy itp.).

Śląska problematyka zdominowała także księgozbiór ks. Jana Kudery (1872-1943), działacza społecznego, biografą i historyka Śląska, który miłość do książek wyniósł z domu rodzinnego, w którym wraz z rodzeństwem był zobowiązany do zdawania ojcu sprawozdania z przeczytanych lektur. Gromadzona systematycznie kolekcja ks. Kudery (przez wiele lat przechowywana na probostwie w Brzezince) jest obecnie znacznie rozproszona – zarówno w bibliotekach, jak

i wśród prywatnych osób. Do analizy udało się autorce odnaleźć 103 rękopisy, trzy stare druki oraz 355 dzieł pochodzących z XIX i XX wieku. Publikacje teologiczne w zbiorze obejmują dogmatykę, liturgikę, historię Kościoła, patrystykę, prawo kanoniczne oraz katechizmy. Na szczególną uwagę zasługują jednak wydawnictwa obejmujące gramatykę języka polskiego, opracowania dziejów piśmiennictwa, polską literaturę piękną czy opisy polskich miast. Śląskie zagadnienia reprezentowane są przez książki dotyczące dziejów regionu i jego poszczególnych miejscowości, dorobku kulturalnego tych ziem i jego wybitnych przedstawicieli czy wreszcie życia Kościoła, parafii, różnego rodzaju organizacji (np. Sokoła, Towarzystwa Św. Alojzego). Ks. Kudera w szczególny sposób dbał o swoje zbiory, o czym świadczą m.in. zachowane na dokumentach wpisane przydziały tematyczne (A – dział poloników i historia, B i C – nauki teologiczne, Sil. – silesiaka).

Także ks. bp Arkadiusz Lisiecki (1880-1930), „uczony i fanatyk nauki”, a zwłaszcza historii Kościoła i patrystyki, działacz polityczny, oświatowy i społeczny, organizator Towarzystwa Czytelni Ludowych, redaktor „Czytelni Ludowej”, znakował swój księgozbiór. Podzielił narastające w ciągu wielu lat zbiory (dziś znacznie rozproszone) na następujące działy: B – biblistyka, E – dzieła encyklopedyczne, słowniki, F – filozofia lub filologia, z historią kultury, Fs – etyka (?), H i Hs – historia, K – katechetyka, L – historia sztuki, P – patrystyka, S i Sp – nauki społeczne, T – teologia oraz W – wymowa, wypowiedzi. Autorce udało się odnaleźć w sumie 348 dzieł w 703 woluminach, na które składają się przede wszystkim edycje Biblii, prace poświęcone historii Kościoła powszechnego i polskiego, patrologii (w tym np. edycje pism Św. Augustyna, Hieronima, Hilarego, Piotra Chryzologa), historii świata i kraju.

Ostatni z zaprezentowanych przez W. Pawłowicz księgozbiorów należał do bł. ks. Emila Szramka (1887-1942), redaktora „Rozporządzeń Administracji Apostolskiej” i „Głosów znad Odry”, budowniczego katowickiej katedry, duszpasterza Polaków i Niemców i wreszcie męczennika z czasów II wojny światowej. Ks. Szramek prowadził bogatą działalność naukową, był znanym folklorystą i bibliofilem. Zbierał śląskie legendy, pieśni i przysłowia. Popierał artystów i rozwój sztuk pięknych. Z liczącej, jak już wspomniano, około 10 000 zbiorów kolekcji, autorce udało się odnaleźć 10 starych

druków, 303 publikacje nowe, a ponadto 5 druków ulotnych, 2 rękopisy oraz 3 numery czasopism. W zbiorze najważniejszą część stanowiły wydawnictwa związane ze Śląskiem – dzieje Kościoła na Śląsku, geografia tego regionu i jego historia. Ks. Szramka interesowała ponadto działalność śląskich towarzystw.

Publikacja Weroniki Pawłowicz została uzupełniona spisem treści oraz streszczeniem w języku włoskim, wykazem użytych skrótów (typowych dla opisu bibliograficznego, ale przede wszystkim zastosowanych w uwagach bibliograficznych; oprócz tego znalazły się tu skróty nazw instytucji i tytułów czasopism), „Bibliografią”, „Spisem tabel” (zamieszczono ich w pracy 12) oraz „Spisem wykresów” (jest ich 6). Na uwagę zasługuje zwłaszcza bogata „Bibliografia”, która została podzielona na następujące działy: „Źródła” (a wśród nich wydzielono „Archiwalia”, „Rękopisy biblioteczne”, „Źródła drukowane”), „Encyklopedie”, „Słowniki”, „Bibliografie”, „Katalogi”, „Opracowania” – wszystkie w układzie alfabetycznym. Szkoda tylko, że autorka nie ponumerowała w sposób ciągły opisów, lecz w obrębie poszczególnych działów lub poddziałów.

Należy docenić olbrzymi trud badaczki, która zanalizowała znacznie rozproszone po śmierci księży zbiory książek, najczęściej włączane do zasobów bibliotek np. naukowych czy publicznych. Częściowo udało się odtworzyć nie tylko spisy zachowanych do dziś kolekcji, ale także wskazać sposób czy też raczej możliwości ich użytkowania przez właścicieli. Autorka starała się drobiazgowo scharakteryzować tematykę zbiorów, co w kontekście przedstawionych wcześniej biografii księży oraz omówień ich pracy naukowej, duszpasterskiej, społecznikowskiej, redakcyjnej itp. dało odpowiedzi na pytania – jakie były przyczyny powstania księgozbiorów, po co i jak były one wykorzystywane.

Autorka wskazała także dalsze możliwości badawcze, zwłaszcza gdy idzie o wyróżnienie nieoznakowanych przez księży zasobów książkowych, które z pewnością znajdują się jeszcze w bibliotekach. Konieczne jest również zaprezentowanie innych kolekcji, a dopiero później stworzenie syntetycznego obrazu zjawiska, ważnego dla Kościoła lokalnego, ale i dla wizerunku kultury Śląska.

BOGUMIŁA WARZĄCHOWSKA¹

ŚWIĘTY WAWRZYNIEC PATRON BIBLIOTEKARZY /
TERESA KUNIKOWSKA. – SŁUPSK:
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH.
ZARZĄD ODDZIAŁU W SŁUPSKU,
2008. – 24 S. – ISBN 978-83-88783-11-1

Praca Teresy Kunikowskiej „Święty Wawrzyniec patron bibliotekarzy” została wydana przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Zarząd Oddziału w Słupsku w 2008 roku [24 s., ISBN 978-83-88783-11-1].

Publikacja ta w nakładzie dwustu egzemplarzy ukazała się dzięki dotacji Wydziału Kultury i Sportu Urzędu Miejskiego w Słupsku. W opracowaniu tym zaprezentowano postać Św. Wawrzyńca opierając się na rozproszonym w wielu publikacjach materiale źródłowym. Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz spisu rycin zamieszczonych w tekście.

Już ze wstępu można się dowiedzieć, że opiekunem bibliotek i patronem bibliotekarzy jest św. Wawrzyniec, który 10 sierpnia 258 roku poniósł śmierć męczeńską. Najstarsze przekazy źródłowe o św. Wawrzyńcu pochodzą z końca IV i początku V wieku. Niestety z historycznego punktu widzenia o życiu i działalności tego Świętego nie ma zbyt wielu dokumentów. Najwięcej materiałów pochodzi z legend i powielanych przekazów.

Rozdział pierwszy wprowadza w terminologię świętych, błogosławionych i patronów. Od początku chrześcijaństwa święci odgrywali ważną rolę jako pośrednicy między Bogiem a ludźmi. Świętość osoby

---

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytet Śląski w Katowicach.

ustanawiana była w procesie kanonizacyjnym. Cześć oddawana świętym wyrażała się poprzez wznoszenie kościołów pod ich wezwaniem, poświęcenie im osobnego dnia w kalendarzu i nadawanie ich imion dzieciom, a często i dorosłym podczas chrztu i bierzmowania.

W rozdziale drugim omówiono rozwój chrześcijaństwa w III wieku. Chrześcijaństwo w tym czasie było religią powszechną i rozwijało się w świecie, w którym na różne sposoby czczono rozmaitych bogów. Zyskało ono coraz więcej wyznawców wśród Greków i Rzymian, dlatego ściągało na siebie nienawiść pogan. Zwłaszcza wykształceni Grecy i Rzymianie patrzyli na chrześcijan krytycznie i wrogo. W rozdziale tym przedstawiono również uwarunkowania historyczne cesarstwa rzymskiego oraz stosunek ówczesnie panujących cesarzy do chrześcijan.

Panujący w latach 253-260 cesarz Walerian zasłynął jako władca uprawiający antychrześcijańską politykę. Trudna sytuacja finansowa cesarstwa spowodowana załamaniem wewnętrznym spójności państwa oraz znacznymi wydatkami na wojsko, była początkiem konfiskaty posiadłości chrześcijan, a w dalszej konsekwencji ich prześladowaniem. Cesarz Walerian wydawał edykty, które obejmowały prześladowaniem wszystkie grupy chrześcijan – poczynając od papieża, biskupów i diakonów, poprzez całe rodziny chrześcijańskie, nie wyłączając kobiet i dzieci. Byli oni skazywani na śmierć oraz poddawani wyszukany, okrutnym torturom. Chrześcijanie odwrotnie i z godnością oddawali życie za wiarę.

Rozdział trzeci przedstawia postać Św. Wawrzyńca diakona i męczennika rzymskiego w świetle pontyfikatu papieża Sykstusa II. Papież niezwykle cenił Wawrzyńca powierzając mu wiele odpowiedzialnych zadań. Wawrzyniec urodził się w 230 roku w zamożnej rodzinie hiszpańskiej. Będąc niezwykle zdolnym młodzieńcem studiował nauki teologiczne i humanistyczne w Saragossie, gdzie poznał przyszłego papieża Sykstusa II. Późniejszy papież był najbardziej cenionym nauczycielem spośród ówczesnych pedagogów, a swoją prawą postawą zyskał dobre relacje z uczniami, m.in. z Wawrzyńcem. Sykstus po objęciu papiestwa wezwał Wawrzyńca, powierzając mu funkcję proto-diakona, administrację dóbr kościelnych oraz opiekę nad ubogimi w Rzymie. W czasie szczególnie nasilonego prześladowania chrześcijan z polecenia cesarza Waleriana aresztowano Sykstusa II, skazując go na śmierć oraz domagając się

konfiskaty dóbr całej wspólnoty chrześcijańskiej. Jednak, tuż przed śmiercią papież zalecił swojemu zaufanemu diakonowi Wawrzyńcowi rozdać wśród biednych pieniądze, kielichy, lichtarze i inne posiadane dobra. Ofiarowanie majątku kościelnego ubogim było potraktowane przez wrogów chrześcijaństwa jako szczególnie zuchwwały czyn Wawrzyńca, za który został wyjątkowo ukarany. Skazany na śmierć był torturowany, biczowany, wyrywano mu członki ze stawów oraz przytwierdzono do żelaznej kraty i przypalano ogniem. Po tak okrutnych męczarniach skonał 10 sierpnia 258 roku.

Bohaterska śmierć Wawrzyńca spowodowała, że został on zaliczony w poczet świętych, a tym samym włączony do kanonu Mszy świętej i Litanii do Wszystkich Świętych.

Św. Wawrzyniec – jego atrybuty to: księga, krata, palma, księgi Ewangelii, sakiewka, zwój.
<http://wroclawice.archidiecezja.wroc.pl/patroni.htm> [odczyt: 1.01.2009].

W rozdziale czwartym omówiono kult św. Wawrzyńca i cześć oddawaną mu przez lata. W ikonografii przedstawiany jest jako młodzienc z żelazną kratą przy boku, atrybutem swojej męczeńskiej śmierci. Można go również zobaczyć z innymi znakami symbolizującymi jego życie, np. liściem palmowym, mieczem, księgą lub bochenkiem chleba, czy sakiewką z pieniędzmi otrzymanymi od papieża i rozdanyymi ubogim. Szczególnym jego wyróżnikiem jest szafka

biblioteczna z książkami, wewnątrz której znajdują się księgi Ewangelii, a te z kolei od wieków symbolizowały pracę bibliotekarzy.

Kult św. Wawrzyńca znany jest na całym świecie. Jest trzecim patronem Rzymu – po apostołach Piotrze i Pawle. W Europie cieszy się wielką czcią wśród Niemców, a specjalnym kultem darzą go Hiszpanie. W Polsce ku czci Św. Wawrzyńca wystawiono około 170 kościołów oraz utworzono liczne sanktuaria, chętnie odwiedzane przez pielgrzymów. Św. Wawrzyniec zaliczany jest już od średniowiecza do najpopularniejszych postaci hagiograficznych i czczony jako patron wielu zawodów, spośród których szczególnie doceniany i uznawany przez środowisko bibliotekarzy.

W zakończeniu publikacji dokonano podsumowania zasług św. Wawrzyńca, a zwłaszcza doceniono jego męczeńską śmierć opisaną w wielu tekstach teologicznych i księgach liturgicznych. Jest czczony na wschodzie i zachodzie, a przechowywana w Watykanie głowa męczennika, uważana jest za najcenniejszą relikwię świata chrześcijańskiego. O jego życiu, działalności i męczeńskiej śmierci na przestrzeni wieków wypowiadali się wielcy teologowie i chrześcijanie, a bibliotekarze mogą szczycić się wspaniałym patronem.

Pracę ubogaca obszerna bibliografia publikacji zwartych w liczbie 23 pozycje, uzupełniona dwoma artykułami z czasopism i ośmioma dokumentami elektronicznymi.

W opracowanym materiale zamieszczono również pięć rycin, przedstawiające postać św. Wawrzyńca, sceny z życia i męczeńskiej śmierci wraz z atrybutami, papieża Sykstusa II przekazującego opiekę nad skarbami Kościoła oraz Wawrzyńca rozdającego skarby ubogim. Całość zebranego materiału w sposób przystępny i przejrzysty przybliży czytelnikom postać św. Wawrzyńca. Warto zapoznać się z tą lekturą, zwłaszcza że jest to jedyne dotychczas opracowanie, które dokumentuje w całości drogę życia i śmierci patrona bibliotekarzy.

RELACJA Z XVI WALNEGO ZGROMADZENIA FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH FIDES (KOSZALIN, 20-23 IX 2010 R.)

W dniach 20-23 września 2010 r. odbyło się w Koszalinie XVI Walne Zgromadzenie Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Na zaproszenie ks. dra Tadeusza Ceynowy, dyrektora Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Koszalinie, odpowiedziały 32 biblioteki członkowskie Federacji, poczynając od bibliotek wydziałów teologicznych, wyższych seminariów duchownych, przez biblioteki zgromadzeń zakonnych aż po biblioteki parafialne. Na czas konferencji uczestnikom gościny udzieliło Centrum Edukacyjno-Formacyjne Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej CERTUS i tam też odbywały się obrady.

Uczestnicy rozpoczęli spotkanie od wspólnej kolacji, po której udali się na zwiedzanie Wyższego Seminarium Duchownego, Biblioteki oraz Archiwum Diecezjalnego. Historię seminarium przybliżył zebranym ks. Tadeusz Ceynowa. Członkowie Federacji odwiedzili aulę seminaryjną, kaplicę, sale wykładowe, mieli również okazję obejrzeć wystawę poświęconą biskupowi Ignacemu Jeżowi. Zebrani zwiedzili czytelnię książek i czasopism biblioteki, magazyn starych druków oraz magazyny książek i czasopism. Chętni wpisywali się do kroniki biblioteki. Działalność Archiwum Diecezjalnego przybliżył dyrektor ks. Tadeusz Ceynowa. Wieczorem chętni mogli uczestniczyć we Mszy św. sprawowanej w kaplicy Centrum Edukacyjno-Formacyjnego.

Wtorkowe obrady rozpoczęła Msza św. koncelebrewana przez ks. bpa Edwarda Dajacza – ordynariusza koszalińsko-kołobrzeskiego oraz ks. bpa Andrzeja Siemieniewskiego – delegata Konferencji Episkopatu Polski ds. Federacji FIDES, który wygłosił homilię.

Przedpołudniowe obrady miały charakter konferencji popularno-naukowej. Rozpoczęło ją wystąpienie ks. Tadeusza Ceynowy pt. „Historia Pomorza w zarysie”. Kolejnym prelegentem był pan Lucjan Bobolewski, dyrektor Książnicy Pomorskiej w Szczecinie, który przybliżył uczestnikom zgromadzenia „Rolę i znaczenie bibliotek na Pomorzu Zachodnim” od okresu powojennego do czasów współczesnych. Podkreślił trudności, z jakimi musiały borykać się nowo powstające biblioteki. Prelegent przedstawił także obecne inicjatywy, podejmowane przez biblioteki Pomorza Zachodniego, w tym Zachodniopomorskie Porozumienie Bibliotek, w ramach którego udało się powołać do życia Zachodniopomorską Bibliotekę Cyfrową POMERANIA, z którą współpracuje również Biblioteka WSD w Koszalinie.

Kolejne wystąpienie, wygłoszone przez dra Ryszarda Żmudę, dyrektora Biblioteki Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, dotyczyło bibliografii kościelnych dyscyplin naukowych. Prelegent przybliżył nazwiska osób zajmujących się tworzeniem bibliografii poszczególnych kościelnych dyscyplin naukowych oraz podkreślił konieczność dalszych prac w tym zakresie.

Następnym punktem konferencji było wystąpienie pani Grażyny Chłodnickiej z Koszalińskiej Biblioteki Publicznej nt. „Problemy przy konwersji bazy katalogowej Biblioteki WSD w Koszalinie z formatu MARC BN na MARC 21”. Temat konwersji na format MARC 21 jest dla bibliotek wciąż tematem aktualnym. Wiele z nich czeka dopiero ta zmiana, dlatego też omawiane przez panią Grażynę Chłodnicką problemy, które mogą się pojawić przy konwersji, zainteresowały wielu uczestników. W referacie wspomniano o kilku polach, na które powinno się zwrócić szczególną uwagę przy zmianie formatu, m. in. o polu 001 służącemu jako separator dokumentów, polu 002 – powodującemu utworzenie pola LDR, które w formacie MARC 21 pełni rolę separatora dokumentów. Dlatego po konwersji niezbędne jest przeniesienie go na początek dokumentu. Omówiono pokrótce zastosowanie programu do konwersji BNUS, opracowanego przez Bibliotekę Narodową. Poruszono problem wykluczania się haseł stosowanych przez Bibliotekę Narodową i słownika słów kluczowych dla nauk kościelnych.

Na zakończenie konferencji odbyła się prezentacja firmy wydawniczej Walter de Gruyter, którą przybliżyła nam pani Alina Przydańska. Edukacyjne wydawnictwo Walter de Gruyter od wielu dziesię-

cioleci jest synonimem wysokiej jakości literatury akademickiej i naukowej. Rocznie wydaje ponad 250 nowych tytułów, ponad 60 czasopism, jak również różne wydawnictwa multimedialne – bazy danych i e-booki.

Po obiedzie uczestnicy obrad mieli okazję zwiedzić Sanktuarium Matki Bożej Trzykroć Przedziwnej na Górze Chełmskiej w Koszalinie, gdzie wysłuchali historii tego miejsca, przedstawionej przez ks. Henryka Romanika, kustosa sanktuarium. Chętni mogli również wspiąć się na wieżę widokową. Kolejnym punktem zwiedzania była koszalińska Katedra pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, gdzie uczestnicy zgromadzenia zostali przywitani i oprowadzeni przez ks. kanonika proboszcza Antoniego Tofila. Atrakcją pobytu w katedrze był koncert organowy.

Po kolacji wysłuchano wystąpienia ks. Jerzego Witczaka na temat nowej wersji MAK-a 4.3b (MAKV) i nowości na stronie internetowej FIDES-u. Omówiona została również digitalizacja zbiorów i sukcesywne uzupełnianie zasobów w bibliotece cyfrowej księgozbioru Wirtualnego Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Na zakończenie tego dnia obrad został zaprezentowany przez o. Janusza Kaczmarka z Biblioteki Studium OO. Dominikanów w Krakowie program biblioteczny KOHA.

Kolejny dzień zjazdu rozpoczęła Msza św., podczas której homilię wygłosił skarbnik Federacji FIDES o. Grzegorz Filipiuk. Obrady zdominowały sprawy dotyczące funkcjonowania Federacji. Rozpoczęto je przedstawieniem sprawozdań z pracy ustępującego Zarządu Federacji, Skarbnika oraz Komisji Rewizyjnej. Omówiono przychody i wydatki Federacji. Poinformowano też o podniesieniu składki członkowskiej na 120 zł rocznie od 2011 roku. Pani Bogumiła Warząchowska, jako sekretarz redakcji Biuletynu FIDES, omówiła sprawy związane z wydawaniem Biuletynu. W głosowaniu Zarząd uzyskał absolutorium.

Następnie odbyły się wybory do Zarządu Federacji oraz Komisji Rewizyjnej.

Komisja Rewizyjna ukonstytuowała się w składzie:

Ewa Poleszak – przewodnicząca,

Edwin Klessa – sekretarz,

o. Janusz Kaczmarek – członek

Zarząd Federacji ukonstytuował się w składzie:

ks. Jerzy Witczak – przewodniczący

Bogumiła Warzachowska – zastępca przewodniczącego

ks. Wacław Umiński – sekretarz

o. Grzegorz Filipiuk – skarbnik

ks. Tomasz Garwoliński – członek Zarządu

W dalszej części obrad przedstawiono wyniki ankiety przygotowanej przez Stowarzyszenie BETH – Bibliothèques Européennes de Théologie, na temat stanu polskich bibliotek kościelnych. W ankiecie wzięły udział 54 biblioteki FIDES.

Kolejnym punktem konferencji były prezentacje sponsorów. Pan Bogdan Pajak ze Śląskiej Agencji Finansowej SAF S.A., zajmującej się windykacją długów, przedstawił sposoby windykacji niezwróconych książek od czytelników bibliotek. Przedstawiciele firmy Digital Center zapoznali członków Federacji z najnowocześniejszymi technologiami związanymi z digitalizacją zbiorów i płynącymi z tego korzyściami.

Po obiedzie uczestnicy zjazdu udali się na wycieczkę do Kołobrzegu. Pierwszym punktem zwiedzania była Bazylika Konkatedralna. Gości przywitał i oprowadził po Bazylice gospodarz, proboszcz ks. prałat Tadeusz Wilk. Następnie członkowie Federacji udali się do portu, skąd wypłynęli w morze statkiem „Viking”. Po rejsie była możliwość spaceru brzegiem morza i po molo.

Wieczorem w swobodnej atmosferze dokonano podsumowania Walnego Zgromadzenia, uwzględniając przede wszystkim współpracę w zakresie sprawnego funkcjonowania systemu MAK, wprowadzania nowej wersji MAK-a oraz przyjrzenia się innym systemom bibliotecznym, m. in. SOWIE czy programowi KOHA.

Podczas obu dni obrad była możliwość nabycia różnych publikacji książkowych, najnowszego Biuletynu FIDES i uregulowania zaległych składek.

XVI Walne Zgromadzenie zakończyło się w czwartek rano Mszą św. i śniadaniem.

Sprawozdanie sporządziły:

Magdalena Florianowicz

Monika Zielonka

SPIS TREŚCI

Ks. Jan Bednarczyk	3
Słowo wstępne	
FINANSE BIBLIOTEK	
Władysław Szczęch	5
Pozyskiwanie środków na budowę, wyposażenie i sprzęt w Bibliotece Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie	
Agata Muc	15
Sposoby finansowania zasobów bibliotek wydziałów teolo- gicznych w Polsce	
Eliza Lubojańska	30
Gromadzenie i uzupełnianie zbiorów w Bibliotece Teologicz- nej ze środków Kurii Metropolitalnej w Katowicach	
Dariusz Pawelec i Jadwiga Witek	50
Finansowanie budowy Centrum Informacji Naukowej i Bi- blioteki Akademickiej w Katowicach	
Małgorzata Waga	59
Przygotowanie i opracowanie grantu dla pozyskania sprzętu komputerowego w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego	
Zdzisław Gębołyś	65
Sponsoring i fundraising w bibliotekach akademickich – z doświadczeń krajowych i zagranicznych	
Jolanta Szulc	81
Zarządzanie finansami w Instytucji non-profit problemy i wyzwania	
Ks. Wacław Umiński CM	100
Ochrona i konserwacja zabytkowego zbioru Biblioteki Zgro- madzenia Księży Misjonarzy. Konserwacja zapobiegawcza i pełna zbiorów	

NOWOCZESNE TECHNOLOGIE W BIBLIOTECIE

- Elżbieta Słoń 106
Garść uwag dotyczących opisu katalogowego - cz. 3 Pole
przeznaczone dla języka dokumentu
- Ewa Olszowy 108
Czasopisma z zakresu nauk teologicznych w bazie Directory
of Open Access Journals (DOAJ)
- Andrzej Jurek 140
Współpraca bibliotek kościelnych w przekazywaniu dubletów
i druków zbędnych. Wykorzystanie nowoczesnych form za-
rządzania zbiorami
- Bogumiła Warząchowska 150
Promocja zbiorów Biblioteki Teologicznej w Katowicach

HISTORIA I TEORIA BADAŃ BIBLIOTEK

- Tomasz Stolarczyk 169
Biblioteka łowickiego konwentu dominikańskiego w począt-
kach XVII wieku i jej księgozbiór
- O. Antoni Karaś CSsR 184
Dzieje Biblioteki Prowincjalnej Redemptorystów w Tuchowie
i ogólna charakterystyka księgozbioru

Z ŻYCIA BIBLIOTEK

- Agata Jaśko – Danuta Gradowska 210
- Ks. Jan Bednarczyk 212
Kazanie wygłoszone na pogrzebie ś.p. Danuty Gradowskiej
Cmentarz Rakowicki Kraków, 13 XII 2010 r.

INFORMACJE, SPRAWOZDANIA, RECENZJE

- Ks. Tomasz Garwoliński 215
„Co kryją w sobie stare druki ?” Wystawa ciekawostek wydo-
bytych ze starodruków

Ewa Olszowy	224
Sprawozdanie z Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich „Prawo autorskie w bibliotekach” (Katowice, 24 luty 2010 r.)	
Urszula Grabińska	228
Sprawozdanie z konferencji „Między teorią a praktyką. Ochrona zbiorów w małych bibliotekach i archiwach” (Cieszyn, 3-5 marca 2010 r.)	
Agnieszka Bajor	234
Księgozbiory polskiego duchowieństwa katolickiego na Gór- nym Śląsku w XIX i XX wieku (do 1939 r.) / Weronika Paw- łowicz. – Katowice : Księgarnia św. Jacka, 2009. – 429, [3] s. – (Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, ISSN 1643-0131 ; 52). – ISBN 978- 83-7030-669-4	
Bogumiła Warząchowska	241
Święty Wawrzyniec patron bibliotekarzy / Teresa Kunikow- ska. – Słupsk: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Zarząd Oddziału w Słupsku, 2008. – 24 s. – ISBN 978-83-88783-11- 1	

WIADOMOŚCI O FIDES

Relacja z XVI Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (Koszalin, 20-23 IX 2010 r.)	245